KEPA -
Keski-Suomen lasten ja perheiden parhaaksi

Keski-Suomen hankesuunnitelma 4.11.2016

Lapsi- ja perhepalveluiden
muutosohjelma vuosille 2017 - 2018

Sisällys

TIIVISTELMÄ **4**

1. HANKKEEN TAUSTA JA TARKOITUS **5**

1.1 Lähtötilanne Keski-Suomessa 5
1.2. Keski-Suomen vahvuudet 9

2. HANKKEEN TARVE JA SISÄLTÖ **10**

2.1.Miksi hanke pitäisi toteuttaa Keski-Suomessa? 10
2.2.Yhteydet kärkihankkeen tavoitteisiin 11
2.3.Yhteydet toteutettuun ja meneillään olevaan kehitystyöhön 12

3. HANKKEEN TAVOITTEET JA ODOTETUT VAIKUTUKSET **19**

4. HANKKEEN KEHITTÄMISKOKONAISUUDET JA KESKEISET TOIMENPITEET **20**

4.1. Keski-Suomen kehittämiskokonaisuus 20
4.2. Lapsen oikeuksia ja tietoperustaisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos 20
4.2.1. Lapsibudjetointi *21*
4.2.2. Lapsivaikutusten arviointi *22*
4.2.3. Lapsiystävällinen kunta – toimintamalli *22*
4.2.4. Tietopohja ja hyvinvoinnin seuranta *23*
4.2.4.Perheystävällisten työpaikkojen toimintamallien käytäntöön vieminen *24*
4.2.5.Lasten ja nuorten hyvinvoinnin osaamisohjelma sekä Keski-Suomen lapsistrategia *24*
4.3.Matalan kynnyksen palveluiden verkostoiminen 30
4.3.1.Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto *30*
4.3.2 Eroauttamisen palvelut – vahvistetaan sovinnollisuutta ja lapsen edun toteutumista *40*
4.3.3.Uuden ajan perhevalmennus Keski-Suomen maakuntaan *42*
4.3.4. NEPSY-hanke – Monialaista tukea lapsen ja nuoren neuropsykiatrisiin vaikeuksiin *43*
4.3.5 Varhaiskasvatus ja koulu lapsen hyvinvoinnin tukena *44*
4.4.Erityis- ja vaativimman tason palvelut 46
4.4.1. Integratiivisten toimintamallien kehittäminen perus- ja erityistason palveluihin *47*
4.4.2. Perhetyö ja perhekuntoutus Keski-Suomessa *58*
4.4.3. Lastensuojelun laitoshoito *62*
4.4.4. Lastensuojelun perhehoito *66*
4.4.5. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli *70*
4.4.6. Erityistason palveluiden uudistaminen *71*
4.4.7. Vaikeavammaisten lasten ja nuorten vaativan erityistason palvelut *72*
4.5Sähköisten palvelujen projekti 73
4.6.Osaamis- ja tukikeskus Keski-Suomen maakunnassa 77

5. HANKKEEN TOTEUTUS JA ORGANISOINTI **78**

5.1. Hankkeen organisointi ja johtaminen 78
5.2Hankkeen keskeiset toimijat ja sidosryhmät 80
5.3.Koulutus-, tutkimus- ja kehittämisyhteistyö 81
5.4.Kehittämis- ja juurruttamistyön tuki 82
5.5Hankkeen työvaiheet ja niiden aikataulutus 84
5.6.Hankkeen kokonaisbudjetti 85
5.6.1 Henkilöstömenot *87*
5.6.2 Palvelujen ostot *88*
5.6.3 Valtionavustukset ja omarahoitusosuudet *88*

6. HANKKEEN ARVIOINTI **89**

7. VIESTINTÄ-, VAIKUTTAMIS- JA OSALLISUUSSUUNNITELMA **90**

8. RISKIENHALLINTASUUNNITELMA **93**

LÄHTEET **97**

LIITTEET **98**

Liite 1. 98

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskus/perhekeskus 98
Liite 2. 101
Äänekosken perhekeskusmalli 101
Liite 3. 102
Joutsan perhekeskusmalli 102
Liite 4. 103
Kristillisten järjestöjen konsortio & @Familyroom ry 103
Liite 5. 105
Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomi 105
Liite 6. 108
Nuorten Keski-Suomi ry 108
Liite 7. 109
KESKI-SUOMEN LIIKUNTA RY
Liite 8. 112
MLL:n Järvi-Suomen piiri ry 112
Liite 9. 113
Jyväskylän ev.lut. seurakunta 113
Liite 10. 114
SUUNTA 114
Liite 11. 117
Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 117
Liite 12 118
Haukkalan säätiö 118
Liite 13 121
Sininauhaliitto ry, Perhehoitoliitto, Pesäpuu 121
Liite 14 123
Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos ja Family Support House Oy 123
Liite 15 124
Lapsen oikeudet -koulutuspilotti 124
Neuvokas perhe -verkkokurssi 125
Liite 17 126
Järjestöt mukana lasten, nuorten ja perheiden palveluiden muutoksessa 126

TIIVISTELMÄ

Keski-Suomen maakunta hakee valtion avustusta lasten ja perheiden palveluiden muutosohjelman toteuttamiseen. KEPA – Keski-Suomen lasten ja perheiden parhaaksi -hankkeen päätavoitteena on luoda Keski-Suomen maakuntaan yhteinen toimintakulttuuri ja siihen liittyvä lapsistrategia, joka edistää yhteisten suuntaviivojen rakentamista eri lapsiperhetoimijoiden, lasten, nuorten ja perheiden kesken. Toisena päätavoitteena on tunnistaa lapsen, nuoren ja perheen osallisuuden merkitys ja ottaa käyttöön uudistuneita, vaikuttavuudeltaan arvioituja osallistumisen käytänteitä. Hanke mahdollistaa monitieteellisen tutkimuksen ja vaikutusten arvioinnin lapsen osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisessa sekä lasten ja perheiden toiminta- ja palveluverkostojen uudistamisessa.

Hankkeen integroitunut, laadukas hyvinvointityö on tavoitteena koko maakunnassa. Horisontaalisen ja vertikaalisen integraation käytännön toteuttamiseksi on hankkeen kokonaisuus jaettu eri osa-alueisiin. Hanke yhdistää neljä eri kehittämisen osa-aluetta saumattomaksi kokonaisuudeksi. Keski-Suomen hankehakemus sisältää kaikki neljä kehittämiskokonaisuutta:

1. Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos.
2. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto.
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena.
4. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen.

Hankkeen laajuus tulee näkyväksi kehittämiskokonaisuuksien ja maakunnan maantieteellisen perustan ja erityislaadun kautta. Keski-Suomi on väestöpohjaltaan hajanainen: yksi keskuskaupunki, keskisuuria kuntia ja useita pieniä kuntia. Hankkeen tueksi on muodostunut vahva monitoimijaisten osaajien verkosto sekä maakunnan asukkaat ovat yhä kiinnostuneempia osallistumaan muutostyöhön.

Hanke tullaan toteuttamaan maakunnallisesti kuntien työntekijöiden ja asukkaiden, yhdentoista kehittäjätyöntekijän, sairaanhoitopiirin, laajan järjestöpohjan sekä asiantuntijatoteuttajien avulla. Nuoria, lapsia ja perheitä tuetaan heidän omia voimavarojaan vahvistamaan. Henkilöstön ja asukkaiden osallistumisella kehittämistyöhön on merkittävin vaikutus muutostyön onnistumiselle. Hankkeen keskeinen tavoite onkin turvata uudistamistyön jatkuvuus ja juurtuminen lasten ja perheiden kasvuympäristöihin ja palveluihin.

Tiedolla johtamisen kehittäminen sekä toiminnan läpinäkyvyyden vahvistaminen ohjaavat kehittämistyötä. Seurannan ja johtamisen tuki, jotta maakunnallinen vertailtavuus mahdollistuu ja uudistuksen vaikuttavuutta voidaan arvioida.

Usein muutos onnistuu selkeillä tavoitteilla, sopivalla rohkeudella ja sujuvilla yhdessä tekemisen tavoilla.

1. HANKKEEN TAUSTA JA TARKOITUS

1.1 Lähtötilanne Keski-Suomessa

Keski-Suomessa asui vuonna 2015 vakinaisesti yhteensä 275 780 henkilöä (Kuvio 1). joten Keski-Suomi on asukasluvultaan Suomen viidenneksi suurin maakunta. Pinta-alaltaan Keski-Suomi on seitsemänneksi suurin maakunta (19 948,48 km²). Väestö on keskittynyt pitkälti Jyväskylän seudulle. Asutus on tiheintä Jyväskylän kaupunkialueella. Lisäksi varsin tiheään asuttuja alueita on Keuruun, Laukaan, Muuramen ja Äänekosken seuduilla. Pitkät etäisyydet ja taantuvat alueet luovat haasteita palvelurakenteen suunnittelulle.

	Yhteensä	0-6	7-14	15–18	19–24	25–29	30-
Koko maa	**5 487 308**	418 909	477 114	238 343	402 044	342 528	3 608 370
Keski-Suomi	**275 780**	21 238	24 135	11 848	22 391	17 083	179 085

Kuvio 1. Väestö ikäluokittain koko maassa ja Keski-Suomessa yhteensä vuonna 2015 (Tilastokeskus).

Keski-Suomen 23 kuntaa ovat hyvin erilaisia asukasluvultaan. Suurimmaksi osaksi kunnat ovat pieniä alle 10 000 asukkaan kuntia. Yli sadantuhannen asukkaan kuntia on vain yksi. Alle 1 000 asukkaan kuntia on myös yksi. Alle 20 000 asukkaan kuntia on yhteensä 21, joista alle 10 000 asukkaan kuntia on 18. Myös väestön ikärakenteet poikkeavat toisistaan paljon eri kunnissa. Keskimääräisesti alle 18-vuotiaiden osuus on 20 % (vaihteluväli 12–30 %). Viidessä kunnassa alle 18-vuotiaiden osuus on 16 % tai vähemmän ja neljässä kunnassa alle 18-vuotaiaita on 24 % tai enemmän.

Tarkasteltaessa Keski-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntakohtaisia nettokustannuksia (euro/asukas) huomataan, että erot ovat suuria. Vuonna 2014 nettokustannukset Keski-Suomessa asukasta kohden olivat keskimäärin 3 273 euroa. Halvimmassa kunnassa kustannukset olivat 2 387 euroa/asukas ja kalleimmassa kunnassa 4 965 euroa/asukas. Vertailtaessa Keski-Suomen kuntien kustannuksia muun Suomen nettokustannuksiin huomataan, että Keski-Suomessa on samaan aikaan kunta, jossa kustannukset ovat yhdet Suomen halvimmista ja kunta, jossa kustannukset ovat yhdet Suomen kalleimmista.

Keski-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä on pirstaleinen (Kuvio 2). Keski-Suomen kunnista 21 kuuluu Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin. Jämsä ja Kuhmoinen kuuluvat Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin. Kyseiset kunnat toimivat kuitenkin sosiaalihuollon asioissa yhteistyössä Keski-Suomen kanssa. Keski-Suomen Seututerveyskeskukseen, joka on sairaanhoitopiirin liikelaitos, kuuluu kahdeksan kuntaa. Seututerveyskeskus tuottaa perusterveydenhuollon palvelut ja jokainen jäsenkunta tuottaa omat sosiaalihuollon palvelunsa. Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskukseen (JYTE) kuuluu neljä kuntaa. Jyväskylä toimii JYTE:ssa isäntäkuntana. Jyväskylässä sosiaali- ja terveydenhuolto on hallinnollisesti yhdistetty. JYTE:en kuuluvat kunnat tuottavat sosiaalihuollon palvelut itsenäisesti. Äänekosken seudun kunnat yhdistyivät yhdeksi kaupungiksi ja toteuttavat kuntafuusiona sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Perusturvaliikelaitos Saarikka muodostuu viidestä kunnasta. Saarikka tuottaa jäsenkunnilleen sekä sosiaali- että terveydenhuollon palvelut. Lisäksi kolme pohjoisen Keski-Suomen kuntaa muodostavat yhteistoiminta-alueen.

Kuvio 2. Keski-Suomen SOTE-rakenteet 2016.

Keski-Suomen kunnissa oli vuonna 2015 yhteensä 27 826 lapsiperhettä, mikä on 37,5 % kaikista perheistä. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on laskenut Keski-Suomessa tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Yleisin lapsiperhemuoto on avioparien muodostama perhe. Vuonna 2015 yksinhuoltajaperheitä oli kyseisissä kunnissa yhteensä 5 682 mikä on 20,4 %:a lapsiperheistä.

Keski-Suomessa syntyi vuonna 2015 yhteensä 2 787 lasta. Syntyvyys poikkeaa kunnittain vertailtuna varsin voimakkaasti. Keski-Suomessa on yhteensä 18 kuntaa, joissa syntyi vuonna 2015 alle 100 lasta. Näistä kunnista viidessä syntyi alle 10 lasta. Keski-Suomen kunnissa syntyvyys on vuodesta 2009 lähtien kääntynyt laskuun ja alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä on ollut laskusuhdanteista 2000-luvulla.

Keski-Suomessa syntyneistä lapsista lähes sata prosenttia on äitiys- ja lastenneuvoloiden palvelujen piirissä. Vuonna 2014 kunnan kustantamassa päivähoidossa oli 1–6-vuotiaita lapsia yhteensä 8 948. Luvuissa on mukana sekä kokopäivä- että osapäivähoidossa päiväkoti- ja perhepäivähoidossa olleet 1–6 -vuotiaat lapset. Esiopetuksen piirissä lapsia oli vuonna 2013 yhteensä 3 128. Kunta voi järjestää esiopetuksen koulussa, päivähoidon yhteydessä tai se voi hankkia esiopetuspalvelut ostopalveluna esim. yksityiseltä päiväkodilta tai seurakunnalta. Esiopetusta annetaan vähintään 700 tuntia vuodessa eli keskimäärin neljä tuntia päivässä.

Kasvatus- ja perheneuvolatoimintaa järjestetään kunnissa monilla eri tavoilla. Sosiaalihuoltolain mukaisia kunnan kustantamia kasvatus- ja perheneuvolapalveluja saaneita lapsiasiakkaita oli vuoden 2014 aikana Keski-Suomessa yhteensä 1559. Vuonna 2014 suurin osa kasvatus- ja perheneuvoloiden asiakkaista oli 7–15-vuotiaita lapsia.

Vuonna 2014 kodinhoitoapua sai Keski-Suomessa yhteensä 283 lapsiperhettä. Kodinhoitoapu tarkoittaa henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon, lasten hoitoon ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvien tehtävien

ja toimintojen suorittamista ja niissä avustamista sekä perheiden arjen tukemista. 2000-luvulla kodinhoitoapua saaneiden perheiden määrä on laskenut vuoden 2005 jälkeen huomattavasti ja kääntynyt lievään nousuun vuoden 2008 jälkeen – ollen kuitenkin yhä hyvin matalalla tasolla.

Tarkastellessa erikoissairaanhoidon lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian avohoitokäyntejä, on havaittavissa mielenterveyden häiriöiden lisääntyminen lasten ja nuorten keskuudessa (Kuviot 3 ja 4). Lastenpsykiatrian avohoitokäynnit sisältävät erikoissairaanhoidon lastenpsykiatrian erikoisalaan kuuluvat avohoitokäynnit kaikissa kunnallisissa sairaaloissa, sisältäen erikoislääkärijohtoiset terveyskeskussairaalat. Nuorisopsykiatrian avohoitokäynnit sisältävät erikoissairaanhoidon nuorisopsykiatrian erikoisalaan kuuluvat avohoitokäynnit kaikissa kunnallisissa sairaaloissa, sisältäen erikoislääkärijohtoiset terveyskeskussairaalat.

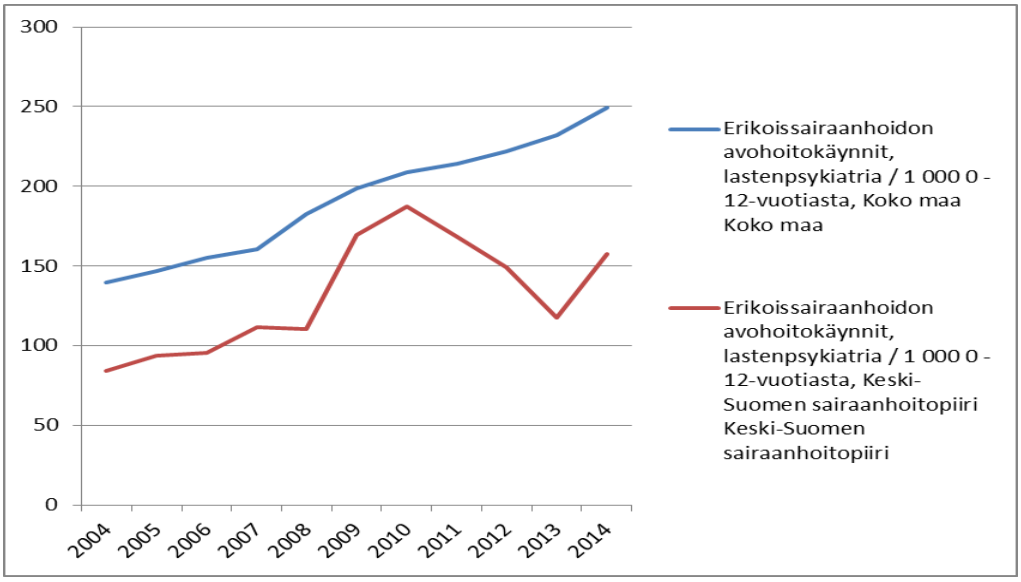

Kuvio 3. Erikoissairaanhoidon lapsipsykiatrian avohoitokäynnit vuoden aikana tuhatta 0 – 12 -vuotiasta kohti 2004- 2014, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja muu maa (THL; SOTKAnet).

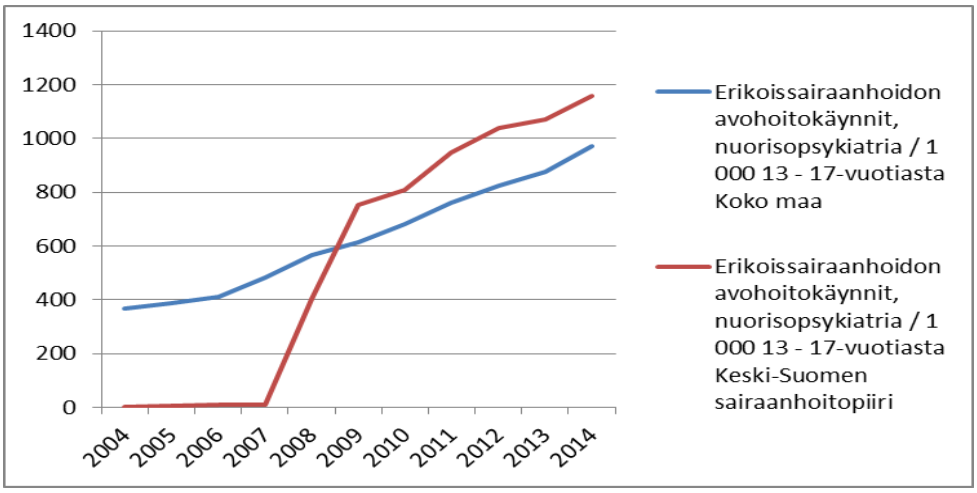

Kuvio 4. Erikoissairaanhoidon nuortenpsykiatrian avohoitokäynnit vuoden aikana tuhatta 13 – 17 -vuotiasta kohti 2004- 2014, Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja muu maa (THL; SOTKAnet)

Vuonna 2014 Keski-Suomessa oli yhteensä 5 406 lasta ja nuorta lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä. Avohuollon tukitoimet käsittävät lapsen ja nuoren tukiasumisen, toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastamisen turvaamisen sekä muut tarpeen vaatimat tukitoimet. Avohuollon tukitoimiin kuuluvat myös perheen tuki ja kuntoutus. Vuonna 2014 kyseisten palvelujen piirissä oli alle 17-vuotiaita lapsia yhteensä 4 822 ja 18–20-vuotiaita nuoria yhteensä 584. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olleiden lasten määrä vastaavan ikäiseen väestöön suhteutettuna on pysynyt 2010-luvulla varsin vakaana. Vuonna 2014 lastensuojelun avohuollon tukitoimien piiriin kuului Keski-Suomessa 8,4 % 0-20-vuotiaista lapsista ja nuorista. Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna (sisältäen kiireellisesti sijoitetut, huostaan otetut, sekä tahdonvastaisesti huostaan otetut lapset) olleiden 0–17-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on lisääntynyt 2000-luvulla. Vuonna 2014 kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0–17-vuotiaita oli yhteensä 1,56 %:a vastaavanikäisestä väestöstä. Keski-Suomessa oli vuonna 2014 yhteensä 616 0-17-vuotiasta lasta huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna.

Keski-Suomessa yleisimmät kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten sijoituspaikat ovat joko perheitä tai laitoksia. Perheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten osuus kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista määrä on kääntynyt lievään laskuun 2000-luvulla. Laitoshuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten osuus kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista on puolestaan kääntynyt kasvuun 2000-luvulla. Laitoshuolto merkitsee lapsen hoidon järjestämistä lastensuojelulaitoksessa, perhekuntoutusyksikössä, koulukodissa, päihdehuoltolaitoksessa tai kehitysvammalaitoksessa.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin lastensuojelun laitos- ja perhehoidon[1] käyttökustannukset ovat kasvaneet 2000-luvulla. Vuonna 2014 lastensuojelun laitos- ja perhehoidon käyttökustannukset olivat yhteensä 29 220 000 euroa (Kuvio 5). Muiden lasten ja perheiden palvelujen[2] käyttökustannukset ovat puolestaan kääntyneet laskuun 2000-luvulla. Vuonna 2014 muut lasten ja perheiden palveluiden käyttökustannukset olivat yhteensä 18 471 000 euroa.

[1] **Lastensuojelun laitos- ja perhehoitoon** sisältyvät lastensuojelun laitokset (lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit), perhekodit (ammatillinen perhehoito), muu lasten laitoshoito sekä sijaisperhehoito. Myös asiakaspalvelujen ostot em. palveluntuottajilta. (THL: Sotkanet).

[2] **Muihin lasten ja perheiden palveluihin** sisältyy kasvatus- ja perheneuvonta (myös oman terveyskeskuksen tuottamana), lasten ja perheiden tukihenkilötoiminta, lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden hoito, isyyden selvittely ja lapsen elatus- ja elatuksen turvaamisasiat sekä elatustuki (maaliskuuhun 2009 saakka), kasvattilasten valvonta, ottolapsineuvonta, avioerosovittelu, sosiaalinen lomatoiminta, ensi- ja turvakodit, nuorten asumispalvelut, koulukuraattoritoiminta ja muihin luokkiin kuulumattomat asumispalvelut yms. lasten ja perheiden palvelut mukaan lukien sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittama ohjaus, neuvonta ja sosiaalisten ongelmien selvittäminen (sekä muu tukitoiminta), joka ei kuulu muiden sosiaali- ja terveystoimen tehtäväluokkien tehtäviin. (THL: Sotkanet)

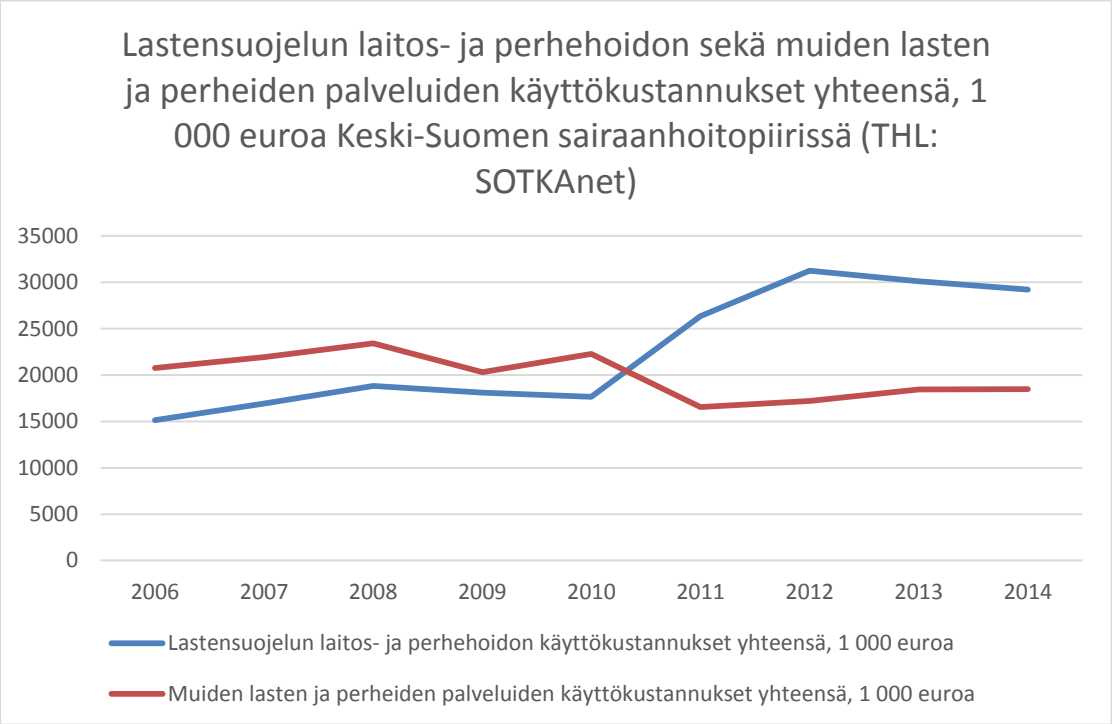

KUVIO 5. Lastensuojelun laitos- ja perhehoidon sekä muiden lasten ja perheiden palveluiden käyttökustannukset yhteensä, 1 000 euroa, Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä (THL: SOTKAnet)

1.2. Keski-Suomen vahvuudet

Keski-Suomessa on vahvaa lapsi- ja perheosaamista. Jyväskylän yliopistolla on pitkä kansainvälistä tunnustusta saanut opetus- ja tutkimusperinne lapsuuteen, nuoruuteen ja perheeseen liittyvissä kysymyksissä. LAPE-hankkeen kannalta oleellista tutkimusta ja opetusta on etenkin kasvatustieteellisessä tiedekunnassa, muun muassa opettajankoulutuksessa, erityispedagogiikassa, ja varhaiskasvatuksessa, ja muissa tiedekunnissa psykologiassa, psykoterapiassa, sosiaalityössä, liikunta- ja terveystieteissä, taidekasvatuksessa, etnologiassa, kognitiotieteessä ja ICT:ssä. Yliopiston perhetutkimuskeskuksessa tehdään paljon monitieteistä lapsiperheiden hyvinvointiin liittyvää ja lasten näkökulman huomioon ottavaa tutkimusta. Lapset, nuoret ja kasvamisen ympäristöt (LaNKa) on yksi yliopiston viidestä monitieteisestä osaamiskeskittymästä. Niilo Mäki -instituutti on monitieteinen oppimisvaikeuksien tutkimuksen ja kehittämistyön yksikkö, jonka toiminta-ajatuksena on lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (Likes) pyrkii tutkimuksen ja koordinoinnin avulla edistämään liikuntaa ja terveyttä. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla, sekä Jyväskylän Ammattiopistolla ja Pohjoisen Keski-Suomen Ammattiopistolla koulutetaan uusia ammattilaisia. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Onerva tarjoaa erityispalveluita oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeisiin. Bovallius-ammattiopisto tarjoaa koulutusta erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Haukkalan säätiön tarkoituksena on edistää keskisuomalaiselta perustalta lasten ja nuorten hyvinvointia ja mielenterveyttä. Lisäksi Keski-Suomessa on vahva erikoissairaanhoito ja sijaishuoltoyksiköllä on yli 30-vuotiset perinteet maakunnassa. Maakunnassa on myös hyvä perheneuvolaverkosto, Kuntien ja sosiaalialan osaamiskeskuksen työ lastensuojelun kehittämiseksi on erinomaista. Keski-Suomessa on vahvoja järjestötoimijoita, kuten Pesäpuu, Perhehoitoliitto, Sininauhaliitto, jonka Voikukkia vertaistoiminnalla tuetaan huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten vanhempia ja Nuorten Keski-Suomi, jonka kohderyhmänä ovat 11–24-vuotiaat nuoret ja nuorten elämään vaikuttavat aikuiset ja tahot. Keski-Suomen Liikunta on maakunnallinen lasten ja perheiden harrasteliikunnan kehittäjä ja käytännön toimija. Parasta aikaa Jyväskylän Sairaalanmäelle rakennetaan vahvaan eri toimijoiden yhteistyöhön perustuvaa terveys- ja sosiaalihuollon osaamiskeskittymää (Campus FI). Osaamiskeskittymä käsittää tutkimus-, kehitys-, innovaatio- ja koulutustoimintaa.

Keski-Suomen vahvuutena ovat kehittämistoiminnan pitkät perinteet, viimeisimpänä 1.3.2014–31.10.2016 ollut Keski-Suomen SOTE2020-hanke. Hankkeessa olivat mukana kaikki Keski-Suomen sairaanhoitopiirin jäsenkunnat. Hankkeessa keskityttiin palveluprosessien rakentamiseen, peruspalvelujen vahvistamiseen ja johtamisen kehittämiseen. Tavoitteena oli rakentaa Keski-Suomeen asukas- ja asiakaslähtöinen tuotantorakenne ja toimintamalli, jolla turvataan Keski-Suomen asukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelut.

Keski-Suomen SOTE2020-hankkeessa yhtenä pääprosessina oli lasten ja perheiden palvelut ja lastensuojelu prosessi. Prosessin keskeisiä tavoitteita olivat yhteistyön parantaminen toimijoiden kesken, lasten ja perheiden osallisuuden lisääminen, painopisteen siirtäminen korjaavasta työstä edistävään ja ennaltaehkäisevään työhön, konsultaatio- ja tukirakenteen luominen erityispalveluista peruspalveluihin, sekä lastensuojelun tavoitteet. Tavoitteisiin pyrittiin juurruttamalla Keski-Suomen kuntiin perhekeskustoimintamallia ja luomalla Keski-Suomen lapsille ja perheille erityispalvelumalli.

Lapsi- ja perhepalvelut uudistetaan valtakunnallisella muutosohjelmalla (LAPE).
Tavoitteena ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitetut palvelut. Lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat ensisijaisia. Peruspalveluja vahvistetaan ja siirretään painopistettä ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen. Näin voidaan vähentää lasten huostaanottoja ja laitoshoitoa ja hillitä kustannusten nousua.

2. HANKKEEN TARVE JA SISÄLTÖ

2.1. Miksi hanke pitäisi toteuttaa Keski-Suomessa?

Keski-Suomen SOTE 2020 -hankkeessa tunnistettiin palvelujen ja toimintakulttuurin osalta konkreettisia kehityskohtia. Lasten ja perheiden palvelut sekä lastensuojelu olivat yksi Keski-Suomen SOTE 2020 -hankkeen ydinprosesseista, joissa palvelurakenteen muutoksen tavoitteena oli rakentaa ja tukea lapsen hyvää lapsuutta tämän omissa kehitysyhteisöissä ja niiden keskeisissä kasvatuskumppanuuksissa.

Lapset ja perheet haluttiin kohdata kokonaisvaltaisesti, palveluita tuli johtaa suunnitelmallisesti yhtenä kokonaisuutena ja asiakkaiden osallisuudella on suuri painoarvo kehittämistyössä. Tärkeää on vastata asiakkaan palvelutarpeeseen juuri oikealla hetkellä ja tavalla. Suunnitelmallisen toimintamallin tavoitteena oli lisätä ennaltaehkäisevien palveluiden vaikuttavuutta ja siirtää painopistettä korjaavasta ennaltaehkäisevään. Kaikille yhteisiä peruspalveluja haluttiin uudistaa niin, että perustasolla on käytössä tehostettua tukea ja erilaisia konsultaatiorakenteita.

Keski-Suomen SOTE 2020 hankkeen työ on yhdistynyt kärkihanke 3 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman mukaisiin tavoitteisiin. Maakunnallisesti nähdään, että SOTE 2020- hankkeen muutostyö sekä vahva lapsi-, perhe- ja hyvinvointitutkimuksen painotus maakunnan alueella antaa luotettavan perustan jatkaa sujuvasti uudistustyötä kansallisen hankemahdollisuuden kautta.

Keski-Suomessa useat eri kunnat ovat lähivuosina kehittäneet ja uudistaneet sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteita. Keski-Suomen alueella on myös runsaasti muita toimijoita, joiden osallisuus palveluraken-

teessa on olennaista palvelujen saannin ja laadun varmistamiseksi. Kolmannen sektorin toimijat ja yksityiset palveluntuottajat ovat tiivis osa palvelurakennetta, palveluja tuotetaan yhdessä niitä kehittäen ja arvioiden mm. ostopalveluina sekä palvelusetelien käytön myötä. Järjestöt tekevät arvokasta työtä julkisten ja yksityisten toimijoiden rinnalla.

Rohkea palvelujärjestelmien uudistaminen mm. liikelaitostamalla kunnan palveluja. Perusturvaliikelaitos Saarikka on toiminut vuodesta 2009 Kannonkosken, Karstulan, Kivijärven, Kyyjärven sekä Saarijärven alueella. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaa kuntien yhteisesti omistama SoTe kuntayhtymä. Palvelut tuottaa koko alueen väestölle kuntayhtymän omistama Perusturvaliikelaitos Saarikka. Muuramessa taas Muuramen Hyvinvointi Liikelaitos on käynnistämässä toimintaansa vuoden 2017 alusta. Muutosten tavoitteena on ollut tuottaa asiakaslähtöisiä, kustannustehokkaita palveluja monialaisesti ja turvata asukkaille oikea-aikaiset kunnan lähipalvelut.

Nyt haettavalla hankerahoituksella halutaan turvata maakunnallisen kehittämistyön jatkuvuutta ja sektorirajat ylittävän yhteistyön lisääntymistä. Hankkeen avulla halutaan luoda uudenlaisia yhteistyökäytäntöä, jotka lisäisivät asiakkaiden oikea-aikaisten palveluiden saannin mahdollisuuksia ja tarjoaisivat yhdenvertaisia palveluita asukkaille niin Kyyjärvellä kuin Jyväskylässä. Keski-Suomessa halutaan olla myös rakentamassa uudenlaista vertikaalista integraatiota, jossa kaikkien toimijoiden osaaminen peruspalveluista erikoissairaanhoitoon olisi asiakkaan käytettävissä tarvittaessa, eikä hänen tarvitsisi aloittaa asiointia aina uudelleen. Tätä tukemaan halutaan kehittää yhteistä avun ja tuen tarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa sekä uudenlaisia työmenetelmiä ja asiointitapoja.

2.2. Yhteydet kärkihankkeen tavoitteisiin

LAPE-MUUTOSOHJELMAN KANSALLISIA TAVOITTEITA

Teemme muutosta kohti

- *lapsi- ja perhelähtöisiä*
- *yhteen sovitettuja*
- *oikea-aikaisia ja*
- *tarpeenmukaisia palveluita!*

Tavoitellut muutokset päätöksenteossa ja palvelujärjestelmässä vuoteen 2019 mennessä

- *Kunnissa, itsehallintoalueilla ja valtion viranomaisissa on sitouduttu päätöksenteossa ja palveluissa lapsen oikeuksia edistävään toimintakulttuuriin.*
- *Kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut on sovitettu yhteen integroiduksi lapsi- ja perhelähtöiseksi palvelujen kokonaisuudeksi. Muutostyö on käynnistynyt kunnissa ja itsehallintoalueilla.*
- *Oikea-aikainen palveluiden saatavuus on parantunut, kun tuen painopiste on siirtynyt korjaavista palveluista kaikille yhteisiin, yleisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon.*
- *Kansallinen ohjaus, lainsäädäntö ja muu johtaminen on uudistettu pysyvän muutoksen tueksi.*
- *Lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien ammattihenkilöiden koulutussisältöjä ja työvälineitä on uudistettu muutosta tukeviksi.*
- *On saatu aikaan huomattavia kustannussäästöjä vähentämällä korjaavien palveluiden tarvetta ja huoltajuuskiistoja.*
- *On pystytty vastaamaan kustannusvaikuttavasti lasten ja perheiden hyvinvointitarpeisiin niukkenevien julkisten määrärahojen puitteissa.*

Odotetut muutokset lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnissa vuoteen 2025 mennessä

- *Erilaisten lasten ja nuorten sekä monimuotoisten perheiden yhdenvertaisuus on lisääntynyt ja eriarvoisuus vähentynyt.*
- *Lasten, nuorten ja perheiden omat voimavarat, elämänhallinta sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemukset ovat vahvistuneet.*

Muutosohjelmaa ohjaavat periaatteet

- *Lapsen oikeudet ja lapsen etu*
- *Lasten, nuorten ja perheiden omien voimavarojen vahvistaminen*
- *Lapsi- ja perhelähtöisyys*
- *Perheiden monimuotoisuus*

Muutoskokonaisuus I: Lapsen oikeuksia vahvistava toimintakulttuuri

- *otetaan käyttöön päätösten lapsivaikutusten arviointi*
- *lapsen osallisuuden vahvistaminen*
- *välineet lapsilähtöiseen budjetointiin*
- *lasten hyvinvoinnin ja palveluiden paremman seurannan välineet*
- *hallinnonalat ylittävän johtamisen malli*
- *näyttöön perustuvien varhaisen tuen menetelmien ”työkalupakit” ammattilaisille*
- *ammattilaisten koulutus muutoksen tueksi*
- *lainsäädännön ja ohjauksen uudistukset alkaen sote-kunta-tarpeista*

Muutoskokonaisuus II: Lapsi- ja perhelähtöiset palvelut

- *asiakaslähtöiset, vaikuttavat, oikea-aikaiset palvelut sote-uusi kunta - toimintaympäristöön*
- *matalan kynnyksen tuen verkostoiminen (perhekeskusmalli)*
- *lastensuojelun uudistaminen asiakkaiden tarpeiden mukaisesti*
- *vaativien palveluiden kokonaisuus (osaamis- ja tukikeskukset)*
- *vanhemmuuden tukea vahvistetaan*
- *erotilanteen palvelut tukemaan sovinollisuutta*
- *varhaiskasvatus ja koulu lapsen hyvinvoinnin tukena*
- *selvitetään nuorten palveluiden kehittämistarpeet*
- *viedään käytäntöön perheystävällisen työpaikan toimintamallia*

2.3. Yhteydet toteutettuun ja meneillään olevaan kehitystyöhön

Keski-Suomessa on useita lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistäviä toimijoita ja verkostoja. Maakunnassa on myös vahvaa, kansallisesti ja kansainvälisesti arvostettua terveyteen ja hyvinvointiin sekä lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvaa tutkimusta, koulutusta ja osaamista (kts. kohta 1.1. Keski-Suomen vahvuudet).

Vuosina 2014–2016 toteutettu Keski-Suomen SOTE 2020 – hanke on koonnut yhteen jo aiemmin toimineita verkostoja ja vahvistanut alueellista yhteistyötä myös uusien työryhmien ja pilottien kautta. Hankkeen panostus erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämiseen on ollut merkittävä sekä lähipalvelujen (esimerkiksi perhepalvelukeskus – pilotti) että erityispalvelujen yhteistyön vahvistamisessa (esimerkiksi lastenpsykiatrian ja lastensuojelun yhteistyö). Hankkeen työryhmiin ja muuhun toimintaan on osallistunut laajasti toimijoita maakunnan eri puolilta[3].

[3] Keski-Suomen SOTE 2020/Lapset, perheet ja lastensuojelu.

Keski-Suomen liiton rahoittaman Campus FI (Future Innovation) – selvityshankkeen aikana on valmisteltu pohjaa laajalle sosiaali- ja terveysalan osaamiskeskittymälle, joka tarjoaa tulevaisuudessa yhteisen alustan monimuotoiselle tutkimus-, koulutus-, innovaatio- ja kehittämisverkostolle, jossa asukkaat ja asiakkaat, sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ja johto, järjestö- ja yritystoimijat sekä tutkijat, kouluttajat ja opiskelijat toimivat yhdessä[4]. Jo valmistelun aikana sosiaali- ja terveysalan osaamiskeskussuunnitelma laajeni Keski-Suomen hyvinvointikeskukseksi, jonka valmisteluun on sitoutunut 16 keskeistä toimijaa Jyvässeudulta. Kehittämistyötä toteutetaan tiiviissä yhteydessä Hippoksen, Kukkulan ja Kankaan alueen kehittämisen kanssa[5].

Seuraavaan luetteloon on koottu lyhyesti tietoa Keski-Suomessa meneillään olevasta tai lähiaikoina toteutetusta kehitystyöstä. Mukana ovat vain laajimmat ja keskeisimmät verkostot, toimijat ja hankkeet, joilla on selkeitä liittymäpintoja tulevaisuudessa toteutettavaan Keski-Suomen LAPE-muutostyöhön, joten luettelo ei ole kattava. Monissa kunnissa, oppilaitoksissa ja sote-organisaatioissa on käynnistetty omia pilotteja, projekteja ja muuta kehittämistyötä, jota on hyödynnetty hankehakemusta laadittaessa ja tullaan hyödyntämään myös hankkeen aikana.

Kohdassa 4.6. on kuvattu lapsiperhepalveluiden valtakunnallisen Osaamis- ja tukikeskuksen (Kuopion KYKS) asemaa Keski-Suomen kehittämiskokonaisuudessa. Tässä hankesuunnitelmassa esitetään Keski-Suomen maakuntaan erillistä Osaamis- ja tukikeskusta osana Kuopion yliopistollisen sairaala-alueen keskusta.

1. Sote- ja maakuntauudistus sekä hallituksen kärkihankkeet

LAPE-muutosohjelma kytkeytyy tiiviisti valtakunnalliseen sote- ja alueuudistukseen, joten hankkeen aikana on varmistettava, että Keski-Suomen LAPE-hankkeessa toteutettava muutostyö on samansuuntaista muun valtakunnallisen ja alueellisen valmistelutyön kanssa. Toisaalta LAPE-hankkeen tehtävänä on tuoda maakunnalliseen ja valtakunnalliseen valmisteluun asioita ja näkökulmia, jotka ovat tärkeitä erilaisten lasten, nuorten ja perheiden kannalta (esimerkiksi saumattoman kunta-sote yhteistyön varmistaminen, lähipalvelujen merkitys, erityispalvelujen saatavuus).

Keskeisiä toimijoita tässä yhteistyössä ovat hanketoimijoiden ja -työntekijöiden lisäksi maakuntaan valittava lasten, nuorten ja perheiden palvelujen muutosagentti sekä maakunnallinen ja kunnalliset LAPE-ryhmät. Muita tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat erilaiset maakunnalliset foorumit (esimerkiksi Nuorten Keski-Suomi ry[6]), nuorisovaltuustot jne.

Keski-Suomi osallistuu useiden hallituksen kärkihankkeiden toteuttamiseen. Keski-Suomen LAPE-hankkeen kannalta tärkeimpiä kumppanuushankkeita ovat sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihankekokonaisuuksiin kuuluvat hankkeet. Keski-Suomessa käynnistyvät ainakin seuraavat hankekokonaisuudet:

- STM Kärkihanke: Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa:
  Kukoistava kotihoito – hanke (Keski-Suomi)[7]

[4] Ks. esim. Campus FI ja Kukkula; Campus FI-valmisteluhanke;.
[5] Ks. esim. Keski-Suomen hyvinvoinninosaamiskeskus.
[6] Nuorten Keski-Suomi ry.
[7] Ks. esim. Kukoistava kotihoito

- STM Kärkihanke: Palvelut asiakaslähtöisiksi:
  Valinnanvapauskokeilu Jyväskylän avoterveydenhuollossa[8]
  Kokemusasiantuntijuus ja asiakasosallisuuden toimintamalli (Keski-Suomen shp, Perusterveydenhuollon yksikkö)
  ODA (Omahoidon digitaaliset arvopalvelut) – hanke (Jyväskylä)[9]

Keski-Suomi on mukana myös monissa opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallisissa ohjelmissa (esim. Liikuva koulu-ohjelma[10], jota Jyväskylässä sijaitseva Likes koordinoi).

2. Osallistuminen valtakunnalliseen LAPE-työskentelyyn

Keski-Suomen edustajien aktiivinen osallistuminen valtakunnalliseen LAPE-työpajatyöskentelyyn ja muihin valtakunnallisiin verkostoihin olennaisen on tärkeää hankkeen toteuttamisen kannalta, jotta maakuntaan saadaan tietoa näyttöön perustuvista toimintamalleista ja muualla toteutetuista hyvistä käytännöistä. Keski-Suomesta onkin ollut useita osallistujia LAPE-hankkeen osakokonaisuuksia mallintavissa valtakunnallisissa työpajoissa.

Muutoshankkeen aikana on tarkoitus jatkaa aktiivista yhteistyötä sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä muiden valtakunnallisten toimijoiden kanssa. Pikainen verkostoituminen myös muiden maakunnallisten LAPE-hankkeiden kanssa on aiheellista, jotta kokemuksia ja ideoita pystytään vaihtamaan mahdollisimman laajasti ja avoimesti.

3. Alueelliset verkostot ja kehittäjäkumppanuudet

Keski-Suomessa on useita jo toiminnassa olevia verkostoja, joiden kautta LAPE-hankkeessa toteutettava muutos- ja uudistustyö voidaan kytkeä muuhun maakunnassa tapahtuvaan tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoimintaan. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksella (KOSKE)[11] on ollut keskeinen tehtävä monialaisten työryhmien ja verkostojen ylläpitämisessä.

Vuosina 2014–2016 Keski-Suomen SOTE 2020-hanke on koordinoinut laajaa maakunnallista työryhmätyöskentelyä useilla eri osa-alueilla. Hankkeella on ollut merkittävä rooli myös esimerkiksi maakunnallisen ja kuntien omien LAPE-ryhmien kokoamisessa, perhekeskustoiminnan käynnistämisessä sekä erityispalvelujen yhteistyön kehittämisessä (erityisesti lastensuojelun ja lasten psykiatrian yhteistyö). Hanke on tuottanut myös runsaan kirjallisen aineiston, jota voidaan hyödyntää maakunnan palvelujen jatkokehittämisessä.[12]

Keski-Suomi erottuu muista maakunnista monipuolisen hyvinvointiin ja terveyteen sekä lapsiin ja perheisiin suuntautuvat tutkimuksen ja opetuksen osalta. Jyväskylän yliopistossa on Suomen ainoa liikuntatieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteiden, erityispedagogiikan, psykologian, sosiaalityön, taidekasvatuksen, etnologian, kognitiotieteen ja ICT:n osaamisperinne on pitkä ja laajasti tunnustettu. Keski-Suomessa on myös useita valta-

[8] Ks. esim. Valinnanvapaus Jyväskylän avoterveydenhuollossa.
[9] Ks. esim. Keski-Suomessa kehitetään verenpainepotilaan oikopolkua osana ODA-hanketta.
[10] Liikkuva koulu-ohjelma.
[11] KOSKE
[12] Keski-Suomen SOTE 2020.

kunnallisesti ja kansainvälisesti arvostettuja tutkimusyksikköjä, kuten Perhetutkimuskeskus, Niilo Mäki -instituutti, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, osaamiskeskittymiä, kuten Lapset, nuoret ja kasvamisen ympäristöt LaNKa, sekä vahvaa koulutusosaamista, esimerkiksi Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen, psykologia ja opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja koulutuskuntayhtymä, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Onerva ja Bovallius-ammattiopisto.

Em. tahojen lisäksi Haukkalan säätiö ja monet järjestötoimijat (esimerkiksi Pesäpuu, Perhehoitoliitto, Sininauhaliitto, Nuorten Keski-Suomi ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Pelastakaa Lapset ry, Keski-Suomen Ensi- ja turvakoti ry) ovat aktiivisesti mukana kehittämisverkostoissa.

4. Keski-Suomen sairaala Nova ja tietojärjestelmien uudistaminen

Jyväskylään rakennetaan vuoteen 2020 mennessä kokonaan uusi keskussairaala[13]. Tilojen ja laitteiden lisäksi myös sairaalan potilas- ja asiakasprosessit uudistetaan, mikä luonnollisesti aiheuttaa muutostarpeita myös muiden yhteistyökumppaneiden toimintaan. Lisäksi muutostyössä on otettava huomioon väestön ikääntymisen ja muiden muutosten, sote- ja alueuudistuksen sekä digitalisaation mukanaan tuomat haasteet.

Uuden sairaalan suunnittelua ohjaavat seuraavat periaatteet:

1. Potilas ensin
2. Terveellinen, turvallinen ja hyvä työympäristö työntekijöille
3. Tehokas ja edistyksellinen ICT
4. Hyvä logistiikka
5. Integroitu palvelujärjestelmä (perusterveydenhuolto - erikoissairaanhoito - osin sosiaalitoimi)
6. Ennaltaehkäisy ja terveyden edistäminen
7. Vaikuttavuus ja kustannustehokkuus
8. Johtaminen tukee prosesseja

Uudet potilaslähtöiset hoitoprosessit kohdentuvat kolmeen päälinjaan: kiireellinen hoito, suunniteltu hoito ja kuntoutus. Uuden sairaalan tilat edistävät ja ylläpitävät potilaan toimintakykyä ja kuntoutusta kiireellisen ja suunnitellun hoidon kokonaisuuksissa. Lisäksi perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalitoimen palvelut yhdistyvät sujuvaksi palvelukokonaisuudeksi, joka muodostaa yhtenäisen potilaslähtöisen palvelukokonaisuuden lähipalveluiden kanssa.

Keski-Suomessa on tarkoitus ottaa käyttöön myös alueellisia prosesseja tukevat modernit tietojärjestelmät, jotka kattavat kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Uusissa tietojärjestelmissä huomioidaan sekä asiakkaan että ammattilaisten tarpeet, jotta niiden avulla voitaisiin vastata nykyistä paremmin tiedon tuottamiseen ja hyödyntämiseen liittyviin haasteisiin niin asiakastyössä kuin toiminnan ohjauksessa, seurannassa ja arvioinnissakin. Uudistuvia organisaatio- ja toimintamalleja, logistiikkaa ja materiaalihallintoa tukemaan rakennetaan tietojärjestelmät ja ratkaisut, jotka mahdollistavat mm. henkilöstön työajan kohdentamisen nykyistä enemmän potilas- ja hoitotyöhön. Myös kansalaisten aito osallistuminen hoitonsa seuraamiseen ja järjestelyihin tehdään mahdolliseksi sähköisen asioinnin avulla.

Uuden sairaalan toimintaprosesseissa ja -käytännöissä sekä tietojärjestelmissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös lasten, nuorten ja perheiden palvelujen saatavuuteen ja toteutukseen Keski-Suomessa. LAPE-muutostyötä onkin tehtävä tiiviissä yhteistyössä uuden sairaalan kehittäjien kanssa, jotta lasten, nuorten ja

[13] Keski-Suomen sairaala Nova

perheiden kannalta olennaiset muutokset saadaan toteutettua tarkoituksenmukaisella tavalla. Keskeisiä yhteisiä kehittämiskohteita ovat esimerkiksi asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen, tiedonkulku, (sähköiset) konsultaatiot ja muu tuki lähipalvelujen ja perhekeskusten työntekijöille sekä muille lapsen tai nuoren arkea tukevaan verkostoon kuuluville henkilöille (varhaiskasvatus, koulu), arviointi- ja lähetekäytännöt sekä uudet integroidut työmuodot (esimerkiksi monitoimijainen arviointi sekä kuntouttava iltapäivätoiminta). Sähköisten palvelujen ja asioinnin sekä palveluohjauksen kehittäminen ovat myös tiivistä yhteistyötä vaativia kokonaisuuksia (esimerkiksi Perhekompassin ja Hyviksen palvelut). Ko. toimintojen uudistamisessa on otettava maakunnallisen tason lisäksi huomioon myös valtakunnalliset linjaukset (esimerkiksi Sote-tieto hyötykäyttöönstrategia[14], ODA-hanke[15]) ja lainsäädännön muutokset.

Uuden sairaalan alueellinen asiakas- ja potilastietojärjestelmä – työryhmä ja Keski-Suomen SOTE 2020-hanke ovat kehittäneet yhdessä asiakkaan palveluprosessin mallinnuksen, jossa palvelujärjestelmää ja asiakkaan palvelutarpeita pyritään tarkastelemaan asiakkaan näkökulmasta (Kuvio 6). Mallissa on hyödynnetty em. asiakkaan arjessa selviytymiseen ja ongelman tai sairauden vaikeusasteeseen liittyvää asiakkuusryhmittelyä sekä asiakkaan ongelman luonnetta (hätätilanne, kiireellistä apua vaativa tilanne, uuden ongelman selvittely, omahoidon tai kuntoutuksen tuki sekä ennalta ehkäisy ja terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitäminen). Asiakkaan tarvitsemaa apua on jäsennetty myös asiakasprosessin eri vaiheiden kautta (tiedon ja neuvonnan tarve/ennaltaehkäisy, yhteydensaanti ja asiointi, palvelutarpeen arviointi, hoidon toteutus, seuranta ja arviointi). Mallin keskeinen osa on myös

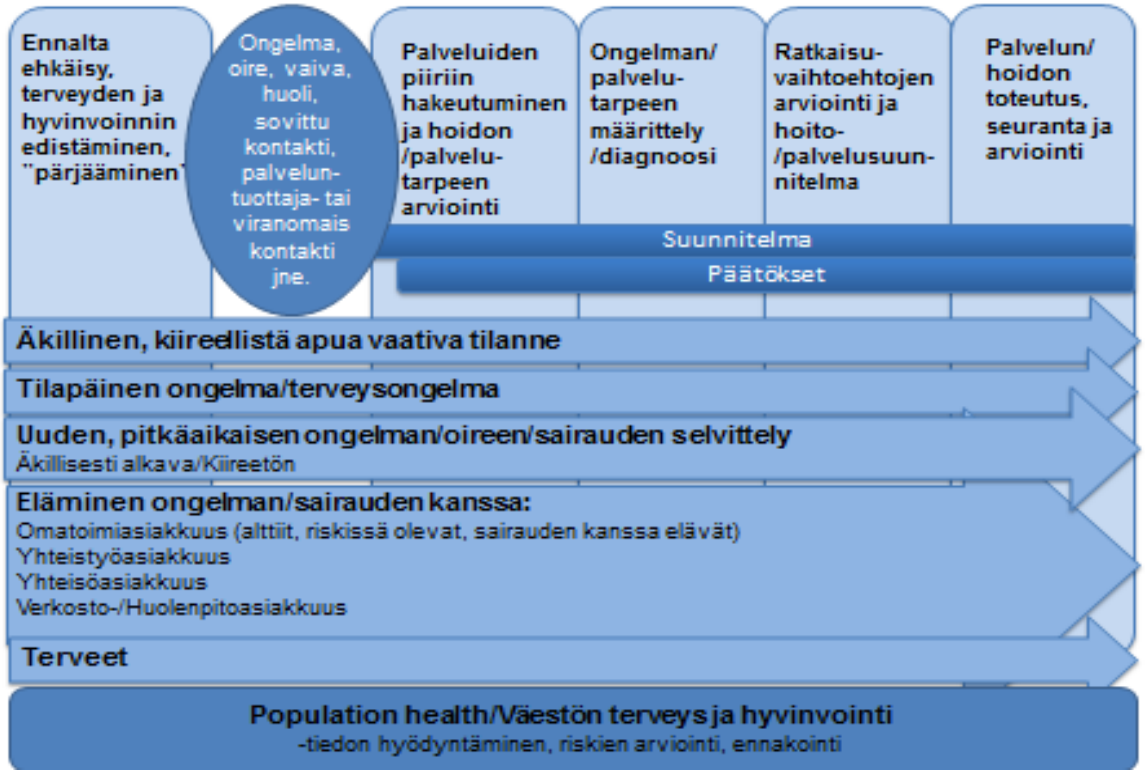

Kuvio 6. Asiakkaan palveluprosessin vaiheet ja erityyppiset asiakkuustilanteet. Keski-Suomen SOTE 2020-hanke ja Uuden sairaalan alueellinen asiakas- ja potilastietojärjestelmä-työryhmä, Keski-Suomen shp.

[14] STM: Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena - Sote-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020.

[15] Omahoidon digitaaliset arvopalvelut-hanke.

väestön, eri väestöryhmiä ja yksilöitä koskevan tiedon hyödyntäminen ja interventioiden suuntaaminen niiden pohjalta. Ko. kehittämistyötä ja siinä tapahtuvaa jatkotyöskentelyä voidaan hyödyntää myös LAPE-muutostyössä.

5. Keski-Suomen SOTE 2020-hanke (v. 2014–2016)

Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeessa[16] olivat mukana kaikki Keski-Suomen sairaanhoitopiirin 21 jäsen kuntaa. Hanke kuului valtakunnalliseen KASTE–ohjelmaan ja sen rahoittivat sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi Jyväskylän kaupunki ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Hanketta hallinnoi Jyväskylän kaupunki. Hanke päättyy 31.10.2016, joten tulevassa LAPE-hankkeessa voidaan jatkaa Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeessa käynnistettyä työtä ja myös hyödyntää hankkeessa laaja-alaisella yhteistyöllä tuotettuja aineistoja.

Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeen päätavoitteena on ollut rakentaa Keski-Suomeen asukas- ja asiakaslähtöinen tuotantorakenne ja toimintamalli, jolla turvataan Keski-Suomen asukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelut tulevaisuuden uudessa toimintaympäristössä.

Hankkeen osatavoitteet olivat:

- Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen vahvistaminen organisoimalla palvelujen tuotantoa uudella tavalla
- Laajan palveluintegraation toteutus asiakaslähtöisinä palvelukokonaisuuksina
- Lähipalveluiden toimivuuden varmistaminen useilla eri tavoilla
- Sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisosaamisen parantaminen kaikilla tasoilla
- Uuden alueellisen kehittämis-, koulutus- ja tutkimusrakenteen luominen sosiaali- ja terveyspalveluiden laadun ja kehittymisen varmistamiseksi

Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeessa sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen vahvistamista ja tuotantojärjestelmän uudelleen organisoitumista on lähestytty laajojen asiakaslähtöisten ydinprosessien kautta, joita ovat:

- perusterveyshuollon ja erikoissairaanhoidon integraatio
- vanhuspalvelut
- monialainen kuntoutus
- lasten- ja perheiden palvelut ja lastensuojelu

Hankkeessa on myös paneuduttu palveluverkon ja lähipalvelumallin sekä palveluohjauksen kehittämiseen, sosiaali- ja terveysjohtamisen parantamiseen ja uuden alueellisen kehittämis-, koulutus- ja tutkimusrakenteen luomiseen. Somaattiseen kuntoutukseen liittyvien kysymysten lisäksi monialaisen kuntoutuksen ydinprosessiin ovat sisältyneet mielenterveys-, päihde- ja aikuissosiaalityön sekä vammaispalvelujen kehittämisosiot.

Liittymäpinnat Keski-Suomen lasten, nuorten ja perheiden muutostyöhön:

Keski-Suomen SOTE 2020 – hankkeessa on tuotettu monipuolisesti raportteja, työpapereita ja selvityksiä, joita voidaan hyödyntää jatkossa sote- ja alueuudistukseen sekä LAPE -muutosohjelmaan liittyvässä muutostyössä. Kirjallinen aineisto pohjautuu laajojen, monialaisten työryhmien ja työpajojen tuotoksiin, joten tuotettu aineisto vastaa hyvin myös LAPE-muutosohjelman tavoitteita. LAPE-muutostyön kannalta hankkeen keskeisimpiä julkaisuja ovat [17]

[16] Keski-Suomen SOTE 2020-hanke.
[17] Keski-Suomen SOTE 2020/Raportit

- Lapset, nuoret ja perheet–työpaperi (julkaistaan hankkeen sivuilla 11/2016)
- Esitys Keski-Suomen vammaisstrategiaksi versio 3.4: Keski-Suomi: Yhdessä uutta kohti
- Monialaisen kuntoutuksen uudistamistarpeet Keski-Suomessa
- Yhdessä hyvästä parempaan – Keski-Suomen uudistuvat ja integroituvat sote-palvelut – työpaperi
- Lähipalvelut ja palveluverkko (julkaistaan hankkeen sivuilla 11/2016)
- Mielenterveys- ja päihdepalvelut (julkaistaan hankkeen sivuilla 11/2016)

Keski-Suomen SOTE 2020 – hankkeen keskiössä on ollut lähi- ja peruspalvelujen vahvistaminen sekä saumattoman, asiakaslähtöisen kunta-sote-yhteistyön varmistaminen myös sote- ja alueuudistuksen jälkeen. Hankkeessa on tuotettu palvelumalli (Kuvio 7), joka perustuu vahvasti lähiyhteisön merkitykseen (asukkaiden omat voimavarat ja lähiverkosto, muut kuin sote-palvelut, yritykset, järjestöt, vapaaehtoistyö ja vertaistuki, seurakunnat ja paikkakunnan muut toimijat, sote-lähipalvelut), terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä varhaiseen tukeen. Malli antaa hyvän pohjan myös LAPE-muutosohjelman keskeisten päämäärien toteuttamiselle.

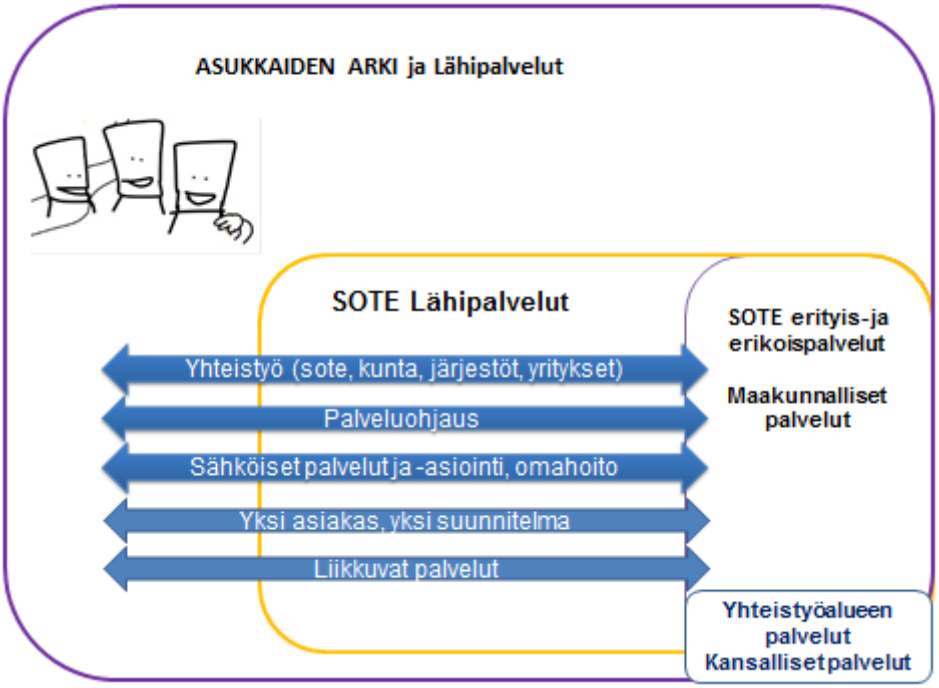

Kuvio 7. Lähipalvelut ja palveluverkko. Keski-Suomen SOTE 2020-hanke.

Palvelumallin ytimessä ovat hyvinvointikeskukset, joiden toimintaperiaatteet ja mallinnus ovat yhdenmukaisia perhekeskusten kanssa. Lisäksi palvelumallissa ja koko hankkeen työskentelyssä korostuvat osallisuus, asiakaslähtöisyys, horisontaalinen ja vertikaalinen integraatio sekä palveluohjaus. Asiakkuussegmentoinnin lähtökohdaksi on nostettu asiakkaan arjessa selviytyminen, omat voimavarat ja toimintakyky sekä toisaalta ongelman tai sairauden vaikeusaste, mikä suuntaa huomion palvelujärjestelmän vaikuttavuuden kannalta olennaisimpaan tasoon: asiakkaan ja ammattilaisen kohtaamiseen. Asiakkaan tarpeisiin perustuva ryhmittely täydentää esimerkiksi ikäryhmäkohtaisia segmentointeja, tukee palveluvalikoiman tarkoituksenmukaista uudistamista ja helpottaa palvelujen kohdentamista niille asiakkaille ja väestöryhmille, jotka tarvitsevat tukea kaikkein eniten.

Lisäksi hankkeessa on tuettu johtamiskäytäntöjen uudistamista sekä alueellisen tutkimus-, koulutus- ja kehittämisyhteistyön tiivistämistä. Myös näistä osioista on tuotettu kirjallista materiaalia, jota voidaan hyödyntää LAPE-muutostyössä.

Keski-Suomen SOTE 2020 – hankkeessa on käytetty osallistavia työmenetelmiä (esimerkiksi kuntakierrokset asukkaille ja henkilöstölle sekä monialaiset työryhmät ja työpajat, joissa on ollut sote-ammattilaisten ja johdon lisäksi laajasti edustajia myös järjestöistä, yliopistosta, ammattikorkeakoulusta, tutkimuslaitoksista, yrityksistä jne.). Työskentelyyn on osallistunut myös kokemusasiantuntijoita. Keski-Suomen lasten ja perheiden palvelujen ja lastensuojelun ydinprosessissa on lisäksi käynnistetty verkostotyöskentelyä ja pilotteja, joiden kokemuksia voidaan suoraan hyödyntää tulevassa muutostyössä (esimerkiksi perhekeskus-pilotit ja niihin liittyvät seminaarit, lastensuojelun ja lasten psykiatrian tiivistyvä yhteistyö, maakunnallisen LAPE-ryhmän ja kuntien LAPE-ryhmien toiminta).

Em. muutostyön tuloksena Keski-Suomen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden yhteiseksi visioksi muodostui: *”Korjaavasta tukevaan, yksilöstä verkostoon*”.

3. HANKKEEN TAVOITTEET JA ODOTETUT VAIKUTUKSET

Maakunnallisen lapsi- ja perhepalveluiden muutoshankkeen ensimmäisenä tavoitteena on varmistaa, että Keski-Suomen maakunnassa on **yhteinen toimintakulttuuri** ja siihen liittyvä **lapsistrategia**, joka edistää yhteisten suuntaviivojen rakentamista eri lapsiperhetoimijoiden, lasten, nuorten ja perheiden kesken.

Toisena tavoitteena on löytää aitoja **osallistumisen tapoja**, jotta kaikenlaiset lapset, nuoret ja perheet voivat vaikuttaa omassa asiassaan sekä olla mukana palveluiden ja toimintojen kehittämisessä. **Lasten toimijuus** onkin noussut tällä vuosituhannella tärkeäksi käsitteeksi perhe- ja lapsuustutkimuksessa. Lapsuus on itsessään tärkeä elämänvaihe, lapset kykenevät tekemään valintoja ja määrittelemään omaa elämäänsä, ja lapset myös osaavat ja haluavat kertoa luotettavasti itselleen tärkeistä asioista. Perhe onkin epäilyksettä lasten tärkein kasvuympäristö, ja perhesuhteita ja niihin liittyviä tunteita, läheisyyttä, luottamusta, osallisuutta ja turvallisuudentunnetta pidetään nykyään hyvin tärkeinä hyvinvoinnin lähteinä. Tästä huolimatta lasten kokemuksia perheestä, lasten käsityksiä perhesuhteistaan ja lasten omia käsityksiä ja kokemuksia hyvinvoinnistaan on tutkittu vähän. Siksi myös lasten ja perheiden palveluita uudistettaessa yhtenä lähtökohtana on hyvä olla ajatus siitä, että lapset osaavat ja haluavat kertoa luotettavasti itselleen tärkeistä asioista, omista tarpeistaan ja asioista, jotka kytkeytyvät läheisesti heidän ja heidän perheidensä hyvinvointiin (Kimmo Jokinen, 2016).

Hankkeen kolmas tavoite **on monitieteellinen tutkimus ja vaikutusten arviointi** lapsen osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisessa sekä lasten ja perheiden toiminta- ja palveluverkostojen uudistamisessa.

Hankkeen päätavoite on saavuttaa **integroitunut ja vaikuttava hyvinvointityö** koko maakunnassa. Horisontaalisen ja vertikaalisen integraation käytännön toteuttamiseksi on hankkeen kokonaisuus jaettu eri osa-alueisiin. Tavoitteena on yhdistää neljä eri kehittämisen osa-aluetta saumattomaksi kokonaisuudeksi.

Tavoitteisiin päästäksemme on **työntekijöiden** ja koko maakunnan kannalta merkityksellistä, että hanke tuo työhön uusia, mielekkäitä toimintatapoja, uuden oppimista, osallisuutta kehittämistyöhön ja notkeutta palvelujen järjestämiseen. Palveluiden selkeytyminen, uudet tavat tehdä yhteistyötä ja saada tukea työhön lisäävät myös työntekijöiden hyvinvointia, motivaatiota tehdä äärimmäisen arvokasta työtä sekä tunnetta siitä, että pystyy oikeasti olemaan avuksi. Ammattilaisten hyvinvointi ja riittävä tuki turvaa laadukkaat palvelut, myös tämän pitäminen kirkkaana on hankkeen aikana tärkeää. Maakunnallinen muutostyö perustuu laadukkaalle

esimiestyölle ja yhteen sovittavalle johtamiselle. Toimivien käytäntöjen ja vaikuttavien palveluratkaisujen avulla hankeen odotettu vaikutus on **kustannusten hallinta**.

Maakunnallinen integroitunut hyvinvointityö vaatii toimijoiden laaja-alaisuutta. Hankkeen tavoite on koota **monitoimijainen kumppanien verkosto** muutostyön tueksi (julkiset palvelut, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat, tutkimuksen, opetuksen ja koulutuksen verkostot).

4. HANKKEEN KEHITTÄMISKOKONAISUUDET JA KESKEISET TOIMENPITEET

4.1. Keski-Suomen kehittämiskokonaisuus

Keski-Suomen hankehakemus sisältää kaikki neljä kehittämiskokonaisuutta:

1. Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos
2. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
4. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen

4.2. Lapsen oikeuksia ja tietoperustaisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos

Keski-Suomen LAPE-muutostyössä lapsen oikeuksia ja tietoperustaisuutta vahvistava toimintakulttuuri nähdään perustana, jolle kaikki muut kehittämiskokonaisuudet rakentuvat. Arvot, asenteet ja kulttuurin määrittelemät normit ovat läsnä kaikessa tekemisessämme riippumatta siitä, kuinka hyvin tiedostamme ne. Ammattilaisten, johtajien ja päätöksentekijöiden toimintaa ja valintoja voivat ohjata esimerkiksi oman ammattiryhmän, organisaation, työyhteisön tai yleisen mielipiteen määrittelemät normit eivätkä asiakkaiden tarpeet. Tällöin palvelujärjestelmä ei pysty parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan asiakkaiden odotuksiin eikä tukemaan heitä muuttuvissa tilanteissa.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa työskentelee monia ammattiryhmiä. Koulutus, työkokemus ja työyhteisö muokkaavat ammatti-identiteettiä, kieltä ja arvopohjaakin. Erilaiset näkemykset ja osaaminen ovat tarpeellisia ratkaistaessa asiakkaiden monimutkaisia ongelmia, mutta ne voivat myös vaikeuttaa yhteistyötä ammattilaisten välillä. Toimintakulttuurin muutoksessa yhtenä keskeisenä päämääränä onkin tehdä näkyväksi lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien toimintaa ja valintoja ohjaavia arvoja. Esimerkiksi LAPE-hankesuunnitelmaa valmisteltaessa on useita kertoja tullut esille, että yhteistyön ja integroitujen toimintamallien tueksi tarvitaan vuoropuhelua, jossa voidaan selkiyttää yhteisiä käsitteitä ja lisätä yhteistä ymmärrystä eri toimijoiden välillä.

Myös lasten, nuorten ja perheiden arvot ja niiden pohjalle rakentuvat käsitykset vaihtelevat. Ammattilaisten tulisi kyetä tunnistamaan erilaisten perheiden ja lasten arvomaailma ja sen vaikutukset elämäntapoihin ja arjen valintoihin, jotta ammattilaiset pystyisivät tarjoamaan ratkaisuja, joiden toteuttaminen on mahdollista asiakkaan elämänpiirissä.

Toimintakulttuurin muutos on laaja ja monitasoinen kehittämiskokonaisuus, joka vaatii pitkäjänteistä työskentelyä. Perehtyminen YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista (1989) on kestävä pohja lasten hyvinvoinnin turvaamiseen ja edistämiseen sekä yhteiseen pohdintaan toimintaa ohjaavista arvoista ja periaatteista[18]. Keski-Suomen LAPE-muutostyön päämääränä on, että lapsen oikeudet muodostavat yhteisen viitekehyksen kaikille lasten, nuorten ja perheiden parissa työskenteleville sekä lähi- että erityispalveluissa ja myös päätöksenteossa.

Lapsen oikeuksia ja tietoperustaisuutta vahvistavan toimintakulttuurin muutosta edistetään Keski-Suomessa valtakunnallisen LAPE-muutosohjelman mukaisesti seuraavilla osa-alueilla:

1. **Lapsibudjetointi**
2. **Lapsivaikutusten arviointi**
3. **Lapsiystävällinen toimintakulttuuri**
4. **Tietopohja ja hyvinvoinnin seuranta**
5. **Perheystävällisten työpaikkojen toimintamallien käytäntöön vieminen**

Lisäksi Keski-Suomen LAPE-hankkeessa toimintakulttuurin muutokseen liittyvänä keskeisenä toimenpiteenä on **maakunnallisen lapsi- ja perhepoliittisen strategian kokoaminen ja julkaiseminen.**

4.2.1. Lapsibudjetointi

LAPE-muutosohjelmassa lapsibudjetoinnilla tarkoitetaan kunnan, maakunnan tai valtion talousarvion tarkastelemista lapsenoikeusnäkökulmasta. Lapsibudjetoinnissa kyse on sekä

1. lapsiin kohdistuvien määrärahojen jäljittämisestä ja seurannasta eli lapsilähtöisestä budjettianalyysista että
2. talousarviopäätösten lapsivaikutusten arvioinnista.

Lapsibudjetoinnin avulla voidaan koota seurantatietoa lapsiin kohdistuvista määrärahoista ja hahmottaa lapsiin kohdistuvien rahallisia ja reaalisia panostuksia (esimerkiksi palveluita) sekä niiden välistä suhdetta. Lapsibudjetointi tuottaa tietoa, jonka avulla lapsille suunnatut määrärahat voidaan pidemmällä tähtäimellä kohdentaa aikaisempaa oikeudenmukaisemmin ja tehokkaammin kuin hallinnonalakohtaisessa budjetoinnissa.

[18] YK:n yleissopimus lasten oikeuksista 1989.

Lapsibudjetoinnista saatavaa tietoa on mahdollista hyödyntää myös yksityiskohtaisemmissa kustannus-vaikuttavuus arvioinneissa sekä vaikuttavuustutkimuksessa.

Tavoitteet ja tulokset

Keski-Suomen LAPE-hankkeessa seurataan valtakunnallista lapsibudjetoinnin budjettianalyysin kehittämistyötä ja osallistutaan kehittämistyöhön mahdollisuuksien mukaan.

4.2.2. Lapsivaikutusten arviointi

Lapsen etu on arvioitava ja otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä.[19] LAPE-muutosohjelmalla tuetaan kulttuurinmuutosta, jossa eri organisaatiot ja toimialat tunnistavat päätöksiä valmistellessaan niiden vaikutukset lapsiin. Muutosta tuetaan voimakkaalla kansallisella ohjauksella ja lainsäädännöllä.

Lapsivaikutusten arvioinnilla on useita hyötyjä. Lapsivaikutusten arviointi

- tuo lisää tietoa päätöksenteon taustaksi, selkeyttää päätöksentekoprosessia, parantaa toiminnan vaikuttavuutta ja lisää päätöksenteon avoimuutta ja moniarvoisuutta.
- huomioi päätöksen tai toiminnan kohteena olevien lasten tai lapsiryhmien tilanteen, olosuhteet ja tarpeet kokonaisuudessaan.
- laajasti ymmärrettynä arviointiin liittyy myös lapsen perhe ja muu lähipiiri mukaan lukien lapsen elinympäristö.
- selvittää ja ottaa huomioon lasten oman näkökulma aikuisten näkökulman lisäksi. Kaikille lapsilla ja lapsiryhmillä tulisi olla yhdenvertainen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa.

Keski-Suomen maakunnan toteutus ja toimenpiteitä:
Osallistutaan valtakunnallisen LAPE-ohjelman kulttuurimuutosta ja tietoisuutta tukevaan koulutukseen. Tuetaan lapsivaikutusten arviointia edistävien rakenteiden syntymistä Keski-Suomen kunnissa ja maakunnan valmistelussa. Toteutetaan lapsivaikutusten arviointia kuntien päätöksenteossa. Hyödynnetään ja levitetään lapsivaikutusten arvioinnissa olemassa olevia välineitä mm. Eva-mallia (ennakollinen vaikutusten arviointi).

4.2.3. Lapsiystävällinen kunta – toimintamalli

Lapsiystävällinen kunta -mallin tavoitteena on auttaa kuntia edistämään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Malli perustuu kansainväliseen esikuvaan. Suomen Lapsiystävällinen – malli on kehitetty yhteistyössä Hämeenlinnan ja UNICEFin kanssa vuosina 2012–2013. UNICEF ottaa malliin mukaan uusia kuntia vuosittain. UNICEF on myös julkaissut materiaalipaketin, jonka avulla YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista voidaan käytännössä edistää.[20] Keski-Suomen kunnista Jyväskylä on ollut mukana lapsiystävällinen kunta – kehittämistyössä vuodesta 2014 lähtien. [21]

LAPE-hanke edistää Lapsiystävällinen kunta – toimintamallin toteutusta Keski-Suomen kunnissa yhdessä muiden toimijoiden ja erityisesti UNICEFin kanssa. Lapsiystävällinen kunta – toimintamalli sisältyy myös Keski-Suomen LAPE-hankkeessa laadittavaan maakunnalliseen lapsi- ja perhestrategiaan.

---

[19] YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla
[20] UNICEF Lapsiystävällinen kunta
[21] Jyväskylän kaupunginhallituksen päätös 734/14

4.2.4. Tietopohja ja hyvinvoinnin seuranta

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman[22] yhtenä tavoitteena on, että ”kunnat, maakunnat ja valtion viranomaiset ovat saaneet välineet tietoon ja lapsen oikeuksiin perustuvaan päätöksentekoon ja toimintakulttuurin edistämiseen” vuoteen 2019 mennessä. Lasten, nuorten ja perheiden terveyttä, hyvinvointia ja palveluja koskevien tiedonkeruiden (sisältö, toteutus, raportointi) tulisi muodostavaa toimiva, yhtenäinen kokonaisuus. Tietoa tulisi koota säännöllisesti ja tiedonkeruussa tulisi ottaa huomioon erilaisissa elämäntilanteissa elävien lasten ja nuorten yhdenvertaisuus ja osallistuminen.

Nykyisessä tilanteessa tiedon käyttöä päätöksenteossa sekä toiminnan seurannassa ja arvioinnissa vaikeuttaa saatavilla olevan tiedon hajanaisuus. Myös tiedonkeruiden sisällöissä, kohdentumisessa, säännöllisyydessä ja rahoituksessa on puutteita. Tietoa ei saada kootusti alle kouluikäisistä lapsista ja heidän vanhemmistaan, erityisryhmistä (toimintakykyrajoitteiset, maahanmuuttajataustaiset, erilaiset perhemuodot), väkivaltakokemuksista sekä lastensuojelussa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista (palvelukokemukset, osallisuus, vaikuttaminen, asiakkuuksien syyt). Tietoa saadaan vähän myös palveluiden saavutettavuudesta, tarpeidenmukaisuudesta, osallisuudesta, palvelukokemuksista ja kustannuksista palvelukokonaisuudessa (mm. ehkäisevät/edistävät vs. korjaavat palvelut). Toisaalta joihinkin ikäryhmiin kohdistuu useita tiedonkeruita.[23]

Tiedon keräämiseen, analysoimiseen ja hyödyntämiseen liittyvät puutteet on havaittu useissa eri yhteyksissä myös Keski-Suomessa. Esimerkiksi Toni Ruohosen ym. paljon sote-palveluita käyttäviin kohdistuneessa tutkimuksessa kattava tiedonkeruu tunnistettiin merkittäväksi haasteeksi.[24]

LAPE-muutosohjelmassa päätöksentekoa ja hyvinvoinnin seurantaa koskevan tietopohjan osalta on asetettu seuraavia tavoitteita:

- Lasten, nuorten ja perheiden terveyttä, hyvinvointia ja palveluja koskevien tietoaukkojen tunnistaminen
- Säännöllisten tiedonkeruiden kehittäminen ja käynnistäminen
- Lapsia, nuoria ja perheitä koskevan tiedon hyödyntämistä edistävien välineiden kehittäminen päätöksenteoksen tueksi kunnissa, maakunnissa ja kansallisesti.
- Lasten, nuorten ja perheiden tiedonkeruita ja tiedon hyödyntämistä koskevien linjausten laatiminen kansallisesti.
- LAPE-muutosohjelman tavoitteita vastaavien seurantaindikaattorien operationalisointi
- Lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden kuvaaminen terveydessä, hyvinvoinnissa ja palveluissa (lähtötilanteen arviointi).

Tavoitteisiin pyritään mm. seuraavilla toimenpiteillä:

- Pienten lasten terveyttä, hyvinvointia ja palveluja koskeva säännöllinen tiedonkeruu terveystarkastusten yhteydessä (ml. vanhemmat)
- Kouluterveyskyselyn sisällön kehittäminen ja laajentaminen koskemaan
    - neljännen ja viidennen luokan oppilaita ml. vanhemmat
    - kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hyvinvointia ja palvelukokemuksia
    - lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia
- Lasten ja nuorten vapaa-aikaa koskevan säännöllisen tiedonkeruun jatkaminen

[22] STM 29/2016
[23] STM 29/2016
[24] Ruohonen ym. 2016:15-16.

Em. tavoitteet ja toimenpiteet toteutetaan pääosin kansallisilla ratkaisuilla. Keski-Suomen LAPE-muutostyössä

- toteutetaan lähtötilanteen kartoitus, jossa hyödynnetään jo olemassa olevia tietovarantoja (esimerkiksi Kouluterveyskyselyt, TEA-viisari, Sotkanet)
- kehitetään tiedon systemaattista kirjaamista ja tallentamista sekä analysointia, raportointia ja hyödyntämistä maakunnan, kuntien, organisaatioiden sekä yksittäisten työyhteisöjen, tiimien ja työntekijöiden tasolla yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa (esimerkiksi alueellinen asiakas- ja tietojärjestelmätyöryhmä, valtakunnalliset linjaukset)
- otetaan käyttöön valtakunnallisessa LAPE-muutosohjelmassa kehitettyjä työkaluja

4.2.4. Perheystävällisten työpaikkojen toimintamallien käytäntöön vieminen

Kansallisessa LAPE-muutosohjelmassa perheystävällisten työpaikkojen toimenpidekokonaisuudella pyritään aikaansaamaan ”muutos, joka auttaa työ- ja perhe-elämää tukemaan toisiaan ja toimimaan toisilleen voimavaroina.” Tavoitteena on myös lisätä työpaikoilla ymmärrystä siitä, minkälainen merkitys työn ja perheen yhteensovittamisella on henkilöstön hyvinvoinnille, työmotivaatiolle, tuottavuudelle ja tehokkuudelle. Perheystävälliset käytännöt tulisi ottaa huomioon työpaikoilla johtamisessa sekä henkilöstöhallinnon, työterveyshuollon, työsuojelun ja luottamusmiesten toiminnassa.

Keski-Suomen LAPE-hanke edistää valtakunnallisen LAPE-muutosohjelman tavoitteiden toteuttamista Keski-Suomessa Perheystävällinen työpaikka -ohjelman[25] sekä Työ- ja perhe-elämä –ohjelman[26] mukaisesti. Osakokonaisuuden toteuttamisessa hyödynnetään aiheeseen liittyvää valtakunnallista koulutus- ja opintokokonaisuutta sekä Keski-Suomessa ja muualla saatuja kokemuksia hyvistä käytännöistä. Koulutusten kohderyhmänä ja osallistujina esitetään olevan: esimiehet, työntekijät, johto, HR-henkilöstö, työsuojeluhenkilöstö, luottamushenkilöt, työterveyshuollon toimijat.

4.2.5. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin osaamisohjelma sekä Keski-Suomen lapsistrategia

Kun sote-palvelut siirtyvät maakuntien vastuulle, syntyy tarvetta koordinoida kuntien ja maakuntien yhteistoimintaa. Maakunnallinen lapsistrategia voisi edistää yhteisten suuntaviivojen rakentamista eri toimijoiden kanssa ja osin korvata tai yhdistää kunnallisia lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia.

Alla on esitelty kaksi toimenpidettä, joilla voitaisiin edistää lapsiystävällisen toimintakulttuurin edistämistä Keski-Suomessa: lasten ja nuorten osaamisohjelma sekä Keski-Suomen lapsistrategia. Seuraavassa lapsella tarkoitetaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti alle 18-vuotiaita.

Keski-Suomen liitto asetti tulevaisuutta koskevassa asiakirjassaan Keski-Suomen sosiaali- ja terveystoimen palvelustrategia (2004) yhdeksi 17 tavoitteestaan lapsiperheiden tukemisen. Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Agora Center (Jyväskylän yliopisto) ja Keski-Suomen liitto järjestivät 4.11.2005 seminaariin aiheesta Lasten ja nuorten hyvinvointi ja sen edistäminen Keski-Suomessa. Seminaariin kutsuttiin laaja joukko aiheen parissa työskenteleviä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita sekä alan tutkijoita. Tavoitteena oli, että Keski-Suomessa käynnistettäisiin Lasten ja nuorten hyvinvoinnin osaamisohjelma, jolla Keski-Suomi voisi profiloitua muista maakunnista ja joka lisäisi Keski-Suomen vetovoimaisuutta. Samalla todettiin, että sosiaalisten inno-

[25] Väestöliitto
[26] Työterveyslaitos

vaatioiden tuottaminen lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi edellyttää rahoitusjärjestelmän rakentamista.

Osaamisohjelma perusteluineen on edelleenkin ajankohtainen. Sitä perusteltiin ensinnäkin lasten ja perheiden tilanteella Keski-Suomessa (Työryhmämuistio, 2005). Perheen hyvinvointi on toisaalta monin tavoin riippuvainen yhteiskunnan eri sektoreiden yhteen toimivuudesta ja toisaalta se heijastuu yhteiskunnan toimivuuteen ja kilpailukykyyn. Lapsi- ja perhemyönteisyys ja vanhemmuus tarvitsevat tukea.

Toinen perustelu oli Keski-Suomen vahva lapsi- ja perheasioiden osaaminen. Alan tutkimusta tehdään ja koulutusta toteutetaan Jyväskylän yliopistossa monilla tieteenaloilla. Yliopistoon läheisesti liittyviä alan tutkimuskeskuksia on useita. Ammattikorkeakoulussa perheeseen liittyvä koulutus on keskeisessä asemassa ja kolmannen sektorin alueella on runsaasti innovatiivista toimintaa. Keski-Suomen neljässä kunnassa oli käynnissä STM:n valtionavustuksella toteutettu PERHE-hanke. Julkisissa keskusteluissa oli esitetty kahta toimenpidettä lapsiperheiden yhteisöllisyyden vahvistamiselle: perhepalvelukeskuksia (STM 2005) ja koulun kehittämistä toimintakeskukseksi (Opetushallitus 2004). Olisi edelleen ajankohtaista miettiä, miten palvelu- ja toimintakeskukset voitaisiin saada mahdollisimman lähelle lapsia ja perheitä.

Kolmas perustelu oli lasten voimaannuttamisen tarve. Sitä ehdotettiin toteutettavaksi vahvistamalla opetustoimen osuutta PERHE-hankkeessa, jossa toimijoina olivat neuvolat, päivähoito, perhetyö, sosiaalityö, psykososiaaliset palvelut sekä opetustoimi. Lasten voimaannuttaminen toteuttaisi perhepalvelukeskusten kanssa rinnakkaista tavoitetta, koulun kehittämistä alueelliseksi lapsiperheitä tukevaksi, verkottavaksi ja yhteisöllisyyttä luovaksi toimintakeskukseksi. Hallintokuntien rajojen ylittämistä pidettiin tärkeänä ja toimintakulttuurin muuttamista siten, että sosiaalisektorin ja opetussektorin toimintaa ohjaa yhteinen visio lapsiperheiden hyvinvoinnin vahvistamisesta. Lasten voimaannuttamishankkeen osaprojektit olivat: 1) perheiden verkottuminen koulutoiminnan ympärille, 2) lasten harrastustoiminta osaksi koulukulttuuria eheytettyä (joustavaa) koulupäivää koskeneessa tutkimuksessa saatujen kokemusten perusteella (Pulkkinen & Launonen, 2005), 3) koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ja koulun vahvistaminen, 4) monikulttuurisuuden tukeminen Keski-Suomen kouluissa ja 5) vapaaehtoistoiminnan kehittäminen osana koulukulttuuria.

Keski-Suomen liitto myönsi vuodeksi 2006 hankkeen aloitusrahaa, minkä tuloksena valmistui Frimanin (2006) toimittama raportti, jossa käsiteltiin koulun toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkorahoitusta hankkeelle ei löytynyt, joten se keskeytyi. Koulupäivän rakennetta koskeva työ on kuitenkin edennyt (Pulkkinen, 2015). Joustavan koulupäivän periaatetta noudatetaan monissa kouluissa ja sen toteuttaminen myös Keski-Suomessa tukisi lasten hyvinvointia.

4.2.5.1. Keski-Suomen lapsistrategia

Taustaa

Lapsiasiavaltuutetun toimisto ja Jyväskylän kaupunki järjestivät Keski-Suomen lapsiasiafoorumin 19.1.2016 Jyväskylän kaupungintalolla. Siihen kutsuttiin Keski-Suomen liiton, Jyväskylän kaupungin, oppilaitosten, tutkimuslaitosten, järjestöjen ja kirkon edustajia. Pohdittavina olivat kysymykset, olisiko maakunnalliselle lapsistrategialle tarvetta Keski-Suomessa, minkälainen lapsistrategia voisi olla, ja voisiko Jyväskylä olla Suomen tai Euroopan lapsiasioiden pääkaupunki.
Kaikki osanottajat pitivät ajatusta Keski-Suomen lapsistrategiasta kannatettavana. Keski-Suomessa on vahvaa osaamista hankkeen toteuttamiseksi. Ratkaistavaksi jäi kysymys siitä, mikä taho voisi käynnistää lapsistrategian toteuttamisen. Foorumiin osallistunut Haukkalan säätiön puheenjohtaja Lea Pulkkinen toi asian säätiön

hallitukseen, joka päätti, että säätiö olisi aloitteellinen tämän ajatuksen eteenpäin viemisessä. Alustavia neuvotteluja käytiin Keski-Suomen maakuntajohtajan kanssa jo keväällä 2016.

Nykyisen hallituksen ohjelmaan perustuva Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelma (LAPE), joka on tarkoitus toteuttaa kaikissa maakunnissa, on sittemmin arvioitu luontevaksi yhteydeksi lapsistrategian kehittämiselle. Yhteisesti hyväksytty lapsistrategia tukisi Keski-Suomen kuntien yhteistyötä ja yhteisiä tavoitteita. Keski-Suomen eri toimipisteissä ja oppilaitoksissa, Jyväskylän yliopistossa ja ammattikorkeakoulussa sekä tutkimuslaitoksissa on tarjolla monipuolinen tieto- ja taitoperusta, jonka varassa Keski-Suomen maakuntaan voisi aikaisempaa työtä jatkaen muodostaa verkostomuotoisen lasten ja perheiden hyvinvoinnin osaamiskeskittymän. Se tukisi Keski-Suomen kuntia lasta, lapsuutta ja perhettä koskevan muutosohjelman toteuttamisessa lapsistrategiaa noudattaen.

Haukkalan säätiö voisi osallistua lapsistrategian laatimiseen ja yrittää hankkia lisärahoitusta Keski-Suomen liitolta. Lisäksi Haukkalan säätiön hallitus voisi toimia lapsistrategian valmistelun tukiryhmänä. Säätiön hallitukseen kuuluu monipuolinen edustus Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta, Jyväskylän yliopistosta (perhetutkimuskeskus, psykologian ja kasvatustieteen laitokset), Jyväskylän kaupungilta (sivistyksen toimiala, konsernihallinto) ja lapsiasiavaltuutetun toimistosta.

Lapsistrategian tarve

Yhteisesti hyväksytty lapsistrategia edistäisi LAPE-muutosohjelman kaikkien neljän kehittämiskohteen toteuttamista:

1. Lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvan toimintakulttuurin edistäminen
2. Matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen
    - Perhekeskustoimintamalli
    - Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
3. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen

Lapsistrategia varmistaisi myös seuraavien, LAPE-kärkihanketta ohjaavien keskeisten periaatteiden toteuttamista maakunnassa:

- lapsen oikeudet ja lapsen etu
- lasten ja perheiden omien voimavarojen vahvistaminen
- lapsi- ja perhelähtöisyys
- perheiden monimuotoisuus

Palvelujen järjestäminen lapsille ja perheille tapahtuu hallinnollisesti eriytyneiden sektoreiden toimesta. Palveluja on paljon kunnan, seurakunnan, järjestöjen ja yksityisten tahojen tarjoamina, kuten on nähtävissä Haukkalan säätiön teettämästä selvityksestä Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkko Jyväskylässä[27]. Näköpiirissä oleva palvelujen tuottamisen kehitys todennäköisesti vain lisää pirstoutuneisuutta, jos valinnanvapauslainsäädäntö toteutuu. Se tulee korostamaan sopimusohjauksen merkitystä ja edellyttämään palveluihin ohjaamisen järjestämistä entistä enemmän. Verkottuneesta Lasten ja perheiden hyvinvoinnin osaamiskeskittymästä ja lapsistrategiasta kunnat voisivat saada tukea toiminnalleen.

Palvelujen pirstoutuneisuudesta seuraa, että niiden järjestäjillä ja tarjoajilla voi olla hyvinkin erilaisia käsityksiä lapsesta ja palvelujen tarkoituksesta, jolloin ristikkäiset paineet kohdistuvat viime kädessä lapsiin. Lapsi voi-

[27] Hallman & Karhinen-Soppi, 2015.

daan nähdä esimerkiksi oppijana koulutusjärjestelmässä, potilaana terveydenhoitojärjestelmässä, kuluttajana kaupallisessa järjestelmässä ja tulevana yhteiskunnallisten ongelmienkorjaajana, kuten työurien pidentäjänä, poliittisessa järjestelmässä. Käsitysten moninaisuudesta johtuu, että lainsäädännössä kuva lapsesta on pirstaleinen. Eroja on esimerkiksi siinä, miten kypsänä lasta pidetään toimimaan itsenäisenä ja vastuullisena. Esimerkiksi opetustoimen lainsäädännössä ei ole turvattu lapsen oikeutta ilmaista näkemystään asiasta, vaan hänen edustajanaan on enintään huoltaja. Koulutuksen järjestämistä koskevassa päätöksenteossa lyhytnäköiset taloudelliset seikat sivuuttavat lasten hyvinvoinnin, jota vaarantavat muun muassa koulujen lakkauttamisesta seuraavat pitkät koulukuljetukset. Lastensuojelussa lasta pidetään usein passiivisena suojelun kohteena; lastensuojelun henkilöstä riippuu, paljonko ja millä tavoin lasta kuullaan hänen hyväkseen toteutetussa suojeluprosesseissa. Potilaslain mukaan lapsilla on jo varsin nuorena vahva itsemääräämisoikeus ja heille annetaan nuorena oikeus itsenäisesti, ilman vanhempiaan päättää ehkäisystään jopa abortistaan. Rikosoikeudellinen vastuuikä on 15 vuotta.

Lapsistrategian tavoitteet

- Lapsistrategian laatimisen ensimmäinen tavoite tulisi olla tietoisuuden ja keskustelun lisääminen siitä lapsikäsityksestä, joka päätöksentekijöillä ja palvelujen tuottajilla on, ja mahdollisuuksien mukaan edistää lapsikäsityksen yhtenäistämistä. Lapsikäsitys pitäisi pyrkiä määrittelemään palveluja järjestettäessä. Lapsikäsityksellä on vaikutusta siihen, kuinka lapsi- ja perhelähtöistä tai kuinka viranomaislähtöistä palvelujen järjestäminen on. Lapsikäsitys on olennainen arvioitaessa päätöksenteon lapsivaikutuksia ja se on tärkeä myös lapsen vanhempien ja viranomaisten välisessä toiminnassa. Esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen lapselle edellyttää yhteisymmärrystä vanhempien kanssa lapsikäsityksestä.

- Lapsistrategia kehittäisi ja yhtenäistäisi henkilöstön koulutusta.

- Lapsistrategian valmistelun kautta Keski-Suomi löytäisi alueellisia kumppanuuksia vahvoista lapsitoimijoista eri puolilta maailmaa.

Käsityksiä lapsesta ja lapsuudesta

Käsityksiä lapsesta on esitetty monista näkökulmista, kuten luonnontieteellisestä näkökulmasta, joka on painottanut perimän vaikutusta lapsen kehitykseen. Eri uskonnoissa ja niiden suuntauksissa on omia näkemyksiään lapsuudesta, ja filosofiset näkemykset lapsesta ovat vaihdelleet eri aikakausina. Nykyaikana taloudellisista arvoista nousee lapsikäsitys, jossa tulee esille taloudellisia tavoitteita, joiden saavuttamiseksi lapsen kehitystä olisi kiirehdittävä. Vaihtelua on niissäkin käsityksissä, joita on esitetty psykologian/psykiatrian piirissä. Kehityspsykologinen käsitys lapsesta voi sisältää seuraavaa (Pulkkinen, 2014, 2016):

- Lapsella on synnynnäinen potentiaali kasvaa, oppia, kommunikoida ja osallistua omalla tavallaan ja omine oikeuksineen yhteisönsä toimintaan.
- Lapsi on oman elämänsä toimija (subjekti, agentti) mutta suhteessa muihin ihmisiin. Lapsi ei ole objekti, joka täytyy muovata jonkin aikuisten valitseman muotin mukaiseksi.
- Aikuiset, jotka ovat herkkiä lapsen tarpeille, auttavat häntä kehittämään hänen ainutlaatuisuuttaan.
- Lapsen suhteiden laatu hänelle tärkeisiin aikuisiin sekä tovereihin ovat merkittäviä hänen kasvulleen ihmisenä.

Vuonna 2016 voimaan tulleissa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014, s. 12) on kirjattu *lapsuutta ja lasta kunnioittava lapsikäsitys* opetuspalvelujen järjestämisen perustaksi. Palveluihin yleisemmin sovellettuna se voisi tarkoittaa seuraavaa:

> *Palvelujen järjestämisen ja tarjonnan tulee perustua käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Siihen lapsi tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että yhteisössä häntä kuunnellaan ja arvostetaan ja että hänen hyvinvoinnistaan välitetään. Yhtä tärkeää on kokemus osallisuudesta ja siitä, että voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia.*

Lapsuutta ja lasta kunnioittava lapsikäsitys merkitsee muun muassa seuraavaa:

- Lapsilla on kehitykseen kuuluvia tarpeita, jotka tulee ottaa monipuolisesti huomioon. Toiminnan tavoitteet ja menetelmät on sovitettava kulloiseenkin kehitysvaiheeseen sopiviksi. Henkilöiden, jotka toimivat lasten kanssa, on tunnettava heidän kehitystään ja siihen myönteisesti ja kielteisesti vaikuttavia tekijöitä. Lapsuuden itseisarvoinen merkitys sisältää sen, että lapsuus ei ole vain valmistautumista kehityksen seuraavaan vaiheeseen esimerkiksi oppimista maksimoimalla ja kiirehtimällä, vaan sillä on itseisarvoinen merkitys elämänkaaressa aivan, kuten aikuisuudellakin on.

  Nykyisin varhaiskasvatukseen ja hoivaan, lukioon ja harrastustoimintaan kohdistetaan kunnianhimoisia, kehitystä kiirehtiviä paineita, jolloin on vaarana lapsuuden eri vaiheiden kokonaisvaltaisen merkityksen ja arvon sivuuttaminen. YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista, jonka Suomi on allekirjoittanut, todetaan (art. 31), että ”Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Ne kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”

- Jokaisen lapsen oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä koskee kaikkia erilaisia lapsia etnisestä taustasta, vanhempien asemasta ja lapsen toimintakyvystä riippumatta. Se sisältää kannustuksen ja yksilöllisen tuen antamista niille, joiden on vaikea selviytyä tavanomaisesti, ja niille, joilla on erityisiä kykyjä ja jotka voivat selviytyä niiden ansiosta tavanomaista paremmin. Ajatus kaikkien lasten oikeudesta kasvaa täyteen mittaansa sisältyy YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Siinä todetaan (art. 2), että ”Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille lapsille ilman lapsen tai hänen vanhempiensa tai muun huoltajan taustaan perustuvaa erottelua.” Samoin siinä todetaan (art. 23), että henkisesti ja ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan” ja että (art. 29) ”lapsen koulutuksen tulee pyrkiä lapsen persoonallisuuden. lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen.”

- Lapsen kuunteleminen ja hänen näkemystensä arvostaminen sisältyy YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen (art. 12). Sen mukaan ”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostaman oman näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.” Tämä sopimus ei aseta mitään ikärajoja lapsen kuuntelemiselle ja näkemysten arvostamiselle, mutta se asettaa vaatimuksia lasten kanssa toimiville henkilöille, että he osaavat löytää keinot kuunnella lasta ja ymmärtää hänen nä-

kemyksiään. Lapsen näkemyksiä tulee ottaa huomioon niin jokapäiväisessä elämässä kuin erityistilanteissa, joissa tehdään lapsen elämää koskevia päätöksiä esimerkiksi lastensuojelukysymyksissä.

- Lapsen osallisuuden painottaminen saa tukea YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen useista artikloista, joissa tuodaan esille lapsen asema oman elämänsä toimijana, ei vain toimenpiteiden vastaanottajana.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on myös monia muita näkökohtia, jotka lapsistrategiassa on syytä ottaa huomioon lasten ja perheiden palveluja järjestettäessä. Näitä ovat erityisesti lapsen hyvinvoinnille välttämätön *suojelu*, joka koskee syrjintää (art. 2), oikeutta elämään ja henkilöllisyyteen (art. 6, 7), yksityisyyttä (art. 16), joukkotiedotusta (art. 17), väkivaltaa (art. 19), perheen turvan puutetta (art. 20), pakolaisuutta (art 22), vammaisuutta ja sairauksia (art. 23 ja 24), sosiaaliturvaa (art. 26, 27), taloudellista, seksuaalista ja muuta hyväksikäyttöä (art. 32, 34, 35, 36), huumausaineita (art. 33), vapaudenriistoa (art. 37) ja oikeusturvaa ja ihmisarvoa (art. 40).

Lapsen oikeuksien sopimus koskee myös perhettä, kuten vanhempien tai laillisten huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle ohjausta hänelle tunnustettujen oikeuksien täyttämiseksi (art 5), lapsen erottamista perheestään hänen tahtonsa vastaisesti ilman lapsen edun mukaista tuomioistuimen ratkaisua ja lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteitaan kumpaankin vanhempaansa (art. 9), vanhempien yhteistä kasvatusvastuuta (art. 18) ja vanhemmille annettavaa apua ja tukea lastenkasvatustehtävässä (art. 18, 24).

Lapsioikeusjuristin Suvianna Hakalehdon (2016) mukaan Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsuuskäsityksessä olennaista on oikeusperustaisuus ja lapsen asema oikeuksien haltijana. Kansallinen lainsäädäntö asettaa kuitenkin monenlaisia ikärajoja lapsen mahdollisuuksille vaatia oikeuksiensa toteuttamista ja niiden toteutuminen riippuu pitkälti huoltajista ja viranomaisista.

Toinen olennainen osa sopimuksen lapsuuskäsitystä on lapsen ja lapsuuden suojeleminen suojelemalla lapselle kuuluvia oikeuksia, mutta niiden täytäntöönpanon toteutuminen ja toteutumisen valvonta jää sivuun. Kolmas olennainen osa sopimuksessa on lapsen näkeminen aktiivisena osallistujana omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja toimintaan. Lasten näkemysten huomioon ottaminen vaatii kuitenkin olojen kehittämistä, mikä Hakalehdon mukaan voisi sisältää esimerkiksi vanhemmuuden tukemista ja lasten parissa toimivan henkilöstön työn tukemista lasten kehitystä koskevalla tiedolla.

Lapsistrategian sisältöalueita

Lapsistrategian tulisi lapsikäsityksen lisäksi ottaa huomioon monia näkökohtia, joissa sekä kantasuomalaiset että maahanmuuttajat otetaan tasaveroisesti huomioon. Näkökulmana tulisi olla lapsen voimavarojen vahvistaminen ja riskien tiedostaminen sekä kestävän kehityksen arvot.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit jaotellaan teemoihin materiaalinen elintaso, kasvuympäristön turvallisuus, terveys ja hyvinvointi, koulu ja oppiminen, perhe vapaa-aika ja osallisuus sekä yhteiskunnan tarjoama tuki ja suojelu (Lapsiasiavaltuutettu, 2015; Aira ym., 2015). Nämä näkökohdat on seuraavassa luettelossa jaoteltu hieman yksityiskohtaisemmin. Eri näkökulmia on valmistelutyön yhteydessä tarpeen pohtia valinnan tekemiseksi siitä, mitä lapsistrategiassa olisi tarpeen lausua:

- käsitys lapsesta
- lapsen kehitystarpeiden huomioonotto neurologiselta, fyysiseltä, psykologiselta ja sosiaaliselta kannalta toiminnan tavoitteita ja toimintaympäristöä rakennettaessa
- lapsen kehityksen voimavarat ja riskitekijät

- lapsen perustarpeet, kuten ravitsemus ja uni
- lapsen yksilöllisyyden tukeminen ja yksilöllisten olosuhteiden ymmärtäminen
- lapsen fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi
- lapseen kohdistetut joustamispaineet ja niiden tuottama stressi
- lapsen kiintymyssuhteet
- lapsen turvallinen vanhemmuus ja kasvuympäristö
- lapsen läheisverkosto
- lapsen kuunteleminen ja osallistuminen
- lapsen leikki, hoiva ja varhaiskasvatus
- lapsen koulu, harrastukset ja virkistystoiminta
- lapsi ja kulttuuri
- lapsen itsesäätely ja yhteiskuntaan jäsentyminen
- lapsi, media, mainonta ja digitaalinen ympäristö
- lapsen suojelu ja erityisen suojelun tarve
- lapset ja päihteet
- lapsen oikeusturva
- lapsen etu
- lasten yhtäläisten materiaalisten ja muiden oikeuksien turvaaminen
- lapsiystävällinen ympäristö, esimerkiksi kaupunki tai kunta.

Kultakin alueelta löytyy tutkimusta, kokemusta ja parhaita käytänteitä, joita lapsistrategian laatimisen yhteydessä tulisi selvittää Keski-Suomen kunnille sopivan strategian laatimiseksi. Maakunnan strategiaan on tarpeen luoda valmistelutyön yhteydessä myös toimeenpano- ja seurantarakenne.

4.3. Matalan kynnyksen palveluiden verkostoiminen

Matalan kynnyksen palveluiden verkostoiminen sisältää Keski-Suomen LAPE-hankkeessa perhekeskustoimintamalliin sekä varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -osioon liittyvän muutostyön.

Eroauttamispalveluiden ja vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen sekä monialainen tuki lapsen ja nuoren neuropsykiatrisiin vaikeuksiin liittyvät perhekeskusmalliin, vaikka ne esitelläänkin tässä suunnitelmassa omina kappaleinaan.

Matalan kynnyksen palveluiden verkostoimisella ja kehittämisellä pyritään luomaan Keski-Suomen alueelle yhteisiä toimintamalleja ja lisäämään asukkaiden yhdenvertaisia palveluja ja vaikutusmahdollisuuksia palvelujen kehittämiseen lapsiperheiden tarpeiden mukaisiksi. Huomiota kiinnitetään perheiden monimuotoisuuteen, mukaan lukien turvapaikanhakija- ja maahanmuuttajalapset ja –perheet sekä avun ja tuen saannin esteettömyyteen. Avun ja tuen erilaiset muodot vaativat selvitystyötä ja yhteistä käsitteiden määrittelyä, jotta päästään maakunnalliseen, tavoitteelliseen kehittämistyöhön.

4.3.1. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto

Perhekeskustoimintamallin käynnistäminen koko maakunnassa on yksi Keski-Suomen LAPE -muutoshankkeen keskeisimmistä tavoitteista. Keski-Suomen kunnat poikkeavat toisistaan monella tavalla (asukasmäärä, ikärakenne, palvelut, elinkeinorakenne, välimatkat jne.)[28], joten perhekeskusten toteutustavat vaihtelevat paikkakunnittain. Keskeiset ideat ja toimintamallit ovat kuitenkin yhteisiä.

[28] Kuntien välisiä eroja on kuvattu tarkemmin kappaleessa 1.

Perhekeskusmallin kehittämistä viedään eteenpäin tiiviissä yhteistyössä paikkakunnan muiden toimijoiden sekä varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena – osakokonaisuuden kanssa. Perhekeskuksella on keskeinen rooli myös vertikaalisen integraation toteuttamisessa erityis- ja vaativimman tason palveluiden kanssa. Tähän liittyviä toimintamalleja on kuvattu kohdassa 1.3 Perhekeskustoimintamallin käyttöönotto ja kehittäminen vahvistavat konkreettisesti toimintakulttuurin muutosta lapsi- ja perhepalveluissa.

Keski-Suomen LAPE-muutoshankkeessa perhekeskustoimintamallilla tarkoitetaan samantyyppistä toimintaa kuin valtakunnallisessa LAPE-muutosohjelmassakin.

Perhekeskustoimintamallilla tarkoitetaan lähipalvelujen kokonaisuutta, joka sisältää lapsille ja perheille suunnatut hyvinvointia ja terveyttä sekä kasvua ja kehitystä edistävät sekä varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Perhekeskus palvelee kaikkia lapsia ja perheitä ml. monimuotoiset perheet, vammaisen lapsen perheet ja maahanmuuttajat. Kyseessä on uusi tapa verkostoida nykyisin hajanaiset lasten ja perheiden palvelut ja sovittaa ne yhteen synergiaetuja tuottavasti ja lapsi- ja perhelähtöisesti siten, että jokainen lapsi ja perhe saa tarvitsemansa tuen ja avun. Perhekeskustoimintamalli tarjoaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuessa rakenteen maakuntien sote-palveluiden ja kuntien järjestämien palveluiden sekä järjestöjen ja seurakuntien toiminnan yhteen sovittamiseksi.

Nykytilanne

Perhekeskustoimintaa on kehitetty Jyväskylän seudulla jo yli 10 vuoden ajan. Aikaisemmin toteutetut hankkeet (esimerkiksi Perhetalo vuosina 2003–2005, Perhehanke 2005-2008, Kaste-hankkeet mukaan lukien Keski-Suomen SOTE 2020-hanke vuosina 2014–2016,) ovat edistäneet perhelähtöistä työotetta, oikea-aikaisen tuen vahvistamista ja uusien toimintamallien juurruttamista. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja matalan kynnyksen palveluita, kuten neuvolan perhetyötä, vertaisryhmätoimintaa ja perhekahviloita on kehitetty runsaasti. Suuri osa kehittämistyöstä on tapahtunut yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden ja seurakuntien kanssa.

Keski-Suomen kunnat ovat hyvin erilaisia väestöpohjaltaan, palvelurakenteeltaan ja sijainniltaan. Perhekeskustoimintaa toteutetaan jo joissain kunnissa. Osassa kuntia perhekeskuspalvelut ovat fyysisesti saman katon alla, osassa toiminta on verkostomaista. Alueittain toimijoiden ja tilojen tarjoamat mahdollisuudet ovat erilaisia. Pienissä kunnissa yhteistyö näyttäytyy usein mutkattomampana toimijoiden tuttuuden ja toisaalta käytännön sanelemien ehtojen vuoksi. Suuremmissa kaupungeissa toiminta on edelleen enemmän sektoroitunutta ja yhteistyö voi olla vaikeaa tahtotilasta huolimatta.

Laukaassa, Joutsassa, Jyväskylässä, Änekoskella ja muissa maakunnan kunnissa hankkeen aikaisten pilotointien ja muun hankeaikaisen perhekeskustyön on tarkoitus tukea maakunnallista perhekeskustoiminnan käynnistymistä ja kehittämistyötä.

Jyväskylä

Jyväskylässä toimii seitsemällä asuinalueella alueellinen perhekeskusverkosto. Mukana perhekeskusverkostossa on julkisia palveluja, kolmannen sektorin toimijoita sekä yksityisiä palveluntuottajia. Julkisen sektorin palveluista edustettuina ovat neuvola, neuvolan perheohjaus, lapsiperheiden kotipalvelu, psykologipalvelut, perheneuvola, sosiaalityö, varhaiskasvatus ja koulu. Kolmannelta sektorilta mukana on seurakunta, järjestötoimijoita ja asukas- ja vanhempainyhdistyksiä.

Tavoitteena on ollut koota yhteen perheiden toiminnallinen tukiverkosto niin, että perheiden ja lasten saama tuki olisi mahdollisimman saumatonta, hallinnollisista raja-aidoista vapaata ja alueen asukkaiden tarpeet huomioivaa.

Käytännössä alueellinen perhekeskusverkostotyö tarkoittaa lapsiperheiden kanssa työskentelevien tahojen yhteisiä kokoontumisia, joissa tutustutaan muihin alueen työntekijöihin, palveluihin ja toimintoihin. Perhekeskusverkostotoimijoiden kokouksia on 2–4 kertaa vuodessa. Kokouksissa käsitellään alueen ja palveluiden ajankohtaisia asioita ja ilmiöitä, kehitetään olemassa olevia palveluja ja palveluketjuja ja luodaan uusia toimintamalleja. Toimintamalli vahvistaa palveluohjausta, sujuvoittaa yhteistä työtä ja tuo esiin paremmin alueen asukkaiden tarpeita. Perhekeskusverkostojen toiminnan tuloksena on mm. aloitettu yhteistä ryhmätoimintaa ja kehitetty sähköinen palveluohjauksen väline, Perhekompassi.

Alueellisia perhekeskusverkostoja perustetaan uusille alueille, tavoitteena, että kaikilla Jyväskylän kaupungin osa-alueilla toimii ao. verkosto. Verkostojen asukaslähtöisyyttä vahvistetaan.

Laukaa

Laukaan käynnistymässä olevassa lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskuksessa yhdistyvät lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia tukevat palvelut hallintorajat ylittäen. Tavoitteena on tarjota saavutettavia ja oikeaaikaisia palveluja matalalla kynnyksellä asiakaslähtöisesti. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskuksessa toteutetaan ja kehitetään lasten, nuorten ja perheiden palveluja osana muuttuvaa kunnan toimintaympäristöä ja palvelurakennetta. Palvelut tuotetaan moniammatillisessa yhteistyössä kunnan eri toimijoiden, Keski-Suomen seututerveyskeskuksen, seurakunnan ja kolmannen sektorin kanssa. Päätavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen ja lisääminen. Tavoitteena ovat myös yhteisten toimintatapojen linjaaminen, päällekkäisen työn välttäminen sekä joustava yhteistyö ja palveluohjaus.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus on osa Laukaan kunnan johtamis- ja organisaatiojärjestelmän uudistamista. Tavoitteena on uudelleen muotoilla joustavia palveluja hallintorajat ylittäen asiakaslähtöisesti matalalla kynnyksellä. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus on kiinteä ja pysyvä osa kunnan peruspalveluja.

Joutsa

Joutsan nykyisiin lapsiperheiden palveluihin kuuluu tiivis yhteistyö seutukunnan kesken, verkostomainen työote ja monipuoliset ennaltaehkäisevät palvelut. Joutsan seutukuntaan kuuluvat Joutsa, Luhanka ja Joutsaan v. 2008 liittynyt Leivonmäki. Luhangan kanssa yhteistyö toimii tällä hetkellä siten, että Joutsasta myydään sosiaalityön palvelua Luhankaan 30 %. Myös mm. neuvolapalvelut ovat yhteisiä seututerveyskeskuksen kautta. Jatkossa yhteistyö voi laajentua perhekeskustoimintaan.
Joutsaan on mahdollista järjestää perhekeskus esim. terveyskeskuksen uudistuviin tiloihin, jossa toimisi ainakin lapsiperheiden sosiaalityö, perhetyöntekijät ja neuvola. Jo toimivat MLL:n ja srk:n perhe- ja päiväkerhot olisi hyvä saada samoihin tiloihin, tai verkostomaisesti osaksi samaa perhekeskusta. Lapsiperheille suunnatut ryhmät voivat toimia perhekeskuksen tiloissa. Tämä perhekeskus voi palvella Joutsan seutukuntaa, eli Joutsaa ja Luhankaa. Palvelut voivat perhekeskuksesta käsin jalkautua seutukunnan eri keskuksiin.
Joutsan perhekeskuksen tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen, ennaltaehkäisevät palvelut, vahva ennaltaehkäisevä työote ja yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Perhekeskusvalmennuspäivät koko maakunnan väelle

Perhekeskustoiminnan kehittämiseksi Keski-Suomen SOTE 2020 -hanke ja THL järjestivät Perhekeskustoimintamalli käyttöön Keski-Suomessa Valmennuspäivät 6.-7.9.2016. Valmennuspäiville osallistui Keski-Suomen kunnista kattavasti toimijoita, joiden osallisuus perhekeskusmallin kehittämisessä on ensiarvoisen tärkeää. Osallistujat saivat ja jakoivat tietoa tämän hetkisestä tilanteesta, suunnitelmista sekä olivat osaltaan mukana valmistelemassa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman hankehakemusta.

Kaikissa kunnissa perhekeskustoimintamalliin osallistujina nähtiin lapsiperhetoimijat monialaisesti, kolmas sektori, järjestötoimijat ja seurakunnat vahvasti mukana. Perhekeskusten nähtiin rakentuvan monimuotoisiksi kuntien ja niiden pienalueiden omien voimavarojen, mahdollisuuksien ja tarpeiden mukaisesti. Monissa kun-

nissa on asumiskeskuksia, jotka ovat kaukana toisistaan. Alueelliset erityispiirteet ja paikallisyhteisöjen vahvuudet haluttiin ottaa huomioon. Pohdintaa käytiin myös siitä, voisiko maakunnassa olla lisäksi yksi yhteinen perhekeskus, josta tarvittaessa voisi hankkia esimerkiksi erilaisia kuntouttavia palveluja. Palvelujen saatavuus, joustavuus ja monialaisuus nähtiin tärkeäksi. Perhekeskustoiminnan kehittämisessä olennaisiksi osa-alueiksi nousivat verkostomaisen työotteen vahvistaminen ja kouluttautuminen. Myös perusterveydenhuollon mukaan tulo sekä aikuisten palveluverkostojen mukaan saaminen koettiin tärkeiksi. Lisäksi todettiin, että yhteinen koordinointi on välttämätöntä perhekeskuksen toimivuuden kannalta.

Valmennuspäivien aikana sitoutuminen perhekeskustoiminnan kehittämiseen lisääntyi. Osallistujien halu tehdä yhteistyötä aiempaa laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin lasten ja perheiden palveluiden oikea-aikaistamiseksi ja saatavuuden helpottamiseksi tuli hyvin esille. Valmennuspäivien aikana perhekeskuksen toiminnan arvoiksi nousivat: Lapsi- ja perhelähtöisyys, osallisuus, tasavertaisuus, tasapuolisuus, palveluiden saatavuus lähipalveluna, yhdenvertaisuus,
eettisyys- lupaus, luottamus eri tahojen välillä, avoimuus, läpinäkyvyys, oikea-aikaisuus, oikeudenmukaisuus, toimintaperiaatteena joustavuus, luovuus ja
moniammatillisuus.

Tavoitteena maakunnallisesti yhdenvertaiset perhepalvelut

Keski-Suomen LAPE-muutoshankkeen tavoitteet noudattavat valtakunnallisen ohjelman tavoitteita. Alla on kuvattu lyhyesti valtakunnallisten tavoitteiden soveltamista Keski-Suomen LAPE-muutoshankkeessa. Tavoitteet täsmentyivät syksyn 2016 aikana. Alla olevat sitaatit on poimittu **Ota kantaa -palvelun kyselystä**, joka on ollut avoin kanava vaikuttaa hankesuunnitteluun ja tuoda esiin mielipiteitä siitä miten asukkaan näkökulmasta parannetaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia Keski-Suomessa. Kyselyyn tuli 49 vastausta.

Tavoite 1:
Luoda lähipalveluna toimiva perhekeskustoimintamalli, jonka avulla varmistetaan, että kaikkien lasten ja perheiden voimavarat vahvistuvat ja heidän osallisuutensa paranee.

”Järjestäisin avoimia, maksuttomia, päivittäin auki olevia paikkoja lapsiperheille. Miksi "kaikki" perhekahvilat ovat nyt joko maksullisia tai uskonnollisia? Missä matalan kynnyksen palvelut lapsiperheille, missä palveluohjaus, missä takuuvarmasti ammattimainen kohtaaminen, missä kaikille avoin, ilmainen paikka, josta saa tietoa, tukea ja turvaa? Ei sellaista ole. Lapsiperheiden verkostoituminen on HURJAN suuri voimavara, sillä ehkäistään vanhempien masennusta, yksinäisyyttä ja pahoinvointia ja tuetaan vanhemman ja lapsen yhteiseloa, lapsen kehitystä ja arjessa jaksamista. Yksikin avoin, maksuton toimintapaikka ja ohjaaja-sosiaaliohjaaja -työpari voisivat saada aikaan paljon.”

”Nyt tehdään paljon työtä " jokainen toimija omassa kopissaan"! Lisää vanhemmuuden tukemista ja voimaannuttamista! Vanhempien vertaisryhmiä?”

Perhekeskustoimintamallin luomisen lähtökohta on vahvistaa asukkaiden osallisuutta ja asiakasnäkökulmaa palveluiden ja tuen kehittämisessä. Tavoitteena ovat oikea-aikaiset, sujuvat ja esteettömät palvelut lapsiperheiden odotusajasta aikuisuuteen. Lape-muutostyön aikana fyysisiä palveluja täydennetään sähköisillä palveluilla.

Tavoite 2:
Mahdollistetaan nykyistä varhaisempi avun ja tuen saanti.

Tavoitteena on luoda ja edelleen mallintaa koko maakuntaan alueiden tarpeista lähtevä, lähipalveluperiaatteella toimiva perhekeskusverkoston toimintamalli, jonka avulla mahdollistetaan lasten ja perheiden entistä varhaisempi ja oikea-aikaisempi avun ja tuen saanti.

Perhekeskustoimintamallin myötä palvelutarjonta monipuolistuu ja vastaa entistä paremmin lasten ja perheiden tarpeisiin, kuten vanhemmuuden tukeen ja perheiden monimuotoisuuden huomioiviin käytäntöihin.

Tavoite 3:
Rakennetaan lapsi- ja perhelähtöinen palvelujen kokonaisuus, joka edistää lasten ja perheiden hyvinvointia, terveyttä, mielenterveyttä, sekä kasvua ja kehitystä ja tarjoaa tarvittavan varhaisen tuen ja hoidon.

Tavoitteeseen pyritään ottamalla lapset ja perheet mukaan kehittämistyöhön heti alusta alkaen. Tavoite on osittain toteutunut jo hankehakemusvaiheessa, kun asukkaat ovat voineet esittää ideoitaan Ota kantaa -palvelun kautta. Asiakaslähtöisen toimintamallin kehittämistä tukevat myös sopivat tilat, palveluajat ja -tavat sekä palautekanavat (nettikyselyt, raadit, ”kehittämiskävelyt”, yhdistysten kanssa tehtävä yhteistyö).

Kartoitetaan ja kuvataan tämän hetkinen toimintakulttuuri sekä sen kehittämistarpeet. Tavoitteena on toisten toimijoiden tunteminen ja arvostus sekä luottamus toisten tekemään työhön ja ratkaisuihin. Tavoitteena on myös päällekkäisen työn karsiminen ja tiedon kulun lisääminen.

Tavoite 4:
Yhdistetään ammatillista asiantuntemusta ja voimavaroja lasten ja perheiden kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi yhteistoiminnassa.

Toimintakulttuurin muutostarpeet ja -esteet nostetaan keskusteluun. Esimerkiksi sektorirajat ja vastuukysymykset voivat estää yhteistoiminnan toteuttamista.

Perhekeskusajattelua toteutetaan monin tavoin: fyysisenä perhekeskustalona ja/tai perhekeskusverkostoina sekä näitä tukevina ja täydentävinä sähköisinä palveluina. Perhekeskus voi toimia myös hybridinä, kunnan palvelurakenteesta ja tarpeista riippuen. Tavoitteena on kehittää sisällöllisesti jo olemassa olevia toimintamalleja ja laajentaa niitä uusille alueille sekä vahvistaa koordinointia ja johtamista.

Tavoite 5:
Verkostoidaan ja sovitetaan yhteen lasten ja perheiden julkiset sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan palvelut, järjestöjen ja seurakuntien palvelut ja vapaaehtoistoimijat.

Maakunnallisesti sovitetaan yhteen ja verkostoidaan julkisen sektorin sosiaali- terveys- ja kasvatusalan palvelut, järjestöjen ja seurakuntien palvelut ja vapaaehtoistoimijat sekä yksityiset toimijat ja rakennetaan lapsi- ja perhelähtöinen, hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja terveyttä edistävä palvelujen kokonaisuus. Tavoitteena on kehittää palvelurakennetta joustavaksi ja asiakkaan tarpeiden mukaan räätälöitäväksi ja notkeaksi.

Tavoite 6:
Tarjotaan kaikille avoimia kohtaamispaikkoja.

Tutkitaan mahdollisten tilojen käyttöönottoa: esimerkiksi kouluilla ja päivähoidossa on vapaina runsaasti tiloja iltaisin ja viikonloppuisin. Luodaan yhteisiä käytäntöjä tilojen käytölle mahdollistamaan kohtaamispaikkoja ja tukemaan vertaisryhmien ja kolmannen sektorin toimintaa.

Fyysisissä tiloissa toimivat perhekeskukset tarjoavat matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja lapsille, nuorille ja perheille.

Tavoite 7:
Uudistetaan ja yhtenäistetään toimintakulttuuria Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman toimintaperiaatteiden mukaisesti.

Tavoitteena on muuttaa toiminta- ja palvelukulttuuria niin, että luottamus toimijoiden välillä vahvistuu ja asiakkaan tarpeista lähtevä yhteistyö lisääntyy. Toiminta- ja palvelukulttuurin muuttaminen tapahtuu työntekijöiden ja asiakkaiden, työntekijöiden ja johdon sekä työntekijöiden välillä. Asiakkaat ovat aidosti mukana

suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa palveluja. Toimintakulttuurin muutoksessa tärkeää on pyrkiä pois "lähettämisen kulttuurista". Auttamisen tahot tulee koota yhteen perheen ympärille ja tehdä yhteistä asiakassuunnitelmaa yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa.

Tavoite 8:
Luoda edellytykset perhekeskustoimintamallin mukaiselle toiminnalle sekä toiminnan toteutuksen, vaikutusten ja kustannusten seurannalle ja jatkuvalle kehitykselle.

Perhekeskustoimintamallin kehittäminen tapahtuu osana kaupunkien ja kuntien perustyötä, lapemuutostyötä ja muuttuvaa sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuutta. Kehittämis- ja arviointityö liitetään alusta alkaen kiinteäksi osaksi muutostyötä ja sen toteuttamiseksi tehdään arviointisuunnitelma.

Toimintaa kehitetään asiakas- ja työntekijäarviointeja hyödyntäen sekä erilaisia tunnuslukuja seuraten. Lisäksi toiminnan seurantaa ja kehittämistä tukee yhteistyö maakunnallisina hankekumppaneina toimivien tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden kanssa.

Toimenpiteet perhekeskustoiminnan mallintamiseksi

***Toimenpide 1: Määritellään maakunnallisesti yhteiset tavoitteet ja* toimenpiteet**

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman toteuttamiseksi ja perhekeskustoimintamallin kehittämisen koordinoimiseksi palkataan hanketyöntekijöitä, jotka vievät muutosta suunnitelmallisesti ja yhtenäisesti eteenpäin kunnissa. Maakunnassa Jyväskylässä, Laukaassa, Äänekoskella, Joutsassa ja Kinnulassa on valmiita suunnitelmia perhekeskustoiminnan kehittämiseksi ja käynnistämiseksi.

Hanketyöntekijöiden tavoitteena on toimia koordinaattoreina ja tukena perhekeskusten jäsentämisessä sekä toiminnan käynnistämisessä.

Mallintamisessa kuntien henkilöstön kumppaneina toimivat seurakunnat, kolmannen sektorin toimijat sekä koulutuksesta ja tutkimuksesta vastaavat tahot. Kumppanuudet muotoutuvat paikallisten tarpeiden mukaan. Kumppanuuksia on haettu jo ennen hankehakemuksen lähettämistä Ota kantaa -palvelun sekä tiedotustilaisuuksien kautta. Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeen Lapset, perheet ja lastensuojelu -työryhmien työhön, hankkeen aikana toteutettuun perhekeskus-pilottiin ja perhekeskus -valmennuspäiville sekä LAPE-hankehakemuksen valmisteluun on myös osallistunut laaja joukko em. toimijoita.

Kumppanuudet:

Keski-Suomessa on useita valtakunnallisia ja paikallisia järjestöjä, jotka tekevät työtä lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Järjestöt ovat olleet sitoutuneesti mukana myös maakunnallisessa kehittämistyössä. Osa järjestöistä tuottaa itsekin monipuolisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluita.
Järjestöjen tahtotila yhteistyöhön Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman maakunnallisessa kehittämisessä on vahva. Järjestöt haluavat olla mukana kehittämässä ja parantamassa palveluita, tarjota omaa asiantuntemustaan yhteiseen käyttöön sekä tuoda esille kansalaisjärjestöissä ja palvelutuotannossa kerättyjä asiakas- ja käyttäjäkokemuksia.

Toimenpide 2: Määritellään ydintehtävät ja sisällöt yhdessä lasten ja perheiden kanssa

Toimenpiteen toteuttamisessa keskeistä on perhekeskustoiminnan mallintaminen, monitoimijaisen kulttuurin rakentumisen tukeminen sekä luottamuksen lisääntyminen.

Kartoitetaan perhepalveluiden toiminnan aukkokohdat, esimerkiksi oikea-aikaista, kokonaisvaltaista sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviointia ja omatyöntekijyyttä. Huomiota on kiinnitettävä ennaltaehkäi-

seviin palveluihin, kuten matalan kynnyksen perheohjauksen kehittämiseen ja koko perheen hyvinvoinnin tukemiseen. Esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien jaksamisen tukemiseksi on selvitettävä, miten yhteistyötä tiivistetään esim. vammaispalvelujen kanssa ja mitä palveluja voidaan kehittää yhteistyössä tukemaan perheiden hyvinvointia.

”Apua ja tukea on saatavilla, kun vain osaa etsiä ja vaatia. Tieto ei yleensä tavoita normikansalaista.”
”Myös uusioperhekuvioihin toivoisimme enemmän tukea ja huomiota tarjolle ylipäätään. Tilanne on haastava kaikille, ennen kaikkea lapsille. Ennaltaehkäisyyn tulisi myös keskittyä paljon nykyistä enemmän.”

Parannetaan palveluiden ja toimintojen saavutettavuutta ja saatavuutta sähköisten palveluiden kehittämisellä ja laajentamisella. Tämä tapahtuu esim. Perhekompassin laajentamisella maakunnalliseksi.

Perhekeskustoimijoiden roolien tunnistaminen; toimijat tunnistavat merkityksensä perhekeskusverkoston jäsenenä ja toimivat yhteyshenkilöinä ja tiedon jakajina verkoston ja oman työyhteisönsä välillä. Perhekeskusverkostojen ydintehtävät ja toimintaperiaatteet määritellään niin, että toiminta luo puitteet sekä perus- ja erityistason saumattomalle yhteistyölle, horisontaalinen ja vertikaalinen integraatio lisääntyy. Toimintamalleja kehitetään siten, että perhekeskusverkostot ja pilotoitava fyysinen perhekeskustalo toimivat saumattomasti yhdessä.

Toimenpide 3: Huomioidaan maahanmuuttajataustaisten sekä muiden monikulttuuristen lasten, nuorten ja perheiden erityistarpeet

Maahanmuuttajataustaisten sekä monikulttuuristen perheiden palvelujen kehittämisessä toimitaan yhteistyössä jo olevassa olevien toimijoiden kanssa, kuten Monikulttuurisuuskeskus Glorian kanssa. Jyväskylän nuorisopalveluilla on toimivia menetelmiä, esimerkiksi Avartti-koulutus maahanmuuttajataustaisten nuorten ohjaustyössä. Hyviä menetelmiä pyritään kehittämään ja laajentamaan maakunnalliseksi toiminnaksi.

Maakunnallisen perhekeskustoiminnan kehittämisessä kiinnitetään erityisesti huomiota esteettömyyteen tiedon ja palvelujen saannissa, perusoikeuksien toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota esim. tulkkipalveluiden ja omalla äidinkielellä tiedonsaannin mahdollisuuksia lisäten. Kehittämistyön aikana kartoitetaan jo olemassa olevia materiaaleja ja toimintatapoja sekä mallinnetaan niiden käyttöönottoa maakunnallisesti.

Vertaistoimintaa kehitetään ja mahdollistetaan osana matalan kynnyksen palveluja. Tavoitteena on, että vertaistoiminta laajenee vahvaksi osaksi palvelujen kokonaisuutta. Erityisesti ryhmämuotoista toimintaa kehitetään ja vahvistetaan.

Toimenpide 4: Konkretisoidaan toimintaperiaatteet ja juurrutetaan osaksi kuntien ja jatkossa maakunnan toimintaa

Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto tapahtuu kiinteänä osana kaupunkien ja kuntien strategiatyötä. Esimerkiksi yhtenä pilottina toimivassa Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus on osa kunnan johtamis- ja organisaationjärjestelmän uudistamista. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus on kiinteä osa organisaatiota ja pysyvä osa kunnan peruspalveluja. Perhekeskustoimintamallin juurruttaminen on keskeinen maakunnallisen LAPE-muutostyön tavoite.

Toimenpide 5: Tunnistetaan tarpeet sekä tuen ja avun järjestämisen tavat

Asiakkaan näkökulmasta haasteena on ollut palvelujen pirstaleisuus ja tätä kautta palvelujen saamisen vaikeus. Palveluvalikkoa tulisi selkiyttää maakunnallisesti: mitä palveluja on saatavilla, mitkä kriteerit, kuka arvioi, miten tuotetaan.

”Tiedonsaanti palveluista hankalaa, missään ei ole koottu yhteen, missä mitäkin tarjolla. Paljon tapahtumia/toimintaa/palveluja Jyväskylässä, mutta esim Petäjävedellä ei paljoakaan. Jatkuvat säästöt aiheuttavat eriarvoistumista. Palvelut pirstaloituvat ja niitä ei saa läheltä, jolloin uhkana pudota pois palveluiden piiristä

kokonaan. Pirstaloitumisen myötä kenelläkään ei ole enää kokonaiskuvaa perheestä/yksilöstä ja aika menee samojen asioiden kertaamiseen/tiedonkulun ongelmiin. ”
”Tietojen pirstaloituminen ja tiedon saamisen vaikeudet. Yksikään taho ei ota lapsen, nuoren tai perheen asiaa hoitaakseen kokonaisuutena, vaan hoitaa korkeintaan oman osuutensa. Aina ei sitäkään kunnolla. Piiloudutaan esim. lakien ja titteleiden taakse, ei halutakaan syventää oma tietämystä lapsen, nuoren tai perheen kokonaistilanteesta, ettei joutuisi tilanteeseen, että tietää liikaa, jolloin pitäisi oikeasti tehdä jotain tai syyllistyisi siihen, ettei ole ottanut asiaa hoitaakseen. Lasten, nuorten tai perheiden arkeen vaikuttaa monet eri tahot, mutta ongelmatilanteissa lapsen, nuoren tai perheen täytyy itse jaksaa käydä nämä kaikki tahot läpi ja selvittää tilanteensa näihin kaikkiin instansseihin aina uudestaan ja uudestaan. Kunnes iskee väsymys ja he luovuttavat. Joillakin tulee onneksi läheiset apuun, mutta tukiverkkoa ei ole kaikilla. ”
”Palvelut ovat menossa kokonaisvaltaisempaan suuntaan, "yhden pysähdyksen taktiikkaan", se on hyvä aina kun mahdollista.”
”Pikkulapsiperheiden palvelut ovat hajallaan ja tiedon saaminen vaikeata, kun pitää osata googlettaa oikea palveluntarjoaja eli tietää jo valmiiksi mitä on hakemassa. Kaupunki ei tarjoa riittävästi avoimia kohtaamispaikkoja pikkulapsiperheille.”

Kartoitetaan toimijoittain palveluaukot ja selvitetään myös, minkä tyyppiset asiakkuudet siirtyvät peruspalveluista erityispalveluihin liian myöhään. Pyritään löytämään ne asiakkuudet, joiden aikaisempi tavoitettavuus ehkäisisi ongelmien syvenemistä. Samoin tutkitaan sitä, miten palvelut tavoittaisivat asiakkaat entistä oikeaaikaisemmin. Mikäli tarvitaan vaativan ja erityistason palveluita, kehitetään yhteistyötä ja yhteistoiminnan tapoja.

Helposti saatavissa oleva tieto palveluista sekä yhteistyössä järjestetty ohjaus ja neuvonta tukevat perheiden hyvinvointia. Tavoitteena yhteisen palveluohjauksen kehittämiseen liittyvät myös sähköiset palvelut, esimerkiksi Perhekompassin kehittäminen, uudenlaiset asiointitavat ja tavoitettavuus.

Kehitetään palvelutarpeen arviointia niin, että siinä toteutuu tarvittava horisontaalisen integraation. Palvelutarpeen arviointi tai -selvitys on jo sinällään palvelu/interventio, samoin huomion kiinnittäminen palveluohjaukseen. Muutostyön aikana otetaan käyttöön asiakaslähtöinen monialainen työskentelymalli, jonka tavoitteena on, että asiakasta ei ilman painavaa syytä siirretä palvelusta toiseen.

Palveluja kehitettäessä määritellään perhekeskuksen lapsiperheiden sosiaalityön kohderyhmä. Perhekeskustoimintaa kehitettäessä kiinnitetään huomiota erityistä tukea tarvitseviin lapsiin, nuoriin ja perheisiin, joilla ei vielä olemassa olevaa asiakkuutta esimerkiksi kuntouttaviin palveluihin tai vammaispalveluihin. Määritellään hankkeessa maakunnallisesti yhteinen käsitys siitä, milloin tarvitaan erityistä tukea. Tavoitteena on perheen ”lähettämisen” vähentäminen. Toteutetaan niin horisontaalista kuin vertikaalista integraatiota lapsen ja perheen tarpeen mukaisesti. Sovitaan omatyöntekijän vastuista ja tiedonkulusta yhdessä asiakasperheen kanssa.

Asiakas- ja palvelusuunnitelma edellyttää yhteistä käsitteiden ja palveluiden vaikuttavuuden ymmärrystä. Palvelukuvaukset, kriteerit ja koordinointi toteutetaan yhteistyössä maakunnan eri toimijoiden kanssa huomioiden myös vertikaalinen integraatio ja konsultatiivinen tuki. Tiedottamisessa ja toiminnan juurruttamisessa on tärkeää, että eri toimijoille on kanavat olemassa olevan tiedon jakamiseen.

Toimenpide 6: Luodaan suuntaviivat perhekeskustoiminnan organisoimiseksi, johtamiseksi ja toiminnan yhteensovittamiseksi.

Viedään eteenpäin Jyväskylän perhekeskusverkostoissa jo noussutta alueellista kehittämistyötä ja edelleen kehitetään ja luodaan uusia toimintamuotoja. Arvioidaan maakunnallisen perhekeskustoiminnan toimintatapoja ja niiden soveltamista erilaisissa kuntakonteksteissa. Arvioidaan horisontaalisen integraation toteutumista, samalla kiinnitetään huomiota vertikaaliseen integraatioon verkostomaisessa perhekeskusmallissa.

Luodaan perhekeskustoiminnalle oma koordinointimalli, jossa esimerkiksi työparina ovat perhekeskuskoordinaattori ja kunkin alueellisen verkoston avainhenkilö. Toimintaa kehitettäessä kirkastetaan ohjaus-

/johtoryhmän merkitystä perhekeskustoiminnalle sekä perustetaan poikkihallinnolliset ja monialaiset ohjaus-/johtoryhmät verkostoille sekä selkiytetään niiden asemaa ja tehtäviä.

Toiminnan edetessä tunnistetaan organisaatioiden eri tasojen johdon merkitys perhekeskustoiminnalle ja yhteisen strategisen keskustelun avulla rakennetaan yhteen sovittavaa johtamista. Toimintakulttuurin kehittämisen ja juurruttamisen kannalta on olennaista kiinnittää huomiota systemaattiseen organisaation eri tasojen mukaan ottamiseen, avoimeen vuoropuheluun ja saumattomaan tiedonkulkuun.

Toimenpide 7: Kehitetään matalan kynnyksen palvelujen (perhekeskustoiminta ja varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena) ja erityispalvelujen integratiivisia toimintamalleja *mm. monialainen palvelutarpeen arviointi ja vertikaalinen integraatio.*

Kehittämistyö on aloitettu tämän hetkisten perhepalveluiden ja perhekeskustoiminnan kartoittamisella ja kehittämistarpeiden kirkastamisella. Tarpeiden kautta on haettu motivaatiota muutokseen. Keski-Suomessa LAPE -hankevalmistelussa eri toimijoilla on ollut yhteinen tahtotila ja motivaatio. Olennaista kehittämistyön alkuvaiheessa on käsitteiden määrittely ja toiminnan yhtenäistäminen.

Muutostyön aikana luodaan maakunnallisesti yhteiset määritelmät palveluista ja avataan asiakkuuskriteereitä myös maakunnallisesti. Suunnittelutyössä, toiminnassa ja arvioinnissa aidon asiakaslähtöisyyden määrittely on tärkeää.

Laajennetaan ja kehitetään perhekeskusverkostotyötä koko maakuntaan ja edelleen selkiytetään, kehitetään ja juurrutetaan toimintamallia. Selkiyttäminen tapahtuu muun muassa perhekeskusverkostoihin kuuluvien palveluiden kokonaisuuden määrittelyllä niin, että se mahdollisimman laajasti sisältää alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten perheiden hyvinvointia tukevat palvelut ja toiminnot monialaisesti.

”Koteihin perheille konkreettista apua tarvitessaan kohtuulliseen hintaan eli vanhan hyvän ajan kodinhoitajat takaisin töihin. Lähipalveluja syrjäseudun ihmisille tai kustannuksissa avustamista esim. uimahallissa käynteihin.”
”Maksuttomia/ "puoli-ilmaisia" matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, kuten edellä mainittu "lapsiparkki", minne voisi jättää lapset vaikka kahdeksi tunniksi ja käydä asioilla. ”
”Ei isovanhemmat jaksa auttaa, ei ole muita sukulaisia..otettava lapset joka paikkaan mukaan,kun itse menee lääkäriin ym. Vanha kotipalvelu takaisin!! Ilman että pitää pitää tiimipalavereja tai tehdä tarvekartoituksia ym..turhaa. Konkreettista apua tarvitaan! ”
”Lyhytaikaisen, "lapsiparkki" tyyppisen toiminnan puuttuminen kokonaan. Nykyään harvalla on tarjolla läheisistä koostuvaa tukiverkkoa, jolloin tällainen "lapsiparkki" toiminta voisi auttaa jaksamaan arjessa, kun saisi käytyä rauhassa vaikka kaupassa tms. Nimenomaan sellainen matalankynnyksen toiminta puuttuu.”
”Lasten yksinäisyys, kun molemmat vanhemmat ovat kokopäivätyössä (esim. koululaiset).”
”Päivähoidon aloituskeskustelun tarjoaminen kotona on hieno asia.”

Määritellään mitä palveluja perhe voi itse pyytää; milloin perhe itse arvioi avuntarpeen ja sen on mahdollista oikea-aikaisesti myös apua saada, esim. kotipalvelu, perheohjaus, tukihenkilötoiminta.

Lapsiperheiden kanssa työskenneltäessä olennaista on myös vanhempien palvelutarpeen tunnistaminen ja tarvittavan tuen ja hoidon järjestäminen. Integroidutaan aikuisten palvelujen, ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen kanssa. Työskentelyssä kartoitetaan lapsiperheiden läheisverkostot ja otetaan ne systemaattisesti mukaan työskentelyyn.

Tavoitteena kaikkien toimijoiden välille palveluverkostossa suunnitellut palveluketjut ja verkoston rakenteet toimivat ja jokainen toimija tietää paikkansa ja yhteydet muihin toimijoihin.

Toimenpide 8: Suunnitellaan ja otetaan käyttöön rakenteet paikallista, maakunnallista ja kansallista ohjausta, seurantaa, arviointia ja kehittämistyötä varten, ml kansallinen koordinaatiorakenne

Otetaan asukkaat ja asiakkaat mukaan perhekeskustoiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Otetaan käyttöön erilaisia tapoja olla mukana kehittämässä ja arvioimassa toimintaa. Käytetään erilaisia palautekanavia, kiinnitetään huomiota siihen, että vastuut palautteiden seurannasta ja niihin tarttumisesta on sovittu. Systemaattisesti käytetään asiakkailta saatua tietoa hyödyksi ja kiinnitetään tähän myös viestinnässä huomiota. Viestinnän välineinä paitsi hankkeen omat tiedotuskanavat, pohditaan myös muita tapoja, esim. sosiaalinen media, blogit, asiakkaiden saaminen mukaan myös tiedottamiseen. Vahvistetaan ja lisätään asukkaiden osallisuutta ja asukas- ja alueymmärrystä muun muassa ottamalla entistä vahvemmin mukaan asukas-, vanhempain- ym. yhdistyksiä ja neuvostoja.

”Sote -palveluihin lapsille, nuorille ja perheille enemmän palautemahdollisuuksia. Muutoinkin lapset, nuoret ja perheet mukaan kehittämiskumppanuuteen. Koulun opiskeluhuollon laatu tulee säilyttää. Lasten ja nuorten kohtaaminen palveluissa paremmaksi, siihen voisi kehitellä koulutustakin.”

”Voisiko ideoita kerätä jo olemassa olevilla kanavilla, hyödyntäen vaikkapa eri paikkakunnilla olevia perheiden parissa toimivia järjestöjä, koulujen vanhempaintoimikuntia, jne! Vuoropuhelussa tulee monesti enemmän ideoita esiin kuin jokaisen yksin miettiessä ja kirjoittaessa. Kaikenkokoisten paikkauntien tarpeet on syytä saada esiin. Samat mallit ei toimi Jyväskylässä (edes sen sisällä eri alueilla) ja pienillä' paikkakunnilla. Jyväskylä voisi ottaa oppia myös muilta!!!”

”Asukkaiden/ perheiden aktiivisuutta (sitä on!) olisi mielekästä tukea. Vanhemmat tuntevat lapsensa ja paikkakunnan olosuhteet, tarpeet jne. Heiltä töytyy monesti sellaista täsmätietoa, viisautta, mitä ei saavuteta keskushallinnon hankkeilla ja päätöksillä. Ruohonjuuritason toiminta on monesti halvempaakin. Tätä tukisi lähiliikuntapaikat, lähileikkipaikat, uimarannat, pallokentät, lähikirjastot ym. jotka samalla kokoavat perheitä yhteen ja auttavat verkostoitumisessa. ”

Kiinnitetään huomiota johtamisjärjestelmiin ja niiden maakunnallisuuteen. Huomio myös uuteen järjestämislakiin ja sen tuomiin muutoksiin. Hankitaan tietoa siitä, mikä tukee uudenlaista toimintakulttuuria, myös talouteen liittyvät kysymykset olennaisia.

Tavoitteena luoda yhteistyö ja -toimintarakenteita, jotka tukevat tulevaa sote-uudistusta; maakunnallinen perhekeskustoiminnan pilotointi, lähipalvelujen verkostoituminen, yhdenvertaisuus. Tavoitteena määritellä ja mallintaa perhekeskustoimintaa, lähtien yhteisten määritelmien luomisesta mm. palvelusisältöihin liittyen.

Toimenpide 9: Tunnistetaan perhekeskustoimijoiden keskeiset osaamistarpeet ja käynnistetään koulutukset osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa.

Valinnanvapauden myötä soten palvelutuotannossa arvioidaan yksityisten palveluntuottajien eli yritysten ja järjestöjen osuuden kasvavan. Integraation toteutus vaatii kaikkien tuottajien sitoutumista hyvään yhteispeliin sekä uusia työtapoja ja välineitä.

Otetaan käyttöön eri toimijoiden osaaminen ja sen jakaminen erilaisten työskentelymuotojen kautta, esimerkiksi työpajat, koulutukset, joissa laaja kohderyhmä.

Järjestetään koulutuksia, jotka tukevat verkostomaista integraatiota.

Järjestetään koulutuksia liittyen myös yhteisiin käytäntöihin ja välineisiin, esimerkiksi yhteiset arvioinnin tavat, menetelmät, sähköiset välineet ja toimintatavat.

Toimenpide 10: Toteutetaan pilotointi ja organisoidaan riittävä tuki, seuranta ja arviointi. Saadun palautteen perusteella muokataan mallia tarvittaessa.

Otetaan käyttöön asukkaiden ja työntekijöiden palaute- ja arviointijärjestelmiä kehittämisen tueksi. Kehittämistyön tuloksista tiedotetaan aktiivisesti eri kanavien kautta. Tehdään selkeä arviointisuunnitelma perhekeskustoiminnan kehittämiseksi, miten kehittämistyö toteutetaan ja miten tuloksia seurataan ja arvioidaan hank-

keen aikana ja sen päätyttyä. Hyödynnetään kumppanuuksia ja mahdollisia hankkeen aikana tehtyjä tutkimuksia.

Toimenpide 11: Otetaan malli käyttöön, tuetaan sen käyttöönottoa ja levitetään mallia.

Päätetään minne tietoa tuotetaan ja kerätään ja mistä se löytyy. Tiedotetaan useiden eri kanavien kautta, ja vahvistetaan siten myös asukkaiden osallisuutta. Tunnistetaan avaintoimijoiden erilaiset tarpeet ja toimintamahdollisuudet. Kehittämistyön tarkoitus on lisätä asiakaslähtöisiä, oikea-aikaisia, monialaisia ja esteettömiä lapsiperhepalveluja. Tarkoitus on myös lisätä psykososiaalisen tuen mahdollisuuksia kehittäen erilaisia vertaisuuteen liittyviä yhteistoiminnan keinoja ja luoda mahdollisuuksia esimerkiksi asukastoimijoiden toimintaan. Toiminnan kehittäminen ja juurruttaminen nähdään kaikkien toimijoiden: asiakas, palveluntuottaja, kolmassektori, yhteisenä oppimisprosessina ja kaikkien toimintaa kehittävänä ja tehostavana toimintana.

Tehdään suunnitelma toimenpiteistä, joilla toiminta juurrutetaan vakiintuneeksi toimintatavaksi perustoimintaan hankkeen aikana ja jälkeen. Samoin tehdään suunnitelma siitä, kuinka ne levitetään hankkeeseen osallistuneiden kuntien lisäksi myös laajemmin. Hyviä toimintamalleja ja käytäntöjä kehitetään edelleen.

Huomioidaan työntekijänäkökulma koko prosessin aikana: työyhteisötaso, organisaatiotaso, johtaminen. Osallistetaan työntekijöitä toimintojen suunnitteluun; määritellään mistä asioista on oltava yhteinen käsitys ja toimintarakenteet / pohja, millaiset voivat olla omat alueelliset ”kuorrutukset”.

”Kuten sanottu, lapsiperheitä on muuallakin kuin Jyväskylässä. Jyväskylässäkin varmasti tarvitsee kehittää palveluja, mutta siellä niitä sentään on! Entäs me muualla asujat? Mielestäni esim. lähikouluilla voisi järjestää toimintaa myös perheille yhdessä, nimenomaan pienemmilläkin paikkakunnilla, missä kulkuyhteydet on muutenkin huonommat kuin Jyväskylässä.”

4.3.2 Eroauttamisen palvelut – vahvistetaan sovinnollisuutta ja lapsen edun toteutumista

Kansallisessa LAPE-muutosohjelmasa erotilanteen palvelujen kehittämisen tavoitteena on ehkäisevä ja varhainen tuki niin, että riitoja ja huoltokiistoja vähennetään ja sovinnollisuutta ja vanhemmuuden jatkuvuutta vahvistetaan.

Selvitetään erotilanteen palveluiden nykytilanne ja kehitetään tutkimuksen, viranomaisten, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyönä (maakuntien) uusi palvelukokonaisuus, jossa kohdataan kaikki eroa harkitsevat vanhemmat. Oikeusministeriössä valmisteltavana oleva lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamistyö sovitetaan yhteen kärkihankkeessa tehtävän eropalvelujen kehittämisen kanssa.

Eroauttamisen nykytila Jyväskylässä

Eroauttamisen ympärille koottu verkosto (Eroforum) on kutsuttu ensi kertaa kokoon Jyväskylässä toukokuussa 2016 Jyväskylän perheneuvolan toimesta. Lähtökohtana yhteistyöneuvotteluissa oli eri eroauttamistahojen parissa esiin noussut kokemus eron jälkeiseen huoltoon, asumiseen ja tapaamiseen liittyvien riitojen lisääntymisestä, ja niiden kärjistymisestä. Tämä näkyi myös tuomioistuimesta pyydettyjen olosuhdeselvitysten määrän kasvuna lapsioikeudellisessa yksikössä edellisen vuoden aikana. Kärjistyneimmät tilanteet työllistävät tavallisesti useita tahoja, peruspalveluiden lisäksi erityistason palveluja, kuten erikoissairaanhoitoa ja lastensuojelua. Ennen kaikkea tilanteisiin liittyy paljon inhimillistä kärsimystä ja pitkittyessään ne vaarantavat lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä.

Verkostoon kutsuttiin eroauttamisen toimijoita julkiselta sektorilta, seurakunnasta ja järjestöistä sekä tuomioistuimesta kokoamaan tilannetta, jakamaan kokemuksia sekä miettimään yhdessä uusia yhteistyön muotoja ja

toimintamalleja, joilla voidaan vaikuttaa ehkäisevästi erotilanteiden eskaloitumiseen pitkiksi oikeudessa käytäviksi huolto-, asumis- ja tapaamisasioihin liittyviksi riidoiksi.

Laaja- ja monialainen verkosto (Eroforum) kokoaa isomman toimijoiden joukon ja kokoontuu kahdesti vuodessa. Sen lisäksi on perustettu pienempi työryhmä kehittämisen tueksi ja ideoiden viemiseksi konkreettisesti eteenpäin. Pieni työryhmä (”erorukkanen”) on kokoontunut kolmesti forumkokoontumisten välillä. Erorukkasessa on edustus perheneuvolasta, lapsioikeudellisista palveluista, käräjäoikeudesta, Keski-Suomen ensi- ja turvakodilta sekä seurakunnan perheasiainneuvottelukeskuksesta.

Eroauttamispalvelujen tavoitteet:

- Palvelujärjestelmän vastaaminen aikaisempaa paremmin erotilanteen kohtaavien perheiden ja lasten tarpeisiin
- Lapsen kuulluksi tulemisen ja osallisuuden vahvistaminen sekä kokemuksen entistä vahvempi mukaan ottaminen erotyöskentelyssä
- Kärjistyneiden ja pitkittyneiden eroriitojen väheneminen sekä sovinnollisuuden ja neuvotteluteitse tapahtuvan sopimisen lisääntyminen
- Yhteistyövanhemmuuden edesauttaminen ja tukeminen
- Asenneilmapiiriin vaikuttaminen: erotietouden, lapsen näkökulman ja eroriitojen vaikutusten esiin tuominen palveluissa jo varhaisemmassa vaiheessa
- Osallisuuden vahvistaminen, kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen eropalveluiden kehittämisessä
- Sähköisten palvelujen hyödyntäminen eroauttamistyössä
- **Toimenpiteet**
- Eroverkoston laajentaminen perus- ja yleispalveluihin, neuvolatoimintaan, varhaiskasvatukseen ja oppilashuoltoon
- Yhteistyön vahvistaminen neuvoloiden kanssa, eroauttamisen ja lapsen näkökulman tuominen osaksi neuvolan uudistuvaa perhevalmennuskokonaisuutta
- Verkoston laajentaminen maakunnalliseksi – lähtökohtana voisi olla mm. Keski-Suomen perheneuvoloiden yhteistyöverkoston kytkeminen osaksi forumia
- Maakunnallinen kouluttautuminen uudenlaisiin eroauttamisen työmuotoihin
- Pilotointina perheohjaajan saaminen kouluun/varhaiskasvatukseen, josta mahdollisuus tarvittaessa matalalla kynnyksellä kotiin vietävään työskentelyyn, myös parisuhteen ja eroauttamisen kysymyksissä
- Matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen yhteistyössä Keski-Suomen ensi- ja turvakodin kanssa osana perhekeskustoimintaa. Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry hakee Raha-automaattiyhdistykseltä hankerahoitusta, jonka yksi osa kohdentuisi matalan kynnyksen eroauttamisen tukeen eroa harkitseville tai jo eronneille perheille. Kohteena ovat perheet, jotka tarvitsevat apua ja tukea haastavaan elämäntilanteeseen tai odottavat aikaa esimerkiksi lastenvalvojalle tai sovittelupalveluihin ja jotka eivät ole lastensuojelun tarpeessa. On myös erotilanteessa olevia vanhempia, jotka tulisivat autetuksi oikea-aikaisella matalankynnyksen ohjauksella ja neuvonnalla vaativampien eroauttamisen palveluiden sijaan.
    - Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry:n kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on:

- järjestää yksilö- ja paritapaamisia eroperheille matalan kynnyksen periaatteella

- käynnistää neuvokahvila/eroneuvo- olohuonetoiminta, missä vertaiset ovat mukana
- mallin siirtäminen maakuntaan

- Rauhanneuvottelu- ja Hyvä tulevaisuus-työmuotoihin kouluttautuminen: Keski-Suomen perheneuvolat, perheasiainneuvottelukeskukset, lastenvalvojat

  - ”Rauhanneuvottelu” on työmuoto, jota psykologi Heli Vaaranen on kehittänyt ja mallintanut Väestöliitossa. Rauhanneuvotteluissa tavoitteena on eron hyväksyminen tunnetasolla*: ”Rauha ja hyväksyntä tarvitaan, jotta kummatkin pääsevät eteenpäin. On erotettava toisistaan lause ”haluan eron” ja lause ”hyväksyn eron”. Erorauhaan tähtäävässä erossa molemmilta odotetaan neuvottelun tuloksena toteamusta: ”Hyväksyn tämän eron.” Tämä on vaikea ja työläs prosessi, muttei yhtä vaikea kuin elämänpituinen riita.”*

  - ”Hyvä tulevaisuus” on työmalli, jossa tulevaisuustyöskentelyn avulla eroistuntoon/sovitteluun otetaan mukaan lapset. Työmallissa lapset ’muistelevat’ hyvää tulevaisuutta ja vanhemmat vastuutetaan miettimään konkreettisia keinoja siihen pääsemiseksi. Työmallissa lasten osallisuus omassa asiassaan vahvistuu ilman, että häntä vastuutetaan tekemään ratkaisuja tai muodostamaan mielipidettä jommankumman vanhemman välillä. Työmalli on osa THL:n verkostokoordinaattori–toimintamallia.

4.3.3. Uuden ajan perhevalmennus Keski-Suomen maakuntaan

Nykytila
Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 15 §: ssä edellytetään, että lasta odottavalle perheelle on järjestettävä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta, johon sisältyy vanhempainryhmätoimintaa. Perhevalmennuksen tavoitteena on tukea tulevia vanhempia odotusaikana ja lapsen hoito- ja kasvatustehtävässä. Se mahdollistaa vertaistuen ja yhteisöllisyyden lasta odottaville vanhemmille. Perheiden erilaiset lähtökohdat edellyttävät perhevalmennukselta ja ryhmätoiminnalta jatkuvaa kehittämistä, monimuotoisuutta ja vaihtoehtoja. Perhevalmennukseen voidaan sisällyttää myös väkivallan ehkäisyn näkökulma. Erilaista ryhmätoimintaa pitäisi järjestää odottavan perheen lisäksi myös lasta kasvattaville perheille. Se voi olla monimuotoista, ryhmäneuvolatoimintaa, pienryhmiä, isä-ryhmiä, äiti-vauva-ryhmiä.

Keski-Suomen maakunnassa on useita eri toimijoita, jotka järjestävät neuvolatoimintaan sisältyvää perhevalmennusta: JYTE, Keski-Suomen seututerveyskeskus, Äänekoski, Perusturvalaitos Saarikka, Viitaunioni ja lisäksi Jämsä-Kuhmoinen. Suurin toimija on JYTE ja keskuspaikkana Jyväskylä. Jyväskylän neuvoloissa ja monien muiden kuntien neuvoloissa perhevalmennusta järjestetään monitoimijaisesti, ja perhevalmennuksien pitämiseen osallistuvat muutkin terveydenhuollon toimijat (neuvolan perhetyö, suun terveydenhuolto, fysioterapia) evl. seurakunnat ja myös kolmannen sektorin järjestötoimijat (esim. Liikenneturva, Imetystuki ry) Keski- Suomen keskussairaala ja synnytysyksikkö kuuluu luonnollisesti yhteistyökumppaneihin.
Yleisimmät perhevalmennuksissa käsiteltävät aihealueet ovat olleet imetys, varhainen vuorovaikutus, parisuhde ja muuttuva elämäntilanne, isyys, äitiys, vanhemmuus ja jaksaminen.

Projektin tavoitteet
- Koota Keski-Suomen maakunnan perhevalmennustoimintaa järjestävät tahot yhteen foorumiin (kuntatoimijat, seurakunnat ja järjestöt sekä muut mahdolliset tahot) ja yhdistää voimavaroja ja hyödyntää hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja.
- Luoda ja ottaa käyttöön uusia toimintatapoja perhevalmennusten pitämisessä; esim. virtuaaliset menetelmät, osallistavat menetelmät, etäyhteydet
- Perhevalmennuksen sisällön kehittäminen

- Asiakaslähtöisyyden parantaminen: odottavat perheet ja jo lapsen saaneet perheet otetaan mukaan kehittämistoimintaan
- Kehitetään jo lapsen saneiden perheiden ryhmätoimintaa. Järjestämistapoina vertaisryhmätoiminta tai asiantuntijavetoiset ryhmät
- Kehitetään toimintatapoja monikulttuuristen ja monimuotoisten perheiden perhevalmennukseen
- Vahvistetaan voimavaroja moniammatillisen, monikulttuurisen ja monimuotoisen perhevalmennuksen järjestämisessä odottaville ja jo lapsen saaneille perheille

Kehittämistoimenpiteet

- Perustetaan maakunnallinen ohjausryhmä kehittämään perhevalmennustoimintaa ja nimetään tähän toimintaan koordinaattori
- Kartoitetaan yhteistyökumppanit ja etsitään uusia kumppaneita kehittämään perheiden valmentautumista raskauteen ja lapsen syntymän jälkeiseen elämään perheenä. Varhaiskasvatuspuolen kumppanuutta tarvitaan jo päivähoitoikään ehtineiden lasten perheiden ryhmätoiminnan suunnitteluun. Perhekeskuksien verkostoja hyödynnetään myös.
- Kehitetään perhevalmennuksen sisältöä: sisällön tulee olla ajanmukaista ja näyttöön perustuvaa Sisältöön tulisi liittää elintapaohjausta ja väkivallan ennaltaehkäisyyn liittyvää ohjausta
- Luodaan Keski-Suomen maakuntaan uuden ajan perhevalmennus ja käytetään siinä moderneja menetelmiä / tapoja: workshop-tyyppiset keskustelutilaisuudet, osallistavat oppimismenetelmät, virtuaaliset ja muut digitaaliset menetelmät niille, jotka eivät halua osallistua kasvokkain tapahtuviin tilaisuuksiin. Selvitetään onko etäyhteyksin tapahtuva perhevalmennuksen seuraaminen mahdollista.
- Yhtenäistetään palautejärjestelmä perhevalmennuksista ja hyödynnetään palautteita kehittämistoiminnassa.
- Järjestetään koulusta neuvoloiden henkilöstölle ja perhevalmennuksia pitäville järjestöpuolen ja seurakuntien työntekijöille
- Asiakaskyselyt ja asiakasraati-toiminta otetaan käyttöön palvelumuotoilussa projektin aikana,
- Järjestetään perhevalmennusta ja muuta lapsiperhe-ryhmätoimintaa huomioiden maahanmuuttajat ja monimuotoiset perheet esim. yksinhuoltajat

4.3.4. NEPSY-hanke – Monialaista tukea lapsen ja nuoren neuropsykiatrisiin vaikeuksiin

Nykytila

Keski-Suomessa on viime vuosina rakennettu neuropsykiatristen (Nepsy) lasten hoitopolkua ja palvelukarttaa perusterveydenhuollosta erikoissairaanhoitoon. Näissä työryhmissä sekä eri palveluissa on noussut esille erityisesti kouluikäisten lasten ja nuorten vaikeudet saada tukea. Lasten, nuorten ja heidän perheiden tukeminen koskettaa laajasti sekä varhaiskasvatus-, opetus-, sosiaali- että terveystoimea, niin peruspalveluissa kuin vaativampaa hoitoa tarjoavissa yksiköissä. Monitoimijainen Nepsy-työryhmä on aloittanut kehittämistyön 2015.

Hankkeen tavoitteena on mahdollistaa riittävän ja yksilöllisesti toteutetun tuen kaikille lapsille ja nuorille, joilla on neuropsykiatrisia vaikeuksia. Neuropsykiatriset vaikeudet heijastuvat vuorovaikutukseen, minkä vuoksi lapsen ja nuoren lisäksi tukea tarvitsevat heidän vanhempansa ja perheensä sekä koulun henkilöstö.

Tavoite

- vahvistaa työntekijöiden kykyä tunnistaa myös niiden lasten ja nuorten neuropsykiatriset ongelmat, joilla on riski jäädä huomiotta (esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret sekä ne 16-18 -vuotiaat nuoret, joiden ongelmat ovat aiemmin jääneet arvioimatta)

- luoda ja vahvistaa toimintamalleja / tukipolkuja arvioinnin ja tuen piiriin huomioiden lasten ja nuorten yksilölliset tarpeet ja oireiden vaikeusaste. Huomioidaan myös joustava siirtymä nuoruusiästä aikuisuuteen

- sisällyttää malleihin / polkuihin arjessa toteutettavia tukitoimia lapsille ja nuorille sekä heidän vanhemmilleen ja koulun henkilökunnalle

- tarjota opettajille ja koulunkäynnin ohjaajille koulutusta, konsultaatiota ja työnohjausta liittyen lasten ja nuorten neuropsykiatrisiin vaikeuksiin

- rakentaa moniammatillinen alle 18 -vuotiaiden Nepsy-neuvonta, josta vanhemmat ja alueen työntekijät saavat konsultaatioapua lasten ja nuorten neuropsykiatrisiin ongelmiin. NEPSY-neuvonnan henkilöstä koostuu sekä peruspalveluiden että erikoissairaanhoidon työntekijöistä

- kehittää kouluille neuropsykiatrisia työpareja/tiimejä, jotka vastaisivat konsultoinnista koulun sisällä liittyen neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten ongelmiin.

Toimenpiteet

Toimintamallien / tukipolkujen suunnittelun yhtenä pohjana on Keski-Suomessa laadittu verkkomuotoinen palvelukartta, jossa on selkiytetty lasten koulunkäynnin ongelmien arviointiin, hoitoon, kuntoutukseen ja konsultaatiotyöhön liittyvää työnjakoa (www.apuakoulunkayntiin.fi). Lisäksi suunnittelun pohjana käytetään keväällä 2017 valmistuvaa palvelukarttaa, jossa kuvataan Jyväskylän kaupungin palveluverkostoa liittyen lasten ja nuorten neuropsykiatristen ongelmien tukeen ja hoitoon.

Toimintamallien suunnittelussa kuvataan käytössä olevat ja hyväksi havaitut toimintatavat, joilla eriasteisia neuropsykiatrisia vaikeuksia tuetaan. Tavoitteena on luoda erilaisia tukipolkuja siten, että lasten ja nuorten neuropsykiatriset vaikeudet ja heidän tarvitsema riittävän kokonaisvaltainen arjen tuki tulee huomioitua. Perustetaan Nepsy -neuvonta ja moniammatillinen tiimi, joka voi antaa konsultaatioapua maakunnallisesti perheille ja työntekijöille.

4.3.5 Varhaiskasvatus ja koulu lapsen hyvinvoinnin tukena

Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus edistää lapsen ääntä arvostavan palvelukulttuurin, dialogisen vuorovaikutuksen ja luottamuksellisten yhteistyösuhteiden luomista lapsen kasvu- ja kehitysympäristöihin. Kasvatuskumppanuuden keskeiset periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. Siinä eri toimintaympäristöissä työskentelevä ammattihenkilöstö sitoutuu lapsen huolenpidon, edun ja oikeuksien edistämiseen yhteisymmärryksessä lapsen vanhempien/huoltajien kanssa. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on edistää vanhempien osallisuutta palveluihin sijoittuvassa lapsen kasvuympäristöissä. Se on henkilöstön ja vanhempien tietoista sitoutumista toimia yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tueksi. (www.thl.fi)

Nykytila

Kasvatuskumppanuuden toimintamallin ovat kehittäneet Marja Kaskela ja Marjatta Kekkonen Stakessissa/THL:ssä. Se on myös kirjattu Varhaiskasvatuksen perusteisiin (2003, 2005 ja 2016). Keski-Suomen alueella toiminut Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö (VARKE) aloitti toimintamallin juurruttamisen maakunnan varhaiskasvatuksen kentälle toiminta-aikanaan. Kehittämisyksikkö järjesti kouluttajakoulutuksia, johon osallistui henkilöstöä eri kunnista. Kasvatuskumppanuuden peruskurssi -koulutuksia on järjestetty suurimmassa osassa kuntia ja sen toimintaperiaatteet ovat keskeinen osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuslain

(19.1.1972/36) 2a§ (8.5.2015/580) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Tavoite

- vahvistaa ja tukea henkilöstön vuorovaikutusosaamista kumppanuussuhteen luomisessa lasten vanhempien kanssa eri toimintaympäristöissä
- vahvistaa vanhempien osallisuutta ja kumppanuutta
- vahvistaa lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemista

Toimenpiteet

- lisätä kasvatus- ja opetushenkilöstön osaamista kasvatuskumppanuus-koulutuksella sekä varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa

Ennaltaehkäisevä yhteistyö

- kohtaaminen, vuorovaikutus, lapsilähtöinen pedagogiikka, jokainen päiväkoti/koulu/ oppilaitos toimii kasvuyhteisönä
    - Koulut, päiväkodit ja oppilaitokset nähdään entistä vahvemmin kasvuyhteisöinä, joissa kohdataan ja ollaan vuorovaikutuksessa koko henkilöstön, lasten ja nuorten, vanhempien sekä myös koulun/päiväkodin ulkopuolelta tulevien toimijoiden kesken
    - Myönteisen käyttäytymisen ja toiminnan vahvistaminen tavoitteena
- tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen
- kaverisuhteiden tuki
- kiusaamisen ja yksinäisyyden ehkäiseminen ja puuttuminen. Kaikki koulun/oppilaitoksen aikuiset sitoutuvat kiusaamisen vastaiseen työhön ja yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistamiseen
- KiVa Koulu, Friends, Lions Quest ym. ohjelmat
- Prokoulu-toimintamallin (www.prokoulu.fi) kokeilu ja hyödyntäminen käyttäytymisen ongelmien ennaltaehkäisyssä. Tutkimusperustainen malli kehittää koulun toimintakulttuuria tukemaan vaiheittain opettajien kasvatusosaamista ja oppilaiden käyttäytymisen oppimista.
- Sukupolvien välistä vuorovaikutusta lisäävien toimintamallien hyödyntäminen kouluissa. Esimerkkinä lukumummit ja –vaarit –toimintamalli (http://lukumummitjavaarit.fi/), jossa vapaaehtoiset seniorit auttavat lapsia lukemaan oppimisessa. Toimintamallia on sovellettu myös maahanmuuttajalasten suomen kielen oppimisen tukemisessa.
- Oppimisen ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
    - Tavoitteena oppimisen pulmien ehkäisy ja oppimisen tukeminen oikea-aikaisesti
    - Syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisy varhaisessa vaiheessa
    - Opettajien osaamisen lisääminen oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja oppimisessaan tukea tarvitsevien tukemisessa

- **Koulu lapsen vapaa-ajan ja harrastusten tukena**
    - joustava koulupäivä mahdollisuuden tutkiminen, lisää kerhotoimintaa kouluihin – yhteys jälkkäriin, kulttuuri- liikunta- ja järjestötoimijoille mahdollisuus hakeutua koulun yhteyteen toimimaan
        - Taustalla on aiheesta tehty tutkimus ja OKM:n julkaisu ehdotuksesta joustavan koulupäivän rakenteen vakiinnuttamiseksi (Pulkkinen, 2015)
        - Tutkimustulokset osoittavat koulussa järjestetyn oppiaineiden ulkopuolisen toiminnan olevan merkityksellistä oppilaan hyvinvoinnille koulumenestyksen, oppilaan persoonallisen kehityksen ja yhteisön kannalta.
        - Joustavan koulupäivän kokeiluissa huomioidaan yhteydet hallituksen osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeeseen 4 (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantaminen), jossa tavoitteena tuoda kulttuuri osaksi lasten arkea ja vahvistetaan lasten luovuutta sekä lisätään taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta.

- lapset ja nuoret osallistuvat suunnitteluun
- kuntouttavaa iltapäivätoimintaa kouluilla
- lataamo toimintaa nuorille kouluilla/ oppilaitoksissa
- monenlaiset toimijat koulussa: koulun oma henkilöstö, nuorisotyöntekijät, järjestöt/seurat
-

- **Koulusta poissaolijat ja käytöshäiriöiset lapset/nuoret**
  - koulunkäynnin laiminlyönnin pulmat ovat lisääntyneet. On oppi-laita/opiskelijoita, joilla poissaolojen määrä vaikeuttaa koulunkäynnin/opiskelujen etenemistä.
  - väkivaltaisesti koulussa käyttäytyviä lapsia/nuoria
  - koulun/oppilaitoksen ja oppilas- ja opiskelijahuollon tiivis vertikaalinen yhteistyö lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lastensuojelun kanssa, monialaisen yhteisen mallin löytäminen

4.4. Erityis- ja vaativimman tason palvelut

Erityis- ja vaativamman tason palvelujen hakemus sisältää kolme osakokonaisuuttuosakokonaisuuksissa on otettu huomioon niiden yhtymäpinnat ja läheiset tarpeet, sekä haasteet ja kehittämismahdollisuudet.

Erityistason palveluiden uudistaminen ja integraatio on perusteltua toteuttaa kokonaisuudessaan Keski-Suomen maakunnan alueella ja sovittavalla tavalla yhteistyössä KYS:n toiminta-alueen kanssa. Alue on sopivan kokoinen ja hallittavissa oleva tarvittavien palvelujen kehittämisen kannalta. Alueella on jo tehty laajaa uudistamiseen ja integraatioon tähtäävää työtä (mm. Keski-Suomen SOTE2020- hanke, lasten mielenterveystyön hoitoketjujen kehittäminen, lastensuojelun maakunnallinen kehittäminen). Alueella on tehty paljon kiinteää yhteistyöstä eri toimijoiden välillä ja kehitetty jo nyt toimivia käytännön integraatiomalleja sekä järjestetty yhteistä koulutusta (esim. Intensiivisen avohoidon kehittäminen lastenpsykiatriassa yhteistyössä lastensuojelun kanssa). Integraatiorakenteet tullaan luomaan LAPE-työn aikana.

Kehittämistyön perustana on samanaikaisesti käynnistyvä Keski-Suomen liiton ja Haukkalan säätiön kanssa toteutettava maakunnallinen lapsistrategiatyö. Erityis- ja vaativan tason palvelujen uudistustyössä luodaan maakunnallinen erityis- ja vaativamman tason palvelujen toimintastrategia ja visio, jotka nivoutuvat maakunnalliseen lapsistrategiaan ja ovat toimintakulttuurin muutosta rakentavia. Prosessissa tarkastellaan erityis- ja vaativan tason palvelujen arvoja, toimintakulttuuria, johtamista ja sen tukea, sekä rakenteita ja osaamista.

Toimintakulttuurin muutos erityispalveluissa tarkoittaa mm. lapsen ja perheen arkeen luontevalla tavalla integroituvaa asiakaslähtöistä tukea. Osaamis- ja tukikeskus tukee toimintaa kaikissa vaiheissa pohjautuen näyttöön perustuviin menetelmiin ja järjestää tarvittavaa koulutusta, työnohjausta sekä tutkimusta. Periaatteena on varhainen tuki siten, että ongelmat eivät kärjistyisi. Integraatiorakenteita on kuvattu täsmällisemmin lastensuojelun osakokonaisuuden hankesuunnitelmassa.

Keski-Suomen maakunnassa tavoitetilana on sopia yhtenäisesti toimijoiden kesken lapsi- ja perhepalvelujen sekä muiden palvelujen raja-pinnoista, työskentelyn ja tarpeiden periaatteista, yhteistyöstä, vastuista ja työnjaosta asiakaslähtöisyyttä kunnioittavalla tavalla. Yhtenäisen toimintakulttuurin avulla turvataan tasa-arvoinen ja laadukas työ, jossa hoidon kannalta oleelliset tiedot välittyvät vertikaalisesti ja horisontaalisesti toimijoille. Neuvolatyössä, kouluterveydenhuollossa, lastensuojelussa ja erikoissairaanhoidossa sovitaan yhtenäisesti arviointimenetelmien käyttämisestä ja toimintaperiaatteista vertikaalisen integraation mahdollistamiseksi. Tämän lisäksi rakennetaan tiedon tuottamisen rakenteet ja käytännöt ja nostetaan yhteisen johtamisen yhdeksi tärkeimmistä lähtökohdista tiedolla johtaminen.

Kehittämistoiminnan monitoimijaisuus ja sen ulottuvuus koko maakunnan alueelle nähdään erittäin merkittäviksi. Valtakunnallisen mallinnuspilotoinnin lisäksi kehittämistyössä nostetaan esiin hyvät, vahvaan kokemus- ja tutkimustietoon perustuvat, paikalliset toimintamallit ja selvitetään niiden maakunnallistamista.

Erityispalvelujen osuuden kokoaminen pohjautuu Keski-Suomen SOTE2020- hankkeeseen ja sen monitoimijaiseen yhteistyöhön. Hankesuunnitelmaa on tehty sosiaalipalveluiden ja erikoissairaanhoidon työntekijöiden, järjestötoimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Valmistelussa on ollut mukana maakunnallinen edustus.

4.4.1. Integratiivisten toimintamallien kehittäminen perus- ja erityistason palveluihin

(mallintaminen toteutuu yhteistyössä matalan kynnyksen palveluiden kehittämistyön kanssa)

4.4.1.1. Monitoimijainen arviointi

Tavoite [29]
Lasten, nuorten ja perheiden tuen ja palveluiden tarve arvioidaan monitoimijaisena yhteistyönä, jossa osallisina ovat lapsi tai nuori, hänen perheensä, perheen tuekseen nimeämät läheiset ja tarvittavat ammattilaiset. Tavoitteena on yksi arviointi ja yksi yhteinen palvelusuunnitelma.

Tarpeet[30]
Maakunnassa palvelutarpeen arviointi toteutuu jo laajasti, mutta moninaisesti. Asiakkaiden yhdenvertaisten palveluiden saatavuuden varmistamiseksi tarvitaan arviointikäytäntöjen yhtenäistämistä; käsitteiden ja toimintatapojen määrittelyä ja yhtenäistämistä sen suhteen, milloin monitoimijaista arviointia tarvitaan, millainen on riittävän laajuinen ja syvyinen arviointi ja ketkä arviointia toteuttavat. Lisäksi tarvitaan palvelutarpeen kartoituksen ja arvioinnin yhtenäistämistä; on määriteltävä kartoituksen ja arvioinnin kriteerit ja luotava monitoimijaisen arvioinnin palvelukokonaisuus. Näiden tueksi tarvitaan palveluohjauksen ja perhesosiaalityön kehittämistä. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta tarvitaan osana perhekeskustoimintaa sekä monitoimijaisessa arvioinnissa että sen jälkeen.

Vaikka lapsilähtöisyydestä ja asiakasosallisuudesta keskustellaan paljon, ne tulee saada arvioinnin tosiasialliseksi lähtökohdaksi; lapsen, nuoren ja perheen tulee päästä arvioinnin kohteesta osalliseksi ja toimijaksi. Edellisten lisäksi on kehitettävä arvioinnin oikea-aikaisuutta ja asiakkaiden nykyistä nopeampaa palveluihin pääsyä.

Lapsi- ja perhepalveluiden asiakasarvioinneissa tulee siirtyä ’poislähettämisen’ kulttuurista integroituihin toimintamalleihin ja ’yhteisten asiakkaiden’ kulttuuriin. Nyt eri toimijat tekevät päällekkäisiä tai peräkkäisiä arviointeja. Sen sijaan on kehitettävä yhteiseen tietoperustaan nojautuvaa, kokonaisvaltaista arviointia, jossa tieto siirtyy ja joka on toteutettu lasta, nuorta ja perhettä osallistavana, yhteisenä arviointiprosessina.

Toteuttamisalueet

- Monitoimijaisen arvioinnin kokonaisuus toteutetaan yhteistyössä matalan kynnyksen perhekeskusten ja varhaiskasvatuksessa ja opetustoimessa tapahtuvan kehittämistyön kanssa siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatavat yhdistetään integroiduiksi monitoimijaisiksi arvioinnin kokonaisuuksiksi.
- Toteuttamisessa huomioidaan erilaiset maakunnan tarpeet, lähtökohdat ja alueelliset erot, ja huolehditaan siitä, että arviointi liikkuvaa ja yhtenäistä ja se toteutetaan lähellä lasta ja perhettä.
- Kehittämistyö käynnistään erikseen sovituilla pilottialueilla (mm. Jämsän kaupunki, Jyväskylän kaupunki), mutta kehittämistä toteutetaan ja syntyviä tuloksia levitään ja juurrutetaan samaan aikaan maakunnan oppimisverkoston avulla.

---

[29] mukaillen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)

[30] Maakunnallista LAPE-hanketta valmistelleen työryhmän muistiot (2016), Keski-Suomen lastensuojelutyöryhmän muistio (2016), maakunnallisten, LAPE-hankevalmistelussa mukana olleiden järjestöjen koonnit (2016), muu yhteissuunnittelu hankevalmistelun ja Keski-Suomen SOTE 2020 hankkeen aikana.

Arviointitavat

- Arviointi toteutetaan maakunnallisella lähtötilanteen kartoituksella ja hankkeen päättyessä loppuarvioinnilla. Arvioinnissa hyödynnetään työntekijöiden osaamiskartoitusta, asiakkaiden tuottamaa, systemaattisesti kerättyä kokemustietoa sekä maakunnasta kerättävää tilastotietoa.
- Arvioinnin toteuttamisessa huomioidaan Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman valtakunnallinen ohjeistus ja tuki, tutkimusperusta ja palveluiden käyttäjiltä kerätty kokemustieto. Arvioinnissa hyödynnetään valtakunnallisesti ja kansainvälisesti julkaistua tutkimustietoa[31] ja mallinnuksia[32].

Tavoitteet ja arvioitavat tulokset

Monitoimijainen, integroitu arviointimalli maakuntaan

- Maakunnallinen monitoimijainen palvelutarpeen arvioinnin malli on kehitetty, arvioitu ja otettu käyttöön pilotoinnin jälkeen maakunnassa valtakunnallisen mallinnuksen mukaisesti.
- Toimijoiden välinen työnjako ja yhteistyörakenteet ovat selkeitä.
- Johtamisen ja palvelukokonaisuuksien toimintatavoista on sovittu.
- Arviointi on oikea-aikaista ja arviointiprosessia on nopeutettu. Useiden rinnakkaisten tai peräkkäisten arviointien sijaan tehdään yksi yhteinen arviointi.
- Erityistason palveluiden ja matalan kynnyksen palveluiden integroitumista arviointityössä on pilotoitu ja arvioitu. Integroinnin tueksi on otettu käyttöön toimivat konsultaatio- ja työkäytännöt.
- Osana monitoimijaista arviointimallia on kehitetty palveluohjausta ja perhesosiaalityön arviointia ja käytäntöjä.
- Uudenlaisia sähköisiä asiointi- ja työskentelymenetelmiä on kokeiltu ja otettu asiakkaiden ja työntekijöiden käyttöön.
- Monitoimijaiset, asiakkaiden tarpeiden mukaan muodostuvat arviointitiimit ovat käytössä aluksi pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueella.
- Arviointimallin toimivuutta on arvioitu ja toimivat mallit ovat koko maakunnan käyttöönotettavissa.

Asiakaslähtöinen ja asiakkaita osallistava arviointi

- Arvioinnin aloittaminen on oikea-aikaista, oikein mitoitettua ja tarpeenmukaista ja se toteutuu lapsen ja perheen arkiympäristössä tai erityispalveluissa.
- Asiakkaiden pääsy arviointiin ja palvelujen piiriin on esteetöntä.
- Palveluohjausta on vahvistettu ja sen roolia selkiytetty.
- Arvioinnin kehittämisessä on huomioitu erityistason tai kaikkein vaativimman tason palveluita tarvitsevat lapset ja perheet.
- Asiakaspalautejärjestelmä on kehitetty ja sen avulla on koottu jatkuvaa palautetta arvioinnin vaikuttavuudesta.
- Asiakaslähtöiset arviointimenetelmät on otettu käyttöön valtakunnallisen mallinnuksen mukaisesti ja integroitu palvelukokonaisuuteen aluksi pilottialueilla ja myöhemmin hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueella. Hankkeen aikana arvioidaan esimerkiksi Lapset puheeksi –menetelmän soveltamista.

Arviointiosaamisen yhtenäistäminen ja vahvistaminen sekä arvioinnin tuki

- Arviointia tekevien työntekijöiden ja tiimien osaaminen on varmistettu koulutuksen, mentorointiohjelman ja maakunnallisen oppimisverkoston avulla.
- Arviointia tukevat ja palvelun laatua varmistavat monialaiset työnohjaus- ja konsultointikäytännöt on mallinnettu ja käyttöönotettavissa koko maakunnassa.
- Erityispalvelujen konsultaatiotuesta ja osallistumisesta matalan kynnyksen palveluiden asiakastiimeihin on sovittu ja ne ovat osa maakunnallista arviointimallia.

---

[31] Petrelius, P. ym. (2016) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi: Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. http://www.julkari.fi/handle/10024/131363

[32] mm. A guide to Getting it right for every child (GIRFEC). Scottish Government http://www.gov.scot/Topics/People/Young-People/gettingitright; Pesäpuu ry: Lapsen elämäntilanteen kartoitusmalli, Lastensuojelutarpeen selvitys, Pysäkki-malli huostaanoton ja sijaishuollon tarpeen arviointiin, Lapsilähtöinen palvelutarpeen arviointi; Muukkonen & Tulensalo (2004) Kohtaavaa lastensuojelua.

- Peräkkäisten tai päällekkäisten arviointiketjujen sijaan on luotu arvioinnin integroitu palvelukokonaisuus, jossa tieto lapsen, nuoren ja perheen arjesta ja tuen tarpeista siirtyy joustavasti.
- Eri toimijoiden verkostoitumisesta, työn- ja vastuunjaosta, yhtenäisen palvelusuunnitelman sisällöstä ja rakenteesta sekä dokumentoinnista on sovittu.

Toimenpiteet

Monitoimijainen arviointi integroidaan maakunnallisesti ja paikallisesti toteutuvaksi kokonaisuudeksi

- Tutkitaan, arvioidaan ja sovitetaan yhteen paikallisia, maakunnallisia ja valtakunnallisia arviointimalleja. Kuvataan keskeisten periaatteiden mukaiset mallit ja kokeillaan niitä. Luodaan irrallisten arviointiketjujen sijaan arvioinnin palvelukokonaisuus.
- Rakennetaan yhteinen arvioinnin teoreettinen viitekehys valtakunnallisen tietoperustan ja mallinnuksen mukaisesti.
- Vahvistetaan hallinnonalat ylittävää horisontaalista ja vertikaalista integraatiota ja monitoimijaisuutta ja selkiytetään työnjakoa.
- Varmistetaan johtamisen ja työntekijöiden tuen avulla voimavarojen joustava käyttö ja asiakkaiden saama yksilöllinen palvelu.
- Kehitetään samanaikaisesti muita monitoimijaista arviointia edistäviä palveluita, kuten perhesosiaalityötä ja palveluohjausta.
- Kokeillaan sähköisiä arviointivälineitä mallin kehittämisen aikana.
- Otetaan käyttöön ja mallinnetaan asiakkaiden tarpeiden mukaisia yhteistyö- ja konsultaatiokäytäntöjä ja tiimejä.
- Arvioidaan systemaattisesti mallin toimivuutta ja vaikuttavuutta.
- Tuetaan kokeillun arviointimallin käyttöönottoa, levittymistä ja juurtumista maakunnallisen oppimisverkoston avulla.

Arviointia kehitetään asiakaslähtöiseksi ja asiakkaita osallistaviksi

- Toteutetaan palveluiden integraatiota asiakaslähtöisesti ja perhekohtaisesti koko perheen tarve huomioiden.
- Toteutetaan kartoitus ja arviointi ensisijaisesti siellä, missä asiakas on.
- Kehitetään arviointia suunnitelmalliseksi ja osallistavaksi. Määritellään arvioinnin menetelmät, oikeaaikaisuus ja integroituminen siten, ettei tehdä päällekkäisiä tai toistuvia arviointeja. Toistuessaan arvioinnin tulisi täydentää edellistä arviointia.
- Vahvistetaan omatyöntekijyyttä ja kehitetään palveluketjuja asiakasystävällisiksi ja joustaviksi. Vältetään työntekijöiden vaihtumista nivelvaiheissa.
- Kiinnitetään erityistä huomiota lapsilähtöiseen työskentelyyn ja asiakkaita osallistavaan, yhteiseen arviointiprosessiin.
- Vahvistetaan asiakkaita osallistavaa, avointa kirjaamista ja tiedonsiirtoa.
- Tuetaan perheitä arvioimaan jatkuvasti saamiaan palveluja.
- Hyödynnetään kokemusasiantuntijoista koostuvaa asiakasraatia sekä systemaattisesti kerättyä ja analysoitua asiakaspalautetta. Liitetään kokemusasiantuntijatyö osaksi palvelukokonaisuutta.

Arviointiosaaminen on vahvistunut ja arviointi on yhtenäistä ja vahvasti tuettua

- Tehdään palvelukokonaisuuksissa työskentelevien työntekijöiden ja tiimien osaamiskartoitus, suunnitellaan osaamisen vahvistamista tukeva arviointikoulutus ja käynnistetään se täsmennettynä pilottialueilla ja laajasti koko maakunnan alueella.
- Käynnistetään työntekijöiden mentorointiohjelma.
- Arvioidaan johtamiskäytännöt ja selvitetään, mitä johtamisessa tulee olla, että sen avulla tuetaan parhaiten maakunnallisia monitoimijaista arviointia.
- Lisätään toimintaedellytyksiä monitoimijaiselle arvioinnille yhteisen työnohjaus- ja konsultaatiotuen avulla: kehitetään, mallinnetaan ja juurrutetaan arviointia tukevia ja palvelun laatua varmistavia monialaisia työnohjaus- ja konsultointikäytäntöjä avoimen dialogimallin periaatteita noudattaen.
- Erityispalvelujen konsultaatiotuki ja osallistuminen asiakastiimien työhön toteutetaan eri maakunnan alueiden tarpeet huomioiden. Haetaan tähän monipuolisia ja tarkoituksenmukaisia keinoja.

- Sovitaan tiedonsiirrosta ja palveluiden saannista matalan kynnyksen palveluiden ja erityistason palveluiden välillä; tieto lapsen ja perheen tilanteesta siirtyy sovitusti ja lapsen edun mukaisesti.

Toteuttamisen työnjako

Lähtötilanteen kartoittaminen

Toteuttamisessa otetaan huomioon nykytilanne ja paikalliset käytännöt. Hyviä ja maakunnallisesti levitettäviä käytäntöjä ovat mm. Jyväskylän kaupungin lastensuojelun alkuarviointityöskentely, Saarikan palvelutarvearviointimalli, Äänekosken moniammatillinen yhteistyöryhmä sekä lastenpsykiatrian ja perheneuvolan konsultaatiorakenteet ja hoitoketjut sekä Jyväskylän kaupungin lastensuojelun palveluohjaus.

Hankkeen toimintasuunnitelman valmistelussa huomioidaan valtakunnallinen tutkimus-, mallinnus- ja ohjaustyö. Tämän lisäksi työnjaossa huomioidaan mahdolliset kilpailutuksen tuomat määräykset. Suunnitellun työnjaon resursointi on kuvattu hankkeen talousarviossa.

Pilotointi ja mallintaminen

Pilotoidaan monitoimijaista arviointimallia ensimmäisessä vaiheessa Jyväskylässä ja Jämsässä ja/ tai muissa maakunnan kunnissa hankkeen toimintasuunnitelman mukaisesti. Toimintasuunnitelma vahvistuu hankkeen rahoituspäätöksen vahvistuttua. Samaan aikaan kootaan maakunnallinen osaamisverkosto mallintamaan monitoimijaista, integoituvaa arviointimallia. Mallintamista koordinoi hanketyöntekijä.

Esimerkki: monitoimijaisen arvioinnin kehittäminen

1) luoda sosiaalihuoltolain edellyttämä palvelutarpeen arviointimalli Jämsän alueelle,
2) kuvata ja sopia arviointitiimin palveluprosessit, toimintakäytännöt, resurssit sekä
3) sopia monialaisesta yhteistyöstä muiden toimijoiden, kuten matalan kynnyksen palveluiden (esim. perhepalvelukeskus, varhaiskasvatus, koulu ja oppilaishuolto) ja muiden erityispalveluiden kanssa (esim. mielenterveyskeskus ja A-klinikka).
4) Lisäksi tavoitteena on luoda toimintaedellytykset perhesosiaalityön tiimin rakentumiselle (tiimin tehtävä, asiakkuudet, palveluprosessit, resurssit, rakenteet sekä yhteistyö muiden palveluiden kanssa).

Pilottien käynnistyessä sovitaan tarkoituksenmukaiset mittarit suhteessa tavoitteisiin. Arviointimittarit kiinnittyvät asiakasnäkökulmaan (mm. miten tutkitaan asiakaskokemusten muutosta?), työntekijöiden näkökulmaan (millaista osaamista monitoimijainen arviointi edellyttää ja miten muutos vaikuttaa työssä jaksamiseen?), organisaation näkökulmaan (millaisia palvelurakenteen ja/tai johtamiskäytäntöjen muutoksia monitoimijainen palvelutarpeen arviointi edellyttää?) ja taloudellis-hallinnolliseen näkökulmaan (mitä arvioinnin muutos edellyttää esimerkiksi tietohallinnolta ja millaisia kustannusvaikutuksia muutoksella tavoitellaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?).

Arviointi, levittäminen ja juurruttaminen

Hankkeen ensisijaiset toimijat ovat maakunnan kunnat, perhekeskukset, muut lapsen ja perheiden palvelut, koulu, oppilashuolto ja lastensuojelu. Hankekokonaisuuden toteuttajana ovat kehittäjätyöntekijä ja kokemusasiantuntijoina lapsen vanhempi ja asiakasraati. Kehittämiskokonaisuuden toteuttamiseksi hankitaan asiantuntijapalveluita ostopalveluina.

Monitoimijaisen arvioinnin levittämisen ja juurruttamisen vuoksi on välttämätöntä, että kehittäminen sidotaan jo alkuvaiheessa perhekeskustyön lisäksi lastensuojelun viranomaistyöhön, neuvolatoimintaan, oppilaitostyöhön, perheneuvolatyöhön, erikoissairaanhoitoon ja muihin palveluihin. Muita palveluja ovat mm. päihdepalvelut ja aikuispsykiatria. Lisäksi keskeistä on kehittää sosiaalityötä matalan tason palveluissa. Toteuttamisen onnistumisen mahdollistaa laaja kumppanuus maakunnassa toimivien oppilaitosten, yliopiston ja järjestöjen kanssa.

Osaamisen vahvistamisen edellytyksenä oleva yhteisen palvelukokonaisuuden kehittäminen ja käyttöön ottaminen edellyttää koulutusta ja muutostyön tukea mm. toimintakulttuurin, konsultoinnin, systeemisen tiimityön ja menetelmäosaamisen käyttöönotossa. Nykyinen ja käytössä oleva Jyväskylän ammattikorkeakoulun, yliopiston ja kuntien välisessä yhteistyössä kehitetty SARANA-malli opiskelijaharjoittelussa ja klinikkaopetuksessa kytketään monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseen.

4.4.1.2. Erityisosaamisen liittäminen osaksi perustason palveluja
uudet jalkautuvan työn toimintamallit vertikaalisen integraation mahdollistamiseksi

Tavoite [33]
Varmistetaan, että perustasolla annettava tuki ja palvelut voidaan tarjota riittävän ja monipuolisen erityisosaamisen varassa.

Tarpeet, mm.[34]

- *Asiakaslähtöiset, toisin tekemisen kulttuurin, uudet tavat toimia, orastavat asiakkuudet, pienet pulmat*
- *kuulluksi tuleminen, pois lähettämisen kulttuurista*
- *Oleellista on erityisosaamisen kytkeminen peruspalveluihin*
- *Jalkautuvan työn kautta kytkeminen on jollain tapaa onnistunut esim. erikoissairaanhoidon osalta. Mitä jalkautuminen tarkoittaisi sosiaali- ja terveydenhuollon osalta?*

Tavoitteet ja arvioitavat tulokset
Osakokonaisuuden suunnittelu ja valmistelu edellyttää yhteissuunnittelun jatkamista ja syventämistä maakunnassa. Muutostyö käynnistetään samanaikaisesti muiden osakokonaisuuksien kanssa.

- Palvelukokonaisuuksia ja toisin tekemisen tapoja, jotka eivät ole mahdollisia ilman integraatiota on luotu koko maakunnan alueella
- Integoidut kattavat, leimaamattomat palvelut ovat käytössä aluksi pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä niiden käyttöönottamisesta on tehty maakunnallinen toteutussuunnitelma
- Integraatiota vahvistamalla on pystytty vastaamaan erilaisten asiakasryhmien ja asiakassegmenttien tarpeisiin
- Lastensuojelun palvelutarpeen kasvu maakunnassa ei ole kasvanut verrattuna muihin vastaaviin maakuntiin
- Lapsella ja perheellä on useita oikeita sisäänpääsyjä palveluihin, matalalla kynnyksellä
- Oma, mukana kulkeva työntekijä on jokaisella erityistä tukea tarvitsevalla lapsella
- Aikuisten ja lasten palvelut ovat integroituneita palvelukokonaisuudessa
- Konsultaatiorakenteet on luotu
- Työntekijöiden tuki on parantunut
- Työntekijöiden saatavuus on parantunut
- Erityispalvelujen toiminta on proaktiivista, saavutettavaa ja jalkautunutta

Arviointi

- Vaikuttavan vertikaalisen integraatiotyön tueksi rakennetaan johtamista ja toimintakäytäntöjen muutosta tukeva arviointikokonaisuus. Arviointikokonaisuus laaditaan valtakunnallisen ohjeistuksen mukaisena. Arviointikokonaisuudessa tulee olla asiakas- ja työntekijäkokemukseen perustava arviointi sekä vaikuttavuuden arviointi suunnitellulla tavalla (resurssien käyttö, kustannushyöty).

Toimenpiteet Lasta ja perhettä autetaan lapsen ja perheen omassa arki- ja toimintaympäristössä

---

[33] mukaillen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)
[34] Maakunnallista LAPE-hanketta valmistelleen työryhmän muistiot (2016), Keski-Suomen lastensuojelutyöryhmän muistio (2016), maakunnallisten, LAPE-hankevalmistelussa mukana olleiden järjestöjen koonnit (2016), muu yhteissuunnittelu hankevalmistelun ja Keski-Suomen SOTE 2020 hankkeen aikana.

Erityisosaamista perustason palveluihin (mm. neuvolan perhetyö, päiväkodit, koulut) ja erityisesti perheisiin

- uudet, tehokkaat ja vaikuttavat työkäytännöt, joustavat ja muuntuvat työparimallit, työpari oman tiimin ulkopuolelta, myös laitostyössä
- maakunnan erilaiset ympäristöt ja välimatkat otetaan huomioon
- työntekijöille mahdollistuu keskittyminen sisällölliseen työhön, kun rakenteet on mietitty siten, että lapsen ja perheiden kannattelevat, vakauttavat ja terapeuttisten prosessit on mietitty ja resursoitu oikein
- uudenlaiset konsultaatiotavat: perhekeskusten ja lastensuojelun konsultaatiotuen tarpeet huomioidaan siten, että riittävästä lastenpsykiatrisen ja lastensuojelun sekä muiden erityisalojen konsultaatiotyön osaamisesta huolehditaan
- Perustason oma jalkautuva konsultaatiotiimi alueen toimijoiden tukena (lastenpsykiatri / lastensuojelun sosiaalityöntekijä tiimissä)
- Perheen pitää tulla aina kuulluksi ja luottaa siihen, että heidän asiansa hoidetaan. Edellyttää asennemuutosta ja osaamista.
- Monitoimijamallit kuvataan ja samalla huolehditaan riittävästä hoidon jatkuvuudesta.

Lasten ja perheiden konsultatiiviset, kannattelevat, vakauttavat ja terapeuttiset prosessit kuvataan ja toimijoiden tehtävät määritellään kuvauksissa

- lapselle ja vanhemmille turvataan kuulluksi tulemisen kokemus kaikissa palveluissa
- päivähoidon ja koulutoimen osuudet kuvataan prosessissa ja yhteistyön sujuvuudesta huolehditaan myös rakenteellisesti
- perheille ei tuoteta pettymyksiä (esim. lähettämiskulttuuri), kun kaikilla on käytössään tehokkaat työskentelymenetelmät ja rinnalla kulkemismallit
- työntekijöille mahdollistuu keskittyminen sisällölliseen työhön, kun rakenteet on mietitty siten, että lapsen ja perheiden kannattelevat, vakauttavat ja terapeuttisten prosessit on mietitty ja resursoitu oikein
- perhekeskusten ja lastensuojelun konsultaatiotuen tarpeet huomioidaan siten, että riittävästä lastenpsykiatrisen ja lastensuojelun sekä muiden erikoisalojen konsultaatiotyön osaamisesta huolehditaan
- monitoimijamallit kuvataan ja samalla huolehditaan riittävästä hoidon jatkuvuudesta

- **Yhteistoimintaa vahvistavat rakenteet toimivat**
- kannusteet, tuki toimintayksiköille ja palveluntuottajille
- edellytykset: ICT, tietojärjestelmät
- Yhteinen visio ja johtaminen, yhteistyörakenteet ja liikkuvat tiimit

Esimerkkimallinnus mahdollisesta vertikaalisesta integroituneesta palvelukokonaisuudesta perus- ja erityispalveluissa[35]

Ikäryhmä 0 - 1 v: Neuvola-arviot ja tähän arvioon pohjautuen tuki. Neuvolan terveydenhoitaja koordinoi ja vertikaalinen ja horisontaalinen tieto raskaus- ja varhaisvaiheista siirtyy koostetusti tarvittaessa muihin palveluihin, pikkulapsipsykologille, lastenpsykiatrian pikkulapsityöryhmälle tai lastensuojeluun, jotka konsultoivat ja ottavat koordinaatiovastuun tarvittaessa.

Ikäryhmä 1 - 1 ½ v: Neuvola- arviot, päivähoidon arviot ja vanhempien psykoedukaatio –ryhmä 3 x , josta vertikaalinen tieto raskaus ja 0-1 v vaiheesta siirtyy tarvittaessa muiden toimijoiden käyttöön. Ryhmän avulla seulotaan syventävää tukea tarvitsevat.

Ikäryhmä 1 ½ - 3 v: Neuvolan ja päivähoidon arviot ja vanhempien ryhmät eri mallien mukaisesti – terveydenhoitaja koordinoi ja koostaa tietoa tarvittaessa vertikaalista ja horisontaalista integraatiota varten.

[35] K-S SHP Lastenpsykiatria

Ikäryhmä 3-4 v: Neuvolan ja päivähoidon arviot, vanhempien psykoedukaatioryhmä 3 x (pikkulapsipsykologi ja/tai toimintaterapeutti vetää yhteistyössä terveydenhoitajan kanssa, terveydenhoitaja koordinoi). Samalla kerätään tietoa laajennettua 4 v tarkastusta varten yhteistyössä päivähoidon kanssa.varten.

Ikäryhmä 4-5 v: Neuvolan ja päivähoidon arviot – terveydenhoitaja koordinoi ja koostaa tietoa tarvittaessa vertikaalista ja horisontaalista integraatiota varten. Voima –perhe työskentely tarvittaessa.

Ennen esikouluikää Erityistukea tarvitseville järjestetään tarvittavaa asiakaslähtöistä tukea yhteistyössä perus- ja erityistason toimijoiden kanssa, pikkulapsipsykologi koordinoi, mikäli muuta ei ole sovittu. Ja perheen ympärille kootaan tarvittaessa lähiverkosto sekä tarvittavia tahoja (pikkulapsipsykologi, pikkulapsipsykiatrinen työryhmä, lastensuojelu tai lastenneurologia/vammaispalvelu), jotka sopivat keskenään yhteistyöstä, työnjaosta ja koordinaatiovastuusta.

Esikoulu-ikäiset: Neuvola-arviot integroituna esikouluarvioihin ja vanhempien psykoedukaatioryhmään x 3. Psykoedukaatioryhmää vetävät toimintaterapeutti ja psykologi, jotka osallistuvat jatkossa myös hoidolliseen iltapäivätoimintaan. Terveydenhoitaja koordinoi ja koostaa tietoa tarvittaessa vertikaalista ja horisontaalista integraatiota varten. Integroidun arvioinnin avulla tehdään lapselle ja vanhemmille tarvittaessa hoidollinen suunnitelma lapsen, vanhempien sekä psykologin, toimintaterapeutin, esikoulun opettajan ja oman opettajan kanssa yhteistyössä hoidollista iltapäivätoimintaa ja vanhempien psykoedukaatioryhmää varten. Suunnitelma on pitkäjänteinen, tarvittaessa 3 v kestävä ja sen avulla pyritään turvaamaan lapsen kehityspotentiaali. Suunnitelma tarkistetaan määrävälein vähintään 1x/v. Työryhmä voi tarvittaessa konsultoida lastenpsykiatrista konsultaatiotyöryhmää ja lastensuojelun työntekijöitä. Konsultaatiotyöryhmä voi ohjata tarvittaessa erikoissairaanhoitoon.

Alaluokkalaiset 1 - 3 lk: Kouluterveysarviot integroituna opettajien arviointeihin, kouluterveydenhoitaja koordinoi ja koostaa tietoa tarvittaessa vertikaalista ja horisontaalista integraatiota varten. Hoidollinen iltapäivätoiminta (vetäjinä toimintaterapeutti ja ohjaaja) järjestetään sitä tarvitseville lapsille ja psykoedukaatioryhmä vanhemmille (vetäjinä psykologi ja kuraattori) hoidollisten suunnitelmien mukaisesti.

Alaluokkalaiset 4 – 6 lk: Kouluterveysarviot integroituna opettajien arviointeihin, kouluterveydenhoitaja koordinoi ja koostaa tietoa tarvittaessa vertikaalista ja horisontaalista integraatiota varten. ART ryhmät ja sosiaalisten taitojen ryhmät järjestetään näitä tarvitseville lapsille ja ryhmiin liittyvä vanhempaintoiminta hoidollisten suunnitelmien mukaisesti.

Esi- ja alakouluikäisen perheen ympärille kootaan tarvittaessa lähiverkosto, jossa mukana voi olla tarpeiden mukaisesti lastenpsykiatrinen työryhmä, lastensuojelu tai lastenneurologia/vammaispalvelu. Toimijat sopivat yhteistyöstä, työnjaosta sekä koordinaatiovastuista. Erovanhemmille aloitetaan 6 -12 kk:n kuluessa erosta 3 kerran psykoedukaatioryhmä, jonka tavoitteena on hyvä eron jälkeinen vanhemmuus. Tämän ryhmän perusteella arvioidaan jatkotyöskentelyn tarpeet. Sähköisiä menetelmiä otetaan käyttöön. Opettaja voi tarvittaessa konsultoida ryhmien vetäjiä. Lapsen ja vanhempien ryhmien vetäjillä on kuukausittain yhteisneuvotteluja hoitosuunnitelmien tarkentamiseksi ja mahdollisuus konsultoida oppilashuoltotyöryhmää, konsultoivaa työryhmää ja lastensuojelua

4.4.1.3. Monitoimijainen yhteistyö ja osaamisen yhdistäminen, uudet toimintamallit horisontaalisen integraation mahdollistamiseksi

Tavoitteet[36]
Lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa tuen ja palvelut siten, että eri ammattiryhmien osaaminen sekä läheisverkoston ja eri palveluiden voimavarat kootaan yhteen vastaamaan tuen ja palveluiden tarpeeseen.

Tavoitteet ja toimenpiteet
Osakokonaisuuden suunnittelu ja valmistelu edellyttää yhteissuunnittelun jatkamista ja syventämistä maakunnassa. Muutostyö käynnistetään samanaikaisesti muiden osakokonaisuuksien kanssa. Siinä huomioidaan

[36] THL: mukaillen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)

mm. seuraavat Keski-Suomen maakunnalle ominaiset seikat valtakunnallisen, tulossa olevan mallinnuksen lisäksi.

- Lavennetaan nykyisiä jo hyvin toimivia horisontaalisia maakunnassa toimivia työmalleja (mm. MARAK- väkivaltayön malli ja MASTER- moniammatillinen lastensuojelun asiantuntijatyöryhmä, mm. K-S SHP:n ja perusterveydenhuollon hoitoketjut HAL- työ, lastenpsykiatria ja väkivaltatyön hoitoketjut, maakunnalliset SERI- mallit)
- Vahvistetaan monitoimijaista yhteistyötä yksityisten toimijoiden ja järjestöjen erityisosaamisen integroimisessa osaksi palvelukokonaisuuksia, mm. turvakotityö, adoptioneuvonta, väkivaltatyö, sijaishuolto ja yhteistyö poliisin kanssa
- Lisäksi rakennetaan toimiva yhteistyö vaativan tason palvelujen kanssa koskien etenkin oikeuspsykiatriaa, vaativia lastensuojelun ja vammaispalvelujen erityistilanteita ja EVA- hoitojaksoja
- Alueella on paljon erityisosaamista, joka tulee hyödyntää ja integroida lasten ja perheiden auttamistyöhön. Toisaalta lisäkoulutusta tarvitaan eri ammattiryhmille lasten, vanhempien sekä perheiden monimutkaisten ja –tasoisten ongelmien ymmärtämiseksi, tässä huomioidaan myös maahanmuuttajien erityistarpeita
- Perustetaan työnohjausryhmiä, joiden ympärille integroidaan tutkimusta ja koulutusta (JY/psykologia ja sosiologia, AMK/hoitajien koulutus, erikoislääkärikoulutus, sosiaalialan osaamiskeskus) klinikka-opetukseksi
- Työnohjaus -työryhmien kautta opiskelijoille avautuu uudenlainen mahdollisuus pienryhmissä saada käsitystä lasten ja perheiden arjesta sekä vuorovaikutussuhteista ja psykodynaamisista ilmiöistä. Tätä kautta maakuntaan voidaan saada lisää ammatillista osaamista
  - terapeuttisen iltapäivä -ohjannan työnohjaustyöryhmä
  - vanhempien psykoedukaation koulutus- ja työnohjaustyöryhmä
  - kokemusasiantuntijoiden koulutus- ja työnohjaustyöryhmä

Lapsille, vanhemmille ja perheille annettavan tuen integrointi kehittämällä lastenpsykiatrian ja lastensuojelun yhteinen toimintamalli (esimerkkikuvaus horisontaalisesta integroinnista)[37]

- Perustason ja konsultaatiotyöryhmän arvion perusteella lapsen ohjautuessa lastensuojelun ja/tai lastenpsykiatrian asiakkuuteen siirtyy myös perustasolla lapsen sekä perheen tilanteesta saatu tieto erityistason palveluihin koostettuna siten, että hoidon kannalta oleellinen tieto (määritelty ja sovittu) on käytettävissä. Tämän tiedon sekä lapsen ja vanhempien kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen avulla on mahdollisuus koostaa kokonaisnäkemys tilanteesta sekä hoidon ja tuen tarpeista. Näin lastenpsykiatrialla ja/tai lastensuojelussa on mahdollisuus keskittyä tarpeenmukaisen sekä tehokkaan tuen sekä hoidon suunnitteluun ja järjestämiseen. Lastenpsykiatrian ja lastensuojelun työntekijät voivat tehdä työtä työparina tai siten, että lastenpsykiatrian työntekijä toimii konsultoivana työntekijänä huolehtien siitä, että lapsen ja vanhempien saama tuki on hoidollista. Lapsen lähiverkoston kanssa tehdään yhteistyöstä siten, että tuen ja hoidon suunnittelu, tavoitteiden asettelu ja seuranta tapahtuu yhteistyössä siten, että kaikki osapuolet voivat sitoutua työskentelyyn. Työskentely on monitasoista (yksilö, perhe, lähiverkosto). Kehitetään erityistuen menetelmä eroauttamista varten, tämä otetaan käyttöön, mikäli eron jälkeen perustason tuki ei ole riittävä. Monialainen arviointi mallinnetaan säännönmukaisesti järjestettävien casetarkastelujen avulla ja koostetaan yhteistyössä asiakkaiden kanssa toimivia työskentelymalleja.

Jyväskylän yliopiston sosiaalityön laitos, kasvatustieteiden laitos ja psykologian laitoksen perhetutkimuskeskus tarjoavat monia mahdollisuuksia monitoimijaiseen kehittämis- ja selvitystyöskentelyyn. Jyväskylän ammattikorkeakoulu Oy antaa mahdollisuuksia koulutus, kartoitus, arviointi ja selvitystyöskentelyn, sekä sähköisiin menetelmiin.
Toimijoina asiakkaat, kunnat, korkeakoulut muuttavat toimintakulttuuria, joka lisää sen suuntaista koulutusta. (vrt. Sarana)

[37] K-S SHP Lastenpsykiatria

4.4.1.4. Lastensuojelun työmuotojen vahvistaminen

Seuraavassa kuvattuja lastensuojelun työmuotoja kehitetään tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kehittämisestä on sovittu keskeisten kumppaneiden kanssa ja yhteiskehittäminen käynnistyy välittömästi hankkeen käynnistyttyä. Joiltakin osin kehittämistyö on alkanut jo yhdessä henkilöstön kanssa.

4.4.1.5. Lastensuojelun monitoimijainen malli: sosiaalityön kulttuurinen muutos

Tavoitteet[38]

Varmistetaan yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa kokonaisvaltainen, monitoimijainen ja yksilöllinen, lapsen ja perheen tarpeet huomioiva tuki, arviointi ja apu. Varmistetaan arvostavan, lapsia ja perheitä kuulevan kohtaamisen toteutuminen. Hyödynnetään ns. Hackneyn mallia ja pyritään systeemiseen toimintakulttuurin muutokseen.

Tarve/ perustelut, mm.[39]

- *Sosiaalityön laadun ja vaikuttavuuden lisäämiseksi maakunnassa tarvitaan kokonaisvaltaista muutosta. Sosiaalityötä tulee kehittää lapsi- ja perhelähtöisimmiksi niin, että asiakkaat saavat tarvitsemansa avun ja tuen oikea-aikaisesti.*
- *Raja-aitoja ei saisi olla, tai niiden pitäisi olla mahdollisimman matalia. Palveluiden integroinnin tarvetta on monilla tasoilla.*
- *Sosiaalityön rakenteet, kuten tiimi- ja työparityöskentely ja johtaminen tarvitsevat uudelleenajattelua.*
- *Suhdeperusteisuus sosiaalityössä edellyttää yhtä tahoa tai henkilöä, joka vastaa asiakkaan palvelukokonaisuudesta. Tavoitteena on yksi suunnitelma, yksi työntekijä tai tiimi ja selkeät roolit.*
- *Pienillä paikkakunnilla räätälöidyt, yksilölliset ratkaisut ovat haastavia. Maakunta antaa uuden mahdollisuuden.*
- *Sosiaalityöntekijöiden osaamisen, rekrytoinnin ja työssä jaksamisen varmistamiseksi muutos on välttämätöntä.*

Tavoitteet ja arvioitavat tulokset

- Lastensuojelun sosiaalityön uudistuksen edellyttämät toimivat rakenteet, johtaminen ja osaaminen on luotu maakuntaan.
- Monitoimijaisen sosiaalityön tiimit on otettu käyttöön kokeilualueilla ja niiden vaikuttavuutta on arvioitu.
- Lastensuojelun systeemistä toimintakulttuuria ja suhdeperusteista sosiaalityötä on vahvistettu.
- Arvostavan, lasten ja perheiden omia voimavaroja hyödyntävän ja kuulevan kohtaamisen toteutumisen edellytykset on varmistettu.
- Lapsi- ja perhelähtöiset, saatavuudeltaan ja laadultaan yhdenvertaiset sosiaalityön palvelut ovat kaikkien maakunnan lasten ja perheiden käytettävissä.
- Sosiaalityön osaamista vahvistava koulutus, muutostyön tuki ja sosiaalityön rakenteet on luotu ensin pilottialueille ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueelle.
- Lapsia ja perheitä osallistava, kokonaisvaltainen, monitoimijainen ja yksilölliset tarpeet huomioiva arviointi ja tuki on varmistettu maakunnan alueella.
- Maakunnallinen lastensuojelun sosiaalityön uudistaminen on käynnistetty myös muilla kuin pilottialueilla.
- Sosiaalityöntekijöiden saatavuus, pysyvyys ja resilienssi ovat parantuneet pilottialueilla ja hankkeen loppuvaiheessa koko maakunnan alueella.

---

[38] mukaellen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)

[39] Maakunnallista LAPE-hanketta valmistelleen työryhmän muistiot (2016), Keski-Suomen lastensuojelutyöryhmän muistio (2016), maakunnallisten perhetyötä ja perhekuntoutusta toteuttavien yksiköiden tapaamiset, LAPE-hankevalmistelussa mukana olleiden järjestöjen koonnit (2016).

Arviointitavat

Lastensuojelun monitoimijaisen mallin käyttöönotosta ja vaikuttavuudesta tulee saada monentasoista kokemukseen ja tutkimukseen perustuvaa arviointitietoa. Tämän monitasoisen arviointitiedon analysointi, tutkiminen ja hyödyntäminen on osa systeemistä muutosta. Kokonaisvastuu arvioinnin toteuttamisesta on hanketyöntekijöillä ja pilottialueilla. Arviointitutkimuksen tekemistä varten hankkeeseen on varattu resursseja. Arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään maakunnallisia oppimis-, koulutus- ja tutkimusverkostoja, kuten olemassaolevaa, toimivaa yhteistyötä Jyväskylän yliopiston, erityisesti sosiaalityön yksikön, Jyväskylän ammattikorkeakoulun, järjestöjen ja CampusFI-hankkeen kanssa.

Asiakastaso

- Arviointiin luodaan lapsi- ja perhelähtöisiä, monitoimijaisen sosiaalityön kehittämistä edistäviä arvioinnin muotoja. Tavoitteena on, että arviointi toteutuu yhteisenä arviointina osana uutta systeemistä ja monitoimijaista mallia ja arkityötä. Keskeisessä osassa arvioinnin suunnittelussa ovat sosiaalityön uudistuvia palveluita käyttävät lapset ja perheet.

Maakunnallinen/työntekijätaso

- Pilotoivien yksiköiden työntekijöiden ja esimiesten kokemustieto täydentää mallin käyttöönoton aikana kerättävää tilastotietoa.

Valtakunnallinen taso

- Arviointi toteutetaan ottaen huomioon valtakunnallinen LAPE-ohjelman ohjeistus ja tuki. Tämän osalta liitytään valtakunnalliseen monitoimijaista sosiaalityön mallia kehittävään oppimisverkostoon

Lastensuojelun sosiaalityön monitoimijaisen, systeemisen toimintamallin suunnittelu, kokeilu ja käyttöönottaminen osana erityistason integroitua palvelumallia

Toimenpiteet

- Pilotoidaan kahdella Keski-Suomen alueella ns. Hackneyn malliin ja systeemiteoreettiseen ajatteluun perustuvaa lastensuojelun sosiaalityön monitoimijaista mallia ja luodaan toimintaedellytyksiä sille, että malli voidaan ottaa käyttöön myös muualla maakunnassa vuoden 2019 alusta.
    - Pilottityöhön ovat hankkeen hakuvaiheessa sitoutuneet Jyväskylän kaupunki ja Peruspalveluliikelaitos Saarikka sekä alustavasti Äänekosken kaupunki mahdollisesti Äänekosken kaupunki ja Muuramen kunta tai mujut alueet toimintasuunnitelman vahvistuttua . Sosiaalityön monitoimijaista mallia kehittävään oppimisverkostoon liittyvät myös muut maakunnan kunnat ja toimijat.

Arviointitutkimuksen kytkeminen pilotteihin yhteistyössä oppilaitosten (Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu), Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä muiden vastaavien maakunnallisten tutkimushankkeiden kanssa[40]

- Luodaan kokeilun arviointia varten asiakasvaikuttavuuden arviointiin, seurantaan, sosiaalityön tukeen ja muutostyöhön liittyvä tutkimuskokonaisuus.
- Selvitetään lapsia ja perheitä yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti auttavan, lastensuojelun sosiaalityön mallin keskeiset piirteet ja niihin liittyvä tutkimus- ja tietoperusta ja luodaan mallia maakunnan tarpeisiin vastaavaksi.
- Selvitetään, miten vaikuttavuuden arviointi tehdään: arvioinnin kohteet ja mittarit (ks. Hackney)

Asiakastyötä ohjaavien toimintaperiaatteiden osaamisen vahvistaminen

- Suunnitellaan ja sovitaan mallin edellyttämistä työntekijä-, johtamis- ja tukirakenteista sekä tehdään tarvittavat hallinnollis-rakenteelliset muutokset
- Vahvistetaan henkilöstön tarvitsemaa osaamista ja varmistetaan toimintamallin edellyttämä osaaminen.
    - Osaamisen vahvistamisen keskeisiä teemoja ovat mentorimalli, dialoginen osaaminen, systeeminen osaaminen, johtaminen ja perheterapeuttinen auttamistyö.
- Kokeillaan lastensuojelun systeemisen orientaation klinikkamallia opetukseen ja koulutukseen oppilaitos- ja yliopistoyhteistyönä (SARANA-mallin edelleen kehittäminen)

[40] JYU, JAMK

- Otetaan käyttöön tutkimus- ja kokemustietoon perustuvia työ- ja arviointimenetelmia ja arvioidaan niiden toimivuutta
- Luodaan muutosta tukeva palvelu- ja johtamisrakenne ja arvioidaan sitä koko hankkeen ajan.

Oppimisverkostotoiminnan kytkeminen pilotteihin

- Käynnistetään pilottien tueksi maakunnan alueella oppimisverkostotoimintaa, johon verkotetaan muut maakunnan kunnat, sosiaalialan osaamiskeskus, järjestöt, yritykset ja muut toimijat. Oppimisverkoston avulla levitetään mallia ja tuetaan sen käyttöönottoa muualla maakunnassa.
- Verkostoidutaan valtakunnallisesti muiden maakuntien vastaavien pilottien kanssa ja osallistutaan vuosien 2017 ja 2018 aikana kansallisesti koordinoituun lastensuojelun oppimisverkostotoimintaan.
- Perustetaan mallin kehittämisen tueksi koko muutosohjelman ajan toimivat tuki- ja seurantarakenteet.

Asiakaslähtöisyysosallisuus ja asiakaslähtöisyys

- Asiakasosallisuus turvataan kaikissa prosessin vaiheissa
- Sosiaalityöntiimiin/palveluihin otetaan mukaan kokemusasiantuntijoita
- Osallisuuden vahvistaminen, sekä lapsen oman lähiverkoston tuen vahvistaminen ammattilaisten rinnalla
- Pysyvyyden turvaaminen; jaettu luottamus edellyttää mahdollisimman vähän työntekijäsiirtoja asiakkuuden aikana
- luodaan tarvelähtöiset ja dialogiset palvelukokonaisuudet

Horisontaalinen integraatio: Systeemisen tiimin täydentäminen

- Juridinen konsultaatio, poliisiyhteistyö, vaativat erityistilanteet, oikeuspsykiatrian yhteistyö[41]
    - tiimin rakenne: selvitetään, kokeillaan ja arvioidaan systeemisen lastensuojelutiimin toiminta ja määritellään uudelleen työntekijöiden tehtävänkuvat, prosessit ja työtiimit
    - Kokeillaan tiimejä, joita täydennetään asiakkaiden tarpeiden mukaan muulla erityisosaamisella esimerkiksi lastenpsykiatrian tai järjestöjen osaamisella[42]
    - Kokeillaan yhteistä, avointa dokumentointia osana mallin käyttöönottoa[43]
    - Laajennetaan nykyisiä toimivia monitoimijaisia malleja maakunnallisiksi toimintatavoiksi (toimivat strukturoidut mallit).

Vertikaalinen integraatio

- Yhteys arviointiin rakennetaan kiinteäksi osaksi toimintamallia. Toteutetaan nivelvaiheet mahdollisimman asiakaslähtöisesti ja aina yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa.
- vertikaalista integraatiota edellyttävä konsultointi ja muu tuki on kokeiltu ja mallinnettu.
- Päivystyksellinen työ, kotiin tuotavia palveluja kriisitilanteessa.

Sähköisten palveluiden ja sovellusten käyttö

- Tavoitteena on asiakasosallisuuden parantaminen, sujuvampi yhteydenpito, tehokkaampi palvelunohjaus, uudenlaiset työskentelymenetelmäsosiaalisen median käyttö informaatiokanavana sekä vaikuttavuus ja sen seuranta.
- selvitetään sähköisten työtapojen käyttömahdollisuuksia, esim. erilaiset chat-tyyppiset tavat yhteydenpitoon, kirjaaminen asiakastapaamisten ja neuvotteluiden aikana, asiakaspalautteen kerääminen sähköisesti
- nuortenraati kehittämään sekä sosiaalisen median sivustoja että sopivia mobiili- ym. sovelluksia
- kts. sähköiset palvelut 4.5

Toteuttamisen työnjako

---

[41] Vaativat erityispalvelut

[42] Keski-Suomen ensi- ja turvakodin mm. väkivaltatyöhön ja vauvatyöhön erikoistuneet sosiaalityöntekijät ja perheterapeutit.

[43] Asiakirjarakenne- ja kirjaamisvalmennusuudistus, meneillään oleva Kansakoulu-hanke

Toteuttamisen työnjako täsmentyy hankkeen toimintasuunnitelman valmisteluvaiheessa. Toimintasuunnitelmassa huomioidaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen valtakunnallinen mallinnus- ja ohjaustyö. Työnjaossa huomioidaan myös mahdolliset kilpailutuksen tuomat määräykset. Suunnitellun työnjaon resursointi on kuvattu hankkeen talousarviossa ja hankehakemuksen liitteenä olevissa kumppanuussitoumuksissa.

Toimintamallin kehittämisessä ensisijaiset toimijat ovat maakunnan kunnat ja niiden lastensuojelun sosiaalityö avo-, sijais- ja jälkihuollossa. Hankekokonaisuuden toteuttajana ovat kehittäjäsosiaalityöntekijä ja kokemusasiantuntija. Kehittämiskokonaisuuden juurruttamisen vuoksi on välttämätöntä, että kehittäminen sidotaan jo alkuvaiheessa lastensuojelun viranomaistyöhön. Toteuttamisen onnistumisen mahdollistaa laaja kumppanuus Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Keski-Suomen erikoissairaanhoidon kanssa.

Toteuttamisessa otetaan huomioon nykytilanne ja nykyisten toimivien käytäntöjen toteuttajat. Maakunnassa on toteutettu aiemmin mm. KASTE-hankkeen aikana laaja ja vaikuttava kehittämiskokonaisuus. Tällä hetkellä on käynnissä THL:n Kansakoulu- pilotti lastensuojelun dokumentoinnin kehittämistyöhön. Hyviä ja maakunnallisesti jo nyt toimivia malleja ovat maakunnallinen sosiaalipäivystys, MARAK-ryhmä väkivaltatyössä, Ankkurityöryhmä poliisin kanssa sekä lastensuojelun edunvalvojaverkosto ja moniammatillinen lastensuojelun asiantuntijatyöryhmä MASTER.

Hyviä ja toimivia paikallisia sosiaalityön systeemistä työtä kokeilevia työkäytäntöjä ovat mm. perheterapeuttinen työskentely sijoitustilanteissa Jyväskylän kaupungissa ja työn tukirakenteita vahvistava sosiaalityöntekijöiden mentori-mallin kokeilu tarvittavine koulutuksineen.

Osaamisen vahvistamisen edellytyksenä oleva systeemisen ja dialogisen osaamisen vahvistaminen edellyttää koulutustukea valtakunnallisesti ja maakunnallisesti järjestettynä. Tämän lisäksi toimeenpanossa tullaan tarvitsemaan vahvaa moniammatillista työnohjausta, tukea muutosprossiin ja johtamiseen. Erikseen tullaan tarvitsemaan lisäksi perheterapeuttisen osaamisen vahvistamista ja MDFT- terapian osaamisen laajentamista.

Lastensuojelun monitoimijaisen mallin juurruttaminen

Toimintakulttuurin muutos edellyttää vahvaa aitoa yhteistyötä, avointa johtajuutta ja tutkimuksellista tukea. Kehittämistyössä tärkeä merkitys on laajalla kumppanuudella maakunnassa toimivien oppilaitosten, yliopiston ja järjestöjen kanssa. Lastensuojelun monitoimijaisen mallin juurruttamisen edellytyksenä ovat toimivat rakenteet, sekä maakunnallinen johtamisen ja osaamisen kulttuuri. Osaamisen vahvistamisessa keskiössä mentori-malli, osaamiskeskus, maakunnalliset oppimisverkostot, hyvien käytäntöjen mallintaminen, täydennyskoulutus ja yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen rooli maakunnallisessa mallinnuksessa.

Esimerkkikuvaus pilotoitavasta tiimistä päivystyksellisessä lastensuojelun sosiaalityöstä[44]
Sosiaalityön systeeminen tiimi muodostetaan siten, että sen jäseninä ovat julkinen ja järjestösosiaalityö. Rakenteella turvataan systeemisen tiimin erityisosaaminen ja jatkuva vuoropuhelu eri toimijoiden välillä. Yhteistyörakenne takaa lapselle ja perheelle erityisosaamisen mm. väkivalta-, adoptio/lastensuojelu- ja päihdekysymyksissä.

4.4.2. Perhetyö ja perhekuntoutus Keski-Suomessa

– vaikuttavaa, kuntouttavaa ja oikea-aikaista apua kotiin

Tavoitteet [45]

[44] Jyväskylän kaupunki, perheohjaus, Lotilan avotyö, virka-aikainen ja virka-ajan ulkopuolinen lastensuojelun päivystys
[45] mukaellen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)

- *Vahvistetaan perhetyötä ja perhekuntoutusta työmuotoina siten, että työskentelytavat vastaavat lasten ja perheiden tarpeisiin, ovat asiakkaita osallistavia ja tuloksiltaan vaikuttavia.*
- *Määritellään vaikuttavan ja tarpeisiin vastaavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen keskeiset periaatteet, joiden perusteella palveluita kehitetään.*
- *Varmistetaan perhetyön ja perhekuntoutuksen palveluiden tasavertainen saatavuus ja osaaminen maakunnassa.*

Tarpeet mm.[46]

- *palveluiden tulee olla nykyistä yhdenmukaisemmin ja tasavertaisemmin lasten ja perheiden saatavilla koko maakunnassa.*
- *lastensuojelun perhetyöhön ja perhekuntoutukseen panostamalla saataisiin säästöjä.*
- *perhetyön kehittäminen on oleellista lastensuojelun yhtenä vaikuttavimpana työmuotona.*
- *maakunnallista osaamista ja toimivia perhetyön ja perhekuntoutuksen mallinnuksia tulee integroida vaikuttaviksi kokonaisuuksiksi yhdessä maakuntien sekä järjestö- ja yritystoimijoiden kanssa.*

perhetyön ja perhekuntoutuksen maakunnallisia hyviä käytäntöjä on tarpeen laajentaa, yhdenmukaistaa ja yhteen sovittaa valtakunnallisten uusien innovaatioiden kanssa.

Tavoitteet ja arvioivat tulokset

- **Lasten ja perheiden perhetyön ja perhekuntoutuksen maakunnallinen palvelukokonaisuus on määritelty ja mallinnettu.**
    - Perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelukokonaisuudet ovat monitoimijaisia ja integroituneita pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueella.
    - Kotiin tuotavat palvelut ovat liikkuvia, asiakkaita osallistavia ja asiakaslähtöisesti räätälöityjä.

- **Perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelut ovat vaikuttavia**

Tutkitaan ja vahvistetaan vaikuttavien perhetyön ja perhekuntoutuksen palveluiden elementtejä. Yhteinen arviointi ja tavoitteen asettelu, jonka onnistumiseen tarvitaan monitoimijuutta tuottamaan asiakaslähtöisesti yhteen sovitettua tietoa yhteisestä viitekehyksestä.

- Kokonaisvaltainen näkökulma, jossa perhe nähdään systeemisenä kokonaisuutena. Työntekijä ja asiakas ovat toimijoita.
- Suhdeperustaisuus; suhteen luominen, laatu ja pysyvyys. Hyvä ja pysyvä työskentelysuhde, koostuu yhdessä asetetuista tavoitteista. Koko perheen kanssa työskennellessä suhde tulee luoda sekä lapseen että vanhempaan.

- **Perhetyön ja perhekuntoutuksen piirissä olevien lasten ja perheiden hyvinvointi on lisääntynyt**
- Hyödynnetään systemaattisesti perhetyön ja perhekuntoutuksessa olevien asiakkaiden kokemustietoa palveluiden kehittämisessä. Kootaan ja arvioidaan tämä kokemustietoa ja verrataan sitä maakunnallisiin ja valtakunnallisiin tutkimus- ja tilastotietoihin.
- Työskentelyssä käytettävät kuntouttavat ja muut menetelmät ovat yhtenäisiä ja arvioituja.
- Työntekijöiden osaamistarpeiden mukainen ja sen vahvistamista tukeva koulutus ja työn tukirakenteet on luotu koko maakunnan alueelle.
- Työntekijöiden saatavuus on parantunut koko maakunnan alueella. (Saara, onko tässä ollut yhtä suurta pulmaa maakunnallisesti kuin sosiaalityöntekijöiden saatavuudessa? Ainakin Pohjoisessa Keski-Suomessa perhetyöntekijät ovat olleet ymmärrykseni mukaan suhteellisen pysyviä, päteviä ja monipuolisesti täydennyskouluttautuneita. Jos tämä on suuri pulma, otetaan tavoitteeksi ja luodaan mittari, muuten jättäisin pois).
- Laitosmuotoisten palvelujen tarve on pienentynyt koko maakunnan alueella (

Arviointi

[46] Maakunnallista LAPE-hanketta valmistelleen työryhmän muistiot (2016), Keski-Suomen lastensuojelutyöryhmän muistio (2016), maakunnallisten perhetyötä ja perhekuntoutusta toteuttavien yksiköiden tapaamiset, LAPE-hankevalmistelussa mukana olleiden järjestöjen koonnit (2016).

- **Vaikuttavien perhetyön ja perhekuntoutuksen palveluiden tueksi rakennetaan arviointikokonaisuus. T**oiminnan ja palveluintegraation kehittämisessä hyödynnetään kokemusasiantuntijoista koostuvaa asiakasraatia sekä säännöllisesti pyydettyä asiakaspalautetta.
- Määritellään tutkimus- ja muun monipuolisen tiedon avulla hoidollisen ja kuntouttavan työskentelyn periaatteet lastensuojelutyön perhetyössä ja perhekuntoutuksessa
- Asiakastyön vaikuttavuuden arvioinnissa käytetään asiakastyön tilastoinnin uudenlaisia menetelmiä osana perhekuntoutusta
- Välitön asiakaspalaute ja vaikuttavuusarviointi on luotu palveluketjuun
- Selvitetään pilottialueilla, mitkä elementit perhekuntoutuksessa eniten hyödyntävät lapsia ja perheitä

Toteuttamisalue ja kumppanuudet

Perhetyön ja perhekuntoutuksen kehittämiseen on nähty tarvetta koko maakunnan alueilla. Kehittämiskokonaisuuteen ovat sitoutuneet niin kunnat, palveluntuottajat kuin järjestötkin. Palvelukokonaisuuden kehittämistyössä ovat mukana Jyväskylän perhetyön ja -kuntouksen lastensuojelun perheohjauksen eri muodot päiväkuntoutus Paatti ja Mattilan tuetun asumisen yksikkö ja Saarikan perhetyö sekä yhdistyksistä mm. Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry, Pelastakaa Lapset ry/Keski-Suomen aluetoimisto ja Sininauhaliitto ry.

Toimenpiteet

Perhetyö ja perhekuntoutus ovat maakunnallisesti integroituja kokonaisuuksia

- Määritellään palvelumuotojen tutkimusperusta ja luodaan tutkimus- ja kokemustietoon perustuvat mallinnukset hoidollisen, tukevan ja kuntouttavan työskentelyn pohjaksi.
- Olemassa oleva toiminta ja osaaminen mallinnetaan, integraatiota ja monitoimijaisuutta vahvistetaan
- Monitoimijainen toimintamalli tuottaa palveluntarpeita, joihin vastaamaan yhdistellään kotiin annettavan tehostetun perhetyön (muutosta tukevat ja intensiiviset perheohjauksen muodot) ja monimuotoisten kuntoutuspalveluiden (esim. tuettu asuminen, päiväkuntoutus, vertaisryhmät) tukimuotoja.
- Yhteistyö avo- ja laitospalvelujen kanssa vahvistetaan tiiviimmäksi prosessien.
- Uusia yhteistyökanavia ja tiimiytymisiä luodaan yllä mainittujen palvelujen ja toimijoiden välillä.
- Paikallisten työmallien soveltuvuutta maakunnallisiksi työmalleiksi tarkastellaan, arvioidaan ja yhteen sovitetaan maakunnalliset tarpeet ja valtakunnallinen mallinnus. Maakunnallisia kokeiltuja ja vaikuttavia malleja ovat mm. Jyväskylän kaupungin Tuetun asumisen yksikkö ja päiväkuntoutus Paatti, perheohjauksen muodot ja ArVo- malli, Saarikan perhetyön mallinnus sekä yksityistä toimijoista Keski-Suomen ensi- ja turvakodin perheiden kuntouttava voimavarakartoitus[47]
- Kuvataan näiden periaatteiden mukaiset perhetyön ja perhekuntoutuksen palvelumallit ja kokeillaan niitä sekä arvioidaan kokeilut ja niiden vaikuttavuus.

Perhetyö ja perhekuntoutus ovat asiakaslähtöisiä

- Palveluiden integraatiota toteutetaan asiakaslähtöisesti ja perhekohtaisesti koko perheen tarve huomioiden. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsilähtöiseen työskentelyyn.
- Lapsen ja perheen tarpeiden mukainen palvelukokonaisuus räätälöidään aina yhdessä: räätälöidyt palvelut ovat keskeisiä, samoin se, miten räätälöinti toteutetaan.
- Lisätään työntekijöiden ymmärrystä siitä, että palvelutarvetta ei määrittele asiakkuuden vaihe prosessissa, vaan perhe voi tarvita samanaikaisesti monenlaista tukea ja apua.

---

[47] **Keski-Suomen ensi- ja turvakot**i, Avopalveluna tehtävä tuki- ja arviointityö; ” Perheiden kuntouttava voimavarakartoitus”
Sininauhaliitto, Vanhempia osallistava työskentely
Pelastakaa Lapset ry/Keski-Suomen aluetoimisto Perhekuntoutus perheen kotona
SOS-nuorisokoti ja yksityiset toimijat palvelun tuottajina

- Palvelun ja integraation kehittämisessä hyödynnetään kokemusasiantuntijoista koostuvaa asiakasraatia sekä osana arjen työtä systemaattisesti kerättyä ja analysoitua asiakaspalautetta.
- Lastensuojelun perhetyöhön ja perhekuntoutukseen kuuluu monialainen palvelutarpeen arviointi mm. lastenpsykiatrian kanssa. Luodaan toimintaedellytyksiä yhteiselle, monialaiselle arvioinnille.
- Arviointi on suunnitelmallista, asiakasta osallistavaa ja yhteistä.
- Kaikki asiakkaan tarvitsemat verkostot ovat mukana räätälöimässä asiakkaalle tukea tiiviisti ja oikea-aikaisesti. Toiminta ulottuu koko maakunnan alueelle (yhteistyö lastenpsykiatrian poliklinikan palveluiden sekä lastenpsykiatrian monitoimijaksojen, aikuissosiaalityön, päihdepalveluiden ja aikuispsykiatrian kanssa)
- Perhe nähdään systeemisenä kokonaisuutena jossa huomioidaan lapsen ja vanhemman yksilölliset tarpeet sekä ”juurisyyt”. Työskentelyn ja yhteisen puheen kiinnikkeenä on perheenjäsenten toimijuus arjessa, arkikeskeisyys. Tuki on myös pitkäkestoista ja oikea-aikaista, eikä kynnys tuen saannille ei ole liian korkealla.
- Varhaisen tuen ja erityisen tuen tarpeessa olevien lasten ja perheiden palvelut integroidaan ja työntekijöiden vaihtumista nivelvaiheissa vältetään (SHL:n mukaisen ns. ehkäisevän työn palvelut).Siirtymiset palveluketjussa mahdollisimman asiakasystävälliseksi ja joustavaksi, silloin kun siirtymiä tapahtuu. Koko perheen kanssa työskennellessä suhde tulee luoda sekä lapseen että vanhempaan.

Perhetyön ja perhekuntoutuksen osaaminen on yhtenäistä ja työskentely on vahvasti tuettua

- Tehdään palvelukokonaisuuksissa työskentelevien työntekijöiden ja tiimien osaamiskartoitus, suunnitellaan osaamisen vahvistamista tukeva koulutus ja käynnistetään se aluksi pilottialueilla ja myöhemmin hankkeen loppuvaiheessa koko maakunnan alueella.
- Koulutuksen lisäksi laaditaan työskentelyä tukevia ja palvelun laatua varmistavat monialaiset työnohjaus- ja konsultointikäytännöt avoimen dialogimallin periaatteita noudattaen.
- Käynnistetään työntekijöiden mentorointi-ohjelma.

Uudet palvelutarpeet tuottavat uusia palvelukokonaisuuksia

- Lapsen laitos- ja perhesijoitukseen kytketty perheiden kanssa työskentely sekä perhetyön sekä perhekuntoutuksen yhtymäpinnat arvioidaan ja niistä mallinnetaan yhtenäinen ja asiakaslähtöinen kokonaisuus. Hyödynnetään valtakunnallisen VOIKUKKIA-toiminnan tuloksia ja kumppanuutta.
- Päivystyksellinen perhetyö kriisitilanteisiin mallinnetaan ja otetaan käyttöön aluksi pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueilla.
- Vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja erityisen tuen piirissä olevien lasten ja heidän perheidensä tarvitsema perhetyö ja perhekuntoutus nivelletään lapsen ja perheiden näkökulmasta integroiduksi kokonaisuudeksi
- Vauvaperheiden perhetyön ja perhekuntoutuksen erityispiirteet huomioidaan
- Päihdeperheiden perhekuntoutuksen nykyiset hyvät käytännöt ja maakunnallinen peittävyys arvioidaan ja integroidaan aiempaa vahvemmin muuhun perhekuntoutukseen erityisalueenaan[48]

Toteuttamisen työnjako

Työnjako täsmentyy hankkeen toimintasuunnitelman valmistelussa. Siinä huomioidaan valtakunnallinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mallinnus- ja ohjaustyö. Tämän lisäksi huomioidaan mahdolliset kilpailutuksen tuomat määräykset. Suunnitellun työnjaon resursointi on kuvattu hankkeen talousarviossa.

Hankkeen ensisijaiset toimijat ovat maakunnan kunnat ja niiden lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus. Näiden lisäksi toimijaverkostossa ovat yksityiset ja järjestötoimijat perhetyön ja perhekuntoutuksen alueilla. Perhetyön osakokonaisuus toteutetaan siten, että toiminta-alue on koko maakunnan alue, mutta alkuvaihees-

[48] Keski-Suomen ensi- ja turvakoti, Pidä kiinni ohjelman mukainen avoperhekuntoutus

sa pilotointi toteutetaan Jyväskylän, Saarikan ja Äänekosken alueilla. Hankekokonaisuuden toteuttajana ovat hankkeeseen palkattavat työntekijät ja pilottiyksiköiden työntekijät sekä kokemusasiantuntijat Kehittämiskokonaisuuden juurruttamisen vuoksi on välttämätöntä, että kehittäminen sidotaan jo alkuvaiheessa lastensuojelun viranomaistyöhön sekä menossa olevaan sosiaalityön uudistukseen. Toteuttamisen onnistumisen mahdollistaa laaja kumppanuus maakunnan kuntien, järjestöjen ja yksityisten toimijoiden kanssa.

Toteuttamisessa otetaan huomioon nykytilanne ja nykyisten toimivien käytäntöjen toteuttajat. Maakunnassa on toteutettu aiemmin mm. KASTE-hankkeen aikana laaja ja vaikuttava kehittämiskokonaisuus. Hyviä ja maakunnallisesti levitettäviä käytäntöjä ovat mm. Jyväskylän kaupungin perheohjaus ja sen porrasteisuus sekä käytössä olevat arvioinnin menetelmät (mm. ArVo – malli), Saarikan alueen perhetyö sekä Äänekosken perhetyön yksikkö, missä on jäsennetty asiakkuuksien eri vaiheissa tehtävä perhetyötä, mukaan lukien sijaishuollon aikainen työskentely, perhetilanteen kartoitus (kotiutuksen suunnitteluvaihe) sekä kotiutuksen tukivaihe (lapsi sijaishuollon muutospäätöksellä kotona).

Maakunnallisesti käyttöön tullaan tarvitsemaan vanhemmuuden arvioinnin sekä kotiin tuotettavan perhekuntoutuksen palvelukokonaisuuksia sekä uudenlaista toimintaa sijoituksen ja kotona asumisen välimaastossa yhteistyössä esim. laitoksen ja perhetyön/perhekuntoutuksen kanssa. Jo käynnissä olevia kehittämiskokonaisuuksia ovat mm. Jyväskylän kaupungin tuetun asumisen yksikkö (TUAS) ja päiväkuntoutusyksikkö Paatti sekä kuntien perhetyö ja aiemmin mainitut muut kumppanuudet.

Esimerkki varhaiseen tukeen integroidusta perhetyöstä (Saarikka)[49]

Vauvaperhetyön lisääminen neuvoloihin (varhaisen tuen palvelut)

- perhetyö peruspalveluna, madaltaa kynnystä ja mielikuvia perhetyöstä (vrt. lastensuojelun perhetyö)
- vauvan synnyttyä perheille kuuluisi perhetyön käynnit ensin yhdessä terveydenhoitajan kanssa, jatkossa esim perhetyön käynnit kotiin 5 kertaa
- varhaiseen vuorovaikutukseen satsattaisiin erityisesti vammaisen, sairaan lapsen tai vanhemman uupumisen kohdalla perhetyön käynneillä kotiin

Tutkimusperustan vahvistaminen

- Toiminnan ja palveluintegraation kehittämisessä hyödynnetään kokemusasiantuntijoista koostuvaa asiakasraatia sekä säännöllisesti pyydettyä asiakaspalautetta.
- Määritellään tutkimus- ja muun monipuolisen tiedon avulla hoidollisen ja kuntouttavan työskentelyn periaatteet lastensuojelutyön perhetyössä ja perhekuntoutuksessa
- Asiakastyön vaikuttavuuden arvioinnissa käytetään asiakastyön tilastoinnin uudenlaisia menetelmiä osana perhekuntoutusta
- Selvitetään pilottialueilla, mitkä elementit perhetyössä ja perhekuntoutuksessa eniten hyödyntävät lapsia ja perheitä

4.4.3. Lastensuojelun laitoshoito

Tavoitteet[50]

Vahvistetaan lastensuojelun sijaishuollon työskentelyä, erityisesti laitosmuotoisessa sijaishuollossa siten, että työskentely vastaa asiakkaiden tarpeisiin ja on vaikuttavaa. Määritellään tutkimus- ja tietoperustan sekä asiakkaiden kokemusten perusteella vaikuttavan, laadukkaan ja asiakkaiden tarpeisiin vastaavan laitoshoidon keskeiset periaatteet, joiden varaan ko. palveluja voidaan rakentaa.

Tarpeet, mm.[51]

[49] Saarikka, Tiina Mankonen
[50] THL:n erityis- ja vaativan tason mallinnusohjelma
[51] Koottu maakunnallisessa keskustelussa hankevalmistelun aikana

- *maakunnallinen lasten ja nuorten laitosmuotoinen kriisi-ja vastaanottotoiminta ei pysty vastamaan tämänhetkisiin ja kasvaviin tarpeisiin*
- *lasten ja nuorten perheiden kanssa työskentely on kirjavaa*
- *laitoshuollon valvonta on muutoksessa ja tarpeet valvontaan kasvavat*
- *pidempiaikaiseen sijoitettujen nuorten ja heidän perheiden vaikeutuneisiin tarpeisiin ei pystytä vastaamaan, saatavuus ja yhteistoiminta ovat puutteellisia*
- *sijoitusten estäminen ja nuorten sijoitusten määrän jatkuva kasvu on yhteinen tarve*
- *maakunnan laitoshoidon kehittämiseen pitäisi saada monialaisuutta, järjestöjen, yksityisten ja julkisten toimijoiden osaaminen tulisi hyödyntää paremmin (työnjako)*
- *palvelutuotannon rakentaminen (paikallisuus ja maakunnallisuus, oma palvelutuotanto)*

Tavoitteet ja arvioitavat tulokset

- Maakunnallinen lasten ja nuorten laitosmuotoinen kriisi- ja vastaanottotoiminnan palvelukokonaisuus on kehitetty, mallinnettu ja otettu käyttöön koko maakunnan alueella
- Palvelukokonaisuudesta on muodostettu integroitunut kokonaisuus, mihin on yhdistynyt maakunnan lastensuojelun sosiaalityö, julkinen palvelutuotanto, erikoissairaanhoito, opetustoimi sekä vaativan tason palvelut ylimaakunnallisesti
- Laitoshoidon sijoitusten integroitu hoidollinen ja kuntouttava työskentely lapsen, nuoren ja heidän perheidensä kanssa on kuvattu ja sitä on kokeiltu alkuvaiheessa pilottialueilla ja hankkeen loppuvaiheessa se on levitetty maakunnalliseksi palvelukokonaisuudeksi
- Laitoshoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten tietoisuus heidän omista oikeuksistaan on parantunut
- Lasten, nuorten ja heidän perheidensä osallisuus on vahvistunut
- Perheiden saama tuki ja perhetyöskentely on suunnitelmallista, integroitunutta, monitoimijaista, vaikuttavaa ja koordinoitua
- Lyhytaikaisten laitossijoitusten saatavuus ja niiden vastaaminen lasten ja nuorten tarpeisiin on parantunut
- Laitoshoidon sijoitusten suunnittelemattomat katkeamiset maakunnassa ovat vähentyneet pilottialueilla
- Sosiaalityö toteutuu systeemisessä tiimissä pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueella
- Lasten ja nuorten hyvinvointi laitoshoidossa on parantunut
- Sijaishuollon kokemusasiantuntijaryhmät ovat hankkeen päättyessä vakiintunut osa perhehoidon palvelukokonaisuutta
- Lapsen ja perheen tilanteen arviointi laitoshoidon työprosesseissa on yhtenäistä, suunnitelmallista ja integroitunutta aluksi pilottialueilla ja myöhemmin koko maakunnan alueella

Toteuttaminen

- Kehittämiskokonaisuus toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla yhteistoiminnassa Pohjois-Savon maakunnan kanssa ja yhteistyössä alueen tuki- ja osaamiskeskuksen kanssa
- Toiminta-alue on koko Keski-Suomen maakunta
- Toimijakumppanuudet kokemusasiantuntijakumppanuudet, maakunnalliset lastensuojelujärjestöt, yksityiset toimijat, alan oppilaitokset (JAMK) ja Jyväskylän yliopisto

Arviointitavat

- Arviointi toteutetaan erikseen sovittavalla tavalla ottaen huomioon valtakunnallinen ohjeistus ja tuki

Toimenpiteet

Maakunnallisen kriisi- ja vastaanottotoiminnan yhteinen kehittäminen, sovittu työnjako, saatavuudesta, jotta voidaan vastata sijoitustarpeisiin lukuunottamatta vaativimpia sijoituksia

Yhdistetään vastaanotto- ja kriisitoimintaan kotiin annettava jalkautuva kriisityö yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityön päivystystyön ja terveydenhuollon kanssa, jotta lapselle ja nuorelle voidaan tarjota asiakaslähtöistä, oikein kohdentuvaa tukea lapsen ja nuoren arkiympäristöön ja välttää laitossijoituksia, jos lapsi tai nuori ei ole välittömän turvan tarpeessa

- Päivystyksellinen työskentely ja oikea-aikainen tuki vahvistetaan muodostamalla nuoren /lapsen/ perheen oma integroitu tiimi (nuorisopsykiatrian liikkuva ryhmä Kolikko/ lastenpsykiatria, poliisi, sosiaalityö ja vastaanottava laitos)

- Luodaan ja otetaan käyttöön lapsen ja nuoren tilanteen arviointia varten lastensuojelun sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian yhteiset arviointiohjelmat ja kokeillaan niihin kuuluvia menetelmiä kriisi- ja vastaanottotoiminnassa
- Pienten lasten kriisi- ja vastaanottotoiminnan mallintaminen siten, että siinä yhdistetään lapsen tarvitsema yksilöllinen arviointi hoito, kuntoutus ja suojelu yhteistyössä lapsen läheisten kanssa (yhtymäpinnat perhehoitoon) Pienten lasten laitossijoituksissa tarvitaan pieni yksikkö, pitkät kuntouttavat jaksot ja lastenpsykiatrinen hoito lapsen lähiympäristössä
- Selvitetään lastensuojelun ja terveydenhuollon yhteisten ja integroitujen toimintojen mahdollisuutta ja lapsen/nuoren tarvitsema hoidon tuomista lapsen/nuoren sijoituspaikkaan
- Laitosten perhetyön mallintaminen palvelukokonaisuudeksi ja sijoituksen jälkeisen työn mallintaminen palvelukokonaisuudeksi (ennen sijoitusta, sen aikana ja sen jälkeen), jotta lapsi voi sijoituksen päätyttyä asua turvallisesti kotona
- Luodaan jokaiselle lapselle ja nuorelle sekä heidän perheilleen yksilöllinen ja räätälöity tuen malli, jossa turvataan työntekijäsuhteiden jatkuvuus ja joka perustuu dialogiseen auttamistyöhön

Maakunnan laitoshoidon asiakaslähtöisyys ja osallisuus

- Maakunnallista hyvän laitoshoidon toimintakulttuuria rakennetaan yhteisen toimintakulttuurin kautta. Toimintakulttuuri lähtee yhteisistä arvoista: asiakaslähtöisyys, osallisuus, pysyvyys, turvallisuus, oikeaaikaisuus ja siinä, miten ne näkyvät arjessa
- Keskeisiä toimijoita uuden toimintakulttuurin luojia ovat laitosmuotoisen sijaishuollon piirissä olevat nuoret ja heidän vanhempansa sekä asiakasjärjestöt ja kokemusasiantuntijaryhmät
- Toimintakulttuurin muutoksen ytimessä on luoda jokaiselle nuorelle mahdollisuus oikea-aikaiseen suojeluun ja sen riittävään kestoon sekä mahdollisuus osallistua oman suojelun toteuttamiseen. Tämä tarkoittaa dialogista, osallistavaa ja monitoimijaista sijoitustyöskentelyä ennen sijoitusta, sen aikana ja sen jälkeen
- Kokemusasiantuntijatyö tuodaan osaksi ammatillista työskentelyä: nuorten oma työskentely ja läheisten työskentely
- Nuoren/ lapsen oma monitoimijainen tiimi ja oma työntekijä säilyy sijoituksen ajan, tukee ja seuraa nuorta/ lasta sijoituksen eri vaiheissa ja luo katkeamattoman tukiketjun
- Sähköisetiset tavat tukea, pitää yhteyttä ja ohjata nuorta ja perhettä otetaan käyttöön pilottialueilla ja kokeillaan laitoshoitoon sopivia mobiilisovellutuksia etenkin perheiden kanssa tehtävään työhön

Vertikaalinen integraatio laitossijoitusten aikana

- Koulun käynnin turvaaminen: rakennetaan toimivat ja integroidut yhteydet varhaiskasvatuksen, oppilashuollon ja erityisopetuksen kanssa
- Kiinnitetään erityistä huomiota lapsiin ja nuoriin, joiden koulun käymisessä on eri syistä poikkeuksellisen suuria haasteita ja jotka ovat samanaikaisesti nuorisopsykiatrian ja lastensuojelun laitoshoidon piirissä
- Arvioidaan ja kokeillaan maakunnassa pilotoidun SISUKAS-mallin siirrettävyyttä laitoshoitoon yhdessä Pohjois-Savon kanssa.[52]
- Lastensuojelun tuki ja ohjaus tuodaan nuoren / lapsen omaan arkiympäristöön (päivähoito, koulu)
- Luodaan toimivat konsultaatio- ja työnohjausrakenteet lastensuojelun ja perheiden palvelujen välille
- Vahvistetaan osaamista ja työn tukea toteuttamalla tarkoituksenmukaista koulutusta koko maakunnan alueella

Horisontaalinen integraatio

- Yhdistetään päihdepalvelujen, nuorisopsykiatrian osaaminen nuoria ja perheitä parhaiten tukevalla tavalla pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä maakunnan alueella.
- Lastensuojelun erityispalvelujen tuominen sinne, missä nuori on ja hoidon ja suojelun yhdistäminen ottaen huomioon lapsen ja nuoren hoidon tarpeen muutokset
- Päihdehoito/päihdekatkaisu/ päihteettömyyden tuki – mallinnuksen laatiminen, kokeilu ja käyttöönottaminen koko maakunnan alueella

[52] Pesäpuu ry: SISUKAS – sijoitettu lapsi koulussa monitoimijainen malli

- Nuoren/ lapsen sijoitustilanteen riittävä monialainen arviointi, yhtenäiset ja integroituneet arviointimenetelmät ja niiden mallinnukset lasten ja nuorten laitossijoituksiin
- Yhteistyörakenteiden lujittaminen poliisin ja RISE:n kanssa
- Vaativissa sijoitustilanteissa tuki- ja konsultaatiorakenteiden vahvistaminen KYS:n oikeuspsykiatrian yksikön, osaamis- ja tukikeskuksen sekä erityisyksiköiden kanssa

Tutkimusperustan/ osaamisen vahvistaminen

- nykyisen maakunnallisen erityisosaamisen kartoittaminen, tunnistaminen ja laajasti käyttöön ottaminen
- Vaikuttavuuden arvioinnin liittäminen laitoshoidon sijoituksiin
- Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tutkimus ja seuranta otetaan käyttöön pilottialueilla ja sen käytettävyys arvioidaan mahdollista maakunnallista levittämistä varten
- Rakenteellinen lisäkoulutus erityisen vaativiin laitossijoituksiin, työskentelyyn lapsen ja nuoren ja heidän perheiden kanssa järjestetään
- Yhteinen monialainen työnohjausmalli kokeillaan, pilotoidaan ja levitetään koko maakunnan alueelle vahvistetaan yhteiset konsultaatiorakenteet[53]
- Osaamisen johtaminen vahvistetaan ja yhtenäistetään koko maakunnan alueella

Valvonta ja ohjaus

- Laitoshoidon valvonnan ja ohjauksen kytkeminen sosiaalityöhön ja sen tueksi rakenteisiin
- Kehitetään ohjausta ja valvontaa pilotoimalla kokemusasiantuntijuuteen perustuvaa vertaistuellista valvontamallia sijaishuoltoon[54]
- Puuttuminen riskitilanteissa tai, kun on mm. huoli kaltoin kohtelusta tai väkivallasta sijaishuollossa perustuu kokeiltuihin ja vaikuttaviin malleihin

Toteuttamisen työnjako

Suunniteltu työnjako täsmentyy hankkeen toimintasuunnitelman valmisteluvaiheessa ja siinä otetaan huomioon valtakunnallinen mallinnus- ja ohjaustyö. Tämän lisäksi työnjaossa huomioidaan mahdolliset kilpailutuksen tuomat määräykset. Suunnitellun työnjaon resursointi on kuvattu hankkeen talousarviossa.

Hankkeen ensisijaiset toimijat ovat maakunnan kunnat ja niiden lastensuojelun sosiaalityö avo- sijais- ja jälkihuollossa sekä alueella toimivat kunnalliset ja yksityiset lastensuojelulaitokset. Laitoshoidon osakokonaisuus toteutetaan siten, että toiminta-alue on koko maakunnan alue ja erityiseksi maakunnan tarpeista nousevaksi kehittämiskokonaisuudeksi otetaan kriisi- ja vastaanottotoiminta. Se aiempaa paremman saatavuuden ja integroituneen työtavan kehittämisen on arvioitu olevan keskeinen tarve.

Kehittämiskokonaisuuden juurruttamisen vuoksi on välttämätöntä, että kehittäminen sidotaan jo alkuvaiheessa lastensuojelun viranomaistyöhön. Toteuttamisen onnistumisen mahdollistaa laaja kumppanuus maakunnassa toimivien lastensuojelujärjestöjen, JAMK:n ja yksityisten toimijoiden kanssa.

Hyviä ja maakunnallisesti levitettäviä käytäntöjä ovat esimerkiksi Jyväskylän kaupungin viiden nuorisokodin palvelukuvaukset perhetyöstä laitossijoituksen aikana, sijoituksen aikainen perhetyö ja jälkityö. Laitosten henkilökunta on saanut osaamista vahvistaneen dialogisen auttamistyön koulutuksen ja sen kokemukset ovat siirtyneet lasten ja perheiden kanssa tehtävään työhön. Mattilan perhetukikoti on toteuttanut jo vakiintuneesti lastenpsykiatrisen hoidon ja lastensuojelun yhdistämistä silloin, kun lapsi on sijoitettuna laitoshoitoon. Hovilan nuorisokodissa on EHO- yksikkö. Nuorisokotien yhteinen psykologityö on alkanut pilottina. Hankkeen alkuvaiheessa kootaan maakunnan yksityisten laitostoimijoiden verkosto ja rakennetaan kehittäjäkumppanuudet.

[53] Lastenspsykiatria, koulu ja lastensuojelu
[54] Pesäpuu ry: Kokemusasiantuntijuuteen perustuva vertaisarviointimalli, Jyväskylän kaupungin valvonta ja ohjaus, yhdessä Pohjois-Savon kanssa.

Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö on toiminut pitkään maakunnan alueella ja koordinoi yhdessä kaikkien alueen kuntien kanssa lasten ja nuorten sijoituksia laitoshoitoon ylläpitämällä maakunnallista yhteistoimintaa, olemalla mukana sijoituksissa sekä osallistumalla valvontaan. Keski-Suomen kuntia palvelevan maakunnallisen Sijaishuoltoyksikön työntekijät ovat valmiit muutoshankkeen avulla vahvistamaan ja monimuotoistamaan sijaishuollon palveluja, erityisesti sen perhehoitoa ja rajapintoja sekä erityisesti sijoitetun lapsen esiin nostamista omaan elämäänsä osallisena ja vaikuttajana.

4.4.4. Lastensuojelun perhehoito keskisuomalainen perhehoito – kaikkien yhteinen perhehoito

Tavoitteet [55]

Vahvistetaan lastensuojelun sijaisperheissä ja ammatillisissa perhekodeissa toteutuvaa perhehoitoa. Varmistetaan, että sosiaalityön ja muiden toimijoiden tuki perhehoitoa tarjoaville tahoille sekä sijoitetuille lapsille on riittävää ja että tuki vastaa sijoitettujen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin.

Tarpeet/ perustelut[56] mm.

- *Perhehoito on ensisijainen lastensuojelun sijaishuollon toteuttamisen tapa.*
- *Keski-Suomen maakunnalliset toimintatavat ovat vahvoja ja kulttuurisesti juurtuneita.*
- *Läheisperheiden osuus on kaikista sijoituksista noussut.*
- *Perhehoidon erityispiirteet, vahvuudet ja toisaalta lapsen näkökulmasta merkittävät uhat ovat huomattavia liittyen mm. perhehoidon tuen ja laadun yhtenäisyyteen, valvontaan ja ohjaukseen sekä ennakoimattomiin lapsen sijoitusten katkeamiseen*
- *Nykyiset tuen rakenteet ovat liian ohuet kaikille perhehoidon toimijoille ennen sijoitusta, sen aikana ja sen jälkeen*
- *Yhteiset toimintatavat ovat puutteellisia ja eivät vastaa sijoitettujen lasten ja heidän läheisten, eivätkä sijaisperheiden uudenlaisiin ja muuttuneisiin tarpeisiin*
- *Lyhytaikainen perhehoito edellyttää vahvistuakseen maakunnallista koordinointia*
- *Lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian yhteistoiminnan vahvistaminen integroi hoitoa ja suojelua*

Toteuttaminen

- Kehittämiskokonaisuus toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla yhteistoiminnassa Pohjois-Savon maakunnan kanssa
- Toiminta-alue on koko Keski-Suomen maakunta.
- Toimijakumppanuudet kokemusasiantuntijakumppanuudet, maakunnalliset lastensuojelujärjestöt, yksityiset yritykset, alan oppilaitokset (JAMK) ja Jyväskylän yliopisto

Tavoitteet ja arvioitavat tulokset

Perhehoito on maakunnallisesti koordinoitua, mallinnettua ja monitoimijaista

- Perhehoidon asiakasosallisuus maakunnassa on vahvistunut ja vakiintunut
- Perhehoidon osuus lasten ja nuorten kodin ulkopuolisista sijoituksista maakunnassa on kasvanut
- Perhehoidon eri muotojen saatavuus maakunnassa on parantunut
- Perhehoidon sijoitusten suunnittelemattomat katkeamiset maakunnassa ovat vähentyneet
- Perhehoidon valmennus ja eritysosaaminen on parantunut koko maakunnan alueella erityis- ja perustason palveluissa
- Sosiaalityö toteutuu systeemisessä tiimissä pilottialueilla ja hankkeen päätyttyä koko maakunnan alueella
- Perhehoidon osapuolten tuki maakunnassa on suunnitelmallista, integroitunutta, monitoimijaista, vaikuttavaa ja koordinoitua

---

[55] THL

[56] Maakunnallista LAPE-hanketta valmistelleen työryhmän muistiot (2016), Keski-Suomen lastensuojelutyöryhmän muistio (2016), maakunnallisten, LAPE-hankevalmistelussa mukana olleiden järjestöjen koonnit (2016), muu yhteissuunnittelu hankevalmistelun ja Keski-Suomen SOTE 2020 hankkeen aikana.

- Lapsen hyvinvointi perhehoidossa on parantunut
- Lasten ja nuorten kokemus osallisuudestaan ja omista oikeuksistaan on vahvistunut
- Sijaishuollon kokemusasiantuntijaryhmät ovat hankkeen päättyessä vakiintunut osa perhehoidon palvelukokonaisuutta.
- Lapsen ja perheen tilanteen arviointi perhehoidon työprosesseissa on yhtenäistä, suunnitelmallista ja integroitunutta.

Arviointitavat

- Arviointi toteutetaan erikseen sovittavalla tavalla ottaen huomioon valtakunnallinen ohjeistus ja tuki.

Toimenpiteet

Perhehoidon maakunnallinen toimintamalli

- Määritellään tutkimus- ja muun monipuolisen tiedon avulla lastensuojelun perhehoidon työskentelyn periaatteet ja laaditaan maakunnallinen perhehoidon toimintaohjelma[57]
- Määritellään valtakunnallisen mallinnustyön tuella perhehoidon eri muotojen tutkimusperusta ja luodaan tutkimukseen
  perustuvat mallinnukset hoidollisen ja kuntouttavan työskentelyn perustaksi
- Kuvataan periaatteiden mukainen perhehoidon palvelumalli ja kokeillaan sitä käytännössä koko Keski-Suomen maakunnan alueella yhteistoiminnassa Pohjois-Savon maakunnan kanssa
- Luodaan maakunnallinen, monitoimijainen ja asiakaslähtöinen perhehoidon toimintakokonaisuus ja liitetään siihen lapsikohtainen ja maakuntatasoinen vaikuttavuuden arviointi
- Vahvistetaan sijaisperheiden ennakkovalmennusta ja koulutusta tuomalla siihen kiintymyskeskeinen ajattelu ~~ja~~ mahdollisuus pariterapeuttiseen työskentelyyn. Kehitetään ja otetaan käyttöön monitoimijainen sijoitustyöskentelyn malli pidempiaikaiseen perhehoitoon. Sijoitusprosessi toteutuu moniammatillisen toimintamallin mukaisesti siten, että lapsen ja sijaisperheen yhteensopivuus varmistetaan mahdollisimman hyvin.
- Luodaan monitoimijainen ja kiintymiskeskeinen tukiohjelma kaikille perhehoidon osapuolille (lapsi, vanhemmat, sijaisvanhemmat) ennen sijoitusta, sen aikana ja sijoituksen päätyttyä. Sijoituksen jälkeen lapsi ja sijaisvanhemmat saavat kiintymyssuhdetta tukevaa hoitoa. Pari- ja perheterapeuttiseen sekä kiintymyssuhde–työskentelyyn sijaisperhe saa paikallisen psykologin palveluja Tämä psykologi toimii sijoittavan sosiaalityöntekijän kanssa työparina.[58] Hankkeen aikana tullaan tekemään selvitystyöskentelyä tukiohjelman tarkemmista sisällöistä; millainen tuki on tarkoituksenmukaisinta ja tarpeellisimmaksi koettua. Otetaan käyttöön jaettua vanhemmuutta tukevia työmalleja, menetelmiä ja arvioidaan niiden vaikuttavuutta[59]
- Otetaan käyttöön yhteiset lastensuojelun ja lastenpsykiatrian yhteiset arviointiohjelmat ja kokeillaan niihin kuuluvia menetelmiä lyhytaikaisessa perhehoidossa sekä tarkoituksenmukaisella tavalla pidempiaikaisessa perhehoidossa
- Luodaan ja kokeillaan tuki- ja kuntoutusohjelmaa lapsen vanhemmille ennen sijoitusta ja sen aikana sekä sen jälkeen[60]
- Otetaan käyttöön perhehoidon vaikuttavuuden arvioinnin menetelminä lapsen tilanteen arvioinnin menetelmiä, palautejärjestelmät ja selvitetään niiden toimivuutta[61]
- Otetaan käyttöön ja pilotoidaan läheissijaisperheiden valmennus, koulutus ja tuki[62]

- Lisäksi otetaan käyttöön muita uusia innovaatioita valtakunnallisen mallinnustyöryhmän työskentelyn mukaisesti (mm. perhekuntoutus sijaisperheessä)

Asiakasosallisuus

- Vahvistetaan asiakasosallisuutta ottamalla perhehoidon kehittämisen ja palvelujen työhön kokemusasiantuntijoita sekä samanaikaisesti vahvistetaan kokemusasiantuntijatyön avulla tukisuhteita, ver-

[57] Perhehoitoliitto
[58] Toteutus yhteistyössä lastensuojelun, erikoissairaanhoidon, yksityisten toimijoiden ja oppilaitosten kanssa
[59] Perhehoitoliitto ja Sininauhaliitto
[60] Sininauhaliitto
[61] Jyväskylän yliopisto
[62] Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö, Pesäpuun valtakunnallinen Sukulais- ja läheissijaisvanhempien kehittämisverkosto ja Pelastakaa Lapset ry.

taisryhmiä ja muuta mahdollista tukea tekemällä tiivistä yhteistyötä järjestöjen ja muiden perhehoidon toimijoiden kanssa[63]
- Luodaan yhdessä perhehoitoon sijoitettujen lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa kanssa kokemusasiantuntijaryhmiä- ja -toimintaa[64]
- Nuorten, lasten ja perheiden osallistumista palvelukokonaisuuksien rakentamiseen ja muuta palautetta käytetään kehittämisen keskeisenä välineenä. Kokemusasiantuntijaverkosto jatkuvana perhehoidon kehittämisen tukena otetaan käyttöön ja arvioidaan sen toimivuutta
- Sähkö työtavat otetaan käyttöön kaikissa perhehoidon toiminnoissa

Systeeminen perhehoidon sosiaalityön tiimi

- Lapsen sosiaalityö toteutetaan systeemisessä tiimissä ja turvataan sen jatkuvuus, tiiveys ja monitoimijaisuus
- Lapsen sosiaalityön ja perheiden sosiaalityö muodostavat yhtenäisen lapsen näkökulmasta ehyen kokonaisuuden
- Lapsella ja hänen perheillään on oma monitoimijainen tiimi, jolla on kokonaisvastuu lapsen hyvinvoinnista ja perhehoidon eri osapuolten tuesta
- Hoidon, kuntoutuksen ja suojelun yhdistäminen toteutetaan tiimissä ja lapsen hoito tuodaan lapsen arkiympäristöön
- Yksilöllinen tukiohjelma (kiintymyskeskeisyys) ennen sijoitusta, sen aikana ja sen päättymisen jälkeen toteutuu systeemisen tiimin avulla
- Jaettu vanhemmuus- ajattelu on sosiaalityön tiimin ydin
- Sosiaalityöntekijöiden ja muiden tiimin toimijoiden asiantuntijaosaamisen vahvistamisesta ja riittävästä erikoitumiskoulutuksesta mm. kiintymyskeskeiseen ajatteluun huolehditaan

Valvonta ja ohjaus

- Perhehoidon valvonnan ja ohjauksen kytkeminen sosiaalityöhön ja sen tueksi rakenteisiin ja kun on
- Kehitetään ohjausta ja valvontaa pilotoimalla kokemusasiantuntijuuteen perustuvaa vertaistuellista valvontamallia sijaishuoltoon[65]
- Pyritään luomaan perhehoidon omaan reflektointiin pohjautuvaa mallia
- Puuttuminen riskitilanteissa tai, kun on mm. huoli sijaisvanhemman vanhemmuudesta tai väkivallasta sijaishuollossa perustuu kokeiltuihin ja vaikuttaviin malleihin[66]

Vertikaalinen integraatio

- Sähköisetiset työtavat ja kommunikaatiotavat käyttöön
- Perhehoitoon sijoitetun lapsen tuki arkiyhteisöissä ja tuki arkiyhteisöihin (koulu, päivähoito, neuvolat, oppilashuolto): konsultaatio-, työnohjaus- ja tukirakenteet lapsen ja hänen molempien vanhempien arkiyhteisöihin luodaan, otetaan käyttöön ja niitä jatkuvasti arvioidaan
- SISUKAS -toimitoimijainen malli käyttöön koulujen kanssa [67]

Horisontaalinen integraatio erityispalvelujen kesken: hoidon ja suojelun yhdistäminen

- Perustasolla lapsen sekä perheen tilanteesta saatu tieto siirtyy erityistason palveluihin koostettuna siten, että hoidon kannalta oleellinen tieto on käytettävissä.
- Lastenpsykiatrialla ja/tai lastensuojelussa on mahdollisuus keskittyä tarpeenmukaisen sekä tehokkaan tuen sekä hoidon suunnitteluun ja järjestämiseen.
- Lastenpsykiatriassa ja lastensuojelussa on käytössään näyttöön perustuvia menetelmiä, näiden menetelmien käyttämisestä ja yhteensovittamisesta sovitaan.
- Lastenpsykiatria ja lastensuojelu tekevät yhteisiä arviointeja ja hoitosuunnitelmia aina, kun se on tarpeellista ja samalla sovitaan koordinaatiovastuista.

---

[63] VOIKUKKIA -toiminta (Sininauhaliitto), Pesäpuu ry:n Selviytyjät -tiimi ja valtakunnallinen verkosto
[64] Pesäpuu ry: Salapoliisitoiminta ja Selviytyjät -tiimi; Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö
[65] Pesäpuu ry, Jyväskylän kaupungin valvonta ja ohjaus
[66] Pelastakaa Lapset ry, Perhehoitokumppanit Suomessa Oy
[67] Pesäpuu ry

- Lastenpsykiatrian ja lastensuojelun työntekijät voivat tehdä työtä työparina tai siten, että lastenpsykiatrian työntekijä toimii konsultoivana työntekijänä huolehtien siitä, että lapsen ja vanhempien saama tuki on hoidollista.
- Lapsen lähiverkoston kanssa tehdään yhteistyöstä siten, että tuen ja hoidon suunnittelu, tavoitteiden asettelu ja seuranta tapahtuu yhteistyössä siten, että kaikki osapuolet voivat sitoutua työskentelyyn.
- Työskentely on monitasoista (yksilö, perhe, lähiverkosto) siten, että vastuista, tavoitteista ja hoidon vaikuttavuuden arvioinnista sekä seurannasta on sovittu.
- Mikäli hoito ei etene, tehostetaan yhteistyön muotoja ja työnohjausta sekä menetelmien kehittämistä.

Perhehoidon monimuotoisuus ja tarvelähtöisyys

- Ammatillista perhehoitoa vahvistetaan ja kokeillaan tarkoituksenmukaisella tavalla vaihtoehtona pienten lasten laitossijoituksille. Erityistä huomiota kiinnitetään kuntouttavan perhehoidon sisältöihin
- Perhehoidon eri muotojen (perhekodit, sijaisperheet) sekä lyhyt- ja pitkäaikaisen ja läheisperheissä toteutettavan perhehoidon ominaispiirteet huomioidaan maakunnallisessa mallissa

Toteuttamisen työnjako

Suunniteltu työnjako täsmentyy hankkeen toimintasuunnitelman valmisteluvaiheessa ja siinä otetaan huomioon valtakunnallinen mallinnus- ja ohjaustyö. Tämän lisäksi työnjaossa huomioidaan mahdolliset kilpailutuksen tuomat määräykset. Suunnitellun työnjaon resurssointi on kuvattu hankkeen talousarviossa. Sijaishuollon ja etenkin perhehoidon kehittämiskokonaisuus tarvitsee ison resurssin.

Hankkeen ensisijaiset toimijat ovat maakunnan kunnat ja niiden lastensuojelun sosiaalityö avo- sijais- ja jälkihuollossa. Perhehoidon osakokonaisuus toteutetaan siten, että toiminta-alue on koko maakunnan alue. Hankekokonaisuuden toteuttajana ovat kehittäjäsosiaalityöntekijä ja kokemusasiantuntijoina lapsen vanhempi ja sijaishuollossa kasvanut nuori. Kehittämiskokonaisuuden juurruttamisen vuoksi on välttämätöntä, että kehittäminen sidotaan jo alkuvaiheessa lastensuojelun viranomaistyöhön. Toteuttamisen onnistumisen mahdollistaa laaja kumppanuus maakunnassa toimivien lastensuojelujärjestöjen, perhekotien ja yksityisten toimijoiden kanssa.

Toteuttamisessa otetaan huomioon nykytilanne ja nykyisten toimivien käytäntöjen toteuttajat. Maakunnassa on toteutettu aiemmin mm. KASTE- hankkeen aikana laaja ja vaikuttava kehittämiskokonaisuus.

Hyviä ja maakunnallisesti levitettäviä käytäntöjä ovat mm. Jyväskylän kaupungin sijaishuollon sosiaaliohjaus, Voikukkia - ryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille, SISUKAS- mallin mukainen yhteinen työskentely koulun kanssa, jälkihuollon ohjaus ja tukiasuminen.

Hyviä ja toimivia käytäntöjä ovat myös maakunnallisesti toimiva moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä MASTER. Sen sijaan vaihtelevuutta ja vakavaa kehittämishaastetta on siinä, miten lasten vanhempien kuntouttava tukityöskentely tullaan saamaan toteutettua yhteistyössä aikuissosiaalityön ja muiden aikuisten palvelujen sekä päihde- ja mielenterveystyön yhteistyönä.

Esimerkiksi: Lyhytaikaisen perhehoidon kehittämistä ja järjestämistä on toteutettu vaikuttavasti Jyväskylän kaupungin Mattilan perhetukikodin lyhytaikaisessa perhehoidossa. Lyhytaikaiseen perhehoitoon on liitetty lapsen tilanteen arviointi ja perhehoitajien tuki ohjaajien avulla. Mattilan yhteydessä toimii myös tuetun asumisen yksikkö. Mallinnuksen laventaminen koko maakunnan alueelle tulee parantamaan lyhytaikaisen perhehoidon laatua koko maakunnan alueella.

Keski-Suomen sijaishuoltoyksikkö on toiminut pitkään maakunnan alueella ja koordinoi yhdessä kaikkien alueen kuntien kanssa lasten perhehuoltoon sijoittamiseen liittyvää sijais- ja tukiperheiden rekrytointia, valmennusta, arviointityöskentelyä, sijoitustyöskentelyä sekä sijoituksen alkuvaiheen tukea. Hyviä ja toimivia käytäntöjä ovat mm. sijaisperheiden mentorointi, tukimallit sijoituksen alkuvaiheessa (ITU- ryhmät), mallinnukset sijoituksen katketessa. Keski-Suomen kuntia palvelevan maakunnallisen Sijaishuoltoyksikön työntekijät ovat valmiit muutoshankkeen avulla vahvistamaan ja monimuotoistamaan sijaishuollon palveluja, erityisesti sen

perhehoitoa ja rajapintoja sekä erityisesti sijoitetun lapsen esiin nostamista omaan elämäänsä osallisena ja vaikuttajana.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin lastenpsykiatrian ja maakunnan perheneuvoloiden avulla tuodaan perheiden ennakkovalmennukseen lapsen sijoitustyöskentelyyn ja sijoituksen aikaiseen tukeen monitoimijainen työskentelymalli. Molempien perheiden ja lapsen tarvitsema terapeuttinen tuki järjestetään yksityisten toimijoiden yhteistyön avulla.

Perhekotien kanssa tapahtuva maakunnallinen kehittämistyö käynnistetään sen jälkeen, kun on tiedossa mallinnuksessa pilotoitava maakunnallinen kokonaisuus. Ota Kantaa- sivusto on mahdollistanut perhekodeille mukaan tulon kehittämiseen ja kumppanuuksien hakua jatketaan.

Osaamisen vahvistamisen edellytyksenä oleva kiintymyskeskeisen osaamisen vahvistaminen edellyttää koulutustukea valtakunnallisesti ja maakunnallisesti järjestettynä.

Esimerkki: Uudistunut ja integroitunut perhehoito [68]

Sijaisvanhemmille, (myös ammatillisen perhekodin vanhemmat), järjestetään valmennus (uudistettu), tunnekeskeinen pariterapia (x10) ja vuosittainen parisuhdeviikonloppu koko sijoituksen ajan. Kaikkien, lapset mukaan lukien, kuuleminen sijoituksen herättämistä tunteista. Ennen sijoituspäätöstä sijaisvanhemmilla on mahdollisuus keskustella mahdollisen lasta hoitavan tahon kanssa lapsen psyykkisestä tilanteesta, mukana sijoittava sosiaalityöntekijä ja mielellään myös biologiset vanhemmat, mikäli mahdollista. Keskustelua myös biologisten vanhempien omasta tuen tarpeesta. Kaikille perheisiin sijoitetuille lapsille esim. DDP-hoito x 10 (joka toinen viikko) ensimmäisenä sijoitusvuonna ja ylläpitohoito (x5 seuraavat 2 v); kiintymyssuhteen vahvistaminen. Sijoittava sosiaalityöntekijä ja biologiset vanhemmat osallistuvat hoitoneuvotteluihin, mikäli lapsella on hoitosuhde; jaetun vanhemmuuden ja kommunikaation edistäminen kaikissa lapsen lähiverkostoissa.

4.4.5. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli

Tavoitteet[69]
Tuotetaan valtakunnallisesti yhdenmukainen ohjauksen ja valvonnan toimintatapa (valvonnan keinot, määräajat ja laatukriteerit). Vahvistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten tarpeiden kuulluksi tulemista ja mahdollisuuksia vaikuttaa omiin kasvuyhteisöihinsä. Varmistetaan sijoitettujen lasten ja nuorten oikeusturvan toteutuminen sekä vahvistetaan heidän tietoisuuttaan omista oikeuksistaan.

Tavoitteet:

- Luodaan sijaishuollon valvonnan, ohjauksen ja sijoitettujen lasten hyvinvointi ja palvelukokemuksia kartoittavan työskentelyn malli ja kokeillaan sitä.
- Mallin suunnittelussa tullaan huomioimaan valtakunnallinen ohjaus, sosiaali- ja terveyspalveluiden lainsäädännölliset muutokset, valvontaviranomaisia koskevat uudistukset sekä yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva lainsäädäntö ja valinnanvapautta koskevat linjaukset.

- Luodaan eri toimijoiden yhteistyönä sekä lapsia ja nuoria kuullen uudenlainen lasten ja nuorten hyvinvointia ja kokemuksia tiiviisti kuuleva ja seuraava sijaishuollon valvonnan ja ohjauksen malli, joka huomioi erityisesti perhehoidon valvontaan ja ohjaukseen liittyvät kysymykset

Toimenpiteet

- Liitetään valvonta osaksi em. lastensuojelun toimintakokonaisuuksia ja otetaan käyttöön pilotoitavaksi Keski-Suomen ja Pohjois-Savon yhteistyönä Nostetaan valvontaan ja ohjaukseen perhehoito

[68] K-S SHP Lastenpsykiatria, Kirsi Mustonen
[69] THL

- Asiakkaiden osallisuuden lisääminen sekä palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa, kehittämisessä ja myös valvonnassa: Pilotoidaan erilliskokeiluna sijaishuollon vertaistuellista arviointia ja arvioidaan, miten käytettävä asumispalvelujen malli on lastensuojelussa. Arvioitiin liitetään opinnäytetyö
- Ennakoiva valvonta, reaktiivinen valvonta, epäkohtavalvonta ja omavalvonta otetaan huomioon sijaishuollon valvonnan kokonaisuudessa

Toteuttamisen työnjako ja kumppanuudet

- Ohjauksen ja valvonnan kehittäminen tehdään tiiviissä valtakunnallisessa ohjauksessa ja yhteistyössä aluehallintoviraston, kuntien, toimintayksikköjen ja asiakkaiden kanssa
- Toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Savon maakunnan kanssa kiinteänä osana laitos- ja perhehoidon osakokonaisuutta

4.4.6. Erityistason palveluiden uudistaminen

Tavoitteet [70]

Uudistetaan lasten, nuorten ja perheiden erityispalveluiden järjestämisen ja tuottamisen rakenteet SOTE- ja maakuntauudistus huomioiden varmistamaan palveluiden laatua ja yhdenvertaista saatavuutta sekä mahdollistamaan asiakaslähtöiset integroidut palvelut ja uudet toimintamallit maan eri alueilla.

Vertikaalisen integraation sujuvuus erityistason palveluiden näkökulmasta

Monisairaat lapset ja heidän perheensä tarvitsevat huomattavasti resursseja sekä perustason että erityistason palveluista, jolloin palveluiden sujuvuus ja oikea-aikaisuus korostuvat. Palveluiden kehittäminen tulee olla lapsi- ja perhelähtöistä.

Vertikaalisen integraation kehittämistavoitteet somaattisesti sairaiden lasten kohdalla

- Osaamis- ja tukikeskuksen koordinoiva ja konsultoiva rooli
- Toimivat ja matalan kynnyksen konsultaatiomahdollisuudet erityistason ja perustason välillä
- Potilas- ja perhekeskeinen, oikea-aikainen sekä ketterä yhteistyö erityistason ja perustason palveluiden välillä
    - Esimerkiksi vaikeavammaisen kotiutusjärjestelyt erityistason sairaalahoidosta moniammatillisena yhteistyönä perustason toimijoiden kanssa

Esimerkkejä vertikaalisen integraation kehittämistä ja sujuvoittamista tarvitsevista potilasryhmistä:

- Raskauden aikana havaitut erilaiset synnynnäiset poikkeavuudet
- Synnytyksessä hapenpuutteen aiheuttaman aivovaurion seurauksena vammautuneet lapset
- Monivammaiset lapset, joilla voi olla samanaikaisesti useita eri osa-alueiden ongelmia, kuten älyllinen kehitysvammaisuus, sokeus, kuurous, liikuntavamma ja epilepsia.
- Lapsuusiän syöpään (esimerkiksi leukemia) sairastuneet lapset
- Krooniset lapsuusiän sairaudet; lapsuusiän diabetes, tulehdukselliset suolistosairaudet (suoliavannelapset), reumalapset, astmalapset
- Tapaturmaisesti vammautuneet lapset

Terveydenhuollon ennaltaehkäisevä työ

- Tavoitteena terveydenhuollon ennaltaehkäisevän työn järjestämisessä on myös somaattisten ongelmien oikea-aikainen tunnistaminen perustasolla (esimerkiksi neuvola, kouluterveydenhuolto) ja matalan kynnyksen sujuva konsultaatiokanava erityistason palveluihin.

[70] mukaillen THL: Erityis- ja vaativamman tason palveluiden uudistaminen –projektisuunnitelma (2016)

4.4.7. Vaikeavammaisten lasten ja nuorten vaativan erityistason palvelut

(erityis- ja vaativimman tason palveluiden uudistaminen)

Hankkeen aikana suunnitellaan ja kehitetään vaikeavammaisten mukaan lukien pitkäaikaissairaiden lasten ja nuorten erityistason ja vaativimman erityistason palvelumalli Keski-Suomessa ja liikkuvat kuntoutuspalvelut osana sitä. Palvelumallin toteuttamiseksi laaditaan strategia.

Rakennetaan lapsilähtöinen ja perhekeskeinen palvelumalli. Periaatteena on, että hyödynnetään perhekeskusverkostoa ja lähipalveluita. Erityistason palvelut sekä vaativimman tason erityispalvelut integroidaan vertikaalisesti että horisontaalisesti lapsen ja perheen muihin palveluihin. SOTE-integraatio tukee tavoitetta. Tavoitteena on ennakoida lapsen tulevat palvelutarpeet ja muodostaa palveluista yksilölliset tarpeet huomioiva palvelupolku ja palvelukokonaisuus myös nuoruuden ikävaihe huomioiden.

Maakunnalliset tarpeet

Tavoitteena on kehittää ja turvata osaaminen maakunnassa siten, että lapset voisivat asua pääsääntöisesti omassa asuinympäristössään. Erityisesti ko. ryhmässä tulee huomioida autisminkirjohäiriön diagnoosin omaavien nuorten murrosiän ongelmat ja siinä vaiheessa tarvittavat kotiin ja asuinympäristöön tarvittavat palvelut. Tähän tarvitaan uudenlaisia, erityistason liikkuvia palveluja ja myös sähköisiä palvelumalleja. Oikea-aikaisilla ja riittävillä lasten ja nuorten palvelumallilla sekä perheiden tukitoimilla voidaan ehkäistä lastensuojelun asiakkuutta. Joillakin lapsilla/ nuorilla on kaksoisasiakkuus vammaispalveluissa ja lastensuojelussa. Tähän kehitetään toimiva palvelumalli hankkeen aikana.

Tavoitteet

1. Hankkeen tuloksena on kehitetty vaikeavammaisten lasten ja nuorten erityistason ja vaativimman erityistason palvelumalli Keski-Suomessa sekä liikkuvat kuntoutuspalvelut osana sitä
   - erityisesti huomioidaan autisminkirjonhäiriön diagnoosin omaavien nuorten murrosiän ongelmat ja siinä vaiheessa tarvittavat palvelut
2. Hankkeessa tuloksena on kehitetty myös toimiva palvelumalli niille lapsille ja nuorille, joilla on asiakkuus sekä vammaispalveluissa että lastensuojelussa
3. Hankkeen tuloksena on kehitetty malli sijaishuollossa olevien tai sijoitettavien kehitysvammaisten lasten sijaishuoltopaikan yhteisarviointiin, vammaispalveluiden osaamisen hyödyntäminen sijaishuoltopaikkaa valittaessa
4. Luodut palvelumallit ovat käyttöönotettavissa hankkeen päättyessä.

Tarve ja perustelut

Vaativan erityistason palveluita ei ole Keski-Suomessa, vaan jokainen kunta järjestää niitä omalla tavallaan. Käytännössä lapsille joudutaan usein järjestämään paikka maakunnan ulkopuolelta, mikä ei välttämättä tue lapsen ja hänen läheistensä luontevaa yhteydenpitoa.

Myös yhteistyön lisäämiseen lastensuojelun ja vammaispalvelun sosiaalityön välillä on kiinnitettävä erityistä huomiota, etteivät erityispalvelut eriydy liikaa toisistaan. Suunniteltava palvelumalli on asiakas- ja lapsilähtöinen. Hankkeen aikana mahdollistetaan perheiden osallistuminen palvelumallin suunnitteluun. Hankkeen aikana kehitetään sähköiset palvelut lasten, nuorten ja perheiden arjen tukemisessa koko maakunnassa.

4.5. Sähköisten palvelujen projekti

Sähköisten palveluiden kehittäminen tukee koko hanketta. Lähtökohtana LAPE-hankkeessa on, että sähköiset palvelut kytkeytyvät tiiviisti lasten ja perheiden palveluiden uusien toimintamallien kehittämiseen sekä tukevat lapsi- ja perhepalveluiden uudistamista ja uusia toiminta- ja palvelumalleja sekä työprosesseja. Asiakkaan näkökulmasta sähköisten palveluiden kehittäminen ja käyttöönotto merkitsee palveluiden tavoitettavuuden lisääntymistä ja asiointiajankohtien laajentumista asiakaslähtöisiksi. Sähköisten palveluiden kehittäminen antaa lapsille ja nuorille lisää mahdollisuuksia saada tietoa omista oikeuksista ja tuen mahdollisuuksista sekä käyttää sellaisia asiointi- ja työskentelytapoja, jotka ovat hänelle tuttuja muista toimintaympäristöistä, esimerkiksi koulusta.

Sähköisten palveluiden kehittämisellä ja laajentamisella on tavoitteena monimuotoistaa ja parantaa palveluiden ja toimintojen saavutettavuutta ja saatavuutta. Tavoitteena on, että luotettava tieto palveluista ja toiminnoista lisääntyisi ja sen löytäminen olisi helpompaa. Myös palautteen antamiseen tarvitaan uudenlaisia sähköisiä työkaluja. Keskisuomalaisilta lapsilta, nuorilta ja perheiltä kerättiin ajatuksia, ideoita ja toiveita lape-palveluiden kehittämiseen liittyen Otakantaa.fi –sivulla ajalla 5.-19.10.2016. Yksi vastauksista kiteyttää useamman toiveen ja tarpeen kehittämiseen:

> *” Tiedon saaminen aivan puutteellista!!! Palvelut hajallaan. Lapsiperheiden arki on aina kiireistä, aikaa ei riitä asioiden selville ottamiseen, jos apua tarvitaan. Tiedottaminen palveluista hajallaan. Palautteen antaminen tulisi hoitaa paljon tehokkaammin ja kohdennetusti.”*

Tavoitteena on, että

- asiakasprosessit olisivat sujuvia ja tietoturvallisia.
- asiointi ja palvelut olisivat ajasta ja paikasta riippumattomia ja esteettömiä, asiakkaalla olisi erilaisia mahdollisuuksia ottaa yhteyttä ammattilaisiin ja organisaatioihin ja käydä tietoturvallista vuoropuhelua heidän kanssaan.
- monialainen yhteistyö helpottuisi.
- eri toimijoiden ja organisaatioiden välinen tiedonkulku ja tiedonvaihto parantuisivat ja helpottuisivat.
- olemassa oleva tieto perheen tilanteesta olisi perheen luvalla toimijaverkoston käytettävissä.
- asiakkaan itseohjautuvuus oman hyvinvointinsa ja terveytensä edistämisessä lisääntyisi. Tämä edellyttää työntekijöiden osaamisen vahvistamista mobiiliteknologian käytössä.

Toimenpiteet:

1. Lähtötilanteen kartoitus

- Hankkeen toimesta selvitetään ja kartoitetaan millaisia sähköisiä ja digitaalisia palveluita Keski-Suomessa on lapsille, nuorille ja perheille.

- Luokitellaan sähköiset palvelut käyttötarkoituksen mukaan, selvitetään palveluiden kävijämäärät tai käyntimäärät, kehittämissuunnitelmat sekä integraatiot muihin sähköisiin palveluihin ja palveluprosesseihin (erityisesti alueellisen asiakas- ja potilastietojärjestelmän valmistelutyöhön).

Sähköiset palvelut voivat olla kunnan, valtion, yksityisen tai kolmannen sektorin toimijan tuottamia. Olemassa olevia palveluita Keski-Suomessa ovat mm. Hyvis.fi, Kanta, Perhekompassi, Nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden sivustot, Koppari.fi, Apua koulunkäyntiin -sivusto ja Mielenterveystalo.

- Otetaan huomioon valtakunnallisissa ja maakunnallisissa sähköisten palveluiden hankkeissa toteutettava kehittämistyö.

LAPE-hankkeen sähköisiin ratkaisuihin vaikuttavaa valtakunnallista kehittämistyötä tehdään esimerkiksi STM:n sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaprosessien uudistamiseen tähtäävissä hankkeissa Omahoitopalvelut[71] (Omakanta-laajennus, ODA[72] eli Omahoidon digitaaliset arvopalvelut, Virtuaalisairaala[73]). Lisäksi kehittämistyössä otetaan huomioon sosiaali- ja terveysministeriön Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palvelujen tukena - Sote-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020[74] sekä valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisarkkitehtuuri a koskevat määrittelyt[75]

Keski-Suomessa ajankohtaisia sähköisten palvelujen kehittämiseen liittyviä hankkeita ovat esimerkiks uuden alueellisen asiakas- ja potilastietojärjestelmän suunnittelu ja hankinta, olemassa olevien asiakastietojärjestelmien kehittämistyö (mm. Effica, Pegasos, Mediatri, Pro Consona), Kansakoulu-hanke, rakenteellinen kirjaaminen ja dokumentointi sekä takaisinsoittojärjestelmän kehittäminen.

2. Pelit ja mobiilisovellukset

- Selvitetään, kartoitetaan ja pilotoidaan mobiilisovellusten ja pelillistämisen hyödyntämistä palveluissa. Testataan esimerkiksi tutkimustietoon perustuvaa vanhemmille suunnattua mobiilipeliä vanhemmaksi tulon vaiheeseen. Pelissä on omat osionsa myös perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille ja päättäjille. Peliä pelaamalla pienen lapsen vanhempi saa tietoa vanhemmuudesta ja perhe-elämästä ja samalla pohtii perheen hyvinvointiin ja omaan vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä.

- Selvitetään pelillistämisen mahdollisuuksia myös tiedon (esim. lasten oikeudet) lisäämisen kannalta. Pyritään tuottamaan lapsille ja nuorille erilaisia tapoja tiedon hankintaan ja toisaalta lasten ja nuorten äänen kuulemiseksi.

- Jatkossa pelillistämisen kautta toivottavasti saadaan myös työskentelyvälineitä, jotka lisäävät vuorovaikutusta niin perheen sisällä kuin myös asiakkaan ja viranomaisen välillä.

- Tuetaan Perhetutkimustiedosta hyvinvointia perheille ja työkaluja ammattilaisille VauvaGo!- pelin pilotoimista ja juurruttamista osaksi perhekeskustoimintaa. Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos ja Family Support House Oy.

3. Perhekompassi maakunnalliseksi palveluoppaaksi

[71] Omahoitopalvelut
[72] ODA-hanke
[73] Virtuaalisairaala
[74] SOTE-tieto hyötykäyttöön-strategia
[75] Kokonaisarkkitehtuuri/Kanta.fi

Perhekompassi[76] on internetistä löytyvä palveluopas jyväskyläläisille lapsiperheille ja lasten parissa toimiville. Perhekompassiin on koottu lapsiperheille suunnattuja palveluja ja toimintaa.

- Tehdään suunnitelma Perhekompassin maakunnallisesta laajentamisesta osana muuta maakunnallista ja valtakunnallista sähköisten palvelujen kehittämiskokonaisuutta. Tavoitteena on, että Perhekompassi toimisi eräänlaisena foorumina lapsiperheille ja lapsiperhetoimijoille koko maakunnan alueella, jolloin lapsille, nuorille ja perheille suunnatut tapahtumat ja palvelut löytyisivät samasta osoitteesta. Luodaan keinoja, kanavia ja välineitä toimijoille, jotta he voivat kertoa toiminnoista ja palveluista, joita tarjoavat lapsille, nuorille ja perheille. Tehdään laajaa ja monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Otetaan portaalin käyttäjät (lapset, nuoret ja perheet sekä ammattilaiset) aktiivisesti mukaan suunnittelutyöhön.

- Edistetään @Familyroom-mobiilisovelluksen käyttöönottoa kristillisten seurakuntien ja järjestöjen matalan kynnyksen digitaalisena perhekeskuksena, joka välittää tietoja lapsiperheiden tukipalveluista kohdennetusti – yhden luukun –periaatteella. Selvitetään mahdollisuudet yhdistää sovellus myös Perhekompassiin ja muihin lapsille, nuorille ja perheille suunnattuihin portaaleihin.

4. Omahoitoa tukevat palvelut

Sähköiset tietopalvelut sekä itse- ja omahoito-ohjelmat lisäävät palveluiden saavutettavuutta, tukevat ja tehostavat hoitoprosessia ja lisäävät asiakkaan itseohjautuvuutta. Esimerkkeinä käytössä olevista omahoito-ohjelmista ovat mm. psykologipalveluissa Jännä juttu ja Oivamieli.

- Tutkitaan ja selvitetään nettiterapian sekä muiden itsehoito-ohjelmien käyttömahdollisuuksien hyödyntämistä osana lasten ja nuorten palvelutarjoomaa sekä palvelu- ja hoitoketjuja.

  Omahoitoa tukevien palvelujen kehittämiseen otetaan mukaan vahvasti järjestöjä ja muita kolmannen sektorin toimijoita, koska heillä on jo vahvaa osaamista omahoitoa tukevien palvelujen kehittämisestä. Omahoitopalvelujen kehittämiseen otetaan alusta lähtien mukaan myös palvelujen käyttäjiä (lapset, nuoret, perheet). Lisäksi omahoitopalvelujen kehittämisessä otetaan huomioon valtakunnallinen[77] ja maakunnallinen[78] omahoitopalvelujen kehittämistyö sekä palveluohjaukseen liittyvät maakunnalliset ratkaisut.

5. Chat ja sosiaalisen median kanavat, videot

- Selvitetään chattien ja sosiaalisen median kanavien hyödyntämistä neuvonnan ja palveluohjauksen välineenä.
- Kehitetään chat-tyyppisiä vuorovaikutuskanavia myös osaksi asiakassuhdetta. Mahdollistetaan erilaisten asiakkaiden esteetön asiointi.
- Tuotetaan videoita ja sähköistä materiaalia ja hyödynnetään niitä muun muassa perhevalmennuksessa.

---

[76] Perhekompassi
[77] Esim ODA-hanke, Omahoitopalvelut
[78] Esim. Hyvis, Keski-Suomen ODA

6. Asiointipalvelujen laajentuminen ja moniammatillinen yhteistyö

- Kehitetään ja monimuotoistetaan asiakkaiden mahdollisuuksia ottaa yhteyttä palveluihin ja tehdä ajanvarauksia haluamaansa aikaan. Tämä tapahtuu esim. jo käytössä olevan Hyvis-järjestelmän mahdollisuuksien hyödyntämisellä.
- Keskeistä asiointipalvelujen laajentamisessa on tietoturvallisen sähköisen kommunikoinnin varmistaminen ammattilaisen ja asiakkaan sekä eri ammattilaisten kesken. Hankkeen aikana vahvistetaan ammattilaisten osaamista tietosuojaan ja tietoturvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä koulutuksen avulla. Koulutuksessa hyödynnetään valtakunnallisesti tuotettavaa sähköistä materiaalia.
- Samalla kehitetään yhteydenoton/yhteydenottopyynnön yhteydessä tapahtuvaa asiakkaan omaa tilannearviota ja sen hyödyntämistä asiakasprosesseissa.
- Otetaan käyttöön valtakunnallisesti kehitetyt sähköiset neuvola- ja kouluterveydenhuollon esitietolomakkeet.
- Edistetään hallinnonrajat ylittävän ”yksi lapsi, yksi suunnitelma” –konseptin käyttöönottoa tietojärjestelmissä osana alueellisen asiakas- ja potilastietojärjestelmän hankintaa ja seurataan valtakunnallista kehittämistyötä.

7. Sähköinen toiminnanohjaus-järjestelmän pilotointi lapsiperheiden kotipalvelussa

- Kartoitetaan olemassa olevia sähköisiä toiminnanohjauksen malleja ja valitaan niistä sopivin lapsiperheiden kotipalvelussa pilotoitavaksi. Tarkoituksena on käytössä olevan palveluseteliprosessin sujuvoittaminen mm. palvelupäätösten sähköisellä lähettämisellä. Tällöin asiakkaan on mahdollista saada apua entistä oikea-aikaisemmin.
- Toiminnanohjauksella pyritään myös kaupungin toimijoiden, yksityisten palveluntuottajien ja asiakkaiden välisen turvallisen kommunikoinnin lisäämiseen, jolloin tarvittava tieto on käytettävissä esim. arvioinnin tueksi.

Pilotti toteutetaan yhteistyössä Keski-Suomen alueellisen asiakas- ja potilastietojärjestelmän valmistelun sekä Kukoistava kotihoito –kärkihankkeen (STM) kanssa, koska myös näissä hankkeissa toiminnanohjausjärjestelmien kehittäminen on keskeisessä roolissa.

8. Osallisuus

Sähköisten palveluiden kehittämisessä lähtökohtina ovat asiakaslähtöisyys, tasapuolisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja esteettömyys. Asiakkaita ja henkilöstöä osallistetaan ja otetaan mukaan kehittämistyöhön aktiivisesti. Aiempien kokemusten perusteella asiakkaat ja yhteistyökumppanit ovat kiinnostuneita ja halukkaita sähköisten palveluiden kehittämiseen. Hankkeessa kiinnitetään erityistä huomioita asiakkaiden äänen kuulemiseen eri tavoin, muun muassa asiakasraatien, tilaisuuksien, työpajojen sekä erilaisten kyselyiden ja kartoitusten kautta. Teknologia, digitaalisuus tuovat uusia työkaluja ja mahdollisuuksia osallistumiseen (muun muassa Innoduel[79], otakantaa.fi[80]).
Sähköisten palvelujen osallisuuden kehittämisessä voidaan hyödyntää soveltuvin osin Kokemusasiantuntijuus palveluissa-hankkeen[81] ja Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen[82] (SOSKU) tuloksia sekä jo toimivia

[79] Innoduel
[80] otakantaa.fi
[81] Kokemusasiantuntijuus-palveluissa (Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, TEKES)
[82] SOSKU (ESR, THL, Jyväskylän kaupunki); SOSKU (ESR, THL, Laukaa)

osallisuusfoorumeita (esimerkiksi erilaiset asiakasraadit, neuvostot, lastenparlamentit, nuorisovaltuustot, Nuorten Ääni Keski-Suomessa[83]).

4.6. Osaamis- ja tukikeskus Keski-Suomen maakunnassa

Lapset ja perheet muutosohjelman mukaisesti kaikkein vaativinta erityisosaamista edellyttäviä palveluja tarvitsee pieni osa lapsista, nuorista ja heidän perheistään, mutta nämä palvelut muodostavat suuren osan palvelujen tuottamisen kokonaiskustannuksista. Vaativimpien palvelujen saatavuudessa on suuret alueelliset erot ja palvelut ovat hajautuneet monelle eri sektorille. Osa näitä palveluja tarvitsevista lapsista, nuorista ja heidän perheistään jää nykyisin kokonaan vaille tarvitsemaansa apua tai hoitoa.

Lapset- ja perheet muutosohjelmassa varmistetaan kaikkein vaativinta erityisosaamista edellyttävien palvelujen laatu ja asiakaslähtöinen, alueellisesti kattava saatavuus keskittämällä ja kokoamalla vaativimmat palvelut muutosohjelmassa muodostettaviin alueellisiin osaamis- ja tukikeskuksiin. Osaamis- ja tukikeskuksissa yhdistetään ja sovitetaan yhteen lasten, nuorten ja perheiden vaativat terveys-, mielenterveys- ja päihdepalvelut, lastensuojelun vaativat erityispalvelut, erityisryhmien tarvitsemat vaativan erityisosaamisen palvelut ja esimerkiksi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen asiantuntemus sekä rikosseuraamusten piiriin joutuneiden tai rikos- ja syrjäytymisuhan alaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä palvelut. Myös vaativaa erityisosaamista edellyttäviin väkivaltatilanteisiin liittyvät lasten, nuorten ja perheiden palvelut huomioidaan muodostettavissa keskuksissa.

Osaamis- ja tukikeskusten keskeiset tehtävät:

- Asiakasohjaus
- Vaikuttavuus- ja tuloksellisuustiedon tuottaminen ja seuranta
- Laatukriteerit ja laadun valvonta
- Näyttöön perustuvat menetelmät ja yhtenäiset toimintamallit
- Osaajapoolit, jos maakunnilla rekrytointi/saatavuusvaikeuksia
- Tutkimus, kehittäminen, koulutus, opetus – yhteistyössä yliopistojen kanssa

Varhaiskasvatuksen ja koulun osalta palvelujen kokonaisuuteen liittyvät jo olemassa olevat vaativan erityisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten palvelut, yhteistyökumppaneina esimerkiksi sairaala- ja laitosopetus sekä koulukodit. Muutosohjelman toteutuksessa toimitaan yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän kanssa. Osaamis- ja tukikeskukset toimivat vaativan, erityistä osaamista edellyttävän asiakastyön keskuksina. Asiakastyössä kehitetään erityisesti jalkautuvaa konsultaatiotoimintaa ja digitaalisin menetelmin lähipalveluiksi tuotavia palveluita.

Osaamis- ja tukikeskukset tuottavat myös konsultaatio- ja koulutuspalveluja alueensa peruspalvelujen toimijoille sekä huolehtivat osaltaan tutkimus- ja kehittämistyöstä yhteistyössä yliopistojen kanssa. Osaamis- ja tukikeskuksien palvelut kohdistuvat näin ollen sekä yksilöllisesti lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin että kokonaisten työyhteisöjen, kuntien tai alueen tarpeisiin. Osaamis- ja tukikeskuksien palvelutarjonnalla taataan alueellisesti erityispalveluiden saavutettavuus ja laatu. Osaamis- ja tukikeskusten kehittäminen kytkeytyy tiiviisti sote-alueiden muodostamiseen ja valtakunnalliseen työnjakoon. Samalla otetaan huomioon jo olemassa oleva ja vakiintunut opetusta ja koulutusta tukeva osaamiskeskustoiminta, esimerkiksi Valteri -koulujen konsultatiivinen malli ja nuorille suunnattu Ohjaamo-toiminta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetustoimen välisessä yhteistyössä varmistetaan asiakaslähtöiset palvelukokonaisuudet ilman uusia hallinnollisia rakenteita. Osaamis- ja tukikeskukset täydentävät sekä kuntien järjestämiä että alueellisia palveluja erityisen vaativien palvelujen osalta.

---

[83] Nuorten Ääni Keski-Suomessa NÄKS

Keski-Suomen maakunnassa ei ole yliopistollista sairaalaa, johon LAPE:n muutosohjelmassa on suunniteltu perustettavaksi Osaamis- ja tukikeskukset. Maakunnassa on useita tutkimukseen ja erityisasiantuntijuuteen keskittyneitä yksiköitä (Kuvio 8), kuten mm. JY kasvatustieteellinen tiedekunta, JY Perhetutkimusyksikkö, JY sosiaalityön yksikkö, JY psykologian laitos, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu, Keski-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri/Onerva, Niilo Mäki Instituutti, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, Ohjaamo-toiminta sekä Uusi sairaala -hankkeen kehittämistyö ja Campus.fi -hanke. Näistä tahoista kaikki ovat LAPE -hankeyhteistyössä mukana. Lisäksi Keski-Suomen alueella on suunnattu painopistettä sosiaali- ja terveyspalveluiden digitaalisten ratkaisujen kehittämiseen.

Keski-Suomen maakuntaan esitetään suunnattavaksi osa Itä- ja Keski-Suomen yhteistyöalueen hakemasta Osaamis- ja tukikeskusresurssista, kolmen työntekijän palkkakulut toimintakuluineen 200 000 euroa. Tavoitteena on turvata alueellinen tutkimus- ja kehittämisosaaminen, vahvistaa vaikuttavuuden mittaamista, hyödyntää maakunnan olemassa olevaa erityisosaamisen verkostoa LAPE -muutostyön tukena ja valmistella maakunnallista erityispalveluiden konsultaatiokäytäntöä.

Hanketyöntekijöiden tehtävänä on maakunnassa ja koko yhteistyöalueella monialaisen tutkimuskentän koordinointi, opetusklinikkatyyppisen toiminnan kehittäminen sekä arvioitujen toimintamallien käyttöönoton varmistaminen. Itä- ja Keski-Suomen yhteistyöalueen kaikilla maakunnilla on merkittävä mahdollisuus jakaa erityisosaamisen kärjet molempien maakuntien lasten ja perheiden hyödyksi.

KUVIO 8. Keski-Suomen hyvinvointiosaamisalan osaamiskeskittymä.

Sote -alueiden työnjaon mukaisesti esitämme, osa Osaamis- ja tukikeskuksesta sijoittuu Jyväskylään, jossa toimisi muutostyön alkuvaiheessa kolme hanketyöntekijää vuosille 2017-2018. Toiminnan seurannan perusteella sen rooli arvioidaan ja mahdollisesti vakiinnutetaan osaksi maakunnallista uudistusta vuoden 2019 alusta. Olemme liittäneet edellä esitetyn osaksi LAPE -hankehakemusta ja -suunnitelmaa.

5. HANKKEEN TOTEUTUS JA ORGANISOINTI

5.1. Hankkeen organisointi ja johtaminen

Hankkeen vastuullisena hakijana ja johtajana toimii Jyväskylän kaupungin perusturvan toimialajohtaja Kati Kallimo, joka myös toimii hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana. Ohjausryhmän varapuheenjohtajana

tulee toimimaan Keski-Suomen muutosagentti. Ohjausryhmään kutsutaan edustajia kaikista hankkeen toimijoista sekä STM:stä ja mahdollisista muista sidosryhmistä kuten Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastosta ja henkilöstöjärjestöistä.

Esittelijänä toimii hankkeen projektiryhmä. Ohjausryhmä vastaa hankkeen linjauksista ja toteutuksen ohjauksesta sekä hankkeen etenemisen seurannasta. Ohjausryhmä päättää keskeisistä muutoksista. Hankkeen käytännön toteutuksesta vastaa hankepäällikkö. Häntä tukee kymmenen täysipäiväistä kehittämiskoordinaattoria.

Nämä kaikille toimijoille yhteiset hankehenkilöt muodostavat hankkeen ”hanketoimiston”, jonka tehtävänä on (muutosagentin tukemana) varmistaa, että uudistuneet lapsiperhepalveluiden ja toimintojen mallit juurrutetaan Keski-Suomen maakuntaan. Keski-Suomen kunnat ja muut toimijat ovat hankevalmistelun yhteydessä yhdessä sopineet, että Jyväskylän kaupunki toimii yhteisen hankehenkilöstön työnantajana. Tavoitteena on tällä tavoin keventää hankehallintoa ja tukea tiivistä yhteistyötä.

Hankkeen projektiryhmä koostuu hanketoimiston työntekijöistä ja muutosagentista. Lisäksi projektiryhmä kutsuu muita edustajia tarpeen mukaan kuten esim. asiantuntijoita ja muiden toimijoiden edustajia. Yhteistyö toimintakulttuurin muutosta (lapsistrategia) tukevan koordinaattorin kanssa on keskeistä.

Projektiryhmä hankepäällikön johdolla vastaa hankkeen koordinoimisesta, viestinnästä ja taloushallinnosta Jyväskylän taloushallintoasiantuntijoiden tukemana. Toimintamallien kehittämisestä, käyttöönotosta ja juurruttamisen ohjaamisesta vastaa neljä työryhmää, joiden tehtävänä on luoda maakunnallisesti levitettäviä toimintamalleja.

Toimintamallit on jaettu työryhmille siten, että niissä käsiteltävien toimintamallien sisällöt liittyvät erityisen vahvasti toisiinsa ja siten, että työryhmien työmäärä pysyy mahdollisimman tasavertaisena. Keski-Suomen hankehakemus sisältää kaikki neljä kehittämiskokonaisuutta:

1. Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos
2. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
4. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen

Työryhmien työ on keskenään vahvasti sidoksissa toisiinsa. Projektiryhmän tehtävänä on siksi ohjata ja koordinoida työryhmien työskentelyä. Hankkeen osallistujat nimeävät edustajansa työryhmiin. Lisäksi työryhmiin kutsutaan henkilöstöjärjestöjen nimeämät edustajat. Hankkeen johtaja toimii erikseen palkattavan projektipäällikön esimiehenä.

Keski-Suomen muutosagenttihaku on hankehakemuksen jättämisvaiheessa vielä kesken, mutta muutosagentti nimetään vuoden loppuun mennessä. Muutosagentilla tulee muiden tehtäviensä ohella olemaan keskeinen rooli hankkeen toteutuksessa, mm. ohjausryhmän ja projektiryhmän jäsenenä, sekä toimintamallien levittämisessä ja yhteensovittamisessa muuhun menneillään olevaan kehitystyöhön**.**

Hankepäällikkö ja kehittämiskoordinaattorit

Hankepäällikkö vastaa hankkeen käytännön toteutuksesta, hankehallinnosta sekä toimii kehittämiskoordinaattorien ohjauksesta. Hankepäällikkö toimii myös yhteyshenkilönä rahoittajalle. Jyväskylän kaupungin hallinto (esim. talous- ja hankinta-asiantuntijat) tukevat hankepäällikköä hankkeen hallinnoinnissa.

Hankepäällikköä ja kehittämiskoordinaattoreita ei voida nimetä ennen rahoituspäätöksen saamista. Hakijoilta tullaan kuitenkin edellyttämään mm. seuraavanlaista kokemusta ja asiantuntemusta:

Hankepäällikkö:

- Soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa
- Kokemusta merkittävien kehitysprojektien/hankkeiden vetämisestä
- Näyttöä uusien toimintamallien onnistuneesta juurruttamisesta
- Johtamis- ja talousosaamista ja niihin liittyvää koulutusta
- Kokemusta SOTE -palvelutuotannosta
- Substanssiosaamista lapsiperheiden palveluista ja monituottajajärjestelmästä
- Tuntemusta Keski-Suomen SOTE -järjestelmästä ja siihen liittyvät yhteistyösuhteet katsotaan eduksi
- Kykyä innostaa muita
- Hyviä vuorovaikutustaitoja

Kehittämiskoordinaattorit:

- Soveltuvaa korkeakoulututkintoa
- Kokemusta kehittämistyöstä
- Projekti-/hankekokemusta
- Substanssiosaamista hänen vetämänsä työryhmän aihepiiriin liittyen
- Kokemusta SOTE -palvelutuotannosta ja/tai varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palvelukentästä
- Tuntemusta Keski-Suomen SOTE-järjestelmästä ja siihen liittyvät yhteistyösuhteet katsotaan eduksi
- Hyviä vuorovaikutustaitoja

5.2. Hankkeen keskeiset toimijat ja sidosryhmät

- Keski-Suomen kunnat ja kuntayhtymät
- Keski-Suomen sairaanhoitopiiri
- Järjestöt
- Yksityiset palveluntuottajat
- Yliopisto ja oppilaitokset

    - Perhehoitoliitto
    - Pelastakaa Lapset
    - Keski-Suomen Liikunta ry
    - Pesäpuu
    - Sininauha
    - Sos-lapsikylä
    - Ensi- ja turvakoti
    - Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Järvi-Suomen yhdistys
    - seurakunnat
    - Jamk, Hyvinvointiyksikkö
    - Vanhempainfoorumi
    - JY Kasvatustieteenlaitos
    - JY Perhetutkimusyksikkö
    - JY sosiaalityön yksikkö
    - JY psykologian laitos
    - Attentio
    - Niilo Mäki Säätiö
    - MyTeam
    - Jamk

- Pienkoti Aura
- LIKES
- NHG
- Haukkalan Säätiö
- Mobile Kid Oy
- Vaalijalan kuntayhtymä
- Nuorten Ystävät
- Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
- Monikkoperheet
- Jyväskylän taide- ja kulttuuripäiväkoti
- muita yhteistyötahoja

Liitteissä 1-17 on kuvattu osan Lapset ja perheet muutosohjelman keskeisten yhteistyötahojen ja kumppaneista hankkeeseen osoittamia kehittämisehdotuksia ja toteuttavia palveluja. Yhteistyötahojen tarkennetut hankesuunnitelmat ovat käytettävissä, kun hankkeen kokonaisrahoitus varmentuu.

5.3. Koulutus-, tutkimus- ja kehittämisyhteistyö

Lape-hanke toimii tiiviissä yhteistyössä alueen koulutus-, kehittämis- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa. Taulukkoon 1 on koottu nämä alueen keskeisimmät organisaatiot ja niiden liittymät hankkeeseen. Kehittämis- ja tutkimusorganisaatiot toimivat tiiviissä yhteistyössä keskenään, jolloin monipuolinen asiantuntemus saadaan hyödynnettyä tehokkaasti hankkeessa. LAPE-hankkeessa tehtävä lapsi- ja perhepalveluiden kehitystyö edellyttää monitieteistä, tutkimusperustaista tietoa moninaisten perheiden ja eri-ikäisten lasten tarpeista ja hyvistä käytännöistä perheiden tukemisessa ja käytäntöjen arvioinnista. Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskus sekä useille JY:n laitoksille levittyvä lapsi- ja perhetutkijoiden verkosto ja LanKa osaamiskeskittymä tarjoavat ainutlaatuiset edellytykset tutkia lasten ja perheiden palvelutarpeita, osallisuutta ja palvelujen toimivuutta vanhempien ja lasten näkökulmista osana LAPE-hanketta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun roolina LAPE-hankkeessa on vastata hankearvioinnin toteuttamisesta yhteistyössä muiden organisaatioiden kanssa. Haukkalan säätiön vastuualueena on lapsistrategiatyön käynnistäminen ja tukeminen. Niilo Mäki –instituutti on monitieteinen oppimisvaikeuksien tutkimuksen ja kehittämistyön yksikkö, joka tuo hankkeeseen asiantuntijaosaamista oppimisvaikeuksien tunnistamisesta ja hoidosta. Kosken vastuulla on lastensuojeluun liittyvien mallinnusten leviäminen ja juurtuminen ammattikäytäntöihin maakunnassa ja yhteistyöalueilla, ja tässä työssä ovat mukana myös sosiaalityön yksikkö ja psykologian laitos. Yhteistyö Campus.fi:n kanssa laajentaa toimijatahojen verkostoitumista

Toimija	Liittymät hankkeeseen	Hyödyt
Jyväskylän yliopisto		
Perhetutkimuskeskus/psykologian laitos	Osallistuminen palvelutarpeiden kartoittamiseen ja käyttäjäkokemusten selvittämiseen	Hankkeen tutkimus- ja tietoperustan vahvistaminen Monitieteisen lapsi- ja perhetutkimustiedon sekä menetelmäosaamisen tuominen hankkeeseen Arviointitiedon analysointi ja hyödyntäminen Asiantuntemuksen ja verkostojen tuominen hankkeeseen Opinnäytetöiden linkittäminen hankkeeseen Hankkeen tulosten hyödyntäminen opetuksessa
Kasvatustieteiden laitos	Osallistuminen lapsistrategian laatimiseen ja perhekeskusmallin eri toimintamuotojen kehittämiseen ja pilotointiin Vastuu Lasten oikeuksien koulutuspilotin koordinoinnista	
Sosiaalityön yksikkö	Osallistuminen asiakasvaikuttavuuden arviointiin ja seurantaan erityisesti sosiaalityön	

	tukeen ja muutostyöhön liittyvässä tutkimus- ja kehittämiskokonaisuudessa	
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	Hanke-arvioinnin toteuttaminen (lähtötilanneanalyysi, seuranta, loppuarviointi) yhteistyössä muiden koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa	Hankkeen toteuttamisen tukeminen Hankkeen vaikuttavuuden arviointi Tulosten juurruttaminen Opinnäytetöiden linkittäminen hankkeeseen Hankkeen tulosten hyödyntäminen opetuksessa
Niilo Mäki Instituutti	www.prokoulu.fi http://lukumummitjavaarit.fi/	Asiantuntijaosaamisen tuominen hankkeeseen oppimisvaikeuksien tunnistamisesta ja hoidosta
Haukkalan säätiö	Hankkeen lapsistrategian laatimiseen osallistuminen ja lapsistrategiatyön tukiryhmänä toimiminen	Tietoisuuden ja keskustelun lisääminen lapsikäsityksestä alan ammattilaisten, päätöksentekijöiden ja palvelujen tuottajien keskuudessa; lapsikäsityksen yhtenäistäminen
Koske	Lasten- ja perhepalvelujen sekä lastensuojelun avaintoimijoiden verkostomaisen toimintamallin muotoileminen ja pilotointi maakunnallisessa tutkimus- ja kehittämisrakenteessa sekä yhteistyöalueen yliopistosairaala-maakunnan tutkimus- ja kehittämistoiminnassa.	Lastensuojeluun liittyvien mallinnusten leviäminen ja juurtuminen ammattikäytäntöihin maakunnassa ja yhteistyöalueilla
Campus.fi	Yhteisen alustan luominen monimuotoiselle tutkimus-, koulutus-, innovaatio- ja kehittämisverkostolle osana terveys- ja sosiaalihuollon osaamiskeskittymää.	Eri toimijatahojen välisen yhteistyön tukeminen ja kehittäminen

Taulukko 1. Koulutus-, tutkimus- ja kehittämisyhteistyö

5.4. Kehittämis- ja juurruttamistyön tuki

Hankkeen toteutuksen tueksi tullaan hankkimaan ulkopuolisen asiantuntijan osaamista, jonka tehtävänä on tukea hankkeessa tehtävää kehitys- ja juurruttamistyötä ja erityisesti palveluiden konseptointia ja tuotteistamista sekä vaikuttavuuden kehittämistä. Lisäksi tavoitteena on tuoda hankkeen juurruttamistyön tueksi tarvittavaa tiedolla johtamisesta, muutosjohtamisosaamista sekä osaamista organisaatioiden välisestä verkostotyöskentelystä ja kehitystyön fasilitointiosaamista.

Asiantuntijatuen sisältö määritellään tarkemmin hankeen aikana kilpailutuksen valmistelun yhteydessä. Alustavasti asiantuntijatukea on suunniteltu tarvittavan mm. alla kuvatuissa tehtävissä.

Tarvittavat analyysit palvelunkäytöstä, hoito- ja palveluketjuista sekä kustannuksista

- Asiakkaiden nykypalveluiden käytön, asiakaskohtaisten kustannusten ja palvelutarpeiden sekä keskeisten hoito-/palvelupolkujen analysointi nykytoimintaprossien kipupisteiden ja kehittämiskohteiden tunnistamiseksi kehittämistyön pohjaksi.
- Analyysissa tarkastellaan erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluita käyttäneiden asiakkaiden palvelunkäyttöä, kustannuksia ja hoito- ja palveluketjuja, joka on Jyväskylässä määritelty keskeiseksi kehittämiskohteeksi.
- Analyyseissa huomioidaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelujen lisäksi erikoissairaanhoidon, sivistystoimen ja muiden relevanttien toimijoiden tuottamat palvelut. Näin hoito-/palveluketjujen analysointi voidaan ulottaa myös organisaatiorajat ja hoidon nivelvaiheet ylittäviin asiakasryhmiin.

Keski-suomen lasten ja perheiden palvelukokonaisuuden kehittäminen

- Tunnistetut kehittämiskohteet huomioiden haetaan tukea maakunnallisesti perhekeskustoimintamallin ja muiden toimintamallien ja palvelukonseptien sekä alueellisen toimijaverkoston kehittämistä ja juurruttamista.
- Tukea Keski-Suomeen rakennettavan LAPE-palvelujärjestelmän palveluiden ja toimintamallien konseptointia ja tuotteistamisesta.
    - Tuotteistamisessa hyödynnetään tehtyjä analyysejä palvelu- ja asiakaskohtaisista kustannuksista sekä Sitran palvelupakettityötä.
    - Palveluiden konseptoinnin osalta tullaan määrittelemään myös niiden keskinäiset suhteet ja tarpeet toiminnalliselle ja fyysiselle integraatiolle. Ts. määritellään, mille palveluille riittävät yhdenmukaiset toimintamallit ja mitä palveluita tulisi synergiahyötyjen aikaansaamiseksi fyysisesti keskittää yhteen paikkaan.
    - Palveluiden kokonaisuuden kehittämisessä huomioidaan tarpeet horisontaalisen ja vertikaalisen integraation parantamiselle. Tavoitteena on selkeyttää sote-palvelujen ja kuntiin jäävien palveluiden välistä työnjakoa ja yhteistyötä sekä varmistaa erityispalveluiden saatavuus peruspalveluiden tukena.
    - Osana kehittämistä laaditaan suunnitelma sujuvien hoito- ja palveluketjujen varmistamiseksi ja palveluohjauksen ja palvelutarpeen arviointien toimintamallin kehittämiseksi. Tavoitteena on parantaa asiakkaiden ennaltaehkäisevää ja oikea-aikaista auttamista sekä ohjautumista matalan kynnyksen palveluihin ja siten välttää palveluiden tarpeen kasvu.
- Mielenterveys- ja päihdepalveluiden osalta toimintamallia ja prosesseja tulee kehittää yhteistyössä erikoissairaanhoidon ja kolmannen sektorin kanssa hoito- ja palveluketjujen sujuvuuden varmistamiseksi.
- Tukea maakunnallisen toimijaverkoston yhteistyön ja johtamisen kehittämiseen.

Tiedolla johtaminen

- Tuetaan palveluiden kehittämistä sekä digitalisaatiota tiedolla johtamista parantamalla.
- Tuotetaan hankkeen ja alueen kuntien ja muiden toimijoiden päätöksenteon tueksi tietoa hoito- ja palvelupolkujen ja toimintamallien vaikuttavuudesta ja tuottavuudesta.
- Laaditaan vaikuttavuusmittaristo ja seurantamekanismit, jotka tukevat tiedolla johtamista ja palveluiden vaikuttavuuden parantamista. Vaikuttavuusmittariston kehittämisessä tavoitteena on mahdollistaa myös maakuntien välinen vertailu valittujen indikaattoreiden avulla.

- Koska korjaavien toimenpiteiden tarve ei vähene välittömästi, vaan vaatii päällekkäistä investointia kevyempiin ennaltaehkäiseviin palveluin, tämä edellyttää kustannusvaikutus-/säästöpotentiaalilaskelmia resursointi- ja investointipäätösten tueksi huomioiden Valtioneuvoston kanslian Sote-palvelujen kehittämis- ja säästöpotentiaalin arviointi -selvityksessä määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet (2016).
- Hankkeessa kerätty aineisto tarjoaa edellytykset luoda ennakoivia mittareita asiakkaiden kohonneesta riskistä palvelutarpeen kasvulle. Tavoitteena on parantaa palvelutarpeiden kasvun varhaista tunnistamista ja ennakoimista.

Toimintamallien toimivuuden ja vaikuttavuuden arviointi

- Nykyisten sekä hankkeessa kehitettäväksi valittujen toimintamallien toimivuuden ja vaikuttavuuden arviointi toiminnan edelleen kehittämisen sekä väli- ja loppuarvioinnin tueksi hankkeen tulosten ja vaikutusten arvioimiseksi.

Monitahoisen asiantuntijatuen tavoitteena on tuoda hankkeeseen paitsi laajojen kehitys- ja muutosprojektien läpiviennin projektiosaamista myös substanssiosaamista sosiaali- ja terveydenhuollon toimialasta ja lasten ja perheiden palveluista sekä prosessien, toimintamallien ja palvelukonseptien kehittämisestä ja käyttöönotosta.

5.5. Hankkeen työvaiheet ja niiden aikataulutus

Hanke toteutetaan kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa keskitytään toimintamallien suunnitteluun ja niiden käyttöönoton valmisteluun. Vaiheessa 1 tarkennetaan jokaisen toimijan kehityksen painopisteitä laajan toiminnallisen lähtötilannekartoituksen ja toimijakohtaisen vertailun perusteella. Tavoitteena on saada käsitys lasten, nuorten ja perheiden keskeisten osa-alueiden nykytilasta aikaisempia mittareita ja tutkimustietoa hyödyntäen. Erityisesti SOTE2020-hankkeessa kerätyn tiedon ja toimivien verkostojen pohjalta voidaan tehdä jo osa suunnitelmista ja tarkentaa toimijakohtaisia tavoitetasoja hankkeen eri osa-alueille. Lisäksi voidaan tunnistaa ja jakaa kokemuksia parhaista käytännöistä. Erityisesti on huomioitava, että kaikki hankkeen osa-alueet liittyvät toisiinsa ja muutostyön onnistumiseksi tulee painottaa sekä horisontaalisen että vertikaalisen integraation toteutumista jo hankkeen ensimmäisessä vaiheessa.

Toimintamallien käyttöönottoon ja juurruttamiseen keskittyvässä hankkeen vaiheessa 2 jalostetaan toimintamallit. Edistymistä seurataan säännöllisesti, ensimmäisessä vaiheessa määriteltyjä ns. perusmittareita seuraamalla. Osa toimintamalleista on ensin syytä kokeilla pienimuotoisemmin. Onnistuneiden kokeilujen jälkeen toimintamallien levittäminen.

Vaiheessa 3 hankkeessa kokeiltujen toimintamallien vaikuttavuutta arvioidaan. Toimintamallit ja niiden juurruttamisprosessit dokumentoidaan loppuraportin muodossa. Lisäksi toimintamallien laajentamista ja jatkokehittämistä jatketaan.

Hankkeen vaiheistuksen kuvaus tarkentuu muutosagentin ja hankkeen hankepäällikön rekrytoinnin varmistuttua varmistuttua. Hankkeen käynnistys vaiheessa työryhmät laativat tarkemmat aikataulut jokaisen toimintamallin valmistelusta ja käyttöönotosta. Lisäksi työryhmät laativat mallinnukset integraation toteutumisesta eri toimintamalleissa.

VAIHEISTUS:
Aluksi

- Organisoituminen
- Ostettavien palvelujen kilpailutus

VAIHE 1	3-5 kk (toimintamallien suunnittelu ja käyttöönoton valmistelua)
TYÖVAIHE 2	15 -17 kk (toimintamallien käyttöönotto, jatkokehittäminen ja juurruttaminen)
TYÖVAIHE 3	4-7 kk (kokeilujen arviointi ja raportointi)

5.6. Hankkeen kokonaisbudjetti

Tässä luvussa kuvataan hankkeen kokonaisbudjetti, menojen muodostuminen sekä toimijakohtaiset budjetit taulukoissa 2, 3, ja 4. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 3 013 767 euroa, joka sisältää henkilöstömenot 63,3% ja palvelujen ostot 31,9% ja muut kulut 1,5%.

MENOT JA RAHOITUS	2017	2018	Yhteensä	%-osuus
Henkilöstömenot, joista	**942 538**	**965 729**	**1 908 267**	**63,3 %**
Projektiin palkattava henkilöstö	716 038	784 229	1 500 267	49,8 %
Työpanoksen siirto	226 500	181 500	408 000	13,5 %
Palvelujen ostot yhteensä, josta	**492 298**	**468 783**	**961 081**	**31,9 %**
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelut	253 750	188 750	442 500	14,7 %
Painatukset ja ilmoitukset	7 000	5 000	12 000	0,4 %
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	24 278	20 763	45 041	1,5 %
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	50 570	44 570	95 140	3,2 %
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	128 700	184 700	313 400	10,4 %
Muut palvelujen ostot	28 000	25 000	53 000	1,8 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	**10 500**	**15 500**	**26 000**	0,9 %
Vuokrat	**16 000**	**16 000**	**32 000**	1,1 %
Investointimenot yhteensä, josta	**21 450**	**25 000**	**46 450**	**1,5 %**
Aineettomat hyödykkeet	0	0	0	0,0 %
Koneet ja kalusto	21 450	25 000	46 450	1,5 %
Muut investointimenot	0	0	0	0,0 %
Muut menot	**24 500**	**15 500**	**40 000**	1,3 %
Menot yhteensä = Kokonaiskustannukset	**1 507 286**	**1 506 512**	**3 013 797**	**100,0 %**
- Valtionavustukseen oikeuttamattomat kustannukset	0	0	0	0,0 %
- Tulorahoitus	0	0	0	0,0 %
- Muu kuin julkinen rahoitus	0	0	0	0,0 %
Valtionavustukseen oikeuttavat kustannukset	1 507 286	1 506 512	3 013 797	100,0 %
Hanketoimijoiden oma rahoitusosuus	286 239	285 974	572 213	19,0 %
Muu julkinen rahoitus	0	0	0	0,0 %
Haettava valtionavustus	1 221 047	1 220 537	2 441 584	81,0 %

Taulukko 2. Hankkeen kokonaisbudjetti.

MENOT JA RAHOITUS	Kuntatoimijoiden osuus			
	2017	2018	Yhteensä	%-osuus
Henkilöstömenot, joista	**708 668**	**663 668**	**1 372 336**	**58,2 %**
Projektiin palkattava henkilöstö	558 668	558 668	1 117 336	47,4 %
Työpanoksen siirto	150 000	105 000	255 000	10,8 %
Palvelujen ostot yhteensä, josta	**434 528**	**411 013**	**845 541**	**35,8 %**
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelut	250 000	185 000	435 000	18,4 %
Painatukset ja ilmoitukset	0	0	0	0,0 %
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	19 528	16 013	35 541	1,5 %
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	40 000	30 000	70 000	3,0 %
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	105 000	160 000	265 000	11,2 %
Muut palvelujen ostot	20 000	20 000	40 000	1,7 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	**10 000**	**15 000**	**25 000**	1,1 %
Vuokrat	**16 000**	**16 000**	**32 000**	1,4 %
Investointimenot yhteensä, josta	**20 000**	**25 000**	**45 000**	**1,9 %**
Aineettomat hyödykkeet			0	0,0 %
Koneet ja kalusto	20 000	25 000	45 000	1,9 %
Muut investointimenot			0	0,0 %
Muut menot	**24 000**	**15 000**	**39 000**	1,7 %
Menot yhteensä = Kokonaiskustannukset	**1 213 196**	**1 145 681**	**2 358 876**	**100,0 %**
- Valtionavustukseen oikeuttamattomat kustannukset			0	0,0 %
- Tulorahoitus			0	0,0 %
- Muu kuin julkinen rahoitus			0	0,0 %
Valtionavustukseen oikeuttavat kustannukset	1 213 196	1 145 681	2 358 876	100,0 %
Hanketoimijoiden oma rahoitusosuus	242 639	229 136	471 775	20,0 %
Muu julkinen rahoitus			0	0,0 %
Haettava valtionavustus	970 557	916 545	1 887 101	80,0 %

Taulukko 3. Kuntatoimijoiden osuus

Hankekunta	Kunnan oma rahoitusosuus (ilman omarahoitusosuuden tasausta)
Hankasalmi	8 365 €
Joutsa	5 840 €
Jyväskylä	229 350 €
Jämsä	33 368 €
Kannonkoski	2 186 €
Karstula	6 591 €
Keuruu	14 914 €
Kinnula	3 143 €
Kivijärvi	1 625 €
Konnevesi	3 885 €
Kyyjärvi	2 161 €
Kuhmoinen	2 302 €
Laukaa	43 217 €
Luhanka	874 €
Multia	2 747 €
Muurame	22 669 €
Petäjävesi	7 960 €
Pihtipudas	7 234 €
Saarijärvi	15 343 €
Toivakka	4 570 €
Uurainen	9 181 €
Viitasaari	8 959 €
Äänekoski	35 290 €
	471 775 €

Taulukko 4. Kunnan oma rahoitusosuus (ilman omarahoitusosuuden tasausta)

5.6.1 Henkilöstömenot

Projektiin palkattava henkilöstö koostuu pääosin hankkeen yhteisestä ns. hanketoimiston henkilöstöstä, johon kuuluu hankepäällikkö ja kolme kehittämiskoordinaattoria. Hankehenkilöstö toimii maakunnan laajuisesti ja jalkautuu kuntiin tarpeen mukaan. Jyväskylän kaupungin perusturvan toimiala toimii hanketoimiston henkilöstön työnantajana. Yhteisen hankehenkilöstön palkkaaminen kasvattaa Jyväskylän budjettia ja siten myös omarahoitusosuutta. Hankkeen alkaessa kunnat sopivat omarahoitusosuuden tasaamisesta siten, että omarahoitusosuus jakautuu tasavertaisesti kuntien välillä kunnan hankebudjetin koko huomioiden.

Muiden kuntatoimijoiden osalta on päätetty kohdentaa henkilöstömenot kokonaan oman työpanoksen siirtoon. Perusteluna tähän on, että a) halutaan panostaa henkilöstön osallistumiseen kehitystyöhön toimintamallien onnistuneen juurruttamisen varmistamiseksi sekä b) varmistaa toimintamallien pysyvyys myös hankkeen jälkeen. Kaikki henkilöstömenot sisältävät sivukuluja.

Lapset ja perheet -hankkeen tarvittavan työpanoksen (oman työpanoksen siirron) arvioimisessa toimijoille määriteltiin:

- tehtävänimikkeittäin ne henkilöt (esim. johtajat, päälliköt, lähiesimiehet, perhetyöntekijät, terveydenhoitajat, sosiaalityöntekijät, opettajat, ohjajat, jne.), jotka tulevat osallistumaan hankkeeseen, heidän palkkansa sivukuluineen sekä
- osuus heidän työajastaan, joka kohdennetaan hankkeen kehitystehtäviin.

Kuntatoimijat esittävät oman työpanoksen siirron henkilötyökuukausissa. Työpanos käytetään toimintamallien kehittämiseen ja juurruttamiseen, mm. osallistumalla toimintamalleista vastaavien työryhmien sekä oman yksikön kehittämis- ja juurruttamisryhmän työhön.

5.6.2 Palvelujen ostot

Asiantuntijapalvelut koostuvat kilpailutusrajaa alittavista hankinnoista sekä kilpailutettavasta asiantuntijatuesta. Asiantuntijatuki tullaan suuntaamaan hankesuunnitelmassa kuvattuihin kehittämiskohteisiin, kuitenkin tarkennetut sopimukset palveluntuottajien kanssa määrittyvät hankekokonaisuuden varmistuttua ja hankkeen käynnistyttyä.

Asiantuntijatuen rooli tulee olemaan merkittävä, sisältäen mm. tutkimusta ja toteutusta tiedolla johtamisen tueksi, substanssiosaamista vastaavien toimintamallien kehittämisestä ja juurruttamisesta sekä vaikuttavuuden ja tuottavuuden kehittämisestä, kehitystyön seurannasta ja itsearvioinnista.

Asiantuntijabudjetin määrittelyssä on huomioitu ensisijaisesti lasten ja perheiden palveluiden uudistuksen laajuus niin sisällöllisesti kuin hankkeeseen osallistuvien toimijoiden määränkin osalta. Hankesuunnitelma on kohdennettu neljän kehitettävän osa-alueen muutostyöhön. Lisäksi on huomioitu 2-vuotisen hankkeen keskeinen tavoite saada muutoksen suunta jatkuvaksi. Riittävä asiantuntijatuki on keskeisessä roolissa toimintamallien juurruttamisessa.

Majoitus- ja ravitsemuskulut koostuvat hankkeessa järjestettävien yhteistyötapaamisten järjestämis-, majoitus- ja tarjoilukuluista. Matkustus- ja kuljetuspalvelukulut muodostuvat hankkeen toimijoiden edustajien osallistumisesta eri puolilla maakuntaa järjestettäviin kokouksiin, työpajoihin ja seminaareihin. Etäisyydet ovat pitkät, joten matkakuluja on arvioitu kertyvän merkittävästi.

Koulutusbudjetti koostuu erilaisten tilaisuuksien järjestämiskuluista. Hankkeessa on keskeisenä tavoitteena toimijoiden yhteistyö ja osaamisen vahvistaminen mm. koulutusten avulla. Aineet, ja tarvikkeet ja tavarat koostuvat toimistotarvikkeista ym. Tilakulut muodostuvat hanketyöntekijöiden tiloista. Muut palvelujen ostot koostuvat mahdollisista, mutta suunnitteluvaiheessa vielä määrittelemättömistä, hankinnoista. Investointimenoissa on huomioitu myös hankehenkilöstön kannettavien tietokoneiden, matkapuhelimien, verkkotulostimen ja muiden vastaavien työvälineiden hankinta

5.6.3 Valtionavustukset ja omarahoitusosuudet

Kuntatoimijoiden omarahoitusosuudet ovat 20% kunkin toimijan budjetista.
Järjestöistä MLL ja Keski-Suomen Liikunta ry hakevat täysimääräistä valtion avustusta, Haukkalan Säätiö hakee valtionavustusta 40%, jolloin heidän omarahoitusosuutensa on 60%. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu ja Nuorten Ystävät ry hakevat 20% omarahoitusosuutta.

6. HANKKEEN ARVIOINTI

Tässä luvussa kuvataan, miten hankkeen vaikuttavuutta tullaan arvioimaan. Hankkeen aikana muodostetaan mittarit, joilla toteutetaan lapsiperhepalveluiden ja toimintojen vaikuttavuusarviointia. Lisäksi esitetään arvio hankkeen yritysvaikutuksista. Hankkeessa toteutetaan myös laaja itsearviointi saavutetuista tuloksista. Itsearviointi on keskeinen osa tiedolla johtamisen ja palvelujärjestelmien kehittämisen kehittämistoimenpidettä.

Seurattavat mittarit voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään:
3. Toiminnalliset mittarit
4. Palvelujärjestelmää kuvaavat mittarit

Tulosten arviointi tulee olemaan toiminnallisissa mittareissa, mutta myös palvelujärjestelmää kuvaavia mittareita tullaan tarkastelemaan niiltä osin, mitä niitä ei koeta saatavan tyydyttävästi kansallisista tietokannoista.

Tulosten arviointi koostuu kolmesta kokonaisuudesta, jotka toteutetaan hankkeen eri vaiheissa:

- Lähtötilanneanalyysistä
- Säännöllisesti seurattavista perusmittareista, jotka esim. muodostuvat käytännönläheisistä lapsiperhepalveluiden johtamisen kannalta keskeisistä indikaattoreista. Hankkeen aikana on tavoite uudistaa vaikuttavuusmittareita
- Loppuarviointi

Hankkeen kokonaisarviointi toteutuu usean eri toimijan taholta. Keskeisenä hankekumppanina toimii Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Hyvinvointiyksikkö ja Jyväskylän yliopisto yhteistyössä muiden tutkimuksen ja kehittämisen toimijoiden kanssa.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu toteuttaa LAPE- hankkeeseen sisältyvän arvioinnin saavutetuista tuloksista ja hankkeen vaikuttavuudesta. Arviointi käynnistyy hankkeen alkuvaiheessa arviointimittareiden määrittämisellä. Arviointi toteutetaan 1) lähtötilanneanalyysinä, 2) arviointikriteerien säännöllisenä seuraamisena hankkeen aikana sekä 3) loppuarviointina ja –raportointina. Arvioinnissa hyödynnetään kunnissa käytössä olevien tietojärjestelmien kvantitatiivisia mittareita (esim. potilas-/asiakasjärjestelmät), mutta kerätään myös arviointiaineistoa kyselyillä ja haastatteluilla. Arvioinnissa huomioidaan eri kohderyhmät (esim. asiakkaat/potilaat, henkilöstö, sidosryhmät).

LAPE-kärkihankkeen päätavoitteena on uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut asiakaslähtöisesti integroiduksi palveluiden kokonaisuudeksi. Lähtökohtana on nykyisten palvelumuotojen ja toimintojen parempi yhteensovittaminen ja ohjauksen vahvistaminen hallinto- ja aluerajat ylittävästi.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu toteuttaman arvioinnin kautta pyritään varmistamaan tulevaisuuden maakunnallisten lapsi- ja perhepalvelujen lapsi- ja perhelähtöisyys, yhteen sovitettavuus, oikea-aikaisuus, tarpeenmukaisuus ja kustannusvaikuttavuus.

Arvioinnin tavoitteena on saada alkuvaiheessa määriteltyjen mittareiden pohjalta syvällinen maakunnan laajuinen ymmärrys hankkeen vaikutuksista hanketoimijoiden ja erityisesti maakunnan asukkaiden eli palvelujen käyttäjien näkökulmasta.

Arvioinnin perusteella voidaan osoittaa hankkeessa nykyisten ja kehitettävien toimintamallien vaikuttavuus ja määritellä niiden soveltamisen edellytykset paikallisissa toimintaympäristöissä. Arviointi on myös edellytys hankkeessa kehitettävien toimintamallien onnistuneelle juurruttamiselle. Lisäksi arvioinnin kautta voidaan toteuttaa tiedolla johtamisen periaatetta. Hankkeen aikainen, säännöllinen arviointikriteerien seuraaminen toimii hankkeen johtamisen tukena.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijat osallistuvat hankkeen eri kehittämiskokonaisuuksiin ja osa-alueisiin opinnäytetyöhankkeillaan ja tätä voidaan käyttää arvioinnin lisäresurssina.

LAPE-hankkeessa tärkeänä lähtökohtana on vahvistaa lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa osallistumista sekä kokemusasiantuntemuksen huomioimista.

Arvioinnissa kiinnitetään erityinen huomio lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin, asiakastyytyväisyyteen ja osallisuuteen. Arvioinnissa sitoudutaan palvelujen käyttäjien tarpeet huomioon ottavaan vaikuttavuuden arviointiin ja kumppanuuteen esimerkiksi lasten ja nuorten kokemusasiantuntija- ja vaikuttajaryhmien sekä oppilaitosten kanssa. Osana arviointia käytetään osallistavia menetelmiä, joiden avulla voidaan yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa arvioida nykyisten ja kehitettävien toimintamallien toimivuutta.

Arvioinnin painopisteenä on hankkeessa kehitettävien integratiivisten toimintamallien, kuten monitoimijaisen arvioinnin ja perhekeskustoiminnan mallintamisen arviointi.
Arvioinnin huomioidaan olemassa oleva tutkimustieto ja kansainväliset esimerkit vastaavanlaisista lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehitystyön arviointitutkimuksista (esim. Pohjoismaat, Skotlanti, Englanti, Hollanti, Australia). Tärkeä resurssi on myös valmisteilla oleva kansainvälinen vertailututkimus (THL) ”Miten eri maissa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävät palvelut tuotetaan eri hallintokuntien kuten sosiaali-, terveys- ja koulutoimen yhteistyöllä?”. Arvioinnissa sitoudutaan LAPE -hankkeen tavoitteeseen tietopohjan ja tiedontuotannon kohentamisesta niin, että lasten ja nuorten sekä vanhempien/perheiden palvelukokemuksista tuotetaan tietoa ja tiedontuotantoa kehitetään säännönmukaiseksi.
Yhtenä arvioinnin merkittävänä kohteena on henkilöstön osaamisen kehittyminen hankkeen aikana.

7. VIESTINTÄ-, VAIKUTTAMIS- JA OSALLISUUSSUUNNITELMA

LAPE-ohjelmalla pyritään aikaansaamaan todellisia muutoksia lasten, nuorten ja perheiden palveluissa ja laajemminkin koko yhteiskunnassa valtakunnallisella, maakunnallisella ja paikallisella tasolla. Nämä vaatimukset on otettava huomioon Keski-Suomen LAPE-hankkeen viestintä-, vaikuttamis- ja osallisuussuunnitelmia laadittaessa ja toteutettaessa.

Suunnitelmia ei laadita pelkästään yksittäistä hanketta varten vaan niissä otetaan huomioon laajempi kokonaisuus ja kiinnittyminen maakunnassa tehtävään sote- ja alueuudistukseen sekä muuhun kehittämistyöhön. Ihannetapauksessa hankkeen aikana rakennetut viestintäkanavat, portaalit ym. väylät toimivat lasten ja perheiden kanssa toimivien erilaisten tahojen, päättäjien sekä keskisuomalaisten lasten, nuorten ja perheiden yhteisenä foorumina ja tietopankkina myös hankkeen jälkeen.

Viestintä, vaikuttaminen ja osallisuus liittyvät tiiviisti toisiinsa, joten ne on yhdistetty yhdeksi kokonaisuudeksi hankesuunnitelmassa. Niillä kaikilla on kuitenkin myös omia sisältöjä ja merkityksiä. Seuraavassa on esitetty keskeisiä osallisuuteen, viestintään ja vaikuttamiseen liittyviä näkökulmia ja esimerkkejä em. osa-alueiden toteuttamisesta Keski-Suomen LAPE-hankkeessa. Kaikkia osioita täsmennetään hankevalmistelun edetessä yhdessä hankkeesen osallistuvien tahojen, kehittäjäkumppanien sekä lasten, nuorten ja perheiden kanssa.

Osallisuus

Osallisuus on läpileikkaava periaate kaikessa hankkeen toiminnassa, joten sen toteutuminen suunnitellaan ja arvioidaan erikseen kaikissa hankkeen osakokonaisuuksissa sekä lasten, nuorten ja perheiden että hankkeeseen osallistuvien tahojen näkökulmasta. Yksi hankkeen keskeinen tehtävä on tuottaa konkreettisia työtapoja ja toimintamalleja, jotka tukevat lapsen oikeuksia ja osallisuutta korostavaa toimintakulttuuria niin arjen toiminnoissa kuin päätöksenteossakin. Osallisuuden toteutumista on arvioitava sekä yksittäisen lapsen ja perheen mahdollisuuksina vaikuttaa omissa asioissaan (esimerkiksi kuulluksi tuleminen) sekä mahdollisuutena vaikuttaa laajemmin päätöksentekoon sekä palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin yksittäisissä organisaatioissa, omalla paikkakunnalla ja maakunnallisella tasolla.

Monissa Keski-Suomen kunnissa on jo käynnistetty osallisuutta tukevia ohjelmia[84], joiden kokemuksia voidaan hyödyntää hankkeessa. Myös hankkeessa mukana olevilla järjestöillä on paljon osaamista tällä alueella. Kunnissa toimii lasten parlamentteja[85], nuorisovaltuustoja[86] ja lukuisia työryhmiä ym. verkostoja, joiden kanssa voidaan tehdä yhteistyötä hankkeen aikana erityisesti perhekeskusverkoston ja oppilaitosten kanssa. Hankevalmistelun aikana on tavattu muun muassa Jyväskylän uuden nuorisovaltuuston edustajia. Kuntatasolla juuri paikalliset verkostot, lasten parlamentit ja nuorisovaltuustot ovat keskeisiä yhteistyökumppaneita.

Hankkeen aikana hyödynnetään sähköisiä osallistumis- ja vaikuttamiskanavia ja -alustoja, kuten Otakantaa.fi ja Innoduel. Otakantaa.fi -alustaa on hyödynnetty jo hankkeen valmisteluvaiheessa.

Yksi keskeinen yhteistyökumppani osallisuuden edistämisessä on NUKSU - Nuorten Keski-Suomi ry[87] ja sen toimintaan kuuluva Nuorten ääni Keski-Suomessa – foorumi. Nuorten Keski-Suomi ry on oma-aloitteisesti ilmoittautunut mukaan Keski-Suomen LAPE-kehittämiskumppanuuteen. NUKSU:lla on yhteistyötä useiden osallisuutta tukevien hankkeiden kanssa Keski-Suomessa, joten yhteistyö avaa LAPE-hankkeelle ”suoran yhteyden” lasten ja nuorten maailmaan. NUKSUn hakemuksessa todetaan seuraavasti:

> *”Myös Keski-Suomen LAPE-työssä on tärkeää ottaa lasten ja nuorten äänen kuuleminen huomioon sekä heidät mukaan palvelujen kehittämiseen. Heillä on paljon tärkeää sanottavaa ja näkökulmia, joita aikuiset eivät tule ajatelleeksi, sekä myös osaamista toimia itse aktiivisti erilaisissa rooleissa.”*

Vaikuttaminen

LAPE-muutosohjelman tavoitteena on laaja lapsen oikeuksia korostava toimintakultuurin muutos. Tämä edellyttää hankkeelta monentasoista ja monipuolista vaikuttamista päätöksentekoon, palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä arjen toimintakäytäntöihin.

Keskeisenä työkaluna päätöksentekoon vaikuttamisessa toimivat erilaiset selvitykset, raportit ja työryhmissä tuotetut aineistot, joita levitetään tehokkaasti eri kanavia käyttäen. Lisäksi hankkeessa tuotetaan Keski-Suomen lapsistrategia, jota voidaan hyödyntää maakunnallisessa muutostyössä ja kuntien päätöksenteossa (esimerkiksi maakuntastrategian ja siihen liittyvän palvelustrategian valmistelu, kuntien hyvinvointisuunnitelma ja -kertomustyö). Jyväskylässä sijaitsee myös Lapsiasiainvaltuutetun toimisto, jonka kanssa tehdään yhteistyötä.

Hanke vaikuttaa yleiseen keskusteluun, asenteisiin ja päätöksentekoon myös ylläpitämällä erilaisia foorumeja sekä nostamalla esille lapsille, nuorille ja perheille tärkeitä asioita. Parhaimmillaan hanke pystyy välittämään omista kumppanuusverkostoistaan (esim. Nuorten ääni Keski-Suomessa, järjestöt ja yritykset, lapset ja perheet sekä heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset) tehokkaasti viestejä maakunnan, kuntien ja yksittäisten organisaatioiden päättäjille. Erittäin tärkeää on tuoda mukaan julkiseen keskusteluun tutkimustietoa ja

---

[84] Ks. esim. Jyväskylän Lasten ja nuorten osallisuuden monialainen kaupunkiohjelma ja Osallisuusohjelma.
[85] Ks. esim. Jyväskylän lasten parlamentti
[86] Ks. esim. Saarijärven nuorisovaltuusto.
[87] Nuorten ääni Keski-Suomessa (NÄKS) –ryhmä ja Nuorten Keski-Suomi ry.

näyttöön perustuvia käytäntöjä selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla. Tähän Keski-Suomessa on erinomaiset mahdollisuudet, koska alueella on runsaasti lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyvää korkeatasoista tutkimusta (esimerkiksi psykologian, kasvatustieteiden ja sosiaalitieteiden laitokset, liikunta- ja terveystieteet, Niilo Mäki Instituutti, Likes) ja Jyväskylän yliopisto, ammattikorkeakoulu ja koulutuskuntayhtymä sekä muut oppilaitokset ovat aktiivisesti mukana hankkeessa.

Hankkeen osakokonaisuuksien kautta pyritään vaikuttamaan eri alojen ammattilaisten toimintaan ja tarvittaessa myös asenteisiin niin, että uudet yhteistyötä ja integraatiota edistävät toimintamallit voidaan aidosti toteuttaa. Tämä työ on käynnistynyt jo Keski-Suomen SOTE 2020-hankkeen työryhmissä, maakunnallisessa, laaja-alaisessa LAPE-ryhmässä (liite 6) sekä kuntien LAPE-ryhmissä ja lukuisissa muissa Keski-Suomessa toimivissa verkostoissa, jotka ovat osallistuneet hankkeen valmisteluun. Ammattilaisten toimintaan vaikutetaan käytännössä monialaisen työpaja- ja työryhmätyöskentelyn, osallistamisen ja koulutuksen kautta. Eri tahojen yhteinen dialogi, jossa vahvistetaan yhteistä ymmärrystä ja selkiytetään käsitteitä, on myös keskeisessä roolissa. Muutostyön juurruttamisen kannalta on olennaista, että pystytään vaikuttamaan myös johtamiskäytäntöihin, työjärjestelyihin ja kannusteisiin eri tahoilla.

Yhtenä hankkeen tavoitteena on vaikuttaa myös lapsiin, nuoriin ja perheisiin esimerkiksi rohkaisemalla aktiiviseen osallistumiseen ja omien näkemysten esille tuomiseen eri foorumeilla. Hanke tarjoaa myös kanavia, joiden kautta lasten ja nuorten näkemyksiä voidaan tehokkaasti nostaa esille.

Viestintä

Keski-Suomen LAPE-hanke viestii aktiivisesti ja avoimesti koko hankeajan sen vaiheista, tilaisuuksista, toiminnoista ja saavutetuista tuloksista. Hankkeen käynnistyessä, tavoitteiden ja toimintasuunnitelmien tarkennuttua, hankkeelle tehdään tarkka aikataulutettu viestintäsuunnitelma sekä yhteiset pelisäännöt.

Hankkeen viestintäkanavat ovat pääasiassa sähköisiä. Heti hankkeen alkaessa perustetaan internet-sivut, joita päivitetään aktiivisesti. On tärkeää huolehtia, ettei kotisivujen ylläpito lopu hankkeen päätyttyä ja siksi hankkeen sivut perustetaan hallinnoivan organisaation eli Jyväskylän kaupungin kotisivujen alle.

Internet-sivujen lisäksi hankkeen viestinnässä hyödynnetään sosiaalisen median kanavia (esimerkiksi Facebook, Twitter, Instagram). Sosiaalinen media tavoittaa nopeasti laajan joukon juuri hankkeen kohde-ja intressiryhmiin kuuluvista. Hanke viestii myös sähköpostitse jaettavilla tiedotteilla ja uutiskirjeillä hankkeessa mukana oleville, muille intressiryhmille sekä medialle. Tarpeen mukaan hankkeessa tehdään myös painettavia esitteitä. Hanke järjestää seminaareja, tilaisuuksia, toimijoiden kokouksia, koulutuksia ja työpajoja, jotka kokoavat yhteen maakunnan lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämisen kannalta keskeiset toimijat, asiakkaat, sote-henkilöstön, asiantuntijat sekä poliittiset päättäjät.

Viestintä on tärkeässä asemassa osallisuus- ja vaikuttamistavoitteita toteutettaessa, tiedonvälityksessä sekä laajan osallistujajoukon sitouttamisessa hankkeen toimintaan. LAPE-muutostyö kytkeytyy tiiviisti maakunnan, kuntien ja kehittämiskumppaneiden toimintaan, joten hankkeen tulee olla esillä myös edellä mainittujen tahojen omassa viestinnässä. Viestinnän osalta tehdään yhteistyötä eri organisaatioiden viestinnän kanssa ja hyödynnetään jo olemassa olevia verkostoja ja viestintäkanavia. Tavoite on, että hankkeen aikana käytössä olevat toimivat viestintäkanavat ja hankkeen aikana toteutettava kehittämistyö (esimerkiksi Perhekompassi) jatkuu hankkeen jälkeen esimerkiksi maakunnan yhteisenä lasten, nuorten ja perheiden sekä heidän kanssaan työskentelevien, päätöksentekijöiden ym. tahojen yhteisenä ”kohtaamispaikkana”.

Viestinnässä on kiinnitettävä erityistä huomiota selkeyteen. Tavoitteena on, että hankkeen tiedotukseen ja viestintään liittyvät aineistot ovat ymmärrettäviä, jotta hankkeen varsinainen kohderyhmä (lapset, nuoret ja perheet sekä eri alojen ammattilaiset) voivat ottaa osaa käytävään keskusteluun. Viestinnässä on otettava huomioon mahdollisuuksien mukaan myös erilaisten lasten, nuorten ja perheiden tarpeet (esimerkiksi maahanmuuttajat ja erityisryhmät).

Hankkeen tuloksia levitetään hankkeen omien kanavien lisäksi valtakunnallisten verkostojen kautta (esim. Innokylä, THL:n ja kärkihankkeiden verkostot). Kaikki hankkeen tulokset ovat julkisia lukuun ottamatta mahdollisia julkisuuslain (1999/621) 24§:n mukaisia asiakirjoja.

Lape-hankkeen hanketyöntekijät ja toimijat saavat viestinnän sparrausta ja koulutusta. LAPE -hanke saa viestinnän suunnitteluapua ja tukea yksityiskohtien kehittämiseen hallinnoivan organisaation eli Jyväskylän kaupungin viestinnän työntekijöiltä. LAPE -hanke ja LAPE- kärkihankkeen Keski-Suomen muutosagentti tekevät tiivistä yhteistyötä sekä viestinnän että vaikuttamisen osalta. Muutosagentti tukee tehtäväkuvansa mukaisesti hanketta.

8. RISKIENHALLINTASUUNNITELMA

Suunniteltu hanke on laaja ja monitahoinen kokonaisuus, joten sen toteuttamiseen sisältyy myös riskejä. Jyväskylän kaupungilla on kokemusta useiden maakunnallisten hankkeiden hallinnoimisesta, joten odotettavissa oleviin riskeihin pyritään varautumaan ennakolta aikaisemman tietämyksen pohjalta. Oheiseen taulukkoon (Taulukko 4.)on koottu riskejä, jotka on tiedostettu selkeästi hankkeen suunnitteluvaiheessa. Hankkeen käynnistyessä tehdään tarkempi riskianalyysi yhdessä hankkeeseen osallistuvien tahojen kanssa. Riskien arviointia jatketaan myös hankkeen aikana.

Arvioitu riski ja riskin toteutumisen todennäköisyys (pieni, keskisuuri, suuri)	**Riskin toteutumisen estäminen tai haittojen minimoiminen**
Hankkeen laajuus (suuri) Hanke sisältää useita monitahoisia kokonaisuuksia. Osakokonaisuudet liittyvät selkeästi toisiinsa, joten niiden kaikkien mukaan ottaminen on järkevää. Hankkeen hyödyt voivat kuitenkin jäädä vähäisiksi lasten, nuorten ja perheiden kannalta, jos hankkeen sisältöä ei osata konkretisoida riittävästi.	Hankkeen tavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavat toimenpiteet, aikataulutus, toimijat ja resurssit täsmennetään mahdollisimman tarkasti hankkeen alussa yhteistyössä osallistuvien tahojen kanssa (myös lapset, nuoret ja perheet). Tehtyä suunnitelmaa ja hankkeen toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja toteutussuunnitelmaa muutetaan tarvittaessa. Osakokonaisuuksiin liittyvien tavoitteiden toteutumisen lisäksi arvioidaan kokonaisuutta erityisesti lasten, nuorten ja perheiden kannalta.
Tavoitteiden määrä ja laajuus (suuri) Hankkeen osakokonaisuudet sisältävät runsaasti erilaisia tavoitteita, joten niiden saavuttaminen suunnitellussa ajassa voi olla haasteellista.	Ks. edellinen kohta. Hankkeen alussa määritellään eri osakokonaisuuksien ja koko hankkeen erityiset painopistealueet, jotka ainakin pyritään saavuttamaan. Hankkeen toimenpiteet ja toteutus aikataulutetaan realistisesti. Panostetaan hankkeen tehokkaaseen koordinaatioon, päällekkäisyyksien ja turhan työn välttämiseen sekä resurssien järkevään käyttöön.
Toimijoiden sitoutuminen hankkeen tavoitteisiin (pieni) Vaikka tavoitteet on hankkeen valmisteluvaiheessa todettu tärkeiksi lasten, nuorten ja perheiden palvelujen muutostyön kannalta, erilaiset tekijät voivat heikentää toimijoiden sitoutumista hankkeen toteuttamiseen.	Hankkeen alussa ja aikana käydään kaikkien toimijoiden kanssa vuoropuhelua siitä, mitä hankkeen tavoitteet tarkoittavat heidän omassa toimintaympäristössään ja arjessaan ja mitä hyötyä muutostyön toteutuksesta on eri tahoille (asiakkaat, ammattilaiset, organisaatio, kustannukset). Hanketyöntekijät tuke-

	vat proaktiivisesti hankkeeseenosallis- tuvia tahoja tavoitteiden saavuttamisessa.
Toimijoiden suuri määrä (keskisuuri) Hankkeeseen osallistuvat Keski-Suomen kunnat (23), Keski-Suomen shp sekä useita muita toimijoita. Lisäksi hankkeessa on mukana suuri määrä yhteistyökumppaneita. Jos toimintaa ei pystytä koordinoimaan hyvin, resursseja ei pystytä hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.	Yhteiset tavoitteet täsmennetään hankkeen alussa yhdessä mukana olevien toimijoiden kanssa. Tavoitteista, hankkeen toteutumisesta ym. tiedotetaan reaaliaikaisesti ja ymmärrettävästi. Hankkeen koordinointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Hankkeessa hyödynnetään tehokkaasti erilaisia projektinhallintatyökaluja, tietotekniikkaa ja viestintäkanavia.
Toteutusaika ja aikataulutus (keskisuuri) Kaksi vuotta on melko lyhyt aika hankkeen laajojen tavoitteiden toteuttamiseksi.	Hankkeessa hyödynnetään maakunnassa tehtyä valmistelutyötä ja selvityksiä (esim. Keski-Suomen SOTE 2020-hanke), jotta hanke saadaan käynnistettyä tehokkaasti. Myös rekrytoinnit, viestintäkanavat, tilat ja laitteet ym. hankkeen käynnistämiseksi tarvittavat asiat valmistellaan mahdollisimman pitkälle jo ennen hankkeen alkamista.
Henkilöstöresurssien riittävyys (keskisuuri) Jos hankerahoitus ei toteudu suunnitellulla tavalla, hankkeen toteuttaminen hankaloituu merkittävästi. Hankesuunnitelmassa henkilöstöresursseja on varattu enemmän kuin muissa Keski-Suomen kärkihankkeissa, mutta hankkeessa on myös useampia kokonaisuuksia kuin yleensä.	Henkilöstön työpanos pyritään kohdentamaan tarkoituksenmukaisesti hankkeen painopistealueisiin. Hankkeen toteutus. työnjako ja tehtävät suunnitellaan niin, että päällekkäisyyksiltä ja turhalta työltä vältytään. Rekrytoinnissa kiinnitetään huomiota siihen, että hanketiimissä on monipuolisesti hankkeen toteuttamisessa tarvittavaa osaamista.
Kustannukset (pieni) Hankkeeseen saatava valtionosuus tukee merkittävästi maakunnassa toteutettavaa muutostyötä, mutta silti kuntien tai muiden toimijoiden (esim. järjestöt, yritykset) taloudessa tapahtuvat muutokset voivat vaarantaa hankkeeseen osallistumisen.	Hankkeen kustannusarvio täsmennetään hankkeen alkaessa ja kustannusten jakamisesta sovitaan selkeästi osallistujien kanssa. Hankkeen toteutuksessa huolehditaan siitä, että sovittuja kustannuksia ei ylitetä.
Tiedonkulku, tiedotus ja viestintä (keskisuuri) Hankkeeseen osallistuu laaja joukko toimijoita eri organisaatioista maakunnan eri puolilta. Mukana on mm. sosiaali- ja terveys-palvelujen, sivistystoimen ja muiden hallintokuntien, oppilaitosten, järjestöjen ja yritysten edustajia sekä asiakkaita ja asukkaita. Viestinnässä on kiinnitettävä erityistä huomiota reaaliaikaisen tiedon tuottamiseen, nopeiden ja riittävän monipuolisten tiedotus- ja viestintäkanavien käyttämiseen, interaktiivisuuteen ja selkeyteen (yhteisen kielen ja käsitteiden puute näin laajassa toimijajoukossa).	Hankkeelle laaditaan viestintä-, vaikuttamis- ja osallisuussuunnitelma, joka täsmennetään hankkeen alussa yhdessä hanketoimijoiden ja –kumppanien sekä asiakkaiden kanssa. Viestinnässä otetaan huomioon mm. erilaiset kohderyhmät, selkeys ja ymmärrettävyys, viestintäkanavien monipuolisuus ja interaktiivisuus. Tiedonkulun, tiedottamisen ja viestinnän toimivuutta arvioidaan hankkeen aikana jatkuvasti palautteiden ym. muodossa yhdessä käyttäjien ja toimijoiden kanssa.
Osallisuus ei toteudu (pieni)	Osallisuuden konkreettinen toteutuminen

Hankkeen keskeisenä tavoitteena on asiakaslähtöisyyden sekä lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden lisääntyminen. Totutut toimintatavat ja rutiinit sekä asenteet voivat olla esteenä osallisuuden toteutumiselle.	nostetaan prioriteetiksi kaikilla hankkeen osa-alueilla. Hankkeessa käydään jatkuvaa vuoropuhelua osallisuuden toteutumisen esteistä ja edellytyksistä ja pyritään vaikut- tamaan em.tekijöihin useilla eri tavoilla. Hankkeessa luodaan yhdessä lasten ja perheiden kanssa käytännöllisiä toiminta- malleja, joilla osallisuus voidaan varmistaa eri tilanteissa.
Useiden muutosten toteuttaminen samanaikaisesti (keskisuuri) Toimijat kohtaavat samanaikaisesti useita muutoksia (sote- ja alueuudistus, valinnanvapaus, rahoitusmuutokset, palvelutarpeiden muutokset, digitalisaatio, omassa organisaatiossa tapahtuvat muutokset jne.). Hankkeen tavoitteena on tukea muutosten toteuttamista, mutta jos hanketyö jää irralliseksi arjen ongelmista, se voi olla myös lisärasite.	Huolehditaan tehokkaasta tiedottamisesta ja pyritään selkiyttämään, mistä missäkin muutoksessa on kysymys, miten muutokset liittyvät toisiinsa ja miten ne vaikuttavat eri toimintaympäristöissä ja tilanteissa. Hyödynnetään muutosten tuomia mahdollisuuksia kehittämistyössä ja arjen toimintamalleissa. Tuetaan muutoksen toteuttamista koulutuksen, osallistavien menetelmien, paikallistasolle suunnattavan tuen ym. avulla.
Hankkeen avain- ja vastuuhenkilöiden vaihtuminen (keskisuuri) Hankkeeseen osallistuu suuri joukko toimijoita, joten henkilöstövaihdokset ovat todennäköisiä ainakin hankkeeseen osallistuvien tahojen organisaatioissa. Hankkeen avainhenkilöiden vaihtuminen aiheuttaa lisätyötä, koska uusien henkilöiden perehtyminen laajaan kokonaisuuteen vie aikaa.	Pyritään sitouttamaan hankkeeseen henkilöitä, jotka voivat osallistua hankkeen toteuttamiseen omissa työyhteisöissään koko hankkeen ajan ja turvaamaan ao. henkilöille riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia muutostyön toteuttamiseksi. Panostetaan rekrytointiin, jotta hankkeeseen saataisiin mahdollisimman sopivia ja osaavia henkilöitä. Tuetaan hankkeen työntekijöitä ja hank-keeseen osallistuvia henkilöitä (esim. riittävä perehdytys, konsultaatiomahdollisuus, vuoropuhelu, koulutus, palaute, tieotus jne.) ja huolehditaan sopivista kannusteista sekä työhyvinvoinnista.
Hankkeen tulosten ja toimintamallien juurruttaminen ei onnistu (keskisuuri) Hankkeen tavoitteena on tuottaa maakuntaan uusia yhteistyön muotoja ja toimintamalleja, joita voidaan hyödyntää uudessa maakunnallisessa palvelujärjestelmässä. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti palvelujen kokonaisvaltaisuuteen ja integrointiin kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.	Hankkeen toteutus ja toimenpiteet suunnitellaan niin, että hankkeen tulosten hyödyntäminen ja juurruttaminen otetaan huomioon alusta alkaen. Huolehditaan, että kehittämis- ja muutostyö kytkeytyy tiiviisti muuhun toimintaan, paikallisiin olosuhteisiin ja mahdollisuuksiin sekä toisaalta laajempaan maakunnalliseen ja valtakunnalliseen kokonaisuuteen. Hankkeen toteutus suunnitellaan ”alhaalta ylös”, jolloin otetaan alusta alkaen huomioon myös asiakasrajapinnassa työskentelevien sekä lasten, nuorten ja perheiden näkemykset.

Taulukko 4. Hankkeen arvioidut riskit sekä keinoja riskien toteutumisen estämiseksi ja riskien aiheuttamien haittojen minimoimiseksi.

Useimmat riskit on arvioitu suuriksi tai keskisuuriksi hankesuunnittelun nykyvaiheessa. Suurin osa riskeistä pienenee valtakunnallisen mallinnustyön ja suunnitelmien täsmentyessä sekä maakunnallisen ja paikallisen valmistelutyön edetessä. Hanketta on tietoisesti valmisteltu laajoissa työryhmissä ja useilla foorumeilla, jotta osallistujat pääsisivät alusta alkaen vaikuttamaan hankkeen sisältöön ja toteutukseen. Tämänkaltaisen työtavan ja yhteistyön käynnistäminen koko maakunnan tasolla vie kuitenkin enemmän aikaa kuin hankesuunnitelmaa valmisteltaessa on ollut käytettävissä. Työryhmien työ on kuitenkin saatu hyvin liikkeelle, mistä on hyötyä jatkotyöskentelyssä.

Osa mainituista riskeistä sisältää myös mahdollisuuden hankkeen suurimpiin onnistumisiin. Esimerkiksi muutostyöhön osallistuvien toimijoiden laajan ja monitahoisen joukon osaaminen, innostus ja tahtotila ovat voimavaroja, josta voi aidosti syntyä jotain uutta yhdessä keskisuomalaisten lasten, nuorten ja perheiden kanssa.

LÄHTEET

Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M. K. & Harju-Kivinen, R. (2015). Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana. Jyväskylän yliopisto: Terveydenedistämisen tutkimuskeskus. Julkaistu verkossa 24.4.2014; Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:4. Saatavilla 29.10.2016: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/lasten_hyvinvoinnin_tila.pdf

Hakalehto, S. (2016). Lapsi- ja lapsuuskäsityksestä lapsen oikeuksien sopimuksessa. LAPE, Tieteellinen neuvosto.

Hallman, E. & Karhinen-Soppi. A. (2015). Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkko Jyväskylässä. Jyväskylä: Haukkalan säätiö. Saatavilla 29.10.2016: https://haukkalansaatio.com/toiminta/

Friman, H. (toim.) (2006). Mukavaa koulupäivää! Käsikirja eheytettyyn koulupäivään siirtymistä suunnitteleville ja toteuttaville. Agora Center.

Lapsiasiavaltuutettu (2015). Harvojen yhteiskunta vai kaikkien kansakunta? Hallituskausi 2011-2015 lapsen oikeuksien näkökulmasta. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2015. Saatavilla 29.10.2016: http://vuosikirja.lapsiasia.fi/

OPH (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet: Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.

Pulkkinen, L. (2014). Positive human development: A spontaneous or guided process? Policy lessons from 45 years of longitudinal research in Finland. In M. Matthes, L. Pulkkinen, L. M. Pinto & C. Clouder (Eds.), *Improving the quality of childhood in Europe 2014* (Vol. 5, pp. 58-73). Brussels, Belgium: Alliance for Childhood European Network Foundation. Available at: http://allianceforchildhood.eu/publications

Pulkkinen, L. (2016). Yhteisen lapsikäsityksen rakentaminen. LAPE, Tieteellinen neuvosto.

Pulkkinen, L. (2016). An inspiring school day: An effort to transform research findings into policy. In M. Matthes, L. Pulkkinen, B. Heys, C. Clouder & L. M. Pinto (Eds.), *Improving the quality of childhood in Europe*, (Vol. 6, pp. 52-69). Brussels, Belgium: Alliance for Childhood European Network Foundation. Available at: http://allianceforchildhood.eu/publications

Pulkkinen, L. (2015). Innostava koulupäivä. Ehdotus joustavan koulupäivän rakenteen vakiinnuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Pulkkinen, L. & Launonen, L. (2005). Eheytetty koulupäivä: Lapsilähtöinen näkökulma koulupäivän uudistamiseen. Helsinki: Edita.

Työryhmämuistio (2005). Lasten ja nuorten hyvinvoinnin osaamisohjelma Keski-Suomeen. (Työryhmä: Kirsi Pohjola, Pertti Jokivuori, Lea Pulkkinen, Päivi Fadjukoff ja Kirsi Moisander.) Kutsu aihetta käsitelleeseen seminaarin 4.11.2005, Jyväskylän yliopisto, Agora.

Jyväskylän kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010-2013: Saatavilla 29.10.2016: http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/43134_lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma_2010-2013.pdf

Hankasalmen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosiksi 2016-2019: Saatavilla 29.10.2016: https://peda.net/hankasalmi/suunnitelmat/ljnh2/hljnh2/hljnh2:file/download/915162988b5cb77f3d8cad4875786a13bee07a38/Hankasalmen%20lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202016-2019.pdf

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Suomen UNICEF. Saatavilla 29.10.2016: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

STM (2016): Kärkihanke. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016: 29. Helsinki 2016. Saatavilla 29.10.206: http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf

Ruohonen T., R. Kuoremäki, J. Soikkeli, J. Haapamäki-Siikanen & M. Lehtiharju (2016): Kainnun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän (Kainuun sote) ja Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskus (JYTE)-kuntien paljon sote-palveluita käyttävien hoitotoiminnan analysointi sekä kehittäminen. Agora Center. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51199/978-951-39-6754-3.pdf?sequence=1

LIITTEET

Liite 1.
Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskus/perhekeskus

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksessa yhdistyvät lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia tukevat palvelut hallintorajat ylittäen. Tavoitteena on tarjota saavutettavia ja oikea-aikaisia palveluja matalalla kynnyksellä asiakaslähtöisesti. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksessa toteutetaan ja kehitetään lasten, nuorten ja perheiden palveluja osana muuttuvaa kunnan toimintaympäristöä ja palvelurakennetta. Palvelut tuotetaan moniammatillisessa yhteistyössä kunnan eri toimijoiden, seututerveyskeskuksen, seurakunnan ja kolmannen sektorin kanssa. Tavoitteena ovat yhteisten toimintatapojen linjaaminen, päällekkäisen työn välttäminen sekä joustava yhteistyö ja palveluohjaus.

Laukaan kunnassa on kiinnitetty erityistä huomiota lasten ja nuorten hyvinvointiin ja kasvun tukemiseen. Esimerkkinä pitkäjänteisestä ja tavoitteellisesta työstä ovat kaikille Laukaan kuudesluokkalaisille suunnatut K12 –kasvukurssit. K12 –kasvukurssilla painottuvat lapsen ja nuorten hyvinvointi, voimavarat sekä vuorovaikutus muiden kanssa. Laukaan kunta ja seurakunta ovat tehneet laadukasta perheitä ja parisuhdetta tukevaa työtä, jota vahvistetaan entisestään uuden keskuksen avulla.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen eteen on tehty pitkäjänteisesti työtä. Lokakuussa 2015 tehtiin moniammatillinen ja poikkihallinnollinen tutustumiskäynti Seinäjoella toimivaan Pilariin. Tammikuussa 2016 Laukaan toimijat kokoontuivat jatkotyöstämään tutustumiskäynnistä saatuja ideoita sekä suunnittelemaan Laukaan omaa keskusta, sen tavoitteita ja toimintatapoja. 30.5.2016 Laukaan kunnanvaltuusto on hyväksynyt kunnan organisaatiouudistusta koskevan esityksen, jossa sivistyspalveluiden osana on Lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen tulosyksikkö. Laukaan johtamisjärjestelmän- ja organisaatiouudistuksen tavoitteena on häivyttää nykyiset tehtäväjakoihin perustuvat osastorajat ja organisoida palvelut asiakaslähtöisiksi, moniammatillisiksi ja ennaltaehkäiseviksi palvelukokonaisuuksiksi. Keskeinen osa uudistusta on lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen perustaminen. Uudistus pohjautuu Laukaan kuntastrategiaan ja siinä on huomioitu meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus. Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen Laukaan kunnan toiminnassa korostuu entisestään perhepalveluiden merkitys yhdessä elinvoimapolitiikan kanssa. Lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen ohjausryhmä on perustettu kesäkuussa 2016. Moniammatilliseen ohjausryhmään kuuluvat kunnan toimijat, seurakunta ja seututerveyskeskus. Kunnan toimijoita ovat sivistystoimen koulutoimi ja vapaa-aikatoimi sekä perusturvan sosiaalityö ja perhetyö. Ohjausryhmän työskentely jatkuu säännöllisenä ja täydentyy tarvittaessa uusilla toimijoilla toiminnan kehittyessä. Kolmannen sektorin mukanaoloa vahvistetaan ja Laukaassa aktiivisesti toimivat järjestöt, mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 4H –yhdistys ja Suomen Punainen Risti ovat mukana tekemässä muutostyötä.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskus sijoittuu Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) matalankynnyksen palveluiden sekä tarkemmin perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto –kokonaisuuteen. Perhekeskustoimintamallin osa-alueet, perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja verkostoiminen, vanhemmuuden ja parisuhteen tuki, erotilanteen palvelut sekä turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien palvelut ovat osa Laukaan keskuksen toimintakenttää ja palveluja. Lisäksi toinen matalan kynnyksen kokonaisuus, varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena, on tiiviisti yhteydessä Laukaan keskuksen fyysiseen ympäristöön ja verkostoon. Lokakuussa 2016 Laukaan kunta on kartoittanut toimintaan sopivia tiloja. Tilakartoituksessa korostuvat tulevan keskuksen sijainti ja tavoitettavuus. Keskus tulee olemaan helposti saavutettava ja lasten, nuorten kasvuympäristön välittömässä läheisyydessä. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen tilavaihtoehdoista kärjessä ovat tilat, jotka sijaitsevat paikallisten koulujen, alakoulun, yläkoulun ja lukion välittömässä läheisyydessä. Samalla ”koulumäellä” toimiessa palveluiden verkostoiminen ja jalkautuminen toteutuu asiakasta tukevalla tavalla. Lisäksi Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskus/perhekeskus jalkautuu muihin Laukaan taajamiin verkostomaisella työotteella jokaisen taajaman tarpeet huomioiden. Esimerkiksi Lievestuoreen uusi koulurakennus, jossa tulevaisuudessa yhdistyvät niin koulun, nuorisotyön, liikunnan ja kirjaston tilat, toimii taajaman perhekeskusverkoston mahdollisena toimipaikkana ja jalkauttaa palveluja asiakkaan välittömään lähiympäristöön. Lievestuoreen uusi

kouluhanke on myös esimerkki Laukaan onnistuneista tavoista yhdistää tiloja ja toimintoja keskenään. Esimerkiksi tulevaisuudessa joustavan perusopetuksen luokka palvelee illalla nuorisotilana avautuvien ja monikäyttöisten seinien ja tilaratkaisujen avulla.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksella/perhekeskuksella on yhtymäkohtia myös kahteen muuhun LAPE –muutosohjelman kokonaisuuksiin, erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittämiseen sekä lapsien oikeuksia ja tietoperustaisuutta vahvistavan toimintakulttuurin muutokseen. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksessa/perhekeskuksessa yhdistyvät horisontaalinen ja vertikaalinen yhteistyö. Laukaassa on esimerkiksi pitkät perinteet onnistuneen nuorten parissa tehtävän pienryhmätyöskentelyn toteuttamisesta. Pienryhmätyötä on toteutettu yhteistyössä koulujen kanssa, esimerkiksi koulun henkilökunnan tunnistettua lapsen tai nuoren erityistarpeet sekä huolen herättyä. Pienryhmät ovat toimineet myös vaihtoehtoisina toimintaympäristöinä peruskouluopetuksessa. Pienryhmien ohjaajina toimivat kunnan perhetyöntekijät, koulukuraattorit ja vapaa-aikaohjaajat moniammatillisina työpareina toisilleen. Pienryhmätoimintaa tahdotaan edelleen kehittää ja vahvistaa osana Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen toimintaa.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen työssä painottuu osallisuus ja asiakaslähtöisyys. Laukaan nuorisovaltuusto on ollut mukana suunnittelemassa keskuksen toimintaa. Perheet osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja arviointiin avointen tilaisuuksien ja sähköisten kyselyiden kautta sekä vaikuttamalla toimintaan osana keskuksen perustyötä. Asiakasarvioinnit ovat kiinteä osa keskuksen toimintatapaa. Lisäksi työntekijöitä kerätään palautetta toiminnan kehittämiseksi. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus on osa maakunnallista LAPE –muutosohjelman kokonaisuutta. Arviointityötä eri instituutioiden kanssa toteutetaan myös osana maakunnallisen kehittämis- ja arviointityön toteutusta. Systemaattinen toiminnan arviointi tukee laadukkaan työn toteutumista. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskuksen päätavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen ja lisääminen. Tavoitteen toteutumista seurataan myös eri tunnuslukuja seuraamalla. Tavoitteena on mm. se, että jokainen laukaalainen nuori saa perusopetuksen päättötodistuksen, kiinnittyminen toiselle asteelle toteutuu, koulupudokkuus vähenee, vanhempien sovinnollisuus lisääntyy ja vanhemmuutta tuetaan, lastensuojelun asiakasmäärät ja huostaanotot vähenevät sekä kouluterveyskyselyssä lasten ja nuorten hyvinvointi lisääntyy mm. kouluviihtyvyyden kasvulla ja kiusaamisen vähentymisellä.

Oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut siirtyvät Lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen tulosyksikköön 1.1.2017 alkaen. Seututerveyskeskus esittää uuden koululääkärin palkkaamista. Koululääkärin työajasta puolet on varattu Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen käyttöön. Lisäksi toimintaterapiapalveluita vahvistetaan keskuksen avulla. Laukaan kunnan perusturva on esittänyt uuden sosiaaliohjaajan palkkaamista. Osa sosiaaliohjaajan työstä kohdennetaan hyvinvointi-/perhekeskukseen.

Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus toteutetaan fyysisen palveluja kokoavan tilan ja verkostomaisen työotteen avulla. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksessa/perhekeskuksessa yhdistyvät palvelujen tuominen saman katon alle sekä verkostomainen moniammatillinen työ. Verkostomaisessa työssä ja jalkautuvilla palveluilla huomioidaan eri taajamien palvelutarpeet sekä verkko-ohjausta kehitetään osaksi palveluohjauksen työkaluja.

Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) –avustusta haetaan Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen toiminnan käynnistämiseen ja kehittämiseen. Laukaan keskus toimii Keski-Suomen maakunnan pilottina fyysisen perhekeskustoiminnan osalta. Keski-Suomen kunnat mallintavat Laukaan keskuksen periaatteita ja räätälöivät toiminnasta omiin paikallisiin tarpeisiin soveltuvan ratkaisun. Laukaa konsultoi ja auttaa muita Keski-Suomen kuntia perhekeskustoiminnan käynnistämisessä ja kehittämisessä.

Avustusta haetaan LAPE –muutosohjelman 2017-2018 ajalle. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointikeskuksen/perhekeskuksen aloitusvuodet ajoittuvat LAPE:n maakuntakohtaisten muutosohjelmien kaudelle. Avustus käytetään toiminnan käynnistämiseen, suunnitteluun ja koulutukseen. Perhekeskukselle palkataan tulosyksikön esimies, joka koordinoi ja johtaa toimintaa. Tehokkaalla koordinoinnilla vahvistetaan ja mahdollistetaan eri toimijoiden yhteisten toimintatapojen linjaamista, yhteisten tavoitteiden kirkastamista, viestintää ja arviointia. Tiedotukseen ja viestintään kiinnitetään erityistä huomiota toiminnan alkaessa. Tiedotuksessa keskeistä on löytää keinot ja kanavat, joilla lapset, nuoret ja perheet tavoitetaan parhaiten. Sähköisten järjestelmien kehittäminen on osa Keski-Suomen LAPE –muutosta ja kiinteä osa myös Laukaan keskuksen toteutusta. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskus tulee hyödyntämään myös sähköisiä ohjauksen menetelmiä sekä maakunnallisesti laajenevaa Perhekompassia. Eri toimijoiden yhteisiä toimintatapoja vahvistetaan kouluttautumisella. Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskuksen toiminta on osa Laukaan kunnan palvelujärjestelmää sekä uutena tulosyksikkönä osa organisaatiouudistusta. Palvelu jää pysyvästi Laukaaseen myös avustuskauden päätyttyä. Keskuksen toiminta juurrutetaan kiinteäksi ja keskeiseksi osaksi Laukaan kunnan palveluja.

Perhekeskus-pilotin kustannukset muodostuvat ulosyksikön esimiehen/koordinaattorin palkkakustannuksista.

Laukaan kunnan omarahoitusosuutta ovat Laukaan lasten ja nuorten hyvinvointi-/perhekeskuksessa osa-aikaisesti työskentelevän kunnan henkilökunnan palkkamenot. Kunnan henkilöstön työpanosta tuovat keskukseen mm. kaksi koulukuraattoria, kaksi koulupsykologia, vapaa-aikaohjaajat, sosiaalityö ja uusi sosiaaliohjaaja, perhetyö, seurakunnan ja kunnan yhteisrahoituksella palkattu kasvatussihteeri sekä etsivä nuorisotyö. Kunnan rahoitusosuutta ovat myös tilakustannukset ja muut avustuksen määrärahan ylittävä toimintamenot.

Liite 2.
Äänekosken perhekeskusmalli

Äänekoskella perhepalveluihin kuuluvat neuvola-ja terapiapalvelut ja perheneuvola, varhaiskasvatus ja esiopetus ja lapsiperheiden kotipalvelu. Yhteistyö lastensuojelun ja sosiaalityöhön on tiivis. Kaupungista lopetettiin v.2010 lastenkoti ja silloin lähdettiin avohuollon palveluita kehittämään. Perhepalvelut kuuluvat kasvatus- ja opetuspalveluihin. Tavoite on tarjota perheille yli hallintokuntien meneviä matalan kynnyksen palveluja oikea-aikaisesti.

Kaupungissa on paljon yksinhuoltajaperheitä sekä monilapsisia perheitä. Vuorotyössä ja epäsäännöllissä työajoissa on monia vanhempia ja työttömyyttä on alueella paljon. Kaikki perheet hyötyvät toiminnasta perheen elämän eri vaiheissa. Perheiden hyvinvointi ja mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöihin. Monipuolisen toiminnan tarjoaminen lapsille, nuorille ja erilaisille perheille on tavoite. Tavoitteena on, että kuntalaiset ovat kehittämässä heidän tarpeitaan vastaavaa perhekeskustoimintaa. Suunnittelun tueksi on järjestetty viisi perhekeskusfoorumia, joissa mukana toimijoita yli hallintokuntien sekä vanhempia, päättäjiä ja järjestöjen edustajia (Martat, MLL, Lions) sekä seurakunta.

Vahvistaa integraatiota matalan kynnyksen palveluissa perhekeskuksen sekä varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten välillä. Perhekeskustoimintaan sisältyvät matalan kynnyksen sosiaalipalvelut, varhaiskasvatus-

palveluja, järjestöjen toimintaa yms. Ensi käden toimitiloina pienen päiväkodin tilat Häränvirrantiellä, jossa toimii nyt kerhotoiminta, MLL perhekerho ja ryhmätoiminta yksihuoltajaäideille (neuvolan perhetyön organisoimana). Uuden yhtenäiskoulun suunnittelussa on mukana tilat perhekeskukselle sekä varhaiskasvatukselle. Kun tilat ovat koulun yhteydessä, uskomme että myös kouluikäiset ja nuoret tulevat mukaan perhekeskukseen. Ideana on, että eri hallintoalojen toimijat järjestävät toimintaa näissä tiloissa, jonne eriikäisten kuntalaisten on helppo tulla. Muissa taajamissa mietitään eri vaihtoehtoja missä tiloissa toimitaan.

Tilaratkaisun siirtymisessä on ollut hyvääkin; perhekeskusta on suunniteltu toiminnot edellä. Toimintamalli on kehittynyt nimenomaan painottamaan perheiden matalan kynnyksen ja varhaisen tuen palveluja. Lastensuojelu on oma kokonaisuus, joka toimii kiinteässä yhteistyössä peruspalvelujen kanssa, mutta omana kokonaisuutena, jota määrittää lastensuojelulaki. Perhekeskus on perheitten peruspalvelua.

Tavoitteena on vahvistaa integraatiota erityispalvelujen kanssa. Luodaan rakenteita, miten erityispalvelujen työntekijöiden osaaminen voidaan integroida osaksi matalankynnyksen palveluja.

Osaamisen vahvistaminen voi tapahtua esim. verkostoituvien perhekeskusten kautta.Toisten toimijoiden (kuntien) toiminnan mentorointi ja yhteiset tapaamiset ja vierailut.Lisää tietoa eri puolilta maata ja muualtakin. Olemme käyneet tutustumassa Heinolan perhekeskusmalliin ja he olivat esittelemässä sitä perhekeskusfoorumissa Äänekosken toimijoille ja päättäjille. Nuorisopalvelut, liikuntapalvelut sekä kulttuuripalvelut kiinnitetään tiiviisti mukaan toimintamalliin.

Tavoitteena on kehittää perheiden tueksi internetsivusto, mistä löytyvät kaikki perheiden palvelut, järjestöjen toteuttama toiminta yms. Koko maakuntaa palveleva Perhekompassi, josta löytyisi kätevästi koko maakunnan kuntien palvelut. Tiedotetaan nykyajan välineillä ja perhekeskuskoordinaattorin ja muidenkin hyvä osaaminen välineiden käytössä. Kuntiin perustettavat perhekeskukset muodostavat maakunnallisen verkoston. Perhekeskusten toimintaa kehitetään verkoston yhteistyössä. Rohkeutta kokeilla uudenlaisia toimintatapoja.

Yhteistoiminta julkisen ja yksityisen sekä kolmannen sektorin välillä:
Tämä on keskeinen osa äänekoskelaisen perhekeskustoiminnan kehittämisessä. Meillä toimii mm. perheiden tuki työryhmä, jossa mukana neuvola, varhaiskasvatus, seurakunta, MLL, lastensuojelu/sosiaalityö---yhteisvoimin ollaan järjestetty isoja asiantuntijaluentoja ja tapahtumia ja koulutuksia. Toimintaa voisi laajentaa. Yhteinen kerho 3-5-vuotiaille seurakunnan kanssa 2 kertaa viikossa.
Ohjausryhmä on perustettu ja toiminut jo parin vuoden ajan. Toiminnan laajentuessa perustetaan laajempi johtoryhmä, jossa edustus eri toiminnoista. Säännöllinen arviointi ja raportointi toiminnasta tehdään ohjaus- ja johtoryhmälle. Asiakasraadit arvioidaan.Kuntien eri osissa voidaan järjestää erilaisia tapahtumia ottaen huomioon alueen voimavarat.Äänekoski resurssoi työaikaa (perhekeskuskoordinaattori). Perhekeskuskoordinaattorin toimi haettavana marraskuussa 2016.

Liite 3.

Joutsan perhekeskusmalli

Joutsan nykyisiin lapsiperheiden palveluihin kuuluu tiivis yhteistyö seutukunnan kesken, verkostomainen työote ja monipuoliset ennaltaehkäisevät palvelut. Joutsan väkiluku on 4568 (v. 2015) ja kunnassa on alle 15-vuotiaita 11,9 %. Luhangassa on 761 asukasta ja alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä 10,6 % (v. 2015). Joutsan seutukuntaan kuuluvat Joutsa, Luhanka ja Joutsaan v. 2008 liittynyt Leivonmäki . Leivonmäellä on tällä hetkellä vireä kyläkeskus, jossa on myös jonkin verran tiloja erilaisille toiminnoille. Toinen vireä kylä, jossa

toimii vielä mm. kyläkoulu, on Mieskonmäen kylä. Näillä Joutsan sivukouluilla järjestetään vielä mm. kansalaisopiston, Puulan seutuopiston, toimintaa.

Luhangan kanssa yhteistyö toimii tällä hetkellä siten, että Joutsasta myydään sosiaalityön palvelua Luhankaan 30 %. Jatkossa yhteistyötä voisi laajentaa perhekeskustoimintaan. Joutsasta voisi tulla Luhankaan eri toimijoita ja Joutsasta käsin voitaisiin mm. järjestää perhekerhoja Luhankaan ja Joutsan kyliin. Tällä hetkellä Joutsassa toimii MLL:n perhekerho kerran viikossa. Joutsan seurakunnalla on päiväkerho 4-5 –vuotiaille ja perhekerho. Leivonmäellä toimii Leivonmäen MLL:n oma perhekahvila.

Joutsaan on mahdollista järjestää perhekeskus esim. terveyskeskuksen uudistuviin tiloihin, jossa toimisi ainakin lapsiperheiden sosiaalityö, perhetyöntekijät ja neuvola. Jo toimivat perhe- ja päiväkerhot olisi hyvä saada samoihin tiloihin tai verkostomaisesti osaksi samaa perhekeskusta ja tarpeen mukaan jalkautumaan eri osiin seutukuntaa. Joutsassa toimii Vahvuutta vanhemmuuteen- ryhmä, jonka vetämiseen Joutsan molemmat perhetyöntekijät ovat kouluttautuneet. Ryhmän tarkoituksena on koota yhteen pikkulapsiperheitä ja tukea vanhemmuutta ryhmän keskustelujen ja toiminnan avulla.

Tämä perhekeskus voisi palvella naapurikunnista Luhankaa ja mahdollisesti Toivakkaa, jos toimintaa laajennettaisiin. Näitä palveluja naapurikuntalaiset voivat käyttää Joutsassa ja palvelut voivat myös jalkautua. Yhteistyö Luhangan kanssa on luontevaa, koska neuvola on jo kauan palvellut myös luhankalaisia ja syksystä 2016 alkaen Luhanka ostaa Joutsalta sosiaalityön palvelua.

Jos Joutsa saa hankerahaa, on mahdollista esim. palkata koko- tai osa-aikainen perhetyöntekijä tai lapsiperheiden kotipalvelutyöntekijä palvelemaan Joutsaa ja Joutsan seutukuntaa. Rahoitus tulisi jokaiselta kunnalta, esim. Joutsalta ja Luhangalta ja osin hankerahoituksen kautta. Työntekijä toimisi Joutsan perhekeskuksesta käsin ja jalkautuisi kyseisiin naapurikuntiin ja Joutsan alueelle. Perhekeskuksessa voidaan järjestää lapsiperheille tapahtumia, koulutusta ja luentoja tarpeen mukaan. Perhekeskus voisi olla osa laajempaa hyvinvointikeskusta, joka toimisi myös kuntalaisten ja asiakkaiden yhteisenä ”olohuoneena”, jonne on helppo tulla asioimaan ja käyttämään matalan kynnyksen palveluja. Tämä palvelisi myös kuntalaisten yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Joutsan perhekeskuksen tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen, ennaltaehkäisevät palvelut, vahva ennaltaehkäisevä työote ja yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Liite 4.
Kristillisten järjestöjen konsortio & @Familyroom ry

Digitaalinen perhekeskus vanhemmuuden tukena

@Familyroom digitaalinen perhekeskus lapsiperheiden tukena
Alue: Keski-Suomen maakunta. Hanke kuuluu perhekeskustoimintamallin kehittämisen osaalueeseen.
Hakijan tiedot: Familyroom ry. (Yhdistyksen perustaminen on vireillä)
Keskustelut ovat käynnissä perhetukipalveluja tuottavien seurakuntien kanssa. Mm:
Jyväskylän evlut. seurakunta
Jyväskylän kohtaamispaikka
Jyväskylän helluntaiseurakunta
Jyväskylän vapaaseurakunta
Jyväskylän ortodoksinen kirkko
Jyväskylän cityseurakunta
Jyväskylän adventtiseurakunta
Satamaseurakunta

Pyhän Olavin seurakunta
Muuramen evlut. seurakunta

Tarve

Jyväskylän kaupungin ylläpitämä Perhekompassi on edelläkävijä digitaalisen viestintäkanavan käyttöönotossa. Perhekeskustoimintamallin kokonaisuus muodostuu hallituista osakokonaisuuksista. Yhden tällaisen osa-kokonaisuuden muodostavat eri kristilliset seurakunnat.
Toimijoiden ryhmittymillä ja yhteistyöllä edesautetaan koko maakunnallisen perhekeskustoimintamallin toimivuutta, hallittavuutta ja selkeyttä. Yli seurakuntarajojen tehtävällä yhteistyöllä tukipalveluiden saatavuutta voidaan merkittävästi tehostaa ja palvelujen laatua parantaa tiedon vaihdolla, keskittämällä ja kehittämällä tukipalveluja lapsi- ja perhelähtöisesti.
Seurakunnat ovat pitkään tuottaneet lapsiperheille varhaiskasvatuspalveluita sekä erilaisia varhaisen tuen palveluita. Tukipalveluita ovat esimerkiksi; päiväkerhot, erilaiset perheryhmät, vanhemmuuden vertaistukiryhmät elämän eri tilanteisiin, perheleirit ja diakonia palvelut. Jokainen konsortiossa mukana oleva seurakunta toteuttaa näitä tukipalveluita omanaan, siten että palvelujen saajalle jää kentästä hajanainen mielikuva. Tuen tarvitsija joutuu etsimään monista eri lähteistä ja kanavista tukipalveluita, minkä moni kokee monimutkaisena ja raskaana. Kokonaisvaltaista *tukipalvelua "yhden luukun periaatteella*" ei tällä hetkellä saa mistään. Älypuhelinten käytön lisääntyminen on johtanut palvelujen digitaalisuuden huomioimiseen kaikessa kehittämistyössä. Palveluja etsiessä ihmiset haluavat löytää ne omalla älylaitteella. Siksi mobiilisovellusten ja muiden virtuaalisten verkkoratkaisujen suosio palvelujen viestinnässä on kasvanut merkittävästi. Seurakunnat haluavat olla vastaamassa tähän palvelukanavien muutoksen haasteeseen.

Hankkeen tavoitteet ja hyödyt

Hankkeen tarkoituksena on verkostoitumalla tiivistää eri kristillisten seurakuntien välistä yhteistyötä perheille suunnattujen tukipalveluiden vaikuttavuuden lisäämiseksi. Hankkeen avulla rakennetaan innovatiivinen digitaalinen mobiilipalvelu @familyroom, joka toimii matalan kynnyksen digitaalisena perhekeskuksena. Digitaalinen mobiilipalvelu välittää tietoja lapsiperheiden tukipalveluista kohdennetusti. Responsiivisella suunnittelulla integroidut tukipalvelut tuodaan jokaisen vanhemmat ulottuville helposti ja kätevästi. Päämääränä on vahvistaa kasvatuskumppanuutta seurakuntien ja lapsiperheiden välillä ja näin vahvistaa perheiden omia voimavaroja erilaisissa elämäntilanteissa.

Hanketavoitteet

Integroida sovittamalla yhteen eri kristillisten seurakuntien tukipalvelut asiakaslähtöisesti '"yhden luukun palveluksi", joka tavoittaa tuen tarvitsijat oikealla palvelulla oikeaan aikaan.
Suunnitella ja toteuttaa digitaalinen palvelunohjauskanava mobiilipalveluna "yhdeksi luukuksi", joka on ilmainen käyttäjälle.
Kehittää asiakkaiden ja seurakuntien kanssa perhelähtöisiä toimintamalleja ja tukipalveluiden vaikuttavuutta vanhempien ja lasten näkökulmasta. Kokonaisuus voidaan integroida muihin järjestelmiin esimerkiksi Perhekompassiin
Kerätä käyttäjäkokemuksia digitaalisen palveluohjauksen toimivuudesta ja tarpeellisuudesta arjessa ja jakaa niitä maakunnan toimijoille digitaalisten palvelujen kehittämistyön tueksi.

Hyödyt

Maakunnan lasten vanhemmat: @familyroom mobiilipalvelu tuo lapsiperheille suunnatut tiedot, tukipalvelut ja tapahtumat suoraan omaan älylaitteeseen. Juuri sinun tarpeisiin vastaavat tukipalvelut löytyvät kootusti, eikä niitä tarvitse etsiä monesta osoitteesta. Digitaalinen mobiilipalvelu helpottaa kynnystä ottaa yhteyttä ja käyttää tukipalveluita perheen tarpeiden mukaan. Palvelunohjauksessa mukana on yhteys Jyväskylän kaupungin ylläpitämään Perhekompassiin.
Maakunta: Hanke toimii rajattuna pilottina digitaalisesta integraatiosta, jossa yhdistetään hajanaisia palveluita "yhden luukun" periaatteella. Hanke edistää vanhemmuuden tuen saatavuutta koko maakunnassa. Käyttökokemustietämyksen avulla mobiilipalvelua voidaan jatkossa kehittää osaksi Perhekompassia ja laajempaa perhekeskusmallin integraatiota.
Seurakunnat: Hanke vahvistaa seurakuntien tehtävää tarjota tukea apua tarvitsijalla sekä vahvistaa ihmisten voimavaroja selviytyä eri elämäntilanteiden haasteissa. Hanke on seurakunnille konkreettinen välinen kasvattaa yhteyttä seurakuntien välillä. Yhteistoiminnan hyödyt näkyvät suoraan tukipalvelujen kysynnässä ja laadussa. Tietoisuus toisten seurakuntien palveluista kasvaa ja tietoa tukimuodoista voidaan jakaa tukea tarvitseville yli seurakuntarajojen. Yhteisen mobiilipalvelun ylläpidon lisäksi yhteistyö voi johtaa uusien yhteisten toimintamuotojen syntymiseen perheiden tarpeiden mukaan. Digitaalinen tila voi myös tulevaisuudessa laa-

jentua konkreettiseksi kohtaamispaikaksi, jossa toimii avoin päiväkoti, perhekerhot, perheiden valmennukset, vanhemmuuden vertaistukiryhmät, sielunhoito ja muut terapeuttiset tukipalvelut.

Hankkeen toteutussuunnitelma ja organisointi

Kristillisten seurakuntien edustajista kootaan ***ohjausryhmä,*** joka vastaa hankkeen ohjauksesta,seurannasta sekä toimii viestinnällisenä keskuksena. Ohjausryhmä hyväksyy hankkeen projektipäällikön valmistelemat toimenpiteet ja kehittämisehdotukset. Ohjausryhmäläisten tehtävä on kuulla seurakuntalaisia palvelun suunnittelu- ja toteutusvaiheessa.. He antavat tiedot oman seurakunnan tukipalveluista ja tapahtumista projektipäällikölle. Ohjausryhmäläiset vastaavat digitaalisen mobiilipalvelun liittämisestä oman seurakuntansa viestintäkanaviin. Hankkeen lopulla ohjausryhmäläiset arvioivat hankkeen tulokset ja hyödyt oman seurakunnan näkökulmasta. Hankkeen alussa ohjausryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa, myöhemmin kahden kuukauden välein. Hankkeen toteutuksesta vastaa Familyroom ry, joka palkkaa ***projektipäällikön*** vastaamaan hankkeen operatiivisesta johtamisesta, toteutuksesta ja dokumentoinnista. Projektipäällikkö integroi tukipalvelut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Hän vastaa digitaalisen palvelukokonaisuuden koordinoinnista, suunnittelusta ja toteutuksesta. Hankkeen alkuvaiheessa projektipäällikön tehtäviin kuuluu tietojen keruu ja raportointi lapsiperheilta ja loppuvaiheessa käyttäjäkokemus-tutkimuksen toteuttaminen mobiilipalvelun julkistamisen jälkeen. Familyroom ry:n vastuulla on digitaalisen mobiilipalvelun markkinointiviestinnän suunnittelu, toteutus ja toiminnan ylläpito hankkeen aikana ja sen jälkeen. Digitaalinen järjestelmäratkaisu hankitaan ostopalveluna niitä valmistavalta yritykseltä tai henkilöltä. Digitaalisen mobiilipalvelun tietojen ylläpito.

Julkaisu- ja käyttövaihe

Julkaistaan @familyroom mobiilipalvelu käyttäjille.

Digitaalisen mobiilipalvelun markkinointiviestintä kampanjaan osallistuu kaikki mukana olevat seurakunnat omien viestintäkanavia hyödyntäen.

Seurataan käyttöönottoa määrällisillä mittareilla ja haastattelemalla mobiilipalvelun käyttäjiä. Käyttäjäkokemukset raportoidaan kehittämistyön tueksi.

Suunnitellaan tietojen ylläpitoa varten ohjeistus seurakunnille helpottamaan palvelun päivitystä.

Palvelun integrointi Jyväskylän kaupungin ylläpitämän Perhekompassin kanssa.

Tavoittava & perhelähtöinen

yhteiskristillinen

Liite 5.
Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomi

Toivomme Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistossa olevamme mukana alueen Lapset ja perheet -muutosohjelman hankehakemuksessa ja palveluiden monitoimijaisessa toteutuksessa Keski-Suomen alueella. Aluetoimistomme toimii myös Pohjanmaan ja Etelä-Savon maakuntien alueilla, joten palvelumme on ylimaakunnallista toimintaa. Alla ajatuksia siitä, missä palveluissa ja millä tavoilla toivomme olevamme mukana ja ajatuksia enemmän sisällölliseen kehittämiseen. Tässä siis ilmauksemme kiinnostuksesta miettiä maakunnallisen koordinoijan kanssa yhdessä rakenteellista mallia palveluiden tuottamiseen, ja varsinainen sitoutuminen on mahdollista vasta yksityiskohtien selvittyä.

Olemme lapsenoikeusperustainen kansalais- ja lastensuojelujärjestö ja samalla yksityinen sosiaalipalvelujen tarjoaja. Olemme palvelutuotannossamme voittoa tavoittelematon järjestötoimija.

1) Matalan kynnyksen palvelut

Perhekeskustoimintamalli

- järjestömme nykyisistä toiminnoista monet ovat matalan kynnyksen toimintoja ja ehkäiseviä luonteeltaan ja uusien toimintamuotojen kehittäminen on mahdollista

- olemassa olevien palveluiden niveltäminen Perhekeskustoimintamalliin on lapsi- ja perhelähtöistä ja monella tavalla perheiden voimavaroja vahvistavaa, perustuvat vapaaehtoisten toimijoiden valmennukseen ja tukeen toiminnan aikana

Lapsiperheiden tukihenkilötoiminta ja sporttikummitoiminta (RAY -tuettua);
- matalan kynnyksen ehkäisevää tukea perheille; perheiden monimuotoisuus huomioon; mm. mukana maahanmuuttajaperheet;
- vuonna 2016 alkanut sporttikummitoiminta lasten liikuntaharrastuksen ja yhteisöllisyyden tukemiseksi

Tukiperhetoiminta ja lomakotitoiminta;

- tukee perheiden ja lasten voimavaroja matalalla kynnyksellä; mahdollista ehkäisevänä, sosiaalihuoltolain mukaisena tai lastensuojelulain mukaisena tukena, joten on tosi monille/monenlaisille perheille suunnattua palvelua Vanhempien ryhmätoiminta (mentalisaatioperustainen vanhempien tuki)
- matalan kynnyksen ammatillisesti ohjattu ryhmätoiminta, joka tukee vanhemmuudessa tukemalla reflektiokykyä ja vuorovaikutusta lapsen kanssa, mahdollisuus yhdistää perhekeskustoimintaan

⇨ kehittämistoimintana: maakunnallisen matalan kynnyksen palveluiden tuottamiseen mukaan järjestön kokemus vapaaehtoisten toimijoiden työhön perustuvissa palvelumuodoissa

⇨ vapaaehtoisten rekrytoinnissa ja valmennuksessakin hyötyä yhteisestä toiminnasta

2) Erityistason palvelut

Pelastakaa Lapset ry haluaa olla kehittämässä ja tuottamassa erityistason maakunnallisia lastensuojelun palveluita. Keskusteluissa maakunnallisen hankehakemuksen sisällöistä nämä palvelut, tai tämän tasoisten palveluiden tarvitsijat eli asukkaat eivät juuri ole olleet esillä. Haluammekin nostaa esiin aivan matalimman kynnyksen peruspalveluiden ja vaativimman tason palveluiden välimaaston, joilla palveluilla voi olla joko ehkäisevä tai jo hyvinkin korjaava luonne. Etenkin maakunnan reuna-alueilla asuvat kuntalaiset hyötyisivät tällaisista ylimaakunnallisista palveluista. Järjestöllä on joustavuutta tuoda erityispalveluita myös lähelle asukkaita.

Lasten yhteisöllinen ryhmätoiminta:
- ulkopuolisten toimijoiden toteuttamia ryhmiä lapille ja /tai lapsi-vanhempi-pareille yhteisöllisyyden, vuorovaikutuksen ja vuorovaikutustaitojen parantamiseksi
- toimijat ovat Green care -periaatteella toimivia (sosiaalisia) yrityksiä, joiden kanssa Pelastakaa Lapset tekee yhteistyösopimuksen
- huomioi hyvin sekä perheiden voimaantumisen että perheiden monimuotoisuuden
- sopii erittäin hyvin esim. perheille, joissa tukiperhettä vapaaehtoisperheistä ei tahdo löytyä millään, monista eri syistä; on vaativamman tason palvelua

⇨ kehittämistoimintaa: tällä hetkellä toiminta Pelastakaa Lapsissa on vasta kehittämistoimintaa, tavoite voisi olla vakiinnuttaa toiminta perheiden erityispalveluksi yhteisin voimin

⇨ vahvistaisi entisestään monituottajamallia, kun toimijat ovat alueen ammatillisia sosiaalisia yrityksiä

Erityistukiperhetoiminta ja MaMu-mummola -toiminta:
- tukiperhetoimintaa vaativiin lasten ja perheiden tilanteisiin ja maahanmuuttajaperheille, riittävä joustavuus monenlaisten perheiden tarpeisiin
- erityistukiperhetoiminnassa vähintään toinen vapaaehtoisperheen vanhemmista on sosiaali-terveyskasvatusalan ammattilainen, ja heille on järjestössä erillinen valmennus
- MaMu-mummola -toiminnan erikoisuus on, että tukiperheessä voi käydä maahanmuuttajalapsi ja -vanhempi yhdessä tai vaikka koko perhe; tämä on turvallinen ja joillekin maahanmuuttajille ainut mahdollinen tapa saada tukiperhetukea
- huomioon sekä lapsi- ja perhelähtöisyys että perheiden monimuotoisuus

⇨ kehittämistoiminta: lisääntyneiden maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin vastaaminen yhteinen työmaa, erityislasten (vammaiset lapset, muut erityistä hoivaa tarvitsevat lapset) tarpeet huomioon palveluvalikossa

⇨ erityistukiperheiden rekrytoinnissa ja valmennuksessa maakunnallinen koordinointi hyödyksi

Kehittämisajatus: tukiperhetoiminnan uutena työmallina ”Perhe tukiperheessä”

- ajatukset ottaa käyttöön myös muille kuin maahanmuuttajaperheille malli, jossa koko perhe voi käydä tukiperheessä
- erikoistunutta erityistukiperhetoimintaa, joka sopisi erityisen hyvin haastaviin lastensuojelun tilanteisiin (avohuollon erityisen vahva tukimuoto)
- ajatuksena on jo ollut esillä Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistossa, mutta toteutukseen / suunnitteluun sopisi hyvin koko maakunnallisen hankkeen tuki

Kehittämisajatus: kotiin tehtävä perhekuntoutus järjestön työnä

- kehittämisajatuksia siihen suuntaan, että tukea erityis- ja vaativan tason tukea tarvitseville perheille voisimme tarjota monipuolisen perhekuntoutuksen (ilman laitoskuntoutusta) käyttäen monia eri palvelumuotojamme hyödyksi:
    - perheen tuen tarpeen arviointi ja vuorovaikutuksen arviointi (mm. MIM -vuorovaikutuksen havainnointi) + vuorovaikutuksen tuki, perheen tuki sosiaalityönä, käyttöön tukimuodot: tukihenkilö, tukiperhe, perhe tukiperheessä, lasten yhteisöllinen ryhmätoiminta, avohuollon sijoitus lyhytaikaiseen perhehoitoon
    - vahva perheen tuki ennen huostaanottopäätöstä silloin, kun ei ole kiireellisen sijoituksen ja/tai huostaanoton ilmeinen tarve

⇨ kehittämistoiminta: yhteinen suunnittelu ja palvelutarpeiden kartoitus, raja-alueet sekä toiminnoissa että maantieteellisesti tärkeää (järjestön joutavuus käyttöön esim. maakunnan kaukaisimpien alueiden palveluiden tarjonnassa)

3) Vaativimman tason palvelut; osaamis- ja tukikeskus

Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistolla on innostus ja mielenkiinto olla mukana kehittämässä Keski-Suomen maakunnan alueella lastensuojelun perhehoitoa vaativimman tason monitoimijaisena maakunnallisena palveluna, osana alueen osaamis- ja tukikeskusta. Toimistollamme on tähän myös hyvä ammattitaito monen perhehoidon alueelle sijoittuneen kehittämishankkeen ja pitkäaikaisen kehittämistyön sekä ammatillisen toimintamme tuloksena. Työntekijät ovat perhehoitoon erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä – maakunnallisena ajatteluna tämä tulisi olla tavoite perhehoidossa kauttaaltaan.

Lyhytaikainen perhehoito

- olemassa oleva palvelu, jossa erilaisiin lastensuojelun tarpeisiin (kiireelliset sijoitukset, avohuollon sijoitukset, sijaishuollon muutostarpeet) on tarjolla PRIDE -valmennetut perheet
- erityinen huomio lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen tukeen mahdollistaa monen entistä monipuolisemmin perhehoidon käytön ja myös monipuolisen arviointityön lapsen etua palvellen perheessä eikä laitosoloissa
- sijaishuollon ja avohuollon liittymäkohta, jossa myös palveluiden ”raja-aitoja” rikkoen voimme maakunnallisella yhteistyöllä päästä hyviin lapsilähtöisiin tuloksiin

⇨ kehittämistarpeet; vieläkin lasten lyhytaikaisia sijoituksia tehdään tarpeettomasti laitoksiin, mahdollisuus liittää lyhytaikaiseen perhehoitoon kiinteästi vanhemmuuden arvioinnin työ sosiaalityönä – lapsi on turvassa, jolloin arviointityölle on todellinen mahdollisuus.

⇨ järjestön resurssit (myös sijaisperheet) ja tietotaito täydentämään kunnallista /maakunnallisesti tuotettua lyhytaikaista perhehoitoa

Lastensuojelun perhehoito

- Huostaanotettujen lasten asema, tilanne ja palvelut ansaitsevat erityishuomion.
- Perhehoidossa, sekä perheiden valmennuksessa että tuessa, työn pohja kiintymyskeskeisessä ajattelussa (*Hughesin* malli; näyttöön perustuva hoidolliseen ajatteluun perustuva ajattelumalli sosiaalityön tukena). Käytännössä sosiaalityön tukena on psykologin työpanos PRIDE -valmennuksen osiossa.
- Näkemys vanhemmuudesta monitoimijaisena ja yhteisöllisenä vanhemmuutena. Nykyisen aivotutkimuksen mukaan myös sijaisvanhemmuus on ”biologista”, (*Hughes, D. A., & Baylin, J. 2012).*

- Yhä enemmän työskentelyssä päästävä siihen, että huostaanotetun lapsen auttamisessa on mukana hänen molemmat verkostonsa; sijaisvanhemmat ja heidän sukunsa sekä lapsen biologinen perhe ja suku. Ks. suositukset *Hytönen et al* (2016) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22.

1) riittävä tuki jokaiseen perhesijoitukseen
- moniportainen tuki tarkoittaa kunkin lapsen ja sijoituksen tilanteeseen sopivaa räätälöityä tukea
- perhehoidon tuessa autetaan sijaisperhettä jaksamaan ja selviytymään, myös lasta tavataan ja kuullaan osana sijoituksen tukea.
- Jotta myös esim. perhehoidon suhteiden tukityö on mahdollista, tarvitaan vahvasti tuettua perhehoitoa eli riittävä määrää sosiaalityöntekijän tapaamisia perhehoidon tuessa.

2) perhehoidon suhteiden tukeminen
- Työskentelyä lapsen, sijaisvanhempien ja vanhempien (/sukujen) kanssa lapsen elämäntarinan työstämisessä. Lapsi saa luvan asettua asumaan sijaisperheeseen ja saa tietoa hänen elämäänsä koskevista asioista ja molemmat vanhemmat saavat tukea; sijoituksen onnistumisen mahdollisuus moninkertaistuu.

3) väkivaltatyötä sijoitettujen lasten ja nuorten sekä perheiden kanssa
- Lasten väkivaltakokemukset otetaan huomioon sijoituksessa ja heitä autetaan niissä, sekä sijaisperhe että lapsen perhe saavat tukea väkivalta-asioissa (sekä lapsi- ja perhekohtainen työskentely että koulutukset).

Maakunnallisesti tuotettujen perhehoidon palveluiden rinnalla järjestön tuottama perhehoito, jolloin sekä sijaisperheresurssit että henkilöstön tietotaito tulevat monipuolisesti asiakasperheiden ja -lasten käyttöön.

Kehittämistoimintana: rakenteellisen palveluiden tuottamisen monituottajamallin lisäksi perhehoitoon työn sisällölliset tavoitteet. Sisällöllisessä kehittämisessä pohjaksi otetaan lapsilähtöinen ajattelu ja olemassa olevan tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen, maakunnallisin voimavaroin.

Valmiudet ja mallit näihin ovat jo olemassa ja niitä toteutetaankin osana vahvasti tuettua perhehoitoa. Tavoitteena maakunnallisessa kehittämistyössä voisi olla yhdessä toimien saada toteutumaan jokaisen sijoitetun lapsen oikeus tällaiseen tukeen.

Liite 6.

Nuorten Keski-Suomi ry

NUORTEN ÄÄNI KESKI-SUOMEN LAPE-MUUTOSOHJELMAN HANKKEESSA

Isot muutokset ovat käynnissä sote-palveluiden tuottamisessa, mikä liittyy myös uuden maakuntahallinnon rakentamiseen. Ajankohtainen kysymys on, miten nuorten ääni kuuluu tulevissa palveluissa ja rakenteissa (mm. Lasten oikeudet kohta 12, nuorisolaki § 8).

Nuorten Keski-Suomi ry on tehnyt pitkään töitä lasten ja nuorten osallisuuden ja aktiivikansalaisuuden edistämiseksi. Vastaavaa toimijaa ei muissa maakunnissa ole. Nuorten Ääni Keski-Suomessa -toiminta on tuonut näkemystä ja kokemusta nuorten maakunnallisesta vaikuttamisesta. Mm. viime kevään aikana NÄKS-ryhmä oli tärkeässä roolissa toteuttamassa nuorten kuulemisprosessia, joka tuotti aineistoa LAPE-työn käyttöön. Viime syksynä toteutettiin myös maakunnallinen Lasten Parlamentti. Tällä hetkellä valmisteltavana on valtakunnallinen hankesuunnitelma ja hakemus opetus- ja kulttuuriministeriöön, jossa selvitettäisiin, miten lasten ja nuorten ääni tulisi laajasti mukaan uuteen maakuntahallintoon ja palvelujen kehittämiseen. Kehitteillä on myös täysin uusi kokeiluhanke, jolla oppilaat otettaisiin aidosti ja tiiviisti mukaan koulun kehittämiseen ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Myös Keski-Suomen LAPE-työssä on tärkeää ottaa lasten ja nuorten äänen kuuleminen huomioon sekä heidät mukaan palvelujen kehittämiseen. Heillä on paljon tärkeää sanottavaa ja näkökulmia, joita aikuiset eivät tule ajatelleeksi, sekä myös osaamista toimia itse aktiivisti erilaisissa rooleissa. Toivottavasti Keski-Suomen LAPE-hankesuunnitelmaan kirjattaisiin mm. seuraavia asioita:

- LAPE-työssä varmistetaan erilaisten lasten ja nuorten äänen kuuleminen.
    - Hankkeen aikana kerätään lasten ja nuorten mielipiteitä ja näkökulmia monipuolisesti eri tavoin, näkökulmista ja kohderyhmiltä.
    - Muutosagenttien tukena toimivan lasten ja nuorten asiantuntijaryhmän työskentelyä kehitetään systemaattisesti ja laadukkaasti.

- Nuoria ei vain kuulla, vaan heille tarjotaan myös konkreettisia toimintamahdollisuuksia kehittämisen, nuorten hyvinvoinnin edistämisen ja muiden LAPE-teemojen parissa.

- Samalla kehitetään erilaisia toimintamalleja, millä saadaan lasten ja nuorten ääni kuuluviin niin maakunta- kuin paikallistasolla jatkossakin. Myös muutosagenttien asiantuntijaryhmän oppeja hyödynnetään laajemminkin maakuntahallinnon lasten ja nuorten kuulemisen kehittämisessä.

- Nuoret toimivat asiantuntijoina kouluttaen ammattihenkilöstöä lasten ja nuorten maailmaan ja näkökulmiin.

Nuorten Keski-Suomi on mielellään mukana näiden toimintojen kehittämisessä ja toteuttamisessa sekä muun nuorten äänen kuulemisen (maakuntauudistus) ja Nuorten Ääni Keski-Suomessa -ryhmän toiminnan sekä LAPE-työn linkittäjänä. Ehdotus onkin, että hankebudjetissa varataan näiden toteuttamiseen rahoitusta, jolla Nuksu (ja osin myös nuoret) voisi esimerkiksi ostopalveluna olla toteuttamassa ja tukemassa näiden kokonaisuuksien toteutumista.

Liite 7.
LIKES

Harrastuksen avulla hyvinvointia (Haavi)

Keski-Suomen Liikunta ry ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES:in toimenpiteet Keski-Suomen maakunnallisessa LAPE-hankkeessa

1. Hankkeen toteuttajatahot

Keski-Suomen Liikunta

Keski-Suomen Liikunta ry (KesLi) perustettiin vuonna 1993. Se on yksi viidestätoista liikunnan aluejärjestöstä. Toiminta-alueena on Keski-Suomen maakunta.

Keski-Suomen Liikunnan toiminta-ajatuksena on keskisuomalaisten hyvinvoinnin tukeminen liikunnan avulla. Tärkeintä on liikuntapalveluja tarjoavien paikallisten tahojen elinvoimaisuus ja osaaminen sekä niiden valmius vastata liikkuvan ihmisen muuttuviin tarpeisiin ja vaatimuksiin. Yhdistys on yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon maakunnallinen yhdistys, joka toteuttaa toiminta-ajatustaan tuottamalla koulutus- ja kehittämispalveluja urheiluseuroille sekä muille liikuntaa edistäville tahoille. Yhdistyksellä ei ole kaupallista toimintaa.

Lasten ja nuorten liikunta on keskeinen osa Keski-Suomen Liikunnan toimintaa. KesLi kouluttaa liikunnan parissa toimivia ohjaajia, jotka työskentelevät alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten kanssa eri tahoilla; esim. seuroissa ja muissa järjestöissä, lasten päivähoidossa, oppilaitoksissa tai koululaisten iltapäivätoiminnassa.

Keski-Suomen Liikunta järjestää myös aikuisten harrasteliikunnan ohjaamisesta kiinnostuneille koulutusta sekä erilaisia virikepäiviä myös terveysliikunnan ammattilaisille. Toiminnan avulla pyritään kannustamaan urheiluseuroja ja muita toimijoita huolehtimaan aikuisväestön liikuttamisesta.

Yhdistys rahoittaa toimintansa harkinnanvaraisilla valtionavustuksilla ja erilaisilla kehittämishankkeilla.

LIKES

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES sr toimii valtakunnallisesti, mutta tässä hankkeessa työ kohdistuu Keski-Suomen maakunnan alueella toteutettaviin toimenpiteisiin. LIKESin tarkoituksena on väestön fyysisen aktiivisuuden lisääminen ja tätä kautta hyvinvoinnin parantaminen. LIKES tuo maakunnalliseen LAPE-hankkeeseen oman asiantuntemuksensa, verkostonsa sekä tutkimus- ja kokemustietonsa liikunnan ja terveyden edistämisen alueelta.

LIKES on yleishyödyllinen, toiminnallinen säätiö, jonka toiminta rahoitetaan lähes täysin julkisilla harkinnanvaraisilla avustuksilla Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalta. Säätiön toiminta on käytännössä täysin julkishyödykkeiden tuottamista. Säätiöllä ei ole merkittävää omaa tai määräysvaltaan kuuluvien lähiyhteisöjen hallussa olevaa omaisuutta, jolla toimintaa rahoitettaisiin.

Toiminta hankkeessa

Keski-Suomen Liikunta on hankkeen vastuullinen toteuttajaorganisaatio. KesLiltä hankkeeseen siirtyy yksi henkilö 50% vuosittaisella työpanoksella. Tämän lisäksi on sovittu, että LIKESiltä hankkeeseen suunniteltu asiantuntija siirtyy hankkeen ajaksi vastaavalla osa-aikaisella työpanoksella myös Keski-Suomen Liikunnan työntekijäksi. Kummallakin osapuolella on aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisesta työsuhdejärjestelystä. Tällaisen järjestelyn on todettu parhaalla tavalla mahdollistavan organisaatioiden osaamisen ja hiljaisen tiedon siirtymisen joustavasti hankkeen hyväksi.

2. Hankesuunnitelma

LAPEn kannalta keskeistä on varmistaa lapsiperheiden hyvinvointia osallistamisen keinoin siten, että jokainen lapsi kiinnittyisi johonkin harrastukseen. Osallisuudella on merkittävä rooli lasten ja perheiden hyvinvoinnin näkökulmasta. Tässä yhtenä keskeisenä yhteistyötoimijana paikallisella tasolla ovat liikunta- ja urheiluseurat, joiden kanssa KesLillä on tiivistä yhteistyötä. KesLillä on myös kokemusta alueen kuntien kanssa toteutetusta yhteissuunnittelu-toimintamallista, jossa toteutuu lisäksi järjestöjen välinen yhteistyö sekä asukaskuuleminen.

LIKES koordinoi Liikkuva koulu -ohjelmaa, joka on yksi hallituksen kärkihankkeen toimenpide (OKM). LIKESillä on ajantasaista tutkittua sekä Liikkuva koulu -ohjelman kokemuksiin perustuvaa tietoa lasten ja nuorten liikunnasta sekä sen yhteyksistä hyvinvointiin, oppimiseen, osallisuuteen, koulun toimintakulttuuriin jne. Osana Liikkuva koulu -ohjelmaa tarkastellaan nuorten toimintakyvyn edellytyksiä selviytyä toisen asteen opintojen ja tulevan ammatin vaatimuksista. LIKESillä on myös menossa hanke, joka liittyy nuorten hyvinvoinnin edistämiseen mm. myönteistä minäkäsitystä vahvistamalla. Lisäksi LIKES on mukana kansainvälisessä hankkeessa, jossa luodaan suuntaviivoja lähiliikunnan edistämiseksi ja kehittämiseksi. Lähiliikunta voi olla keskeinen osa perheiden palveluja. LIKES voi myös tarjota LAPE-työhön arvioinnin ja seurannan osaamistaan.

KesLi ja LIKES pystyvät tehokkaasti edistämään varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten toteutumista varhaiskasvatuksen ja perheiden arjessa esimerkiksi tekemällä päiväkotikohtaiset suunnitelmat suositusten käytännön toteuttamiseksi. Tässä voidaan osaltaan soveltaa ja mallintaa Liikkuva koulu -ohjelman ja Ilo Kasvaa Liikkuen -ohjelman toimintatapoja ja toimenpiteitä. Samalla pystytään hyödyntämään kahden kärkihankkeen (Liikkuva koulu ja LAPE) synergiaa parhaalla mahdollisella tavalla sekä varmistamaan, ettei maakunnallisella ja kunnallisella tasolla tehdä päällekkäistä työtä kärkihankkeiden toimenpiteissä. KesLi ja LIKES pystyvät tarjoamaan erilaisia työkaluja myös perheiden aikuisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

3. Toimenpiteet hankkeessa

Hankkeessa käytetään niitä hyväksi havaittuja erilaisia toimintamalleja, joita esim. Liikkuva Koulu –hankkeessa sekä Keski-Suomen Liikunnan toteuttamissa seurafoorumeissa on käytännössä toteutettu.

3.1. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten jalkauttaminen

Tavoite: Keski-Suomen kunnissa toteutetaan aktiivisesti toimenpiteitä, joilla syksyllä 2016 uudistetut varhaiskasvatuksen fyysisen aktiivisuuden suositukset siirtyvät käytäntöön.

3.1.1. Järjestetään maakunnan päivähoidon yksiköiden henkilökunnalle koulutustilaisuuksia.

Koulutustilaisuuksien sisältö
- Uudistettujen liikuntasuositusten esittely
- Päivähoidon yksikön toimenpiteet suositusten toteuttamiseksi käytännössä
→ Mitä olemassa olevia toimenpiteitä vahvistetaan ja toteutusta tehostetaan
→ Mitä uusia toimenpiteitä kehitetään

3.1.2. Järjestetään alle kouluikäisten lasten vanhemmille kuntien varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa vanhempain iltoja teemalla – Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä.
Vanhempain iltojen sisältö
- Lasten liikunnassa tapahtuneet muutokset
- Liikunnan merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle
- Millaista liikuntaa ja kuinka paljon
- Vanhempien rooli liikuntaan kannustajana

Lisäksi ilta voi sisältää käytännön liikuntaa päivähoidon yksikön kanssa sovittavalla tavalla.

3.2. Kouluikäisten harrastustoiminnan aktivointi

Tavoite: Jokaisella keskisuomalaisella lapsella on yksi säännöllinen harrastus

3.2.1. Kootaan aktiivisesti yhteen yhdistyksiä, koulutoimijoita sekä lasten huoltajia.

Tapaamisten tavoitteena
- Luoda yhteinen näkemys harrastustoimintaan osallistumisen merkityksestä lapsen kasvulle ja kehitykselle
- Esitellä paikkakunnalla olevia harrastusmahdollisuuksia
- Kartoittaa harrastustoimintaan osallistumisen esteitä ja poistaa niitä

Hankkeessa tuetaan paikallisia liikuntajärjestöjä ja muita toimijoita siinä, että ne osaavat järjestää paikkakunnan lasten ja nuorten tarpeisiin vastaavaa harrastustoimintaan. Tapaamisissa synnytetään myös eri toimijoiden paikallisen yhteistyön kautta kuntakohtaisista olosuhteista kumpuavia ajassa olevia tunnistettuihin tarpeisiin vastaavia toimintamalleja. Tapaamisten tuloksista syntyvissä toimenpiteissä hyödynnetään jo olemassa olevaa tutkimustietoa sekä hyviä olemassa olevia käytäntöjä.

3.2.2. Laaditaan kattava harrastustoiminnan edistämisen viestintäsuunnitelma.

Viestintäsuunnitelmassa
- Käytetään monipuolisesti eri viestintäkanavia mahdollisimman kiinnostavalla tavalla
- Tehdään eri paikkakunnilla olevat harrastusmahdollisuudet tunnetuksi
- Tuodaan esille säännöllisen harrastustoimintaan osallistumisen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle
- Tunnistetaan harrastustoimintaan osallistumisen esteitä

Liite 8.
MLL:n Järvi-Suomen piiri ry

Matalan kynnyksen palveluiden ja erityisesti perhekeskustoimintamallin kehittäminen osana Keski-Suomen Lape-kokonaisuutta. MLL:n Järvi-Suomen piirin toiminta-alue kattaa Keski-Suomen lisäksi Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnat. Lape-yhteistyön kehittämisessä piiri tuo oman osaamisensa maakuntien väliseen yhteistyöhön.

Tiivistetty kuvaus toiminnasta ja roolista:

MLL:n Järvi-Suomen piiri tarjoaa ennaltaehkäisevään työhön laajan kirjon toimintatapoja, joiden avulla sekä lasten, nuorten että perheiden hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat. Keski-Suomessa painotamme

- *perhekeskustoimintamallin kehittämistä:* lasten, nuorten ja vanhempien hyvinvoinnin vahvistuminen osallisuuden keinoin; matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen (esim. perhekahvilan) mallintaminen, toteuttaminen ja toiminnan arviointi kumppanuudessa muiden toimijoiden kanssa
- *toimintakulttuurin muutosta:* lapsivaikutusten arvioinnin mallien käyttöönotto ja kehittäminen, mentalisaatioperustaisen vanhempainryhmätoiminnan toteuttaminen kumppanuudessa muiden toimijoiden kanssa
- *kumppanuutta:* lapsi- ja perhepalveluiden rakenteiden ja koordinoinnin kehittäminen yhteistyössä alueen muiden toimijoiden (julkinen sektori, järjestöt, yritykset, asukkaat) kanssa

Kehittämiskohteet: Matalan kynnyksen palveluiden ja erityisesti perhekeskustoimintamallin, **asukasosallisuuden, lapsivaikutusten arvioinnin** sekä vanhemmuuden ja parisuhteen tuen kehittäminen, juurruttaminen ja levittäminen koko Keski-Suomen alueella yhteistyössä maakunnan, kuntien, muiden järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

Kehittämiskokonaisuudet matalan kynnyksen palveluissa:

- Lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen ja toteuttaminen yhdessä maakunnan, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa
- asukasosallisuus ja monikulttuurisuus osana perhekeskustoimintamallia, vanhemmuuden ja parisuhteen tuki sekä vanhemmuuden voimavarojen vahvistaminen (mm. perhekahvilat, vertaistuki, vertaisryhmät, Vahvuutta vanhemmuuteen® ja Lapsi mielessä® -koulutukset), osallisuutta vahvistavat toimintamallit avoimissa kohtaamispaikoissa
- **Kumppanina** Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena – kokonaisuudessa, erityisesti osallisuuden vahvistamisen kohdassa: hyvien käytäntöjen levittäminen, juurruttaminen ja kehittäminen yhdessä verkoston kanssa (mm. tuki- ja kummioppilastoiminta, nuorten unelmapajat).
- Muutosta tukeva **viestintä** omassa organisaatiossa ja verkostoissa

Haettavalla rahoituksella palkataan kokoaikainen koordinaattori ja katetaan hankkeeseen liittyviä hallintokuluja

Koordinaattorin tehtävänkuvasta Lape-hankkeessa:

Kehittää ja koordinoi osaltaan perhekeskustoimintamallin ja siihen liittyvän palveluohjauksen kehittämistä ja koordinoimista, lapsivaikutusten arvioinnin menetelmien käyttöön ottamista osana toimintakulttuurin muutosta, sekä osallisuutta ja kumppanuutta vahvistavien toimintatapojen käyttöönottoa Keski-Suomen alueella.

Koordinaattorin tehtävänä on:

- **Lapsivaikutusten arvioinnin** kehittäminen ja toteuttaminen: koulutukset ammattilaisille ja toteutus kumppanuudessa kuntien, maakunnan ja järjestöjen kanssa, sekä tiedon kokoaminen ja yhteenvedot toteutuneiden arviointien osalta. Vanhemmuuden, perheiden ja parisuhteiden palveluiden kartoitus yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

- **Vanhemmuuden ja parisuhteen vahvistaminen**: vertaisryhmätoiminnan toteuttaminen vapaaehtoisten koulutusten ja ohjauksen avulla; muun muassa MLL:n Jututtamo-malli; ammattilaisille suunnatut Vahvuutta vanhemmuuteen® ja Lapsi mielessä® -koulutukset (1 koulutus/vuosi, max 25 osallistujaa)

- **Vanhemmuuden tuki kumppanuudessa varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa**: osallistavat vanhempain- ja koko perheen illat (Vaakamalli® ja Yhdessä vanhempana).

- MLL:n perhekeskustoimintojen ja sen toimintojen sisällöllinen kehittäminen (avoimien kohtaamispaikkojen ja vanhemmuuden tuen sisällöt, saatavuus ja laatu) → kuinka olemassa olevat toimintamallit (peka, vertaisryhmät, VJK jne.) ovat sovellettavissa lape-muutosohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi
- Palveluohjausta tukevien käytänteiden kehittäminen ja käyttöönotossa tukeminen yhteistyössä muun Lape-hankehenkilöstön ja kumppaneiden kanssa
- Tiivis yhteistyö MLL:n sisäisesti koordinaattorien (tukihenkilötoiminta ja perhekeskustoiminta) kanssa.
- Toimii yhteistyössä muun Lape-hankehenkilöstön, muutosagentin sekä muiden toimijoiden kanssa.

Liite 9.

Jyväskylän ev.lut. seurakunta

Perhekeskustoimintamallin kehittäminen Keski-Suomessa

Jyväskylän ev.lut. seurakunnan lapsi- ja perhetyö on kehittämässä yhteistyötä kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa kumppanuudessa. Tavoitteena on tukea niin seurakunnan kuin kaupungin henkilöstön valmiuksia uskontokasvatukseen. Ymmärtää uskonnon merkitys lapsen kasvulle. Tunnistaa myös vähemmistöön kuuluvien lasten tarpeet. Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma on uusittu, joka tuo uusia haasteita yhteiselle työlle varhaiskasvatuksessa.

Tavoitteena on tukea varhaiskasvatuksen henkilöstöä yhteisillä pidettävillä koulutuksilla tämän uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Yksi yhteinen koulutussuunnitelma on valmisteilla 8.8.2017. Koulutuksen aiheena on pienten lasten kiusaamisen ehkäisy. Tällä koulutuksella tavoitteena on lisätä henkilöstön ammattitaitoa ja valmiuksia puuttua pienten lasten välisiin ristiriitatilanteisiin ja estää mahdollisia kiusaamistilanteita. Koulutuksen kustannukset tulevat kouluttaja palkkiosta, tilasta sekä koulutettaville hankituista materiaalipaketeista. Tuleva koulutus on suunniteltu avoimeksi myös eri seurakunnille ja hiippakunnan seurakunnille.

Toinen koulutukseen liittyviä suunnitelmia on kehittää kaupungin päivähoidon ja seurakunnan lastenohjaajien pedagogisia ja uskontokasvatuksen liittyviä valmiuksia. Pedagogiikalla ja uskontokasvatus menetelmillä on merkitystä pienen lapsen uskontokasvatuksella.

Godly Play uskontokasvatusmenetelmä, joka on hyväksi koettu menetelmä varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksessa. Godly Play perustuu lapsen osallisuuteen, omaan oivaltamiseen ja leikkiin. Godly Playn tausta pedagogiikka nousee Marja Montessori pedagogiikasta. Näiden kahden koulutus osioiden koulutus antaa valmiuksia henkilöstölle ottaa käyttöön uudenlaisia menetelmiä uskontokasvatuksessa myös päivähoidossa.

Seurakunnan ja päivähoidon yhteistyön kehittämisessä seurakunta kulkee päivähoidon väen rinnalla. Tavoitteena on, että päivähoidon henkilöstö pystyy myös omalla väellä pitämään lapsille uskontokasvatusta. Yhteistyötä ja kehittämistä kehitetään yhdessä kumppanuudessa. Kirkot ja juhlat yms. kuuluvat edelleen yhteistyöhön kuten ennenkin.
Varhaiskasvatuksen yksi laaja-alue on myös seurakunnassa perhetyö. Perhetyössä ollaan ennaltaehkäisevässä kuin myös korjaavassa perhetyössä.
Perhetyössä on kehitetty iduilleen sovittelua perheiden riitatilateisiin. Tässä toiminnassa ollaan mukana seurakunnasta perheasiain neuvottelukeskuksesta. Perheasianneuvottelukeskuksella on valtavaa osaamista perheiden kriiseihin. Tätä osaamista myös on hyödynnetty verkostoissa. Yksi uusi toiminta ja verkosto yhteistyö on saanut alkunsa moniammatillisessa työryhmässä, jossa tavoitteena on tukea perheitä ja pariskuntien vuorovaikutustaitoja. Sovitella ristiriitatilanteita niin, että ne voidaan sopia ennekuin ne kärjistyvät oikeusasteille. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä kehitetään avoimia kerhoja, ennalta ehkäisevää parisuhdetyötä ja perheneuvoloiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tavoitteena on myös kehittää yhteistyötä verkostoissa.

Jyväskylän ev.lut. seurakunnan lapsi- ja perhetyö on kehittänyt ja kehittää ennaltaehkäisevää perhetyötä kokonaisvaltaisesti, lapsen, nuoren ja perheen elämän tilanteita ja ympäristöä huomioiden. Kehittämisessä on tärkeää verkostoituminen eri toimijoiden kesken.

Liite 10.
SUUNTA

– nuorten vanhempien suunta työuralle-hankkeessa kehitetyn ryhmätoimintamallin (jatkossa: SUUNTA-toiminta) juurruttaminen ja jatkokehittäminen osana Keski-Suomen LAPE-kärkihankkeen matalan kynnyksen perhekeskustoimintaa.

SUUNTA-toiminnassa kohderyhmänä ovat työ- ja opiskeluelämän ulkopuolella olevat nuoret vanhemmat. Vanhemmuus ja perhe nähdään toiminnassa moninaisina ilmiöinä ja ryhmäläisiä yhdistää suhde vanhemmuuteen ja jääminen työelämän ulkopuolelle. Tavoitteena on vahvistaa kohderyhmän työ- ja opiskeluvalmiuksia sekä toimintakykyä kokonaisvaltaisesti ja toimia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vanhempien onnistuneiden työ- tai opiskeluelämään siirtymien tukena. Toiminta on luonteeltaan integratiivista sosiaalista kuntoutusta, jossa tuetaan sekä valmiuksia työelämään että vanhemmuutta lapsi- ja perhelähtöisesti.

SUUNTA-toiminnan tavoitteena on auttaa nuoria vanhempia tavoitteelliseen toimintaan elämässä ja tukea suuntautumista työelämään tai koulutukseen. Toiminnan piiriin tulevat nuoret vanhemmat ovat eräänlaisessa ”kaksoissiirtymävaiheessa”, jossa tapahtuu (tai tulisi tapahtua) sekä oman perheen perustaminen että työelämään tai opintoihin siirtyminen. Ryhmätoiminnassa painottuvat vanhemmuuden ja oman identiteetin vahvistaminen sekä työuralle siirtymismahdollisuuksien tunnistaminen ja nuorten siirtymien tukeminen.

SUUNTA-toimintamalli muodostuu ammatillisesti ohjatusta ja digitaalisesti tuesta vertaisryhmätoiminnasta (12–18 ryhmäkertaa, noin puolen vuoden aikana). Asiakkaat rekrytoidaan ja toiminta järjestetään yhdessä alueellisen toimija- ja ohjausverkoston kanssa (esim. neuvolat, perhetyö, lastensuojelu, aikuissosiaalityö, työllisyyspalvelut). SUUNTA-ryhmät tavoittavat erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria vanhempia – kokemus vanhemmuudesta riittää. Vertaistuen ja ammatillisen ohjauksen avulla ryhmässä syvennetään ymmärrystä itsestä, vanhemmuudesta ja oman elämän ihmissuhteista. Ryhmässä lujitetaan arjessa selviytymistä ja työ- tai opiskeluelämän tulevaisuuteen suuntautumista pienen lapsen vanhempana.

Ryhmätoiminnan asiakasvaikutusten arvioinnissa ja ryhmän ohjaamisen työvälineenä käytetään tutkimustietoon pohjautuvaa ja yhteistyökumppaneiden kanssa kehitettyä sähköistä SUUNTA-mittaria.

Tavoitteet

Päämääränä on juurruttaa Keski-Suomen LAPE-kärkihankkeen kautta SUUNTA-toimintamalli osaksi perhekeskuksen matalan kynnyksen palveluita ja maakunnallisia lapsi- ja perhepalveluita.

SUUNTA-ryhmien asiakkaat kootaan alueellisten yhteistyöverkostojen avulla ja valitaan ryhmiin alkuhaastattelujen perusteella. Osallistuminen on vapaaehtoista ja perustuu asiakkaan tunnistamaan omaan tarpeeseen, jolloin myös matalan kynnyksen palvelun periaate toteutuu.

Asiakkaat asettavat alkuhaastatteluissa alustavat yksilölliset tavoitteensa. Ryhmätoiminnan alussa keskustellaan ryhmän tavoitteista ja suunnitellaan niiden toteutusta. Ryhmäkertojen teemoissa ja suunnittelussa korostuvat ryhmäläisten omat tarpeet ja tavoitteet. Ryhmäkertojen toteutuksessa otetaan huomioon vanhempien osallistumisen edellytykset ja heille tarjotaan lastenhoito ja tarvittava ruoka sekä järjestetään kokoontumiset aamuajankohtaan, joka lomittuu pienten lasten unirytmiin.

Ryhmissä yhteiskunnallista osallisuutta vahvistetaan tutustuttamalla asiakkaita erilaisten toimijoiden tarjoamiin toimintaympäristöihin ja näin laajennetaan asiakkaiden sosiaalisia verkostoja ja osallistumismahdollisuuksia. Työelämään ja koulutusmahdollisuuksiin tutustuminen tehdään tiiviissä yhteistyössä alueiden työllistämisen toimijoiden kanssa (esim. yrittäjyyspäivä, vertaistapaamiset, vierailut työpaikoilla).

Ryhmäkertojen välillä vahvistetaan asiakkaiden omaa toimijuutta ja ryhmäytymistä digitaalisten välineiden avulla; esimerkiksi WhatsApp on osoittautunut merkittäväksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ja asiakkaiden kannattelun välineeksi. Myös FB, Instagram ja sähköposti ovat olleet käytössä osana toimintamallia. Ryhmätoiminnassa vertaistuki rohkaisee sitoutumaan tavoitteisiin ja vahvistaa itsessään osallisuutta.

SUUNTA -toiminta on lähtökohtaisesti integratiivista sosiaalista kuntoutusta, jossa tuetaan valmiuksia työelämään ja vanhemmuutta perhelähtöisesti. Lähtökohtana on myös painopisteen siirtäminen korjaavista ennaltaehkäiseviin palveluihin.

SUUNTA -toiminnassa on tärkeää hyvinvoinnin vahvistaminen asiakkaiden moninaisista voimavaroista käsin. Integraatio toteutuu asiakkaiden ohjautuessa erilaisten viranomais- ja ammattilaiskanavien (esim. neuvolat, perhetyö, lastensuojelu, järjestöt, projektit) kautta ryhmätoimintaan. Lisäksi toiminnan sisällön toteutuksessa on hyödynnetty erilaisia asiantuntijuuksia, kuten pari- ja perheterapian, seksuaaliterapian, draamakasvatuksen, päihde- ja mielenterveystyön, liikunta- ja hyvinvointityön, koulutus -ja ammatinvalinnanohjauksen ja yrittäjyyden asiantuntijuuksia. Integraatio toteutuu myös asiakkaiden jatkoon ohjauksessa ryhmäprosessin päätyttyä.

Tutkimusperustan ja osaamisen vahvistaminen

Ryhmätoiminnan asiakasvaikutusten arvioinnissa käytetään tutkimustietoon pohjautuvaa ja yhteistyökumppaneiden kanssa kehitettyä sähköistä Suunta-mittaria. Mittarin inspiraationa on toiminut Kainuussa Virtaa vielä – Virta II -hankkeessa kehitetty Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY), jota kohdennettiin, kavennettiin ja tarkistettiin hankkeen käyttöön tutkimuskirjallisuuden avulla.

Suunta-mittari muodostuu seitsemästä osa-alueesta ja niiden alle sijoitetuista väittämistä, joita asiakkaita pyydetään arvioimaan tämän hetkisen elämäntilanteensa näkökulmasta asteikolla 1–10 (1= täysin eri mieltä, 10=täysin samaa mieltä). Mittarin osa-alueet ovat 1) perhesuhteet ja vanhemmuus 2) muut ihmissuhteet ja sosiaalinen tuki 3) sosiaalinen yhteisyys ja osallistuminen 4) hyvinvointi 5) arkitaidot ja arjen sujuvuus 6) työ/opiskelu 7) tulevaisuuden toiveet ja tavoitteet ja usko Suunta-ryhmässä onnistumiseen. Asiakkaat tekevät Suunta-mittarin avulla itsearvioinnin tilanteestaan ryhmätoiminnan alussa ja sen päättyessä. Mittaria käytetään hankkeessa paitsi ryhmätoiminnan asiakasvaikutusten arvioinnissa, myös ennen kaikkea työvälineenä ryhmän toiminnan ohjaamisessa, tavoitteellisessa työskentelyssä ja asiakkaiden itseymmärryksen lisäämisessä.

Tärkeää arviointitietoa Suunta-ryhmistä saadaan valmistumassa olevasta sosiaalialan opinnäytetyöstä, jossa kartoitetaan haastattelujen avulla ryhmiin osallistuneiden ja ryhmien ohjaajien kokemuksia ja arvioita toiminnasta (tulossa: Nummi 2016). Ryhmistä saadun välittömän palautteen perusteella voi todeta, että ensinnäkin lastenhoidon ja ruokailun järjestäminen on mahdollistanut nuorten vanhempien osallistumisen ryhmätoimintaan. Ryhmissä on myös noussut esiin, että vanhemmuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät haasteet koetaan omassa elämäntilanteessa raskaina ja näiden teemojen osuutta ryhmien sisällöissä on siksi vahvistettu. Osalla ryhmiin osallistujista on ollut hyvin hauras sosiaalinen verkosto ja vertaistuen rakentuminen ja tukeminen ryhmäprosessissa on siten ollut erityisen tärkeää. Lisäksi hankkeessa on havaittu, että ensisynnyttäjien keski-iän noustessa työhön paluun tai oman tulevaisuuden jäsentäminen voi olla haasteellista iästä riippumatta. Suunta-toiminnassa tämä on huomioitu niin, että ryhmien ikähaarukkaa on laajennettu ja ja ryhmiin on hyväksytty myös yli 30-vuotiaita (alkuperäisessä ikärajauksessa taustalla hankerahoittajan vaatimus).

SUUNTA -toiminnassa kuntien työntekijöiden ja organisaatioiden syventyvä integraatio ja ryhmämenetelmän hyödyntämisen osaaminen vahvistuvat, koska toimintamalli itsessään perustuu monialaiseen käytäntöön ja eri alojen asiantuntijoiden hyödyntämiseen.

Tähän mennessä SUUNTA-toimintamallia on kehitetty ESR-rahoitteisessa projektissa, jossa kuntien työntekijät eivät ole vielä olleet kovin aktiivisesti mukana. Yhteistoiminta on ollut tähän mennessä koulutus- ja kehitysyhteistyötä. Toimintamallin juurruttaminen ja kuntakohtaisten sovellusten kehittäminen edellyttävät kuntien aktiivista mukaantuloa suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin sekä omiin toimintaympäristöihinsä soveltuvien toimintatapojen löytämiseen.

Nuorten vanhempien näkökulmasta nykyisistä palveluista puuttuu vanhemmuuden ja työelämän yhdistävä, integratiivinen, laaja-alainen ja kohderyhmältään heterogeeninen toimintatapa.

SUUNTA-toimintamallissa hyödynnetään sosiaalisen median sovelluksia ja digitaalisia menetelmiä. Niiden käyttöönotossa on lähtökohtana nuorten omat tottumukset ja jo käytössä olevat välineet. Mobiilipohjainen WhatsApp on ollut nuorten keskuudessa toistaiseksi suosituin. Jatkossa olisi kiinnostava kokeilla myös muita, uusia tai hankkeessa kehitettäviä digitaalisia palveluita. Erityisesti etäyhteyksien käytön mahdollistaminen ja niiden maakunnallinen hyödyntäminen olisi tärkeää.

SUUNTA-ryhmiä on toteutettu keväällä 2016 Jyväskylässä kaksi kertaa. Ryhmiin osallistui prosessin alusta loppuun saakka yhteensä 11 henkilöä. Parhaillaan toteutuksia on meneillään Joutsassa ja Äänekoskella ja niissä mukana on yhteensä 11 henkilöä. Osallistujat ovat olleet pääasiassa alle 30-vuotiaita naisia. Keväällä 2017 toteutetaan kolme uutta ryhmää, yksi Pihtiputaalla ja kaksi Jyväskylässä.

Joutsassa hanketyöntekijän työparina ryhmän ohjaamisessa on toiminut kunnan perhetyöntekijä. Äänekoskella ohjaamiseen on hanketyöntekijöiden ohella osallistunut neuvolan perhetyöntekijä. Pihtiputaalla ryhmän ohjaamisessa tulevat olemaan mukana mielenterveystoimiston psykologi ja sosiaalitoimiston sosiaaliohjaaja.

Alustavasti kiinnostuksensa toimintaa kohtaan ovat ilmaisseet myös Jämsän sosiaalitoimi, Keuruun sosiaalitoimi ja Saarijärven työllistämistoimi (puhelinkeskustelut 27.10.2016). Vuoropuhelua kuntien kanssa on tarkoitus jatkaa ja SUUNTA -toimintamallin juurruttamiseksi on mahdollista osallistaa myös muita kuntia kuin edellä mainitut.

SUUNTA-toimintamallin juurruttaminen ja siirtäminen aloitetaan vuonna 2017 Jyväskylän ja Pihtiputaan osalta siten, että LAPE-hankkeen työntekijät osallistuvat uusien ryhmien suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Vuoden 2017 syksyllä LAPE-hanketyöntekijät kehittävät toimintamallin sovelluksia uusien kuntien kanssa.

SUUNTA-toimintamallissa uusia toimintatapoja ovat:
monialaisuus,
integratiivisuus
minuuden, vanhemmuuden ja työelämään suuntaamisen yhdistäminen
asiakasvirta ryhmään tulee useilta eri tahoilta
ryhmäläiset osallistuvat oman hyvinvointipalvelunsa suunnitteluun.

Yhteistoiminta julkisen ja yksityisen sekä kolmannen sektorin välillä
SUUNTA-toiminnan toteutuksessa on tärkeää, että ryhmien toteutukseen haetaan asiantuntijoita eri sektoreilta asiakkaiden tarpeiden mukaan niin, että työskentely on lapsi- ja perhelähtöistä (esim. sisällöt, ajankohta, tilat).

Monimuotoisuus ja tarvelähtöisyys
SUUNTA-toimintamallissa on keskeistä toimijuuden sosiaalisten, psyykkisten, fyysisten esteiden tai niihin liittyvien tarpeiden tunnistaminen ja asiakasymmärryksen parantaminen. Toiminta organisoidaan niin, että edellä mainitut tarpeet kohdataan ja otetaan puheeksi sekä ohjaustoiminnan perusteiksi. Ryhmätoimintaa toteutetaan terapeuttisesti, toiminnallisesti, dialogisesti sekä luovia menetelmiä ja digitaalisia välineitä hyödyntäen.

Resurssointi
Vuosi 2017:
Keväällä 2017 toteutetaan kolme uutta ryhmää, yksi Pihtiputaalla ja kaksi Jyväskylässä. Näiden ryhmien toisena vetäjänä toimii JAMK:n/ Nuorten Ystävien työntekijä ESR-rahoituksella.
Syksyllä 2017 aloittaa 1 uusi ryhmä Jyväskylässä, jota ohjaa 2 Jyväskylän työntekijää.
Syksyllä 2017 ESR-rahoituksella toimivien hanketyöntekijöiden tehtävänä on toimintamallin arviointi ja jatkomallintaminen, asiantuntijatukena toimiminen ja uusien kuntien valmistelu ryhmätoiminnan aloittamiseen (esim. tilat, asiakashankinta, lastenhoito, esitteet).
Jyväskylän kaupungin resurssi
Kevät: ryhmien ohjaajat 20% työajasta, 2 henkilöä, ajalla 15.1. –15.6.2016 (5 kk), josta varsinainen ryhmätoiminta ajalla 24.1.–23.5. (16–18 ryhmätapaamista); tehtävänä toimiminen toisena ryhmän ohjaajana ja ryhmien suunnittelu, toteutus ja arviointi
Syksy: ryhmien ohjaajat 20% työajasta 2 henkilöä (1 ryhmä, ryhmätapaamisten määrä muokattavissa), ajalla 1.9.–31.12.2017; tehtävänä toimintamallin juurruttaminen osaksi Jyväskylän perhekeskustoimintaa, uusien ryhmätoteutusten suunnittelu vuodelle 2018, koulutukset, kehittämistyöpajat, uuden ryhmän rekrytointi ja alkuhaastattelut, ryhmätoiminnan valmistelu

Pihtiputaan/ Wiitaunionin resurssi
Kevät: ryhmän ohjaaja 20% työajasta, 1 henkilö, ajalla 15.1. –15.6.2016 (5 kk), josta varsinainen ryhmätoiminta ajalla 24.1.–23.5. (16–18 ryhmätapaamista); tehtävänä toimiminen toisena ryhmän ohjaajana ja ryhmien suunnittelu, toteutus ja arviointi
Huom. Tämä resurssin rahoittamisesta LAPE-hankkeesta ei ole vielä käyty keskustelua Pihtiputaan/Wiitaunionin edustajien kanssa.

Vuosi 2018:
Jyväskylän kaupunki: ohjaajat (Jyväskylä) 20% työajasta, 2 henkilöä, 20% työaika = xx e/v
Muut kunnat mahdollisesti (alustavia keskusteluja käyty seuraavassa mainittujen kuntien edustajien kanssa):
Keuruu: 16–18 ryhmätapaamista, toinen ryhmäohjaaja, ryhmien suunnittelu ja arviointi
Jämsä: 16–18 ryhmätapaamista, toinen ryhmäohjaaja, ryhmien suunnittelu ja arviointi
Saarijärvi/Saarikka: 16–18 ryhmätapaamista, toinen ryhmäohjaaja, ryhmien suunnittelu ja arviointi
Hankasalmi: 16–18 ryhmätapaamista, toinen ryhmäohjaaja, ryhmien suunnittelu ja arviointi
→ 1 henkilö/kunta (työparina työntekijä Nuorten ystävät), 20% työajasta, 20% työaika

Liite 11.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Ehdotus erityispalveluihin kuuluvien toimintojen sekä tutkimus-, koulutus- ja kehittämisrakenteen kokeilemisesta maakunnan lapsi- ja perhepalveluissa LAPE-kärkihankkeessa

Lapsi- ja perhepalvelujen sekä lastensuojelun tutkimuksen ja kehittämisen toimintamalli maakunnallisessa kehittämisrakenteessa

LAPE-muutosohjelman tavoitteena on uudelleenorganisoida lapsi- ja perhepalveluiden rakenne matalan kynnyksen palveluihin, erityistason palveluihin ja vaativiin palveluihin sote- ja alueuudistuksen rinnalla. Erityistason palvelut keskitetään maakuntaan, josta ne jalkautuvat konsultoivina matalan kynnyksen palveluihin. Vaativan tason palvelut organisoidaan viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin, joilla on tehtävänä sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen ja kehittämisen koordinointi yhteistyöaluilla. Maakunnilla on vastuu kehittämistoiminnasta alueellaan.

Keski-Suomen LAPE-kärkihankkeen osana muotoillaan ja pilotoidaan lasten- ja perhepalvelujen sekä lastensuojelun avaintoimijoiden verkostomaista toimintamallia maakunnallisessa tutkimus- ja kehittämisrakenteessa. Lisäksi muotoillaan toimintamallia yhteistyöalueen yliopistosairaala-maakunnan tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

Tavoitteena on, että LAPE-kärkihankkeessa maakuntaan muodostettavan perhekeskusverkoston toimintamalli kiinnittyy maakunnalliseen tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoimintaan, jossa hyödynnetään Keski-Suomen vahvaa lapsitutkimusta sekä eri toimijoiden monipuolista lapsiosaamista. Verkostomaisen toimintamallin tavoitteena on tukea **muun muassa** LAPE-muutosohjelman lastensuojeluun liittyvien mallinnusten leviämistä ja juurtumista ammattikäytäntöihin maakunnassa. Verkoston toimintaa koordinoi alueella Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Verkosto muodostetaan maakunnan LAPE-kehittämisessä mukana olevista toimijoista (kunnat, korkeakoulut, järjestöt, muutosagentti). Myös yhteistyöalueen LAPE-tutkimus- ja kehittämistoimintamallin kehittäjät sekä THL ja STM integroidaan keskeiseksi osaksi verkostoa.

Verkoston avulla varmistetaan lastensuojelun toimintamuotojen kehittäminen kansallisesti yhdenmukaisina ja tutkimukseen perustuvina. Tarkemmin verkostomaisen toimintamallin sisältö määrittyy kuitenkin Keski-Suomen LAPE-kärkihankkeen hankehakemuksen pohjalta ja hanketyön aikana. Verkoston toimintamallia kehitetään samanaikaisesti muissa sosiaalialan osaamiskeskuksissa osana LAPE-hankkeita. Tämä mahdollistaa alueellisten toimintamallien erojen ja samankaltaisuuksien vertailun: mikä tulisi olla kaikkialla samanlaista yhdenmukaisuuden varmistamiseksi ja missä taas tulee voida ottaa alueellinen erityisyys ja eroavaisuus huomioon verkostomallin parhaan vaikuttavuuden saavuttamiseksi. Lisäksi selvitetään, miten Itä- ja Keski-Suomen yhteistyöalueen Osaamis- ja tukikeskusmalli kytkeytyy maakunnan kehittämisrakenteeseen.

Maakunnallisten erityispalvelujen liittäminen osaksi perustason palveluja

Lastensuojelulain (417/2007) 14 §:n mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva **lastensuojelun moniammatillinen asiantuntijaryhmä**. Keski-Suomessa toimii Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koordinoima asiantuntijaryhmä, joka on tarkoitettu maakunnan kuntien lastensuojelun työntekijöiden konsultaatioavuksi. Ryhmä tuottaa tietoa vaativista asiakastilanteista palvelujen kehittämiseen. Tämä tieto tulee kytkeä osaksi maakunnallista kehittämisrakennetta ja edelleen vahvistamaan maakunnan perustason palveluja. Jotta ryhmän toiminta voisi hyödyttää nykyistä paremmin palvelujen kehittämistä sekä perustason palveluja, sen organisointitapa vaatii uudenlaisen toimintamallia ja -rakennetta. Tarve joustavalle, nopeasti kokoonkutsuttavalle, tilannekohtaisesti vaihtuvaa erityisasiantuntijuutta edellyttävälle konsultaatioryhmälle on kasvanut yhä vaativampien, monialaista ja -tieteistä edellyttävien asiakastilanteiden vuoksi.

Erityispalvelujen tuki lähipalveluihin on yksi Keski-Suomen uuden toimintamallin kulmakivistä. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa on pitkäaikaista kokemusta konsultoivien erityispalvelujen tuottamisesta alueellisesti lastensuojelussa kuin varhaiskasvatuksessa. Työskentelystä kertynyt asiantuntijakokemus on hyödynnettävissä **maakunnallisen jalkautuvien palvelujen / erityistyöntekijöiden toimintamallin** suunnittelussa sekä kytkemisessä maakunnalliseen kehittämisrakenteeseen.

Liite 12
Haukkalan säätiö

1. **Suunnitelma Keski-Suomen lapsistrategian valmistamiseksi**

1.1 Lapsistrategian tarpeesta

Palvelujen järjestäminen lapsille ja perheille tapahtuu hallinnollisesti eriytyneiden sektoreiden toimesta. Palveluja on paljon kunnan, seurakunnan, järjestöjen ja yksityisten tahojen tarjoamina, kuten on nähtävissä Haukkalan säätiön teettämästä selvityksestä Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkko Jyväskylässä (Hallman & Karhinen-Soppi, 2015). Näköpiirissä oleva palvelujen tuottamisen kehitys todennäköisesti vain lisää pirstoutuneisuutta, jos valinnanvapauslainsäädäntö toteutuu. Se tulee korostamaan sopimusohjauksen merkitystä ja edellyttämään palveluihin ohjaamisen järjestämistä entistä enemmän. Verkottuneesta Lasten ja perheiden hyvinvoinnin osaamiskeskittymästä ja lapsistrategiasta kunnat voisivat saada tukea toiminnalleen. Sote-uudistuksen seurauksena kuntien on entistä määrätietoisemmin keskityttävä lasten ja perheiden tarvitsemien peruspalvelujen tarjoamiseen eri hallinnonhaarojen toimintoja koordinoiden ja yhteisesti kehittäen. Tämä voi tapahtua vain, jos lapsi ja perhe nousevat organisaatiorajojen yläpuolelle yhteisen politiikan kohteeksi kunnille ja maakunnalle hyvinvointia tuottaen. Seuraavassa *lapsella tarkoitetaan* YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti *alle 18-vuotiaita.*

Palvelujen pirstoutuneisuudesta seuraa, että niiden järjestäjillä ja tarjoajilla voi olla hyvinkin erilaisia käsityksiä lapsesta ja palvelujen tarkoituksesta, jolloin ristikkäiset paineet kohdistuvat viime kädessä lapsiin. Lapsi voidaan nähdä esimerkiksi oppijana koulutusjärjestelmässä, potilaana terveydenhoitojärjestelmässä, kuluttajana kaupallisessa järjestelmässä ja tulevana yhteiskunnallisten ongelmien korjaajana, kuten työurien pidentäjänä, poliittisessa järjestelmässä. Käsitysten moninaisuudesta johtuu, että lainsäädännössä kuva lapsesta on pirstaleinen. Eroja on esimerkiksi siinä, miten kypsänä lasta pidetään toimimaan itsenäisenä ja vastuullisena. Esimerkiksi opetustoimen lainsäädännössä ei ole turvattu lapsen oikeutta ilmaista näkemystään asiasta, vaan hänen edustajanaan on enintään huoltaja. Koulutuksen järjestämistä koskevassa päätöksenteossa lyhytnäköiset taloudelliset seikat sivuuttavat lasten hyvinvoinnin, jota vaarantavat muun muassa koulujen lakkauttamisesta seuraavat pitkät koulukuljetukset. Lastensuojelussa lasta pidetään usein passiivisena suojelun kohteena; lastensuojelun henkilöstä riippuu, paljonko ja millä tavoin lasta kuullaan hänen hyväkseen toteutetussa suojeluprosesseissa. Potilaslain mukaan lapsilla on jo varsin nuorena vahva itsemääräämisoikeus ja heille annetaan nuorena oikeus itsenäisesti, ilman vanhempiaan päättää ehkäisystään jopa abortistaan. Rikosoikeudellinen vastuuikä on 15 vuotta.

Lapsistrategian laatimisen ensimmäinen tavoite tulisi olla tietoisuuden ja keskustelun lisääminen siitä lapsikäsityksestä, joka päätöksentekijöillä ja palvelujen tuottajilla on, ja mahdollisuuksien mukaan edistää lapsikäsityksen yhtenäistämistä. Lapsikäsitys pitäisi pyrkiä määrittelemään palveluja järjestettäessä. Lapsikäsityksellä on vaikutusta siihen, kuinka lapsi- ja perhelähtöistä tai kuinka viranomaislähtöistä palvelujen järjestäminen on. Lapsikäsitys on olennainen arvioitaessa päätöksenteon lapsivaikutuksia ja se on tärkeä myös lapsen vanhempien ja viranomaisten välisessä toiminnassa. Esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen lapselle edellyttää yhteisymmärrystä vanhempien kanssa lapsikäsityksestä. Lapsistrategia kehittäisi ja yhtenäistäisi henkilöstön koulutusta. Lapsistrategian valmistelun kautta Keski-Suomi löytäisi alueellisia kumppanuuksia vahvoista lapsitoimijoista eri puolilta maailmaa.

1.2 Lapsistrategian kytkentä lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelmaan

Nykyisen hallituksen ohjelmaan perustuva Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelma (LAPE), joka on tarkoitus toteuttaa kaikissa maakunnissa, olisi luonteva yhteys lapsistrategian kehittämiselle. Yhteisesti hyväksytty lapsistrategia edistäisi LAPE-kärkihankkeen muutosohjelman kaikkien neljän kehittämiskohteen toteuttamista:

4. Lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvan toimintakulttuurin edistäminen
5. Matalan kynnyksen palveluiden kehittäminen, joihin kuuluvat
    - Perhekeskustoimintamalli
    - Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
6. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen

LAPE-kärkihankkeeseen sisältyvää muutosta ohjaavat seuraavat keskeiset periaatteet: lapsen oikeudet ja lapsen etu, lasten ja perheiden omien voimavarojen vahvistaminen, lapsi- ja perhelähtöisyys ja perheiden monimuotoisuus. Niillä tavoitellaan lapsiystävällisen kunnan, maakunnan ja valtion toimintakulttuuria.

Lapsen oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria on kärkihankkeen valmistelun yhteydessä analysoitu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta. Se muodostaakin vankan perustan lapsilähtöiselle toimintakulttuurille, mutta oikeusperustaisuus ei yksinään riitä. On oltava myös näkemys lapsesta, joka näiden oikeuksien haltija on. Näkemyksellä ja sen yhtenäisyydellä eri toimijoiden kesken on olennainen

merkitys lapsilähtöisen kulttuurin sisäistämiselle ja läpäisevyydelle silloinkin, kun oikeuksia ei ole yksityiskohtaisesti luetteloitu. Tavoitteeseen sisältyy myös lapsibudjetointi ja päätösten lapsivaikutusten arviointi. Molempien osalta yhtenäinen lapsistrategia tukee suunnittelu- ja arviointityötä. Lapsen kasvuympäristö toimintamahdollisuuksineen on Suomessa ollut suotuisa. Sen vaaliminen ja kehittäminen vaativat kuitenkin jatkuvaa huomiota lapsiystävällisyyden turvaamiseksi. Lasten olosuhteet riippuvat myös vanhempien työoloista, työllisyydestä ja työvuoroista ja –matkoista. Siten lapsiystävällisyyden tuottamiseen osallistuu myös työelämä, jonka edustajien kanssa olisi päästävä sopimuksiin lasten ja perheiden hyvinvointia edistävistä toimintamalleista.

Perhekeskustoimintamallia on LAPE-hankkeessa tarkoitus kehittää matalan kynnyksen palvelujen verkostoimiseksi. Perhekeskustoimintamalleille on jo luotu Suomessa hyvää perustaa, mistä Keski-Suomi voi saada toimintansa kehittämiseksi paljon tukea. Sekä matalan kynnyksen palvelujen että erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittämisessä maakunnan lapsistrategiasta on hyötyä. Lasten ja perheiden tuen tarvetta on monenlaisista syistä. Hyvä tuntemus lapsen kehityksestä ja moninaisten perheiden toiminnasta tukee työntekijöiden toimintaa. Lapsilähtöisten palvelujen toteuttamiseksi lasten kuulemiseen harjaantuminen vaatii erityistä huomiota. Työntekijöiden perusosaaminen ja verkottuminen lasten ja perheiden hyvinvoinnin osaamiskeskukseksi, jossa voidaan oppia yhteisistä kokemuksista, edistää sekä peruspalvelujen että erityispalvelujen tarjoamista.

Varhaiskasvatus ja hoiva niin kodin piirissä kuin yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa ovat muutospaineiden kohteena. On hyvin tärkeää, että lapsen olemus ja kehitys syntymästä lähtien tunnetaan hyvin samoin kuin lapsen tarpeet ja ne olosuhteet, joissa lapsi voi kehittyä ja kasvaa turvallisesti ja suotuisasti. Tiedollista tukea tarvitsevat sekä vanhemmat että palvelujen tuottajat ja siinä yhteisesti hyväksytty lapsistrategia lapsikäsityksineen voi tarjota vankan ja kommunikoitavan perustan. Lasten kuuleminen niin ennen kouluikää kuin kouluiässä vaatii huomiota. Koulu tavoittaa koko ikäluokan ja siksi koulu toimii keskeisenä lapsen kehityksen perusvoimavarana. Suomalainen koulu on menestynyt hyvin oppimisvertailuissa, mutta ei yhtä hyvin hyvinvointivertailuissa. Koulun sisäiseen kehittämiseen on tarpeen kiinnittää huomiota. Lukuisten kansainvälisten tutkimusten perusteella koulupäivän rakenne ja koulun tarjoamat mahdollisuudet monipuoliseen harrastamiseen ja vapaa-ajan toimintaan koulun puitteissa edistävät lapsen kehitystä ja koko kouluyhteisön hyvinvointia. Keski-Suomessa on tehty tätä koskeva ainutlaatuinen tutkimus Suomessa, mikä tarjoaisi hyvät perustelut sille, että koulupäivän rakenteen kehittäminen sisällytettäisiin maakunnalliseen lapsistrategiaan. Monia muitakin ideoita koulun toimintakulttuurin kehittämiseksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) suuntaisesti voidaan lapsistrategiaan sisällyttää hyvää ja perinteikästä keskisuomalaista koulukulttuuria vahvistaen.

Yhteisesti hyväksytty lapsistrategia tukisi Keski-Suomen kuntien yhteistyötä ja yhteisiä tavoitteita. Keski-Suomen eri toimipisteissä ja sen oppilaitoksissa, Jyväskylän yliopistossa ja Ammattikorkeakoulussa, ja tutkimuslaitoksissa on tarjolla monipuolinen tieto- ja taitoperusta, jonka varassa Keski-Suomen maakunta voisi muodostaa verkostomuotoisen lasten ja perheiden hyvinvoinnin osaamiskeskittymän. Se tukisi Keski-Suomen kuntia lasta, lapsuutta ja perhettä koskevan muutosohjelman toteuttamisessa lapsistrategiaa noudattaen.

1.3 Hankkeen toteuttaminen ja kustannusarvio

Haukkalan säätiö voisi osallistua lapsistrategian laatimiseen ja yrittää hankkia lisärahoitusta Keski-Suomen liitolta. Haukkalan säätiön hallitus voisi toimia lapsistrategian valmistelun tukiryhmänä. Sen puheenjohtajana on professori Lea Pulkkinen ja varapuheenjohtajana ylilääkäri Reija Alen Keski-Suomen sairaanhoitopiiristä. Hallituksen jäsenet ovat Marja Heikkilä, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen johtaja, Kimmo Jokinen, professori, perhetutkimuskeskuksen johtaja, JY, Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu, Eino Leisimo, sivistyksen toimialajohtaja, Jyväskylän kaupunki, Jari-Erik Nurmi, professori, psykologian laitoksen johtaja, Anna Rönkä, kasvatustieteen professori, JY ja Silja Ässämäki, kehitysjohtaja Jyväskylän kaupunki. Haukkalan säätiön hallituksen sihteerinä on Päivi Fadjukoff, dosentti, kehittämispäällikkö Agora Center.

Strategian kehittämistä varten Haukkalan säätiön tulisi voida palkata projektipäällikkö/koordinaattori ja osa-aikainen projektityöntekijä. Lisäksi varoja tarvittaisiin matka- ja kokouskustannuksiin yhteyden pitämiseksi kaikkiin Keski-Suomen kuntiin ja osallistumiseksi valtakunnallisiin tilaisuuksiin. Muut kulut aiheutuvat ostopalveluista, kokousten järjestämiskuluista ja juoksevista kuluista. Tilakulut on tarkoitus saada yhteistyökumppanilta.

Liite 13
Sininauhaliitto ry, Perhehoitoliitto, Pesäpuu

Maakuntaan yhteinen toimeksiantosuhteisen perhehoidon tietopohja hyvän ja laadukkaan perhehoidon sekä toimintamallin perustaksi

Perhehoidon prosessikoulutuksen ensimmäisen 2 pv koulutuksen tarkoitus ja tavoite:
Koulutusten tarkoitus ja tavoite, sisältö, alustavaa aikataulutusta sekä yhteys muuhun tarvittavaan kehittämistyöhön:
Prosessien kuvaaminen tuo näkyväksi myös yhteistyötahot perhehoidon ja sijaisvanhemmuuden onnistumiseksi. Koulutuksessa tullaan käyttämään STM:n perhehoidon laatusuositus- ja Hyvä perhehoitotyöryhmien työskentelyn tuloksia.

Alustava aikataulutus ja koulutuspäivien sisältö:
Perhehoidon prosessikoulutus käynnistyy (alkuvuosi 2017):

1. mitä toimeksiantosuhteinen perhehoito on? perhehoitoa koskeva lainsäädäntö, perhehoidon järjestäminen, perhehoitajan asema ja sosiaaliturva, oikeudet ja velvollisuudet, toimeksiantosopimuksen ja asiakassuunnitelman yhteys, sijoitus- ja tukiprosessi, roolit, tehtävät ja vastuut, perhehoitajan vastuutyöntekijän tehtävä ja rooli (perhehoitolaki) ja lapsen/nuoren vastuutyöntekijän tehtävä ja rooli (lastensuojelulaki), yhteistyö, valvonta ja hallittu päättäminen

2. toimeksiantosuhteisen perhehoidon tila Keski-Suomessa: resurssit, osaaminen, vahvuudet ja niiden käyttö – kehittämisen ja uudistamisen tarpeet: mikä toimii, mitä puuttuu, mitä pitää kehittää, mitä tukimuotoja käytetään, mitä on, mutta ei käytetä → *saadaan tietoa maakunnallisesta kokonaistilanteesta, aukkokohdista, kehittämisen tarpeista*

2. koulutus (syksy - loppuvuosi 2017):

1. ensimmäisen koulutuksen kokemukset ja arviointi, jo tehdyn kehittämistyön esittely ja mahdollisten pilotointien kokemukset ja tulokset, toimintaohjeen alustava versio, esittely ja arviointi.
2. Lape -hankkeen horisontaalisen ja vertikaalisen kehittämistyön eteneminen Keski-Suomessa esim. Hackneyn mallin pilotointi sijoitustyöskentelyssä ja tai perhehoidon tuessa
3. valvonnan toteutuminen mallinnustyöryhmän (sijaishuollon ohjaus- ja valvonta -työryhmä) tuotosten mukaisesti
4. perhehoidon toimintaohjeen alustavan version (sisältää kehittämistyön) käyttöön otto ja pilotointi kunnissa, ohjaus käyttöön ottoon. Koulutus/Hackneyn malli/lastensuojelun perhehoito?

3. koulutus (kevät/alkusyksy 2018):

1. perhehoidon toimintaohjeen käyttöönotto maakunnassa, sopiminen seurannasta ja arvioinnista

Mentoritoiminnan koulutuksen kuvaus:
Mentorointi on perhehoidon tukimuoto, josta on hyviä kokemuksia lastensuojelun perhehoidossa. Mentorisuhteessa ovat kokenut perhehoitaja eli mentori ja tuoreempi perhehoitaja eli aktori. Mentorisuhteen mahdollistaa ja yhteisiin arviointeihin osallistuu mentoritoiminnan työntekijä. Perhehoitajien vertaistukena mentoritoiminta, Mentoritoiminta vertaisuuteen perustuvana tukimuotona

Muuta huomioitaa:
Lastensuojelun perhehoidon sisällölliseen kehittämiseen Keski-Suomessa on vahvaa osaamista Pesäpuulla ja Pelalla. Pesäpuu/PRIDE -toimkunta vastaa PRIDE -valmennuksen kehittämisestä. PRIDE -toimikunnassa Pesäpuun lisäksi ovat Pela ja Perhehoitoliitto.

Perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten vanhempien vertaistukeen ja osallisuuteen on vahvaa osaamista Sininauhaliiton Voi kukkia -hankkeella ja myös Perhehoitoliiton Keinu -hankkeen tulokset ovat hanke ja Keinu -hankkeen tulosten käyttöönotto ja hyödyntäminen kannattaa ottaa huomioon.

Perhehoitoliitto ry:n
Perhehoidon koulutukset:
Toimeksiantosuhteisen perhehoidon prosessikoulutus, yhteensä 6 pv (3 x 2 pv)
Perhehoidon mentoritoiminnan koulutukset, yhteensä 8 pv (5 pv, 1 x 2 pv, 1 x 1 pv)

1. **Toimeksiantosuhteisen perhehoidon prosessikoulutus (2 + 2 +2)**

Perhehoidon tietopakettikoulutus (2 pv)
Perhehoidon toimintaohje -koulutus (2 pv)
Hyvän perhehoidon toimintamalli -koulutus (2 pv)
Kenelle:
- maakunnan perhehoidosta vastaavat työntekijät (perhehoitajien vastuutyöntekijät/perhehoitolaki, sijoitettujen lasten ja nuorten sosiaalityöntekijät/ (lastensuojelulaki.
- sijaisvanhempn/perhehoitajien/sukulaissijaisvanhempien/oheishuoltajien edustus
- sijoitettujen lasten ja nuorten vanhempien edustus (Sininauhaliitto)
- sijoitettujen lasten ja nuorten osallisuus
- hanketyöntekijät, kehittämisryhmän jäsenet
- sijaishuoltoyksikön työntekijät
- Keski-Suomen Sijaisvanhemmat ry

Kouluttajat:
2 Perhehoitoliiton asiantuntijakouluttajaa, kokemusasiantuntijoiden puheenvuorot

2. **Perhehoidon mentoritoiminnan koulutukset, yhteensä 8 pv (5 + 2 + 1)**

Lastensuojelun perhehoidon mentoreiden koulutus (5 pv)
Mentoreiden työnohjaus ja mentoritoiminnan kehittämispäivät (2 pv)
Mentoreiden täydennyskoulutuspäivä (1 pv)
Kenelle: kokeneille perhehoitajille sekä perhehoidon työntekijöille
Kouluttajat: Perhehoitoliiton asiantuntijakouluttaja, mentorikokemuskouluttaja

Perhehoitoliitto ry
ASIANTUNTIJAPALVELU JA KOKEMUSASIANTUNTIJUUSTIETO lastensuojelun perhehoidon toimintaohjeen mallintamiseen ja tuottamiseen: Perhehoitoliiton lastensuojelun perhehoidon asiantuntijan palvelut seuraavasti:

Lastensuojelun perhehoidon hankeosuudelle perustettavan kehittämisryhmän pysyvä ja aktiivinen jäsenyys *(Kehittämisryhmässä tulee olla edustettuna sijaisvanhemmat/perhehoitajat, lasten/nuorten vanhempien edustus (esim. Voi kukkia -hanke) sekä sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten edustus työntekijöiden ja ammattilaisten lisäksi.)*

Asiantuntija-/kokemusasiantuntijatiedon välittäminen/tuottaminen kehittämistyön käyttöön erikseen sovittavalla tavalla ja jo olemassa olevan tiedon/kokemusten hyödyntäminen. Konsultaatio perhehoidon toimintaohjeen rakentamisessa ja mallintamisessa. Toimintaohjeen rakentumisen ja mallintamisen kommentointi ja arviointi suhteessa sen toimivuuteen käytännössä.
Arviointi ja seuranta sekä konsultaatio toimintaohjeen pilotointiin kunnissa kuntien ja sijaishuoltoyksikön kesken.

Liite 14

Jyväskylän yliopiston Kasvatustieteiden laitos ja Family Support House Oy

Perhetutkimustiedosta hyvinvointia perheille ja työkaluja ammattilaisille
VauvaGo!- pelin pilotoiminen ja juurruttaminen osaksi perhekeskustoimintaa.

Hankkeen tavoitteet
VauvaGo-Hankkeessa perhetutkimustietoa popularisoidaan ja levitetään perheille, työntekijöille ja päättäjille uudenlaisen pelikonseptin avulla. Peli on suunnattu erityisesti perheille, jotka odottavat ensimmäistä lastaan. Pelin tavoitteena on palvella erilaisia perhemuotoja ja –tilanteita: niin eri kuin samaa sukupuolta olevia vanhempia, ja vanhempia, jotka voivat tulla erilaisista etnisistä taustoista. Peli uudistaa perheille suunnattua viestintää: tutkimustieto on perheitä kiinnostavassa muodossa ja herättää ajatuksia ja keskustelua. Peliä pelaamalla pienen lapsen vanhempi saa tietoa vanhemmuudesta ja perhe-elämästä ja samalla pohtii perheen hyvinvointiin ja omaan vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä ratkaisukeskeisesti ja voimavaralähtöisesti. Näitä teemoja ovat esimerkiksi isyyden vahvistaminen, parisuhteen ylläpitäminen, ristiriitojen ratkaiseminen, arjen avainhetket sekä hyvää äitiyttä ja isyyttä koskevat odotukset. Pelissä on osioita myös perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille ja päättäjille: peliä pelaamalla nämä kohderyhmät saavat uutta tutkimustietoa perheestä ja perheiden tukemisesta.
Peli kehitetään Tieteen tiedotus ry:n apurahalla, jonka Kasvatustieteen laitos sai syksyllä 2016. Pelin kehittämisessä on kolme vaihetta: 1) toteutetaan systemaattinen, suomenkielinen kirjallisuuskatsaus tutkijoille ja perheen kanssa työskenteleville ammattilaisille perheen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä ja vanhempien tuen tarpeista vanhemmaksi tulon vaiheessa. 2) Kehitetään mobiilipeli, jossa kirjallisuuskatsauksen sisältö rakennetaan pelilliseen muotoon. Peli on suunnattu ensisijaisesti vanhemmille, mutta siihen tehdään osioita myös perheiden kanssa työskenteleville ja päättäjille. 3) Pelistä tehdään ohjeet eri kohderyhmille (perheet, ammattilaiset ja päättäjät) hyödyntämällä sekä kirjallista että audiovisuaalista viestintää. Peliä voi pelata yksin, kahdestaan, ryhmässä, ilman ohjaajaa tai ohjatusti esimerkiksi perhevalmennusryhmissä ja perhekahviloissa. Mikäli peliä pelataan ohjatusti, voi ohjaaja tuoda keskusteluun myös ammattilaisen näkemyksen. Peliä voivat pelata myös perheiden kanssa työskentelevät sekä päättäjät. Heitä kannustetaan tarkastelemaan vanhemmaksi tulovaihetta tämän päivän yhteiskunnassa, eläytymään nuorten vanhempien elämäntodellisuuteen ja pohtimaan yhteiskunnallisten palvelujen roolia perheiden elämässä

Rooli LAPE-hankkeessa
LAPE-hankkeessa VauvaGo-peliä pilotoidaan lapsiperheissä ja perheiden kanssa työskentelevillä ja kerätään näiltä kohderyhmiltä käyttäjäpalautetta. Lisäksi LAPE-hankkeessa peli juurrutetaan osaksi Perhekeskustoimintaa, täydentämään muita perhepalveluja. LAPE-hankkeessa pilotoidaan pelin käyttämistä ohjatusti osana perhevalmennusryhmiä ja perhekahviloita. Lisäksi pilotoidaan pelin pelaamista itsenäisesti (yksittäiset vanhemmat ja pariskunnat). Pelin monipulista käyttöä varten suunnitellaan materiaali opastamaan työntekijöitä pelin käytössä. Pelin pilotointi toteutetaan yhteistyössä Kasvatustieteen laitoksen ja Family Support House oy:n kanssa. Family Support House oy vastaa henkilöstön perehdyttämisestä pelin käyttöön ja kasvatustieteen laitos vastaa pilotoinnin tekemisestä ja raportoinnista.

Yhteistyökumppanit pelin toteuttamisessa
Pelin kehittäminen toteutetaan Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella kytkeytyneenä Tieteen työpajaan ”Perheen perustamisen globaalit haasteet ja ratkaisumallit”. Tieteen työpajaa rahoittaa Suomen Kulttuurirahasto (2016-2018) ja sen yhtenä tavoitteena on kehittää innovatiivisia tutkimusperustaisia perheiden tukemisen tapoja. Hankkeen osatoteuttajia ovat Family Support House Oy ja Caffeine Overdose Oy ja yhteistyökumppaneita THL, Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Games for Health Finland. Yhteistyötahot tuovat pelin kehittämiseen omaa osaamistaan. Myös perheet osallistuvat pelin kehittämiseen eri vaiheissa.
Resurssit
Peli toteutetaan Tieteen tiedostus ry:n apurahalla sekä toteuttajien omarahoituksella. LAPE-hankkeesta haetaan rahoitusta pelin pilotointiin ja juurruttamiseen perhepalveluihin.

Liite 15
Lapsen oikeudet -koulutuspilotti

Taustaa

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE on hallituksen kärkihanke, jossa rakennetaan muutosta kohti lapsi- ja perhelähtöisiä palveluita sekä lapsen oikeuksia vahvistavaa toiminta-kulttuuria lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin sekä heidän omien voimavarojensa vahvistamiseksi. Ohjelma on osa lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen eli Lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa.
Lapsen oikeuksiin perustuvan muutoksen rakentaminen edellyttää ammattilaisten ja opiskelijoiden monialaisen osaamisen uudistamista ja uusia oppimateriaaleja.

Lapsen oikeudet -koulutuspilotti

Jyväskylän yliopisto on halukas toteuttamaan Keski-Suomen LAPE-hankkeessa Lapsen oikeudet -koulutuspilotin, jonka puitteissa tuotetaan laaja oppimateriaalituotanto. Se tukee LAPE-ohjelman tavoitteita ja sen tuotannossa hyödynnetään yliopiston eri tiedekuntien asiantuntijuutta ja verkostoja. Näin yhdistetään monialainen osaaminen, jota yhteiskuntamme laaja rakennemuutos edellyttää.

Koulutuspilotin tuotantomalli

Koulutuspilotin tarkoituksena on tuottaa monipuolista verkko-opetusmateriaalia, joka liittyy LAPE-hankkeen kahteen muutoskokonaisuuteen.
1) Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuuri ja
2) Lapsi- ja perhelähtöiset palvelut
Oppimateriaaleja tuotetaan eri aihepiireistä LAPE-hankkeen ja sote-uudistuksen etenemistä seuraten lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tuotannossa hyödynnetään uudenlaista tuotantomallia, jonka tarkoituksena on hankkia ketterällä tavalla viimeisin ja tärkein tieto uudistusten tavoitteista ja toteutuksista.

Ketterät videohaastattelut

Keskeinen työkalu on asiantuntijoiden, päättäjien, ammattilaisten sekä lasten ja vanhempien videohaastattelut. Asiantuntijoina toimivat yliopiston lisäksi ministeriöiden, maakuntien, kuntien ja järjestöjen edustajat, oppilaitosten opetushenkilökunta ja kentällä toimivat ammattilaiset. Lasten ja vanhempien osallisuus huomioidaan kyselyillä ja haastatteluilla. Haastattelujen avulla saadaan ajantasaista tietoa, jota voidaan helposti päivittää.
Sisällön suunnittelua ohjaa tutkimus, asiantuntijuus ja yhteiskunnallinen kehitystyö sekä uusien tavoitteiden toteutuminen. Käytännössä se tarkoittaa, että yliopisto kerää tietoa videohaastatteluilla tavoitteista ja toimintamalleista ja selvittää sitten, miten tavoitteet toteutuvat käytännössä kentällä. Tästä materiaalista työstetään eri teemoihin perustuvia oppimismoduuleja, jotka julkaistaan verkkokurssialustalla.
Oppimateriaalin alustava sisältö on jaoteltu moduuleihin Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjan 2015 pohjalta (*Harvojen yhteiskunta vai kaikkien kansakunta? Hallituskausi 2011-2015 lapsen oikeuksien näkökulmasta).*
Lasten ja perheiden hyvinvointi

- Materiaalinen elintaso
- Kasvuympäristön turvallisuus
- Terveys
- Koulu ja oppiminen
- Perhe, vapaa-aika ja osallisuus
- Valtion, maakuntien ja kuntien tarjoama tuki ja suojelu

Toisen osan moduulit on jaoteltu Esa Iivosen ja Kirsi Pollarin selvityksen pohjalta (*Sosiaali ja terveydenhuollon uudistuksen ja maakuntauudistuksen lapsivaikutusten ennakkoarviointi).*
Sote- ja maakuntauudistuksen vaikutukset

- lapsivaikutukset, lapsibudjetointi
- lapsenoikeusperustainen toimintakulttuuri
- indikaattorit toimintakulttuurin lapsenoikeusperustaisuuden arvioimiseksi ja seuraamiseksi
- monialaisen osaamisen uudistaminen

Tiedeyhteisön ja kärkihankkeen välinen vuoropuhelu

Tutkimuksen näkökulma korostuu LAPE-ohjelman tieteellisen neuvoston videohaastatteluissa. Tarkoituksena on haastatella kaikki neuvoston jäsenet sekä projektin alussa että lopussa. Tieteellisen neuvoston tavoitteena

on varmistaa tiedeyhteisön ja kärkihankkeen välinen vuoropuhelu. Sen tehtäviin kuuluu muun muassa verkostoida tieteellisen tutkimuksen kenttää tukemaan ja edistämään hanketta sekä tuoda esille hanketta hyödyttävää tutkimusta ja tutkijaverkostoja myös muilta tieteenaloilta.

Lapsivaikutusten arviointi

Esa Iivosen ja Kirsi Pollarin selvitys, *Sosiaali ja terveydenhuollon uudistuksen ja maakuntauudistuksen lapsivaikutusten ennakkoarviointi* on tärkeä työkalu ja tietolähde. Iivosen ja Pollarin haastattelujen avulla kykenemme seuraamaan suurten uudistusten etenemistä lapsen oikeuksien näkökulmasta. Sote- ja maakuntauudistus on poikkeuksellisen laaja kokonaisuus.

Verkkokoulutus jalkauttaa toimintamalleja opetukseen ja kentälle

Verkkokoulutusmateriaaleja pilotoidaan projektin aikana laajasti eri oppilaitoksissa ja täydennyskoulutuksessa. Pilotoinnin yhteydessä toteutetaan kyselyjä keskeisistä aihepiireistä koulutukseen osallistuneille. Näin saamme nopeasti palautetta materiaalin kehittämiseen.

Tulokset

Projektin lopputuloksena syntyy pilotoitu ja ajantasainen Lapsen oikeudet -oppimateriaali Keski-Suomen koulutustarpeisiin sekä oppilaitosten opetukseen että täydennyskoulutukseen.

Kyseessä on monialainen verkkokoulutusmateriaali, jonka avulla jalkautetaan LAPE-ohjelman ja sote-uudistuksen edellyttämiä uusia toimintamalleja sekä opetukseen että kentälle. Materiaaleja voidaan jakaa myös päättäjille päätöksenteon tueksi.

Koulutuspilotissa tuotettujen materiaalien oikeudet siirretään Jyväskylän yliopistolle, minkä jälkeen yliopisto voi rakentaa niistä opetussunnitelmiin soveltuvia opintokokonaisuuksia yliopisto-opetukseen, avoimen yliopiston tarjontaan ja täydennyskoulutukseen.

Kohderyhmä: opetus-, sosiaali- ja terveysala, yliopistot, amk:t ja ammatilliset oppilaitokset, ammattilaiset ja opiskelijat ja päättäjät.

Projektin organisaatio

Hankkeen vetäjä

- Jyväskylän yliopisto / Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta yhteistyössä muiden tiedekuntien kanssa

Kumppanuus

Oppimateriaalit on tarkoitus antaa pilotin aikana hankekumppanien käyttöön testattavaksi. Verkon kautta saamme palautetta suoraan kentältä ja näin kykenemme kehittämään sisältöjä kentän toiveiden pohjalta. Kumppaneita ovat mm Keski-Suomen LAPE-hankekonsortio, muut oppilaitokset, maakunta, kunnat ja järjestöt.

Tuotanto

- suunnittelu ja toimitustyö: toimittaja Helena Lehtimäki (Oppimaa Oy) yhteistyössä yliopiston kanssa
- kuvaus- ja editointi Tmi Videodemy
- oppimateriaalien julkaisu verkossa: Soft Sales Finland Oy (Verkkokurssikone-julkaisualusta)

Aikataulu

- kaksivuotinen projekti 2017-2018 LAPE-ohjelman päätökseen asti

Liite 16

Neuvokas perhe -verkkokurssi

LAPSIPERHEIDEN MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT

’Näyttöön perustuvan varhaisen tuen ja hoidon sekä vanhemmuustaitojen ohjaamisen työkalupakkien käyttöönotto’

Neuvokas perhe –menetelmä ja Ylipainosta tasapainoon – verkkokurssi ylipainoisten lasten vanhemmille

’Neuvokas perhe’ on perhe- ja voimavaralähtöinen menetelmä, joka on kehitetty lapsiperheiden elämäntapaohjauksen tueksi sekä terveydenhuollon ammattilaisten kuin myös lapsiperheiden käyttöön. Menetelmä on Sydänliiton pysyvää toimintaa ja käytössä jo yli puolessa Suomen kunnista. Keskeistä toiminnassa on perhelähtöisyys, perheen voimavarojen lisääminen, käytännön ratkaisujen löytäminen, pystyvyyden tunteen lisääminen, hyvän huomaaminen ja kannustus.

http://www.neuvokasperhe.fi/ Menetelmän vaikuttavuustutkimuksen tulokset valmistuvat loppuvuonna 2016.

’Ylipainosta Tasapainoon’ -verkkokurssi on osa Neuvokas perhe –menetelmää. Materiaalit ovat kaikille avoimet ja ne löytyvät Neuvokas perhe –verkkosivuilta. http://www.neuvokasperhe.fi/lasten-ylipaino/ylipainosta-tasapainoon-verkkokurssi-ylipainoisen-lapsen-vanhemmille.

7

Järjestöt mukana lasten, nuorten ja perheiden palveluiden muutoksessa Keski-Suomessa

Mannerheimin Lastensuojeluliitto Liittohallitus 5/2016 24.8.2016 Liite 2a

Sote- ja maakuntauudistusta koskeva kannanottoluonnos 19.8.2016

Mannerheimin Lastensuojeluliitto:

Sote-uudistuksen tuettava lapsi- ja perhepalveluiden parantamista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja maakuntauudistus vaikuttavat merkittävästi kansalaisten arkeen. Sote-uudistuksen tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa yhdenvertaisuutta palveluissa, parantaa palveluiden saatavuutta ja vaikuttavuutta sekä hillitä kustannusten kasvua.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) toteaa, että sote-uudistuksen tavoitteet eivät toteudu vain rakenteita muuttamalla, vaan uudistuksen koko toteutuksen on edistettävä tavoitteiden saavuttamista. Keinojen on oltava sopusoinnussa tavoitteiden kanssa, jottei uudistus johda tavoitteiden kannalta päinvastaiseen lopputulokseen. Esimerkiksi uudistukseen liittyvä valinnanvapaus ja palvelujen tuottamisen merkittävä siirtäminen voittoa tavoitteleviin yrityksiin voi nostaa sote-palveluiden kustannuksia ja heikentää yhdenvertaisuutta. Kustannusten nousu aiheuttaisi palveluiden leikkaamispaineita ja johtaisi palveluiden saatavuuden ja laadun heikentämiseen.

Lasten ja perheiden tukeen kannattaa investoida

Lasten ja perheiden kannalta on keskeistä, että sote- ja maakuntauudistus tukee lapsi- ja perhepalveluiden parantamista. MLL:n pitkäaikaisena tavoitteena on ollut lapsi- ja perhelähtöiset ja paremmin yhteen sovitetut palvelut.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on yksi hallituksen kärkihankkeista ja se liittyy sote- ja maakuntauudistukseen. **MLL korostaa, että lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma on huomioitava sote- ja maakuntauudistuksessa.** Muutosohjelman tavoitteena ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitetut palvelut. Tarkoituksena on vahvistaa peruspalveluja ja siirtää painopistettä ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen.

Hyvinvointi rakentuu lapsuudessa. Toiminta-, opiskelu- ja työkyvyn perusta muodostuu lapsuudessa. Siksi erityisen vaikuttavaa ja kustannustehokasta on investoida lasten ja perheiden palveluihin. Erityisen kustannustehokasta on varhaislapsuuden oikea-aikainen ja riittävä tuki.

Muutoksessa on kyse myös perus- ja ihmisoikeuksista. Sosiaali- ja terveydenhuolto on tärkeässä roolissa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämisessä ja turvaamisessa. Perustuslain mukaisesti julkisen vallan

on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. **Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma on otettava huomioon sote- ja maakuntauudistuksessa**. **Lasten oikeuksien turvaamisessa keskeisellä sijalla on lapsen oikeuksien sopimus.**

MLL pitää tärkeänä lasten, nuorten ja vanhempien vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä sekä kunta- että maakuntatasolla. Tarvitaan nykyistä enemmän lasten, nuorten ja vanhempien kuulemista palvelujen suunnittelussa ja arvioinnissa. Asukkaiden ja asiakkaiden toimijuutta on tuettava. Asukkaiden ja asiakkaiden

omaehtoista aktiivisuutta avointen palvelujen, kuten perhekeskustoiminnan järjestämisessä tulee edistää ja tukea.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä vahvistettava

MLL toteaa, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä ongelmien ennaltaehkäisyä on vahvistettava, jotta sote-uudistuksen tavoitteet toteutuvat. Niihin tulee myös kohdentaa nykyistä enemmän voimavaroja. Edistävän ja ehkäisevän työn tulee olla suunnitelmallista, tavoitteellista, monialaista ja monitoimijaista.

Sosiaali- ja terveyspalveluissa painopiste on siirtynyt peruspalveluista erityispalveluihin. Edistävän ja ehkäisevän työn rapautuminen tulee kalliiksi sekä inhimillisesti että taloudellisesti. Tarvittavat palvelut ja apu viivästyvät, ongelmat kasvavat ja kasautuvat, minkä seurauksena myös kustannukset kasvavat.

Maakunnan ja kuntien palveluiden on muodostettava toimiva kokonaisuus. Huomattava osa lasten ja nuorten palveluista – kuten varhaiskasvatus, koulutus ja nuorisotyö ja muu vapaa-ajantoiminta - jää edelleen kuntien järjestämisvastuulle. Keskeistä on, miten palvelukokonaisuus tukee lasta ja perhettä arjessa: Miten nopeasti lapsi ja perhe saa tarvitsemaansa palvelua ja apua, miten palvelu on saavutettavissa ja vastaako palvelu lapsen ja perheiden tarpeita. Oikea-aikaiset lähipalvelut ja vanhemmuuden tuki ovat lapsille, nuorille ja perheille tärkeitä.

Palvelujen tuotannon jakautuessa usealle taholle riskinä on, että kukaan ei koordinoi asiakkaan saamia palveluita ja apua eikä vastaa asiakkaan kokonaistilanteesta. Erityisesti moninaisen tuen tarpeessa olevien lasten ja perheiden auttamisessa tarvitaan kokonaisnäkemystä, koordinointia ja monialaisen työn yhteensovittamista. Riski on merkittävä, koska nykyisiäkin kuntapalveluja leimaa palvelujen sektoroituneisuus, pirstaleisuus ja yhteistyöpulmat. On myös tärkeää, että uudistuksessa varmistetaan kunnissa ja kuntayhtymissä käytössä olevien hyvien käytäntöjen jatkuvuus ja levittäminen.

Lasten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelujen on muodostettava toimiva kokonaisuus kunnan järjestämisvastuulla olevien varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa- ajan palvelujen kanssa. Lähipalvelut ovat lapsille ja nuorille tärkeitä. Sote- ja maakuntauudistus tulee käytännössä keskittämään palveluja, joten lähipalveluperiaatteen korostaminen on välttämätöntä palvelujen saatavuuden turvaamiseksi. Järvi-Suomen piirin alueella välimatkat ovat pitkiä ja alueet osin harvaanasuttuja. Myös tällaisten alueiden lasten, nuorten ja perheiden lähipalvelut on turvattava.

Kansalaisjärjestöjen työ ja toimintaedellytykset, kuten toiminta-avustukset on turvattava uudistuksessa. Perhekeskustoiminta on hyvä esimerkki toimivasta ja kustannustehokkaasta julkisen vallan ja järjestöjen yhteistyöstä. Järjestöillä on merkittävä rooli vertaistuen toteuttamisessa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen järjestämisessä. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat MLL:n paikallisyhdistysten vapaaehtoisvoimin toteuttamat perhekahvilat, vertaisryhmät ja kerhotoiminta. Kumppanuus julkisen vallan ja järjestöjen välillä tulee varmistaa valtakunnallisella, maakunnallisella ja kunnallisella tasolla. Tämä edellyttää toimivia yhteistyörakenteita ja vapaaehtoistoiminnan sekä sen ammatillisen ohjauksen merkityksen tunnistamista ja tunnustamista.

MLL:n Järvi-Suomen piirin erityiset toimintasisällöt, kuten vapaaehtoisten toteuttama, ammatillisesti ohjattu tukihenkilötoiminta (perhekummit, sosiaalihuoltolain mukainen lasten, nuorten ja perheiden tukihenkilötoiminta, Kaveriksi Mulle –toiminta sekä Ystäväksi maahanmuuttajaäidille –toiminta) sekä vanhemmuuden monipuolinen tuki (lastenhoitotoiminta, vanhempainillat jne.) tulee huomioida.

Uudistuksessa on tarkoitus keventää viranomaisvalvontaa ja vahvistaa palvelujen tuottajien omavalvontaa. **Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten, kuten palveluiden laadun turvaamisessa, omavalvonta ei ole riittävä**, vaan sen ohella tarvitaan toimivaa viranomaisvalvontaa.

MLL pitää tärkeänä, että sote- ja maakuntauudistusta toteutetaan pitkäjänteisellä tavalla. On varmistettava, että maakunnat myös pidemmällä aikavälillä suoriutuvat toiminnallisesti ja taloudellisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä muista niille tulevien tehtävien hoitamisesta.

Vaikutusten arviointi olennainen osa uudistuksen valmistelua

Sote-uudistuksen valmistelussa tarvitaan laaja-alaista ja syvällistä vaikutusten arviointia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos onkin tehnyt sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiluonnoksesta vaikutusten ennakkoarvioinnin. Uudistuksen valmistelun edetessä vaikutusten arviointia on jatkettava ja syvennettävä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsia koskevissa toimissa, kuten uudessa lainsäädännössä, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten edun selvittämiseen. Hallitusohjelmassa on luvattu ottaa käyttöön lapsi- ja perhevaikutusten arviointi, joten sote-uudistusta on arvioitava myös lasten ja perheiden näkökulmasta.

Maakuntien ja kuntien vastuut on määriteltävä selkeästi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä tarvittavat voimavarat ja asiantuntijuus on varmistettava sekä kunta- että maakuntatasolla. Tämä tuli vahvasti esille myös THL:n laatimassa sote- järjestämislakiluonnoksen vaikutusten arvioinnissa.

Vaikutusten arviointi ei ole itsetarkoitus vaan työkalu parempien päätösten aikaansaamiseen. Päätöksiä tehtäessä vaikutusten arvioinnin tulokset on otettava huomioon. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tehtyjä linjauksia on pystyttävä muuttamaan, jos arvioinnissa havaitaan, että uudistukselle asetetut tavoitteet, kuten esimerkiksi hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen tai yhdenvertaisuuden ja palveluiden saatavuuden parantamisen eivät toteutuisikaan uudistuksen myötä.

Erityisen ajankohtaista vaikutusten arviointi on valinnanvapautta koskevan lainsäädännön valmistelussa. **Valinnanvapaus ei toimi kaikissa palveluissa, kuten oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa ja monissa sosiaalihuollon palveluissa.** Valinnanvapaus voi heikentää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä, ehkäisevää työtä ja heikossa asemassa olevien ihmisten palveluiden saatavuutta.

Lisätietoja:

Mirja Lavonen-Niinistö

mirja.lavonen-niinisto@mll.fi

LAPE- hanke / Keski-Suomen ensi-ja turvakoti ry

1.) Matalan kynnyksen palvelut

1.1 Eroneuvotoiminta

Keski-Suomen ensi- ja turvakoti ry haluaa olla mukana "Lasten ja perheiden palveluiden muutosohjelman " Perhekeskushankkeessa mm. tarjoamalla matalan kynnyksen tukea eroperheille. Aloitimme Eroneuvotoiminnan matalan kynnyksen toimintana kesällä 2014 ja toiminta jatkuu edelleen. Valtakunnallisen eroneuvo-ohjaajakoulutuksen on saanut tähän mennessä yhdistyksen neljä työntekijää ja kaksi työntekijää aloittaa koulutuksen tämän syksyn aikana. Koulutus on edellytyksenä Eroneuvotoiminnan työntekijöille. Eroneuvotoimintaa tehdään yhteistyössä valtakunnallisen Ensi- ja turvakotien liiton ja sen muiden jäsenjärjestöjen kanssa ja sitä rahoittaa RAY.

Eroneuvotoiminnan tarkoituksena on tarjota tietoa ja tukea eroa harkitseville sekä jo eronneille vanhemmille ja heidän läheisilleen. Toiminnan keskiössä on lapsi ja lapsen näkökulma erotilanteessa. Eroneuvotoiminta on järjestölähtöistä, vapaaehtoisuuteen ja vertaistukeen perustuvaa matalan kynnyksen toimintaa, jota kuitenkin ohjaa aina yhdistyksen koulutuksen saanut työntekijä. Jyväskylän lastensuojelun alkuarvioinnin, Perheneuvolan ja Perheasiain neuvottelukeskuksen mukaan useat erotilanteessa olevat perheet tulisivat autetuiksi oikea-aikaisella, matalan kynnyksen ohjauksella ja neuvonnalla vaativampien eroauttamisen palveluiden sijaan.

Eroneuvopalvelun kehittäminen

Eroneuvotoiminnan monipuolinen, järjestölähtöinen kehittäminen sopii osaksi Perhekeskustoimintaa ja se täydentää viranomaistyönä tehtävää perheiden auttamistoimintaa erotilanteissa. Eroneuvotoiminnan tavoitteena on:

- *järjestää yksilö- ja paritapaamisia eroperheille matalan kynnyksen periaatteella*
- *käynnistää neuvokahvila/eroneuvo- olohuonetoiminta, missä vertaiset ovat mukana. kahvila toimii iltaisin, jotta se tavoittaa myös työssäkäyvät ihmiset.*
- *organisoida puhelinneuvontaa eroa harkitseville ja jo eronneille perheenjäsenille*
- *tiedottaa, kouluttaa ja tehdä vaikuttamistyötä eroperheiden asioihin liittyen*
- *selvittää jalkautumisen tarve ympäristökuntiin*

Budjettiarvio: 10 000€

1.2 Mukana lastensuojelun sosiaalityön moniammatillisessa työorientaatiossa

Keski-Suomen ensi- ja turvakodin erityisosaamisen alueita ovat vaativa vauvatyö sekä kriisi- ja väkivaltatyö. Yhteistyötä tehdään tällä hetkellä asiakasasioissa silloin, kun asiakas on ensikodissa, turvakodissa tai yhdistyksen avopalveluissa. Olemme kiinnostuneita julkisen ja järjestön sosiaalityön lastensuojelun systeemisen tiimimallin kehittämisestä yhdistyksen erityisosaamisen, vaativan vauvatyön ja lähisuhdeväkivaltatyön osalta. Malli lisää erityisosaamisen hyödyntämistä ja synnyttää integraatiohyötyä asiakkaan hyväksi. Osana yhteistyötä haluamme kehittää myös sosiaalityöntekijöiden tarjoamaa konsultaatio- ja koulutustoimintaa.

Budjettiarvio: 10 000 €

2.) Erityistason palvelut

2.1 Lähisuhdeväkivaltatyö

Keski- Suomen ensi- ja turvakoti ry:n ylläpitämän turvakodin lisäksi yhdistys tekee lähisuhdeväkivaltatyötä avopalveluna. Avopalvelu on tarkoitettu kaikille lähisuhdeväkivallan osapuolille ja palveluun voi hakeutua itse ottamalla suoraan yhteyttä työntekijään. Toiminta on RAY:n rahoittamaa ja maksutonta viiteen kertaan asti, tämän jälkeen tarvitaan kunnan maksusitoumus. Kuluvana syksynä on tehty yhteistyösopimus Perusturvaliikelaitos Saarikan kanssa. Yhteistyön tavoitteena on viedä lähisuhdeväkivaltatyön avopalvelua lähemmäksi alueen asiakkaita ja lisätä alueen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilasten tietoa ja osaamista lähisuhdeväkivallasta ja sen ilmiöistä. Yhteistyö on uutta järjestön ja julkisen yhteistyötä, jonka levittämistä myös muille alueille on jo toivottu.

Yhteistyön ja maakunnallisen jalkauttamisen tavoitteena on:

- *kehittää alueen lähisuhdeväkivaltatyön erityisosaamista ja asiantuntijuutta*
- *edistää eri kuntien asukkaiden lähisuhdeväkivaltapalveluiden tasa- arvoista saatavuutta*
- *lisätä tietoa lähisuhdeväkivallan ilmiöistä ja auttaa sekä asiakkaita, heidän läheisiään että työntekijöiden tunnistamaan niitä*

Budjettiarvio: 15 000€

2.2 Avopalveluna tehtävä tuki- ja arviointityö; " Perheiden kuntouttava voimavarakartoitus"

Osa ensikotiin tulevista asiakkaista tulee ns. tuki- ja arviointijaksolle, joka koostuu ympärivuorokautisesta tuesta ja havainnoinnista sekä intensiivisestä työskentelystä kaikkien perheenjäsenten kanssa. Osa perheistä tarvitsee intensiivistä, ympärivuorokautista tukea, jolloin on perusteltua, että jakso toteutetaan ensikodissa.
Osa asiakkaista on tuettavissa myös avotyönä toteutettavasta tuki- ja arviointijaksosta, jolloin työskentely toteutettaisiin perheen kotona, heidän omassa ympäristössään ja yhteistyössä perheen verkoston kanssa. Menetelmällinen työskentely noudattaisi tällöin suurelta osiltaan samaa mallia kuin ympärivuorokautisessa kartoituksessa, toteutuisi viitenä päivänä viikossa kahden työntekijän voimin vähintään kolmen kuukauden ajan, jota seuraisi kevennetty seurantatyöskentely. Työskentelyn tulisi olla tiivisti yhteydessä ensikotiin ja tarvittaessa tulisi olla mahdollisuus lyhyeen intervallijaksoon.
Etuna avohuollon tuki- ja arviointijaksossa on erityisesti se, että perhe voi olla omassa kodissaan ja ympäristössään. Perheen omien verkostojen kartoittaminen ja mukaan ottaminen on luontevaa ja perheen voimavaroja ja selviytymistä tukevaa. Joidenkin perheiden on erittäin vaikea asettua ympärivuorokautiseen yksikköön ja vieraaseen yhteisöön, jossa on useita perheitä ja erilaista tukea tarvitsevia perheitä. Budjettiarvio: 20 000€

Kaikki ehdotuksemme liittyvät yhdistyksen erityisosaamisen alueisiin ja edellyttävät moniammatillista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Ne ovat kaikki myös työmuotoja, joissa yhdistys saa asiantuntija- ja kehittämistukea valtakunnalliselta Ensi – ja turvakotien liitolta.

Lapset ja perheet -muutosohjelma, Keski-Suomi

Maakunnalliset lapsi- ja perhepalvelut, hankehakemus

Pelastakaa Lapset ry:n Keski-Suomen aluetoimiston ajatuksia

Toivomme Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistossa olevamme mukana alueen Lapset ja perheet - muutosohjelman hankehakemuksessa ja palveluiden monitoimijaisessa toteutuksessa Keski-Suomen alueella. Aluetoimistomme toimii myös Pohjanmaan ja Etelä-Savon maakuntien alueilla, joten palvelumme on ylimaakunnallista toimintaa. Alla ajatuksia siitä, missä palveluissa ja millä tavoilla toivomme olevamme mukana ja ajatuksia enemmän sisällölliseen kehittämiseen. Tässä siis ilmauksemme kiinnostuksesta miettiä maakunnallisen koordinoijan kanssa yhdessä rakenteellista mallia palveluiden tuottamiseen, ja varsinainen sitoutuminen on mahdollista vasta yksityiskohtien selvittyä.

Olemme lapsenoikeusperustainen kansalais- ja lastensuojelujärjestö ja samalla yksityinen sosiaalipalvelujen tarjoaja. Olemme palvelutuotannossamme voittoa tavoittelematon järjestötoimija.

Matalan kynnyksen palvelut

Perhekeskustoimintamalli

järjestömme nykyisistä toiminnoista monet ovat matalan kynnyksen toimintoja ja ehkäiseviä luonteeltaan ja uusien toimintamuotojen kehittäminen on mahdollista
olemassa olevien palveluiden niveltäminen Perhekeskustoimintamalliin on lapsi- ja perhelähtöistä ja monella tavalla perheiden voimavaroja vahvistavaa, perustuvat vapaaehtoisten toimijoiden valmennukseen ja tukeen toiminnan aikana

Lapsiperheiden tukihenkilötoiminta ja sporttikummitoiminta (RAY -tuettua);

matalan kynnyksen ehkäisevää tukea perheille; perheiden monimuotoisuus huomioon; mm. mukana maahanmuuttajaperheet;
vuonna 2016 alkanut sporttikummitoiminta lasten liikuntaharrastuksen ja yhteisöllisyyden tukemiseksi
Tukiperhetoiminta ja lomakotitoiminta;

tukee perheiden ja lasten voimavaroja matalalla kynnyksellä; mahdollista ehkäisevänä, sosiaalihuoltolain mukaisena tai lastensuojelulain mukaisena tukena, joten on tosi monille/monenlaisille perheille suunnattua palvelua

Vanhempien ryhmätoiminta (mentalisaatioperustainen vanhempien tuki)

matalan kynnyksen ammatillisesti ohjattu ryhmätoiminta, joka tukee vanhemmuudessa tukemalla reflektiokykyä ja vuorovaikutusta lapsen kanssa, mahdollisuus yhdistää perhekeskustoimintaan
⇨ kehittämistoimintana: maakunnallisen matalan kynnyksen palveluiden tuottamiseen mukaan järjestön kokemus vapaaehtoisten toimijoiden työhön perustuvissa palvelumuodoissa
⇨ **vapaaehtoisten rekrytoinnissa ja valmennuksessakin hyötyä yhteisestä toiminnasta**

Erityistason palvelut

Pelastakaa Lapset ry haluaa olla kehittämässä ja tuottamassa erityistason maakunnallisia lastensuojelun palveluita. Keskusteluissa maakunnallisen hankehakemuksen sisällöistä nämä palvelut, tai tämän tasoisten palveluiden tarvitsijat eli asukkaat eivät juuri ole olleet esillä. Haluammekin nostaa esiin aivan matalimman kynnyksen peruspalveluiden ja vaativimman tason palveluiden välimaaston, joilla palveluilla voi olla joko ehkäisevä tai jo hyvinkin korjaava luonne. Etenkin maakunnan reunaalueilla asuvat kuntalaiset hyötyisivät tällaisista ylimaakunnallisista palveluista. Järjestöllä on joustavuutta tuoda erityispalveluita myös lähelle asukkaita.

Lasten yhteisöllinen ryhmätoiminta:

ulkopuolisten toimijoiden toteuttamia ryhmiä lapille ja /tai lapsi-vanhempi-pareille yhteisöllisyyden, vuorovaikutuksen ja vuorovaikutustaitojen parantamiseksi
toimijat ovat Green care -periaatteella toimivia (sosiaalisia) yrityksiä, joiden kanssa Pelastakaa Lapset tekee yhteistyösopimuksen
huomioi hyvin sekä perheiden voimaantumisen että perheiden monimuotoisuuden
sopii erittäin hyvin esim. perheille, joissa tukiperhettä vapaaehtoisperheistä ei tahdo löytyä millään, monista eri syistä; on vaativamman tason palvelua
⇨ kehittämistoimintaa: tällä hetkellä toiminta Pelastakaa Lapsissa on vasta kehittämistoimintaa, tavoite voisi olla vakiinnuttaa toiminta perheiden erityispalveluksi yhteisin voimin
⇨ **vahvistaisi entisestään monituottajamallia, kun toimijat ovat alueen ammatillisia sosiaalisia yrityksiä**

Erityistukiperhetoiminta ja MaMu-mummola -toiminta:

tukiperhetoimintaa vaativiin lasten ja perheiden tilanteisiin ja maahanmuuttajaperheille, riittävä joustavuus monenlaisten perheiden tarpeisiin
erityistukiperhetoiminnassa vähintään toinen vapaaehtoisperheen vanhemmista on sosiaali- terveyskasvatusalan ammattilainen, ja heille on järjestössä erillinen valmennus
MaMu-mummola -toiminnan erikoisuus on, että tukiperheessä voi käydä maahanmuuttajalapsi ja -vanhempi yhdessä tai vaikka koko perhe; tämä on turvallinen ja joillekin maahanmuuttajille ainut mahdollinen tapa saada tukiperhetukea
huomioon sekä lapsi- ja perhelähtöisyys että perheiden monimuotoisuus
⇨ kehittämistoiminta: lisääntyneiden maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin vastaaminen yhteinen työmaa, erityislasten (vammaiset lapset, muut erityistä hoivaa tarvitsevat lapset) tarpeet huomioon palveluvalikossa
⇨ **erityistukiperheiden rekrytoinnissa ja valmennuksessa maakunnallinen koordinointi hyödyksi**

Kehittämisajatus: tukiperhetoiminnan uutena työmallina ”Perhe tukiperheessä”

ajatukset ottaa käyttöön myös muille kuin maahanmuuttajaperheille malli, jossa koko perhe voi käydä tukiperheessä
erikoistunutta erityistukiperhetoimintaa, joka sopisi erityisen hyvin haastaviin lastensuojelun tilanteisiin (avohuollon erityisen vahva tukimuoto)
ajatuksena on jo ollut esillä Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistossa, mutta toteutukseen / suunnitteluun sopisi hyvin koko maakunnallisen hankkeen tuki

Kehittämisajatus: kotiin tehtävä perhekuntoutus järjestön työnä

kehittämisajatuksia siihen suuntaan, että tukea erityis- ja vaativan tason tukea tarvitseville perheille voisimme tarjota monipuolisen perhekuntoutuksen (ilman laitoskuntoutusta) käyttäen monia eri palvelumuotojamme hyödyksi:
perheen tuen tarpeen arviointi ja vuorovaikutuksen arviointi (mm. MIM -vuorovaikutuksen havainnointi) + vuorovaikutuksen tuki, perheen tuki sosiaalityönä, käyttöön tukimuodot: tukihenkilö, tukiperhe, perhe tukiperheessä, lasten yhteisöllinen ryhmätoiminta, avohuollon sijoitus lyhytaikaiseen perhehoitoon
vahva perheen tuki ennen huostaanottopäätöstä silloin, kun ei ole kiireellisen sijoituksen ja/tai huostaanoton ilmeinen tarve
⇨ kehittämistoiminta: yhteinen suunnittelu ja palvelutarpeiden kartoitus, raja-alueet sekä toiminnoissa että maantieteellisesti tärkeää (järjestön joutavuus käyttöön esim. maakunnan kaukaisimpien alueiden palveluiden tarjonnassa)

Vaativimman tason palvelut; osaamis- ja tukikeskus

Pelastakaa Lasten Keski-Suomen aluetoimistolla on innostus ja mielenkiinto olla mukana kehittämässä Keski-Suomen maakunnan alueella lastensuojelun perhehoitoa vaativimman tason monitoimijaisena maakunnallisena palveluna, osana alueen osaamis- ja tukikeskusta. Toimistollamme on tähän myös hyvä ammattitaito monen perhehoidon alueelle sijoittuneen kehittämishankkeen ja pitkäaikaisen kehittämistyön sekä ammatillisen toimintamme tuloksena. Työntekijät ovat perhehoitoon erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä – maakunnallisena ajatteluna tämä tulisi olla tavoite perhehoidossa kauttaaltaan.

Lyhytaikainen perhehoito

olemassa oleva palvelu, jossa erilaisiin lastensuojelun tarpeisiin (kiireelliset sijoitukset, avohuollon sijoitukset, sijaishuollon muutostarpeet) on tarjolla PRIDE -valmennetut perheet
erityinen huomio lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen tukeen mahdollistaa monen entistä monipuolisemmin perhehoidon käytön ja myös monipuolisen arviointityön lapsen etua palvellen perheessä eikä laitosoloissa
sijaishuollon ja avohuollon liittymäkohta, jossa myös palveluiden ”raja-aitoja” rikkoen voimme maakunnallisella yhteistyöllä päästä hyviin lapsilähtöisiin tuloksiin

⇨ kehittämistarpeet; vieläkin lasten lyhytaikaisia sijoituksia tehdään tarpeettomasti laitoksiin, mahdollisuus liittää lyhytaikaiseen perhehoitoon kiinteästi vanhemmuuden arvioinnin työ sosiaalityönä – lapsi on turvassa, jolloin arviointityölle on todellinen mahdollisuus.
⇨ **järjestön resurssit (myös sijaisperheet) ja tietotaito täydentämään kunnallista /maakunnallisesti tuotettua lyhytaikaista perhehoitoa**

Lastensuojelun perhehoito

Huostaanotettujen lasten asema, tilanne ja palvelut ansaitsevat erityishuomion.
Perhehoidossa, sekä perheiden valmennuksessa että tuessa, työn pohja kiintymyskeskeisessä ajattelussa (*Hughesin* malli; näyttöön perustuva hoidolliseen ajatteluun perustuva ajattelumalli sosiaalityön tukena). Käytännössä sosiaalityön tukena on psykologin työpanos PRIDE - valmennuksen osiossa.

- Näkemys vanhemmuudesta monitoimijaisena ja yhteisöllisenä vanhemmuutena. Nykyisen aivotutkimuksen mukaan myös sijaisvanhemmuus on ”biologista”, (ks.brain-based parenting; *Hughes, D. A., & Baylin, J. 2012).*

Yhä enemmän työskentelyssä päästävä siihen, että huostaanotetun lapsen auttamisessa on mukana hänen molemmat verkostonsa; sijaisvanhemmat ja heidän sukunsa sekä lapsen biologinen perhe ja suku. Ks. suositukset *Hytönen et al* (2016) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat …Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22.

riittävä tuki jokaiseen perhesijoitukseen
moniportainen tuki tarkoittaa kunkin lapsen ja sijoituksen tilanteeseen sopivaa räätälöityä tukea perhehoidon tuessa autetaan sijaisperhettä jaksamaan ja selviytymään, myös lasta tavataan ja kuullaan osana sijoituksen tukea.
Jotta myös esim. perhehoidon suhteiden tukityö on mahdollista, tarvitaan vahvasti tuettua perhehoitoa eli riittävä määrää sosiaalityöntekijän tapaamisia perhehoidon tuessa.
perhehoidon suhteiden tukeminen
Työskentelyä lapsen, sijaisvanhempien ja vanhempien (/sukujen) kanssa lapsen elämäntarinan työstämisessä. Lapsi saa luvan asettua asumaan sijaisperheeseen ja saa tietoa hänen elämäänsä koskevista asioista ja molemmat vanhemmat saavat tukea; sijoituksen onnistumisen mahdollisuus moninkertaistuu.
väkivaltatyötä sijoitettujen lasten ja nuorten sekä perheiden kanssa
Lasten väkivaltakokemukset otetaan huomioon sijoituksessa ja heitä autetaan niissä, sekä sijaisperhe että lapsen perhe saavat tukea väkivalta-asioissa (sekä lapsi- ja perhekohtainen työskentely että koulutukset).

⇨ Maakunnallisesti tuotettujen perhehoidon palveluiden rinnalla järjestön tuottama perhehoito, jolloin sekä sijaisperheresurssit että henkilöstön tietotaito tulevat monipuolisesti asiakasperheiden ja -lasten käyttöön

⇨ **Kehittämistoimintana: rakenteellisen palveluiden tuottamisen monituottajamallin lisäksi perhehoitoon työn sisällölliset tavoitteet. Sisällöllisessä kehittämisessä pohjaksi otetaan lapsilähtöinen ajattelu ja olemassa olevan tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen, maakunnallisin voimavaroin.**

Valmiudet ja mallit näihin ovat jo olemassa ja niitä toteutetaankin osana vahvasti tuettua perhehoitoa. Tavoitteena maakunnallisessa kehittämistyössä voisi olla yhdessä toimien saada toteutumaan jokaisen sijoitetun lapsen oikeus tällaiseen tukee.

Keski-Suomen LAPE-hankehakemus

Pesäpuu ry

Pesäpuu ry on vuonna 1998 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. Yhdistyksen tarkoituksena ja
missiona on *"Jokainen lapsi lastensuojelussa on turvassa, osallinen ja arvokas".* Kehitämme lastensuojelua ja sen perhehoitoa ja vahvistamme lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemista. Pesäpuu haluaa olla mukana kehittämässä maakunnallisia lasten, nuorten ja perheiden palveluita entistä lapsi- ja perhelähtöisemmiksi, vaikuttavimmiksi ja integroiduimmaksi niin, että lapsen etu on aina ensisijaista.

1. Kokemusasiantuntijuuteen perustuva vertaisarviointimalli osallisuuden vahvistamiseen ja perhehoidon ohjauksen ja valvonnan kehittämiseen

Taustaa osallisuuden kehittämisestä

Pesäpuu ry:n perustehtävänä on ollut koko sen 20-vuotisen historian ajan edistää lasten osallisuutta sijaishuollossa ja erityisesti sen perhehoidossa. Ensimmäinen osallisuus ryhmä sijaishuollon nuorille- Selviytyjät perustettiin 2008. Sen jälkeen toiminta on laajentunut käsittäen jo useita nuorten ryhmiä, mitkä toimivat valtakunnallisesti ja alueellisesti. Pesäpuu on mallintanut myös toimintaa ja välineitä pienempien lasten osallisuuden lisäämiseksi (Salapoliisitoiminta, 6-10 v lapset). Osallisuuden tavoitteena laajasti ajateltuna on lisätä yksilön hyvinvointia, tukea perhettä, kehittää sijaishuollon palveluiden laatua alueellisesti sekä vaikuttaa lastensuojelun ohjeistukseen ja lakeihin valtakunnan tasolla.

Miksi lisää osallisuutta?

Pesäpuun kokemuksen mukaan osallisuus on vielä "lapsen kengissä" ja osallisuuden lisäämisen esteinä edelleen on toimijakentän asenteet, osaamisen ja resurssien puute, sattumanvaraisuus sekä selkiytymättömyys lastensuojelun rakenteissa. Osallisuuden lisääminen ja sen saattaminen rakenteisiin tarvitsee valtakunnallista ohjausta sekä alueellista pilotointia. Pesäpuun suunnittelemalla Lape- kehittämiskokonaisuuteen liittyvällä hankkeella - *koulutettujen kokemusasiantuntijoiden vertaisarvioinnilla* lisättäisiin lasten hyvinvointia ja osallisuuden tasa-arvoa, mahdollistettaisiin sijaishuollon laadun systemaattinen arviointi, valvonta ja kehittäminen, ennaltaehkäistäisiin kaltoinkohtelua sekä tuettaisiin viranomaisten suorittamaa sijaishuollon valvontaa.

Miten toiminta kytkeytyy Lape-kehittämisessä: Lape-ohjelmassa osallisuus ja kokemusasiantuntijuus ovat läpileikkaavia teemoja ja kytkeytyvät useisiin osa- hankkeisiin, kuten sijaishuollon perhehoidon valvontaan ja tukeen, moniammatilliseen yhteistyöhön ja perhehoidon ohjausjärjestelmän kehittämiseen. Pesäpuu on käynnistänyt

keskustelut Keski-Suomen ja Pohjois-Savon maakuntien kanssa Perhehoidon valvonnan ja ohjauksen kehittämisestä ja toimintamallin pilotoinnista 2017-2019. Tämän jälkeen kokemukset ja toimintamalli olisi laajennettavissa valtakunnalliseksi Lape-verkostoa ja tulevia Sote-alueita hyödyntäen.

Konkreettinen hanketyö ja osallisuuden vaikuttavuuden arviointi

Aivan aluksi hankkeessa luodaan kestävä pohja osallisuudelle määrittelemällä käsitteistö ja luomalla yhteistä arvopohjaa kestävälle osallisuudelle. Pilottialueilla suoritetaan alkukartoitus osallisuuden ”tasosta”, sijaishuollon perhehoidon lasten sekä nuorten hyvinvoinnista sekä palvelujen laadusta. Tämän jälkeen koulutetaan kokemusasiantuntijoita vertaisarvioijiksi ja toteutetaan arvioinnit perhehoidossa olevien lasten ja nuorten osalta. Arvioinnin pohjalta luodaan toimintamalli monialaiselle kehittämiselle perheittäin ja myös maakuntatasolla. Hankkeen päättyessä tehdään uusi vertaisarviointikierros ja arvioidaan osallisuuden ja toimintamallin vaikuttavuutta. Hankkeen aikana ollaan valmiina vastaamaan kiireellisiin kehittämistarpeisiin ja kriisitilanteisiin mahdollisesti esiin nousevissa laadullisissa kysymyksissä.

Keski-Suomesta puuttuu sijaishuollon nuorten vaikuttajaryhmä ja sen käynnistäminen voisi tapahtua luontevasti hankkeen yhteydessä. Hankkeessa tulee huomioida myös laitossijoituksessa olevien lasten vertaisarvioinnin pilotointi sijoitettujen tasa-arvoisen kohtelun edistämiseksi. Mikäli resursseja ei saada riittävästi, painotus on perhehoidossa.

Pesäpuun kustannukset koko hankeaikana (2 vuotta)

Maakunnallisen sijaishuollon nuorten vaikuttajaryhmän perustaminen ja koulutettavien kokemusasiantuntijoiden palkkiot/matkakulut

Seuraavat kulut aktivoituvat Lape-hankkeesta, mikäli Pesäpuu ei saa erillisrahoitusta:

Kokemusasiantuntija 50% työajalla (Pesäpuun työntekijänä)

Hankkeen koordinointi, johtaminen, vaikuttavuuden arviointi ja mittaus sekä kokemusasiantunti-

joiden koulutus

2. Perhehoidon maakunnallinen ohjausmalli

Pesäpuu ry:llä on 20 vuoden kokemus PRIDE-ohjelman[1] kansallisesta kehittämistyöstä. PRIDE-ohjelma pohjautuu tutkittuun tietoon ja kehittämistyötä on tehty systemaattisesti tutkimustiedon ja kokemustiedon pohjalta yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa. PRIDE-ohjelmaan pohjaava perhehoidon maakunnallinen ohjausmalli antaa lastensuojelun perhehoidon kokonaisuuden kehittämiselle pohjan, joka huomioi lapsen tarpeista lähtevän, jokaisen osallisuutta korostavan ja monitoimijaisuutta edellyttävän toimintatavan.

Mitä tehdään ja keiden kanssa?

Keski-Suomen ja Pohjois-Savon alueiden kanssa kehitetään yhtenäinen lastensuojelun perhehoidon ohjausmalli. Ohjausmallin pilotointia tehdään yhdessä maakunnan toimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Alueiden sijaishuoltoyksiköt ovat keskeisessä asemassa tässä kehittämistyössä. Sellaisen toiminnan

[1] PRIDE-ohjelma on neljätoistavaiheinen, prosessinomainen perhehoidon kokonaisuuden kattava kehittämisen malli.

kehittämiseksi, jossa lapsi ja hänen perheensä kokonaistilanne ja jatkuvuus tulevat huomioon otetuiksi, on pilotoinnissa tarkasteltava työn jäsentämistä ja vastuiden jakamista laajemmin kuin vain nykytilanteen mukaisena sijaishuoltoyksikön työnä (lastensuojelun avohuollon työ, sijaishuollon ja avohuollon liittymäpinta, lapsen ympärillä olevat muut toimijat ja tukitahot). Kehittämistyön tekeminen yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa tarkoittaa tässä yhteydessä, että sijaishuoltoon sijoitettujen lasten ja nuorten, heidän syntymävanhempiensa ja sijaisperheinä toimivien vanhempien edustus on mukana työrukkasissa ja kehittäjäfoorumeissa.

Tavoitellut tulokset

Muodostetaan maakunnallinen perhehoidon osaamiskeskusrakenne ja yhtenäinen ohjausmalli, jonka avulla yhtenäistetään työkäytäntöjä ja vahvistetaan osaamista. Lapsen tarpeista lähtevä, osallisuutta tukeva, pitkäjänteinen työ edellyttää perhehoidossa toimivilta ammattilaisilta erityisosaamista. Kehitettävän perhehoidon toimintamallin keskeisin tavoite on lisätä lapsen ja hänen perheensä asiakasosallisuutta ja lapsen tarpeista rakentuvaa pitkäjänteistä ja systemaattista työprosessia.

Toimintamallin yhtenäistämiseen ja laadun varmistamiseen liittyen luodaan maakunnallisesti yhtenäinen kriteeristö perhehoidon toimijoille. Jatkuvan seurantatiedon kerääminen ja analysoiminen auttavat edelleen kehittämään toimintatapoja. On luotava perhehoidon toiminnan luonteeseen sopivat mittarit, joilla tavoitteiden saavuttamista ja tuloksellisuutta voidaan mitata. Esimerkiksi ennakoimattomien sijoitusten katkeamisista ja niiden taustalla olevista syistä tarvitaan tietoa, jotta työmenetelmiä voidaan kehittää ehkäisemään lapsen kannalta tarpeetonta vaihtuvuutta ja ihmissuhteiden katkeamisia. Nykyisellään systemaattisen tiedon keruu (mittarit) ovat puutteelliset tai niitä ei ole lainkaan.

Kustannukset hankeaikana (2 vuotta)

Toimintamallin kehittämisen budjettiarvio on /vuosi/maakunta. Kustannukset muodostuvat konsultoivan työntekijän palkkakustannuksista ja koulutuskustannuksista, joilla alueiden työntekijöiden osaamista vahvistetaan.

3. SISUKAS- malli sijoitetun lapsen koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tukemiseen sekä syrjäytymisen ehkäisyyn

TAVOITTEET: Koulutus on tutkitusti vahvin aikuisuuden hyvinvointia ennustava tekijä syrjäytymisen riskiryhmään kuuluvilla sijoitetuilla lapsilla. Yksi syrjäytynyt nuori maksaa valtiolle 1,2 miljoonaa euroa (stm. fi). Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn panostaminen tukemalla sijoitettuja lapsia jo koulupolun alkutaipaleella synnyttää paitsi taloudellisen säästön myös myönteisen koulukierteen ja inhimillisen säästön.

Perhehoito on ensisijainen ja myös kustannustehokkain sijoitusmuoto lapsille. SISUKAS-toiminta lisää perhehoidon laatua vähentäen riskiä sijoitusten katkeamiselle. Tukimalli tarjoaa räätälöidyt yksilölliset, oikea-aikaiset ja ehkäisevät palvelut syrjäytymisriskissä oleville sijoitetuille lapsille. Lapsi- ja perhelähtöinen toiminta turvaa lapsen oikeudet ja edun voimavaroja vahvistaen. Tuki liitetään erityistasolta osaksi perustason palveluja konsultaatioiden kautta. Lisäksi kehitetään varhaiskasvatuksen, koulun ja lastensuojelun yhteistyötä sekä suunnitelmallisuutta.

Tulokset

- Monialaisten toimijoiden roolit selkiytyvät, yhteistyö ja tiedonkulku paranee
- Lasten kiinnittyminen kouluun vahvistuu, yhä useampi saa peruskoulun päättötodistuksen ja etenee jatko-opintoihin. Koulupudokkuus vähenee.
- Lasten, nuorten ja vanhempien kokemus osallisuudesta palveluissa paranee
- Lasten ja nuorten yksinäisyys ja kiusaaminen vähenee
- Sijoitettujen lasten selviytymiskyky elämässä paranee suojaavien tekijöiden vahvistuessa
- Perhehoidon laatu ja valvonta paranee

Toteutus,vaikuttavuus

SISUKAS on lastensuojelun perhehoidon monialainen tukimalli sijoitetun lapsen (6-12 v.) koulunkäyntiin. Mallin perusta on konsultoivassa työotteessa ja tuen tuomisessa lähelle lasta asuinkunnasta riippumatta. Monialaista yhteistyötä tiivistetään ja tiedonkulkua parannetaan.
Pesäpuu ry:n SISUKAS- projektissa (2012-16) kehitetty malli on pilotoitu Keski-Suomessa RAY:n tuella. Se on arvioitu, hyvä käytäntö. Mallille myönnettiin Talentian Hyvä käytäntö -palkinto sekä TERVE-SOS- palkinto (2. sija) 2016. Arviointitutkimuksen tulosten mukaan kokeiluun osallistuneiden sijoitettujen lasten akateemiset perustaidot kehittyivät ja monen sosio-emotionaalinen hyvinvointi parani strukturoitujen pedagogisten ja psykologisten testien sekä laadullisten arviointien perusteella (Pesäpuun tutkimuksia 2/2016) Vastaava työtapa, Skolfam- malli, on juurtunut paitsi Ruotsiin myös levinnyt Norjaan ja Tanskaan. Malli tunnetaan nyt jo hyvin Keski-Suomessa ja juurruttaminen, koordinointi sekä levittäminen maakuntaan tulee varmistaa.

Systemaattisessa Sisukas-mallissa suositellaan monialaisen konsultoivan tiimin (psykologi, erityisopettaja) palkkaamista sosiaalityöntekijöiden rinnalle vastaamaan yhdessä sijoitettujen lasten koulunkäynnin sujumisesta osana *maakunnallista perhehoidon osaamiskeskusrakennetta ja ohjausmallia*. Sisukas-tiimi vastaisi Keski-Suomessa sijoitettujen lasten (N=1033, joista perhehoidossa n= 403 vuonna 2013) tuen konsultoinnista. Tiimi voi rakentua myös muunlaisista osaamisen yhdistelmästä (esimerkiksi lastenpsykiatria) alueellisten tarpeiden mukaisesti. Maakunnallisessa perhehoidon osaamiskeskuksessa toimiva tiimi vahvistaisi yksikön monialaista osaamista ja laatua. Maakunnallisen tiimin päätehtävä olisi kartoittaa sijoitetun lapsen tarpeet ja vahvuudet sekä konsultoida lähiverkostoa ja arvioida toiminnan vaikuttavuutta. Lapsen verkosto toteuttaisi kaksivuotiset tukitoimet ja seurannan.

KUSTANNUKSET JA PESÄPUUN ROOLI: jalkautuva konsultoiva tiimi vastaa maakunnallisesti perhehoitoon sijoitettujen lasten tuen tarpeiden kartoituksesta sekä tuen ja seurannan konsultoinnista. Henkilöstömenot tiimin kokoonpanon mukaisesti 100 000/vuosi (konsultoiva psykologi, erityisopettaja). Vertailuna todettakoon, että *yhden lapsen* laitossijoituksen kustannus on noin 100 000 euroa vuodessa ja perhehoitosijoituksen noin 22 000 euroa vuodessa.
Pesäpuun roolina olisi huolehtia uusien toimijoiden perehdyttämisestä malliin, sektorirajat ylittävän kehittämistoiminnan koordinoinnista, maakuntamallin yhteiskehittämisestä ja monialaisten toimijoiden osaamisen vahvistamisesta sijoitettujen lasten haastavissa erityiskysymyksissä koulutusten ja materiaalien avulla.
Kustannukset vuositasolla olisivat **30 000 eur/vuosi/maakunta**. Budjetti muodostuu konsultoivan työntekijän palkasta, matkakuluista sekä Pesäpuun tarjoamista koulutuksista ja konsultaatioista osaamisen vahvistamiseksi maakunnassa.

Ruotsissa on vuonna 2014 arvioitu, että Skolfam®-toiminnan myötä sosiaalitoimen kustannuksissa on viiden seurantavuoden aikana koitunut säästöä yhtä lasta kohden 18 370 eur ja 22 lasta kohden 400 000 euroa

Sininauha

Painopistealueet:

- Vanhempia osallistava työskentely myös huostaanotettujen lasten vanhemmat
- Dokumentointi yhdessä vanhempien kanssa (kirjauskäytäntöjen muutos)
- Vanhempien mielipiteitä arvosta kohtaaminen
- lapsen osallisuuden vahvistaminen
- Vertaistuen mahdollistaminen ja tukihenkilötoiminnan kehittäminen myös biologisiille vanhemmille
- Uskon, että vanhempien mukaan ottaminen vahvistaa lapsensuojelutyötä
- Vanhemmilla on oman kokemuksen pohjalta annatettavaa perheiden tukemisessa.

Hyvä Keski-Suomen maakunnan LAPE-työryhmä,

Hallituksen kärkihankkeessa, Sosiaali- ja terveysministeriön Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa ja sen käynnistämässä hankehaussa (4.11.2016 mennessä) tavoitellaan muun muassa järjestöyhteistyötä sekä perheiden monimuotoisuuden huomioimista.

Tarjoamme hankealueellanne yhteistyötä seuraavien kolmannen sektorin toimijoiden kanssa:

1. **Suomen Monikkoperheet ry** on valtakunnallinen kaksosten, kolmosten ja nelosten perheiden kattojärjestö. Järjestö toimii pääosin RAY:n tuella ja sillä on kolme työntekijää Jyväskylässä. Kaksosia syntyy vuosittain noin 800 perheeseen, kolmosia noin 10 perheeseen. Nelosia syntyy harvoin. Monikkoperheyhdistyksissä on jäsenperheitä noin 2700.

Monimuotoiset perheet -verkosto on kymmenen lapsiperhejärjestön muodostama verkosto. Mukana ovat Adoptioperheet ry, Familia Club ry, Käpy Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen uusperheiden liitto ry ja Yhden vanhemman perheiden liitto ry. Verkoston yhteishanke Kaikkien perheiden Suomi tekee työtä sen eteen, että monimuotoiset perheet huomioidaan paremmin päätöksenteossa ja ammattilaisilla on riittävästi tietoa perheiden monimuotoisuudesta. Runsaasti materiaalia aiheesta löytyy osoitteesta www.monimuotoisetperheet.fi.

Suomen Monikkoperheet ry tarjoavaa maakunnassanne seuraavaa yhteistyötä:

mukanaoloa LAPE-hankehakemuksen suunnittelussa ja LAPE-kehittämisessä työryhmän jäsenenä yhteistyötä monikkoperhevalmennuksen jatkuvuuden turvaamiseksi, kehittämiseksi ja saatavuuden varmistamiseksi koko maakunnan alueella osana LAPE-hankehakemusta (ilman omavastuuosuutta). Valmennus on tarkoitettu kaksosia, kolmosia tai nelosia odottaville perheille. Valmennuksen avulla perhe saa tarvitsemaansa tietoa monisikiöraskaudesta ja -synnytyksestä sekä monikkovanhemmuuteen ja -arkeen valmistautumisesta. Valmennus tarjoaa myös oivallisen foorumin vertaistuen saantiin.

Maakunnalliseen soteen siirryttäessä tarjoutuu mahdollisuus kehittää monikkoperheiden valmennusta niin, että se on jatkossa saatavilla kaikille alueen monikko-odottajille ja jatkossa(kin) turvataan valmennus, jossa ammattilaisen ja kokemusasiantuntijan antama tuki täydentävät toisiaan. Esitämme monikkoperhevalmennuksen ottamista yhdeksi kehittämiskohteeksi LAPE-hankehakemuksessa ilman järjestön omavastuuosuutta.

Resurssit

valmennuksen odotus ja synnytys -osion ammattilaisvetäjän työpanos (vähintään neljä valmennuskertaa 4 x a 2 h=8 h vuodessa + vetäjän kouluttautuminen)
valmennuksen kattavan ilmoittautumiskäytännön kehittäminen (mikä maakunnallinen taho, Keskussairaala? monikkosynnytyksiä noin 50 vuodessa Keski-Suomessa, perheiden tavoittaminen ja valmennuksesta tiedottaminen)
kokemusasiantuntijoiden kouluttaminen (4 henkeä)
valmennuksen vaikutusten arviointitutkimus (tutkijan työpanos, onko hankkeeseen tulossa tutkijaa, jonka työn osaksi tämä sopisi? arvio työpanoksesta?)

mukanaoloa mahdollisessa arviointiprosessissa, mikäli monikkoperhevalmennuksen vaikutuksia halutaan tutkia maakunnallisessa LAPE-kehittämishankkeessa tai muussa yhteistyössä.
tiedostuskanavana hankkiessanne asiakaspalautetta palveluista osana asiakaslähtöisyyttä.

Suomen Monikkoperheet ry ja Monimuotoiset perheet -verkosto tarjoavat maakunnassanne seuraavaa yhteistyötä:

Verkoston kautta saatte keskitetyn yhteiskumppanin ja viestintäkanavan maakuntanne monimuotoisia perheitä koskevissa asioissa.
Verkoston kautta saatte tietoa ja ohjausta monimuotoisista perheistä.
Verkoston kautta saatte päivitetyn tilanteen monimuotoisten perheiden vertaistukitoiminnasta maakunnassanne.
Voimme neuvotella mahdollisesta (ilman omavastuuosuutta toteutettavasta) hankeyhteistyöstä maakuntanne alueella, ***esimerkiksi ammattilaisille suunnatun koulutuksen järjestäminen alueellanne perheiden monimuotoisuudesta.***

Toivomme että otatte meidät mukaan yhteistyöhön. Neuvottelemme mielellämme yhteistyöstä maakunnassanne.

Yhteistyöterveisin,

Suomen Monikkoperheet ry
yhteyshenkilö: Raisa Ojaluoto, koordinaattori@suomenmonikkoperheet.fi, puh. 045 882 5383
www.suomenmonikkoperheet.fi

Monimuotoiset perheet verkosto, Kaikkien perheiden Suomi -hanke
yhteyshenkilö: Jenni Kerppola-Pesu, jenni.kerppola-pesu@monimuotoisetperheet.fi, puh. 0503750831
www.monimuotoisetperheet.fi